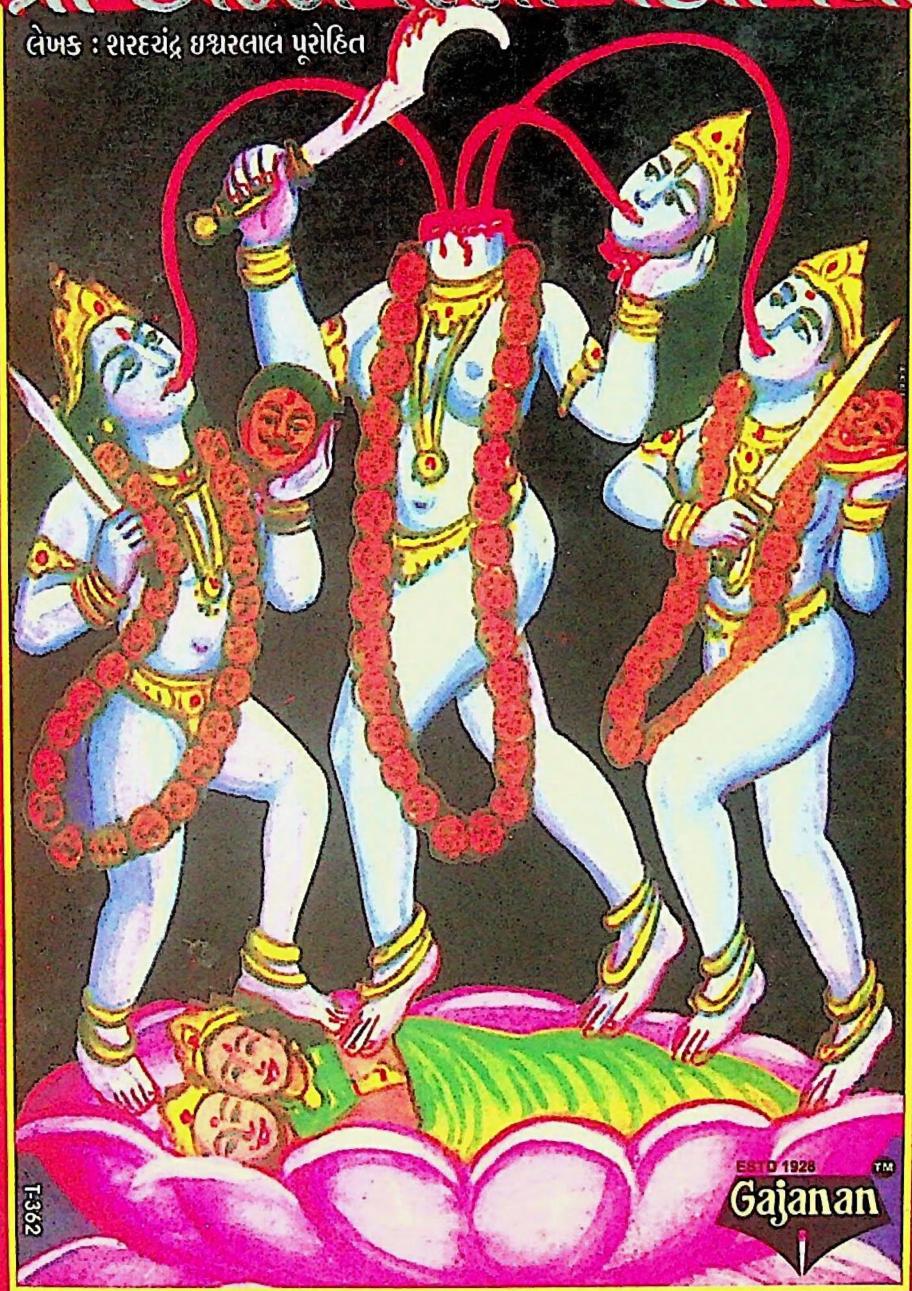

દશા ભાવાવિદ્યામાંની એક

શ્રી છીન્નમસ્તા ભાવાવિદ્યા

લેખક : શરદયંદ્ર ઇશરલાલ પૂરોહિત

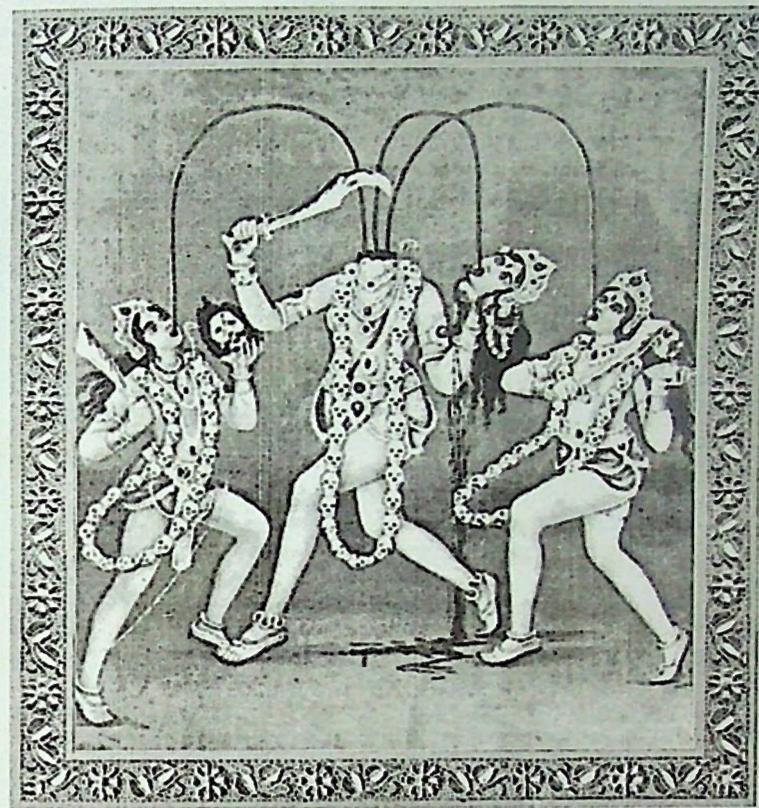

ESTD 1928

Gajanan

T-362

શ્રી ગજાનન પુસ્તકાલય, ટાવર રોડ, સુરત.

छिन्नमस्तां करे वामे धारयन्तीं स्वमस्तकम् ।

प्रसारितमुखीं भीमां लेलिहानाग्रजिह्विकाम् ॥

दस महाविद्याओ आ भ्रष्टांडनी दस महानायिकाओ छे.

आ सृष्टि नायिका प्रधान छे.

आ ग्रंथनी महानायिका छिन्नमस्ता छे.

लहेरी आंधोवाणी, लहेराता वाणीवाणी, लहेरमां नृत्य करनारी,

थरकता मांसल खड्ग धारणा करनारी, साखी रुपी डाकिनीयो अने

शाकिनीओने नियंत्रित करनारी छे.

॥ श्री गणेशाय नमः ॥

॥ श्री गुरवे नमः ॥

॥ श्री सरस्वतै नमः ॥

॥ ऋतवन मंगलम् ॥

छिन्नमस्तके गजवकत्र स्थापिताय,
गौरी सूताय गणनाथ नमो नमस्ते ।

कबंध स्वरूप सर्वदिव रक्षिताय,
शिवारोपित मस्तकाय नमो नमस्ते ॥

ॐ अखण्डमण्डलाकारं व्याप्तं येन चराचरम् ।

तत्पदं दर्शितं येन तस्मै श्री गुरवे नमः ॥

ॐ अज्ञान तिभिरान्धश्य ज्ञानाञ्जन - शलाकया ।

चक्षुरुमीलितं यैन तस्मै श्री गुरवे नमः ॥

छिन्नमस्तां महाविद्यामक्षरात्म स्वरूपिणीम् ।

विद्युदग्नि समुद्रभूतां प्रसुप्तभुजगी तनुम् ॥

कुण्डलीरूप संयुक्तां नानातत्त्व समन्विताम् ।

त्रिवली वलयोपेतां नाना स्थानाकृतां शुभम् ॥

भास्वन्मण्डल - मध्यगां निज - शिरश्छिन्नं विकीर्णलिकम्

स्फारास्यं प्रपिवद् गलात् स्व - रुधिरं वामकरे विभ्रतीम्

वामासकतं - रति - स्मरोपरि - गतां सख्यौ निजे डाकिनी

वर्णिन्यो परि - दृश्य - मोद - कलितां श्री छिन्नमस्तां भ्रजे ।

મનુષ્ય ભાટે સૌથી હિતકારી, જેની ઉપાસનાથી સર્વકાળ
જ્ઞાપ્રદ થાય છે. સાધક સ્વયં સદાશિવ બની જાય છે.
અપૂત્રવાનને પૂત્ર અને ધનહિનને ધનપ્રાપ્ત થાય છે. તથા
વિદ્વતાનો વિકાસ થાય છે. એવી દુશ ભણવિદ્યાઓમાંની ઓઝે

દુશ ભણવિદ્યામાંની ઓઝે

શ્રી છિન્નમસ્તા ભણવિદ્યા (સાધના અને સિદ્ધિ)

: લેખક અને સંશોધન કર્તા :

શ્રી શરદચંદ્ર ઈશ્વરસાહ પુરોહિત

: પ્રકાશક :

STDE 1928 TM

શ્રી ગજાનન પુસ્તકાલય **Gajanan**

ટાવર રોડ, સુરત-૩૮૫ ૦૦૩

ફોન : (૦૨૬૧) ૨૪૨૪૨૪૬ ફેક્સ : ૨૪૩૮૯૦૮

Visit us :- www.gajananbooks.com

Email :- Info@gajananbooks.com

G - 2184

Price Rs. 70-00

● શ્રી છિદ્રમસ્તા મહાવિદ્યા

● લેખક : શરદચંદ્ર ઈશ્વરલાલ પુરોહિત

: યેતવણી :

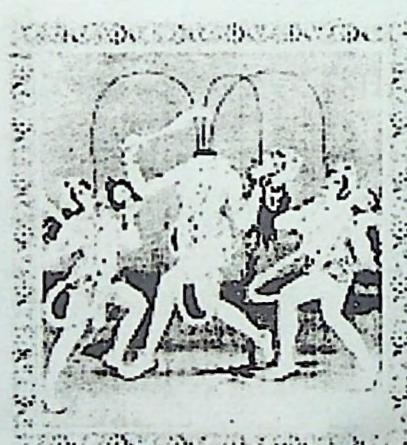
ભારતીય કોપીરાઇટ અનુસાર પ્રસ્તુત પુસ્તક તથા સમસ્ત પ્રકાશિત સામગ્રીના કોપીરાઇટ શ્રી ગજાનન પુસ્તકાલય ટાવર રોડ સૂરતની પાસે સુરક્ષિત છે. તેથી કોઈપણ વ્યક્તિ કે કંપનીએ આ પુસ્તકનું નામ ડિગ્રાઇન, પ્રકાશિત સાહિત્યનું અંશાતાઃ કે પૂર્ણ રૂપે કોઈપણ પુસ્તક - સાહિત્ય કે ન્યૂઝ પેપરમાં પ્રકાશકની મંજૂરી લીધા સિવાય પ્રકાશિત કરવું નહિ. આમ કરનાર સામે કોપીરાઇટ એકટ દેણ કાયદેસરની કાર્યવાહી કરવામાં આવશે. વિવાદ અંગે ન્યાય કોન્ટ્રાન્ટ સૂરત રહેશે.

● પ્રકાશક

ડૉ. વિજય એચ. ઠક્કર
શ્રી ગજાનન પુસ્તકાલય,
ટાવર રોડ,
સૂરત-૩.

● મુદ્રક :

પી. પી. બુક્સેલર્સ,
પાટિમલ પ્રિન્ટર્સ,
ટાવર રોડ,
સૂરત-૩.

લેખક પરિચય

નામ : શ્રી શરદચંદ્ર ઈશરલાલ પુરોહિત

જન્મ સ્થળ : મુ. પો. દુમસ, જિ. સુરત.

જન્મ દિનાંક : આસો સુદ - ૧૩, ગુરુવાર
વિ.ક. ૧૯૯૪. તા. ૭-૧૦-૧૯૯૮

નિવાસ સ્થળ : બ્લોક નં. ૫૫/૪૨૦,

ગુજરાત હાઉસીંગ બોર્ડ, પાલનપુર પાટીઆ,
રાંદેર રોડ, સુરત-૩૬૫૦૦૩

પિતા : શ્રી ઈશરલાલ ભાઈશંકર પુરોહિત.

માતા : અ. સૌ. કમલા ગૌરી ઈશરલાલ પુરોહિત.

પત્ની : અ. સૌ. સરલાદેવી શરદચંદ્ર પુરોહિત.

જ્ઞાતિ : મોઢ ચાતુર્વેદી બ્રાહ્મણ, ગોત્ર : વશિષ્ઠ

વેદ શાખા : શુક્લ પંજર્વેદ, ત્રિ પ્રવરાન્વિત માધ્યંહિની શાખા.

વ્યવસાય : (૧) ગુજરાત સરકારના સહકારી ખાતામાં સહકારી અધિકારી
પદ પરથી નિવૃત. તા. ૩૧-૮-'૯૬

(૨) હાલમાં સાહિત્ય સંશોધન, લેખન અને વૈદિક,
પુરાણોક્ત, તાંત્રોક્ત, કર્મકંડ તેમજ ઉપાસના.

પ્રકાશિત ગુજરાતી પુસ્તકો : (૧) 'તત્ત્વોપચાર' (યૌગિક ચિકિત્સા),

(૨) 'શ્રી સત્યનારાયણ પ્રતકથા તત્ત્વ', (૩) 'આ બધું શા માટે?'

(૬૫ વિષયોનનું વૈજ્ઞાનિક - તાત્ત્વિક વિવેચન) (૪) 'ગુરુ તત્ત્વ પ્રકાશ'
તેમજ 'ગુરુ સાધના અને સિદ્ધિ'.

શ્રી ગજનન પુસ્તકાલય, સુરત દ્વારા પ્રકાશિત પુસ્તકો

(૧) 'શિવ સ્વરોદ્ધ રત્નાકર' (વૈજ્ઞાનિક તત્ત્વજ્ઞાન સ્વરોદ્ધ)
બૃહદ્ધગ્રંથ (ત્રીજી આવૃત્તિ) (૨) 'કર્મની ગતિ' (૩) 'નવ ગ્રહ પ્રભાવ અને
કષ્ટ નિવારણ', (૪) 'શ્રી સત્ય વિનાયક પ્રત કથા તત્ત્વ' (૫) 'કામ
જિજ્ઞાસા' (તૃતીય પુરુષાર્થના બંને લક્ષ્યોને પ્રાપ્ત કરાવનાર, કાયાની સરગમ
પર પ્રગટ થતી ભધુર સુરાવલિની મૌન ભાષા સાથે મદનના પ્રગટ વિરામ
ચિહ્નોને પ્રગટ કરતું કિયાત્મક વૈજ્ઞાનિક વિવેચન, નવીન ઉન્મેષોના

પરિપ્રેક્ષ્યમાં... (૬) દેવતા (સિદ્ધિ મુદ્રા મહા વિજ્ઞાન' વિવિધ દેવતાઓની ઉપાસનામાં વપરાતી મુદ્રાઓ,) ન્યાસ વિધાનની વૈજ્ઞાનિક ઉપયોગિતા, યોગ સાધનાની મુદ્રાઓ, મુદ્રા દ્વારા ગ્રહદોષ નિવારણ, વેદવાઽમયમાં હસ્તમુદ્રાઓ વગેરે. (૭) 'શીંગ રોગ નિવારક મુદ્રા મહાવિજ્ઞાન' હસ્ત મુદ્રાઓથી અસાધ્ય કે કષ્ટસાધ્ય રોગોની પોતે કરી શકાય તેવી સ્વયં સંચાલિત સારવારની વિસ્તૃત સમજ. પ્રાણ શક્તિની ગતિવિધિ અને પ્રાણ પ્રતિષ્ઠાનું વિજ્ઞાન, કામશાસ્ત્રની મુદ્રાઓ, આપણો હાથ જગત્થાથ સદા રહે સર્વની સાથે...
 (૮) 'શ્રી માતંગી મહાવિદ્યા' (સાધના અને સિદ્ધિ) (૯) શ્રી 'છિંબમસ્તા મહાવિદ્યા' (સાધના અને સિદ્ધિ) (૧૦) 'ભવતારિણી તારા મહાવિદ્યા' (સાધના અને સિદ્ધિ)

ટૂંક સમયમાં પ્રકાશિત થનારા ગ્રંથો

(૧) 'શ્રી ભુવનેશ્વરી મહાવિદ્યા' (સાધના અને સિદ્ધિ) (બૃહદ્દ ગ્રંથ) (૨) શ્રી ધૂમાવતી મહાવિદ્યા (સાધના અને સિદ્ધિ) (૩) 'આકાશ પ્રવાહ' (આકાશવાણી પર પ્રકાશિત પ્રવચનો) (૪) 'જન્મદિન ક્યારે અને કેવી રીતે ઉજવશો?' (૫) 'બ્રાહ્મણની અસ્મિતા' (૬) 'દીપક તંત્ર'.
 (૭) સ્વસ્તિક તંત્ર (૮) બસ્મતંત્ર.

અપ્રકાશિત હિન્દી પુસ્તકો

(૧) જન્મકુણ્ડલી કે સમસ્ત કુયોગો નિવારણ। (૨) રહસ્યમયી સિદ્ધવિદ્યા વગલામુખી (સાધના ઔર સિદ્ધિ) (૩) શ્રી જગતારિણી તારા મહાવિદ્યા।

શ્રી પુરોહિત અનેક વિષયના ભર્મજ વિદ્બાન, સંશોધક સાહિત્યકાર તરીકે જાડીતા છે. કોઈપણ ગુઢ વિષય પસંદ કરી તેના ભર્મ સુધી પહોંચી વિષયને ન્યાય આપવો તેમને માટે સ્વભાવગત છે. તેમના પ્રત્યેક પુસ્તકો અન્ય પ્રકાશનો કરતાં અલગ દિન્કોણથી લખાયેલ ચિંતન સભર છતાં સર્વજ્ઞ ઉપયોગી છે. જેને વિદ્બાનો પણ આવકારે છે.

સામાન્યતા: લેખકની તત્ત્વશોધક વૃત્તિ, જ્ઞાન પ્રગતિભત્તા, યોગાનુભૂતિ અને ઉપાસના પદ્ધતિ સાથે તેમની કર્મકર્તા તેમના ગ્રંથોના માધ્યમથી પ્રગટ થાય છે.

- પ્રકાશક

અનુક્ષમણિકા

(૧) મા છિન્નમસ્તાનું શરણ શેષ..... !	૧
(૨) શ્રી ભગવતી છિન્નમસ્તાના વિલક્ષણ રવરૂપનું - મનન અને તત્ત્વદર્શન	૬
(૩) યજો યજો છિન્નમસ્તા	૧૩
(૪) ધર્તિહાસનું આલેખન છિન્નમસ્તાના પગાલે પગાલે	૨૦
(૫) હિરણ્યકશ્યપ દ્વારા ઉપાસિતા શ્રીછિન્નમસ્તા	૩૪
(૬) શ્રી છિન્નમસ્તા પીઠ : 'રજ - રખ્યા'	૩૭
(૭) દશ મહાવિદ્યા રહસ્ય	૪૨
(૮) વેરોચની રહસ્ય	૪૭
(૯) દશ મહાવિદ્યા જ્યન્તી	૪૯
(૧૦) દશ મહાવિદ્યા નિર્દર્શન તાલિકા	૫૧
(૧૧) પ્રાત : કાલીન કર્તવ્ય વિધિ	૫૨
(૧૨) શ્રી છિન્નમસ્તા નિત્યાર્થન વિધિ	૫૬
(૧૩) તંગ્રોકલ પૂજન પદ્ધતિ	૬૪
(૧૪) માનસોપચાર પૂજન	૭૦
(૧૫) સામાન્ય પૂજન પદ્ધતિ (ખોડશોપચાર પૂજન)	૭૫
(૧૬) યંત્ર - આવરણ - પૂજન	૭૯
(૧૭) શ્રી છિન્નમસ્તા સપ્તદશાક્ષર મંત્ર સાધના	૮૪
(૧૮) શ્રી છિન્નમસ્તા ખોડશાક્ષર મંત્રસાધના	૮૫
(૧૯) પ્રચંડ ચંડિકા મંત્ર - પ્રયોગ	૧૦૧

(२०) भगवती छिक्षमस्ताना क्षेट्राक अन्य भंत्र प्रयोग।	१०८
(२१) छिक्षमस्ता माला भंत्र	११४
(२२) नाथ संप्रदायनो छिक्षमस्ता भंत्र	११५
(२३) व्रह्मविरचित छिक्षमस्ता स्तोत्र	११६
(२४) त्रैलोक्य विजय क्षवयम्	११८
(२५) छिक्षमस्ता हृदय स्तोत्रम्	१२२
(२६) प्रचण्डयहिंडका स्तवराज	१२५
(२७) अष्टोत्र शतनाम स्तोत्रम्	१२६
(२८) छिक्षमस्ता द्वादशनाम स्तोत्र	१२८
(२९) प्रचण्डयंडिका सहस्रनाम स्तोत्रम्	१२९
(३०) रेणुका शब्दी भंत्र साधना प्रयोग।	१४३
(३१) श्री रेणुका हृदयम्	१४७
(३२) रेणुका खडगमाला भंत्र	१५०
(३३) श्री रेणुका अष्टोत्रशतनाम स्तोत्रम्	१५३
(३४) ओक वीरा भंत्र प्रयोग।	१५५

૧. મા છિદ્રમસ્તાનું શારણ શ્રોષ.....!

- (સ્વસંવેદન)

સનાતન ધર્મ એક એકથી ઉત્તમ દિવ્ય ગ્રંથો અને રહ્યોની ભરપૂર મંજૂખા છે, એટલું જ નહીં અદ્ભુત ગાથાઓનો ખજાનો છે. જેમાં સનાતન સત્યનો રાણકાર છે. અનંત શ્રીમુખોથી ગુજિત દિવ્યવાણીઓનું સંભિશ્રણ એમાં થતું આવ્યું છે. જે જગતના આત્માઓને તૃપ્તિ પ્રદાન કરવા સક્ષમ છે.

સંપૂર્ણ માનવ જગત પ્રતિક્ષણ નિરંતર આવનારા ખતરા અને સંકટોનો સામનો કરવા, સંકટોને પદ્ધતોથી વળવા અનેક પ્રકારની યોજનાઓ ધરે છે જેને બચવા પ્રયત્નો કરે છે. પરંતુ સંકટ એવી જગ્યાએથી પ્રગટ થતું રહે છે કે જે પરિસ્થિતિ પરિક્લિના બહારની હોય છે. આવું કેમ થાય છે? પ્રત્યેક પ્રાણધારીઓના મસ્તક કઈ રીતે અપૂર્વી છે. આપણો આગળ જોઈ શકીએ છીએ, પાછળ જોઈ શકતા નથી. એકી સાથે આપણો આંખ દસે દિશાઓમાં જોઈ શકતી નથી.

અરે! પાંચ મસ્તક વાળા (પંચાનન), છ મસ્તક વાળા (ખડાનન), દસ મસ્તકવાળા (દસાનન) હોય કે ગજમસ્તક વાળા ગજાનન હોય તે પણ ૩૬૦ ડિગ્રીના ચક્કરમાં દર્શન કરવા માટે અસમર્થ છે.

લોકોના મસ્તિષ્ઠ ઘણા નાનાં છે, ઘણાં જ સીમિત છે. જલદીથી ભરાઈ જાય છે. આજકાલ પ્રવચનકારોનાં મસ્તકો પણ સીમિત થઈ ગયાં છે. લેખકો પણ નવું લખી નથી શકતા. પ્રવચનકાર નવું બોલી નથી શકતા, એટલે જલદીથી તેનું કથન સમાપ્ત થઈ જાય છે. ભૂલાઈ જાય છે. લકીરના ફીર બની રહેવાથી કંઈ વળવાનું નથી. દરવખતે કંઈક નવું, કંઈક અદ્ભુત, કંઈક વિશેષ પ્રકારના પ્રકાશનું પાકટ્ય નવીન મસ્તક દ્વારા જ સંભવ છે. પ્રતિદિન મસ્તકના નવીનીકરણ માટે કંઈક જરૂર કરવું પડશે.

પ્રત્યેક પ્રાણ ધારીઓને શીશા (મસ્તક) માટે ખૂબ જ પ્રેમ છે. હાથ કપાઈ જાય તો પરવાહ નથી, ટાંગ તૂટી જાય તો ચિંતા નથી, આંગળી કપાઈ જાય તો ચાલશે. શરીરના અંગ-પ્રત્યંગ બદલી નાંખવામાં આવે તો ચાલશે. તેની કોઈ ચિંતા નથી. અથવા કોઈ અંગ કાપી નાંખવામાં આવે તો ચાલશે. કાંને એ વાતની ચિંતા છે? પરંતુ ગરદન ન તો જૂકવી જોઈએ, ન તો કપાવી જોઈએ. આ તમામ શીશા ધારીઓનું મુખ્ય લક્ષ્ય છે અને હોવું જોઈએ. આપણું મસ્તક સ્વસ્થ રહે, શીશા સલામત રહે, અને પૂર્ણ ચૈતન્ય યુક્ત રહે એવું પ્રત્યેક દેહધારી હશે છે. શું સુસ્થિકર્તાએ શીશની રચના કરી છે! કોઈની પાસે બે, કોઈ પાસે ત્રણ, ચાર કે

પાંચ અથવા છ કે દસ અને શેષનાગને તો સહસ્ર શીશ છે. શીશ પ્રાપ્તિ માટે જીવ માત્ર તડપતો રહે છે. સમગ્ર બ્રહ્માંડમાં શીશ પ્રાપ્તિ અને શીશ બચાવવાની જાડો હોડ લાગી છે. આપણા શરીરમાં રક્ત સંચારનું અંતિમ બિંદુ શું છે? રક્ત સંચારનું અંતિમ બિંદુ છે મસ્તક (મસ્તિષ્ઠ). નખથી માંડીને મસ્તક સુધી રક્ત સંચાર ધૂમી રહ્યો છે.

માનવની પાસે રક્ત છે અને બુદ્ધિ શક્તિ પણ છે. તે મગજની બુદ્ધિ શક્તિ વડે અન્ય પશુઓનો નાશ કરી, પશુ સૂચિને નિર્મૂળ કરવા છાછે છે. પોતાના સ્વાર્થ માટે વનસ્પતિ સૂચિનો વિનાશ કરી રહ્યો છે. અન્ય નૈસર્જિક નિર્માણનો ધ્વંસ કરી રહ્યો છે. ભૌતિક સંસાધનોનું દોહન દરવાં ચાહે છેં પણ કરી નથી શકતો, વનસ્પતિ નાટ થશે નહિ. પશુઓ પૃથ્વી ઉપરથી નાટ થશે નહીં. મસ્તિક વિહીન પ્રાકૃતિક પ્રણાલીઓનો નાશ કરવા છાચુતો મનુષ્ય સ્વયં નાટ થછ જશે. આવું ન થાય તે માટે નવીન મસ્તક ઉગાડવાનું શિક્ષણ મેળવવું પડશે. રોગ ગ્રસ્ત, સરેલું, લક્ષવાગ્રસ્ત અને બિનઉપયોગી અથવા માનવતાનું નિર્મૂલન કરનારા, માનવને અધ: પતનને માર્ગ લઈ જનારા મસ્તકને કાપવા પડશે. મસ્તક જૂનું અને બિનઉપયોગી થઈ જાય તે પહેલાં તેને કાપી નાંખવું પડશે. એવી મૂર્તિઓ સ્થાપિત કરવી પડશે કે જે દસે દિશાઓમાં જોઈ શકે. એક દિશામાં જોનારી મૂર્તિ ખાડિત અવશ્ય થઈ જ જાય છે અને ભગવતી મસ્તાને વારંવાર પોતાનું દિવ્ય રૂપ પ્રગટ કરવું પડે છે. દિવ્યતા ધીરે ધીરે સધન રૂપ ધારણ કરે છે.

દિવ્યતાનું સીધું તાત્પર્ય શું છે? દિવ્યતાનો સીધો અર્થ છે દૈવીકૃપા પ્રાપ્ત થવી તે. દિવ્ય શક્તિ અને દિવ્યકૃપા મહાવિદ્યાઓ અંતર્ગત નિહિત છે. મહિખાસુર પાસે પાશવી શક્તિ (પશુબળ) હતું, રાવણ પાસે અસુર બળ હતું, દુર્યોધનની પાસે વિશાળ માનવ સેનાના રૂપમાં મનુષ્ય બળ હતું, દેવરાજ છન્દની પાસે દેવતાઓના રૂપમાં દૈવીય બળ હતું, આમ છતાં તે વારંવાર પરાજિત થતા હતા. કારણ કે આ બધાની ઉપરનું દૈવીય શક્તિનું બળ કે તાકત સર્વોપરિ મહામાયા મહાશક્તિનું બળ છે. તે સર્વોપરિબળ રામ પાસે હતું, કૃષ્ણ પાસે હતું, વિષ્ણુના પ્રત્યેક અવતાર પાસે હતું અને શિવની પાસે હતું માટે જ તેઓ સર્વત્ર વિજયી થયા.

માછિનમસ્તાના હાથમાં જે પોતાનું કાપેલું મસ્તક છે દસેય દિશાઓમાં અને ઉદ્દો ડિગ્રીમાં કોઈપણ બાજુએ ઘુમાવી શકાય છે. એટલે એ ત્વરિત નિર્ણય લેવાની શક્તિ પ્રદાન કરી શકે છે. અને ઉદ્દો ડિગ્રીમાં તે મારી શકે છે, પ્રહાર કરી શકે છે. બગલામુખી બાંધવાનું સંભન કાર્ય કરે છે. ધૂમાવતી સીધી ચાલે છે અને સીધી ભીડાવે છે. પરંતુ છિન્નમસ્તા રૂદ્દો ડિગ્રીમાં ગોપનીય રીતે સમૂળ નાશ કરે છે. એ ઝીંકી પ્રદાન શક્તિ છે. જ્યા - વિજયા (ડાક્ઝિની અને વાણિની) પણ ઝીંકી તત્ત્વ રૂપા છે. એના બે હાથ છે. જે મનુષ્યોને માટે સૌથી વધુ હિતકાર છે. એજ જ્ય અને

વિજ્ય પ્રદાન કરનારી શક્તિઓ છે. એ ચાર હાથવાળી ચતુર્ભૂજા દેવીઓ નથી. એનું વાહન રતિ અને કામ વિપરીત રતિ ક્રિયામાં રત સ્ત્રી અને પુરુષનું યુગલ છે. વળી એ પ્રચંડ ચંડિકા છે, એનું બીજું નામ પરાડાક્ષિની છે, કારણ કે મસ્તક વિહીન હોવા છતાં પણ એ ક્રિયારીલ રહે છે. એ અતિગુણ વાત છે.

જ્યારે મસ્તકથી કોઈ વાતનો ઉકેલ મળતો ન હોય, સમસ્યા હલ થતી ન હોય, તર્કથી, બુદ્ધિથી, તાકાતથી અને સંભાષણાથી કોઈ સમસ્યાનો અંત ન આવતો હોય ત્યારે ભગવતી છિન્મસ્તા એક માત્ર સહારારૂપે બચે છે.

ભારત દેશમાં નિવાસ કરનાર પ્રત્યેક વ્યક્તિ પોતાના જીવનકાળમાં એકવાર તો ઓછામાં ઓછો માતેશ્વરીની ચમત્કારિક શક્તિનો અનુભવ અવશ્ય કરે જ છે. આ દેવી શક્તિ જે મન અને મસ્તકની મર્યાદા બહાર કામ કરે છે. તેનો સાક્ષાત્કાર ચમત્કાર રૂપે થતાં મસ્તકને જૂંબ બનાવે છે, મસ્તકનો ગર્વ યુક્ત આંદંબર અને ખાલી પણું હોય તેના પર શક્તિનું ખડગ ચાલે છે. તર્કથી ગ્રસિત તથા કથિત વૈજ્ઞાનિક અને બૌદ્ધિક ગઠીઆપણું હોય તેનો ચમત્કાર નાશ કરે છે. કાર્ય કારણના સિદ્ધાંતથી પર એવી દિવ્ય શક્તિના પ્રભાવથી ઘટતી ઘટના તે જ ચમત્કાર છે. છિન્મસ્તા ચમત્કારિક દેવી છે અને ચમત્કારિક ગુણોથી યુક્ત છે. મસ્તકની ઉપરની વિહંગમતા છે એટલે બુદ્ધિથી સમજાશે નહીં. આભૂત ઉપર કેટલાયે બુદ્ધિમાનો આવ્યા અને ચાલી ગયા. પરંતુ રહસ્યમય ભગવતી છિન્મસ્તાને સમજી શક્યા નથી. ભગવતી છિન્મસ્તાની કૂપાથી તેનું સ્વરૂપ જે મારા મર્યાદિત જ્ઞાનથી સમજવામાં આવ્યું તેને અસરદેહ આપી પુસ્તક રૂપે પ્રગટ કરવાનો મારો આ અલ્યમતિ પ્રયાસ છે. મારો એવો અનુભવ છે કે ઘણી વખત મસ્તકને શૂન્ય કરી નાંખે છે. છિન્મસ્તા અની કૂપા વગર એક વાક્ય પણ લખવું કઠિન છે. બુદ્ધિશાળીઓ ઉપર ભલા-ભોળા, સીધાં-સાદા, સરળ મસ્તક વાળાના જ્ય - વિજ્યની પ્રતીક છે. ભગવતી છિન્મસ્તા મહાવિદ્યા પંડિતાઈનો પરાભવ કરનારી છે મા છિન્મસ્તા.

છિન્મસ્તા તંત્ર ત્રણ સ્થિતિમાં કાર્યરત બને છે. પ્રથમ હત્યા, દ્વિતીય આત્મહત્યા અને તૃતીય દુર્ઘટના અને એ ઘટનાઓને છિન્મસ્તાને સાધક સમ્પ્રેષિત કરે છે. શનુની ક્રાંક હત્યા થઈ જાય, ઘણી એવી હત્યારી ઘટનાઓ વિનાશ કરવા માટે તકની રાહ જુએ છે. આ ઘરાતલ પર સર્પ કરે છે, જંગલી પશુઓ ચીરીફાડી ખાય છે, કેટલાક માનવો અથવા તો કોઈ કારણવશ વિરોધી સાફ થઈ જાય છે. આત્મહત્યાથી સમગ્ર પરિદૃશ્ય બદલાય છે.

બીજી સ્થિતિ છે આત્મહત્યા. આ સ્થિતિમાં કોઈ ઝેર પી જાય, પોતે કૂવામાં પડી જીવનનો અંત લાવે અથવા પોતે ફાંસીના ફંદો બનાવી ફાંસી ખાઈને મરે છે

હત્યાદિ રોજ ક્યાંક ને ક્યાંક આવી ઘટનાઓ આકાર લેતી રહે છે આ સંસારમાં! મસ્તિષ્ઠમાં એક વિશેષ શક્તિ કિયાશીલ થઈ જાય છે. જોકે તે સ્વ પ્રેરિત કરે છે શરીર ત્યાગવા માટે. આ શક્તિ અત્યંત ગોપનીય છે. આપ રોજ વર્તમાનપત્રો વાંચો જેના ઉપર આ શક્તિએ કામ કર્યું. તેમાંથી કોઈ બચી શક્યું નથી.

ત્રીજી સ્થિતિ છે- દુર્ઘટના. હાડકા - ભાંગવા તૂટવાની ઘટના, અંગ તૂટી જવાની ઘટના, શરીરના અંગ છિન્-બિન્ થઈ જવાની ઘટના, અથવા શત્રુના હાથ-પગ તૂટી જાય, અંગ લક્વાગ્રસ્ત થઈ જાય, કરોડરજ્જુ તૂટીને નકામી થઈ જાય, યા તો મૃત્યુ થઈ જાય તો જીવ બચે. શરીરની સામાન્ય ઉંમર ૬૫ અથવા ૭૦ વર્ષ જીવન જીવ્યા બાદ જો શરીર છિન્-બિન્ થયા વિના કુશળતા પૂર્વક છૂટી જાય તો એ એક સામાન્ય પ્રક્રિયા છે. પરંતુ જીવનની અધ્વર્ય ઉપર કથિત કારણોવશ શરીર ત્યાગ થઈ જાય છે ત્યારે આ તંત્રની અંતર્ગત આવતી મારણ કિયા બની જાય છે.

કેવળ મારણાથી ગ્રસિત થવાને લીધે દુર્ઘટના હત્યા, આત્મહત્યાના યોગ ગ્રહ નક્ષત્રો નિર્ભિત કરે છે અને વ્યક્તિ એનાથી ગ્રસિત થાય છે. આનાથી બચવા માટેનો એકમાત્ર ઉપાય છે છિન્નમસ્તા સાધના.

આયુષ્ય બાકી હોવા છતાં પણ કોઈ રોગ અને વ્યાધિથી મરી જાય છે. એવા લોકો ત્યાં સુધી પ્રેત યોનિમાં - પ્રેત લોકમાં રહે છે, જ્યાં સુધી કે તેનું શેષ આયુષ્ય સમાપ્ત થઈ જતું નથી. જો જીવનમાં તેનું આયુષ્ય દસ વર્ષ બાકી રહી ગયું હોય તો, તેના ચારગણા યાને ૪૦ વર્ષ તે પ્રેત લોકમાં રહેશે.

આ રીતે જે લોકો કોઈ કારણવશાત્ સ્વયં આત્મહત્યા કરીને મૃત્યુને ગળે વળગાડે છે, તે લોકો પણ પ્રેત લોકમાં જાય છે અને પ્રેત શરીર ધારણ કરે છે. આ પ્રકારના પ્રેતાત્માઓ પોતાના જીવનના બાકીના આયુષ્યના આઠગણા વધુ સમય સુધી પ્રેત લોકમાં રહે છે.

એવા લોકો પણ પ્રેતલોકમાં જાય છે, જેમની કોઈ કારણવશ હત્યા કરવામાં આવી છે અથવા દુર્ઘટનાનો બોગ બન્યા છે, તે લોકો પોતાના શેષ આયુષ્યના સોળગણા અધિક સમય પ્રેત લોકમાં વ્યતીત કરે છે.

દસ મહાવિદ્યાઓ આ બ્રહ્માંડની દસ મહાનાયિકાઓ છે. આ સૂચિ નાયિકા પ્રધાન છે. આ ગ્રંથની મહાનાયિકા છિન્નમસ્તા છે. લહેરી આંખોવાળી, લહેરાતા વાળ વાળી, લહેરમાં નૃત્ય કરનારી, થરકતા માંસલ ખડ્ગ ધારણ કરનારી, સખી રૂપી ડાક્નિયો અને શાક્નિયોને નિયંત્રિત કરનારી છે. એની સાથે તે ચાલે છે. જીનું આવેશ અને વેગથી ભરેલી ૬૪ રક્ત પિપાસુ કૂત્યાઓ, ૫૬ મતવાલા ભૈરવ. ભૈરવ નાચશે ૪, ભૈરવ તો મધ્યમાં ચક્યૂર હશે ૪, અને આ બધું તો મહાનાયિકા

ભગવતી છિન્નમસ્તાને ઘણું જ પસંદ છે. બૈરવોનું નૃત્ય, પ્રેત-પ્રેતની યોની પિપાસા, ડાક્નીઓનો શોરબકોર, શાક્નીઓની ઉન્મુક્તતા અને માદકતા અને પાછળ પાછળ ચાલે છે, અસંખ્ય જ્ઞાના લબ્ધકારા લેતા રૂત પ્રેમી પણ સિદ્ધની પણ જીબ લપ્લપાતી રહે છે, ચામાચ્રિદીયા (ચમગાદ) પણ જીબ કાઢીને ભયાનક મુદ્રામાં છે. માતેશ્વરી પણ જીબ કાઢીને વિકરણ રૂપ છે. બૈરવ તો જીબ અને આંખ બન્નેથી કોષિત દેખાય છે. એટલે પ્રચંડ નાયિકાની પૂજા એટલી આસાન નથી. સહૈવ મરવા મારવા માટે તૈયાર, માયાનો ફરેલ અને પોતાનું મસ્તક હાથમાં લઈ આરાધના કરનાર જ સાચો મા છિન્નમસ્તાનો ઉપાસક બની શકે છે. આ માટે સદ્ગુરુનું ઉચિત માગદર્શન અને ભગવતીની પરોક્ષ વા પ્રત્યક્ષ કૃપા જરૂરી છે. શક્તિની સર્વોચ્ચતા શિવે સ્થાપિત કરી છે, માતાની પરમતા શિવ દ્વારા પ્રતિપાદિત છે.

આ કંઈક એવો માર્ગ છે, જેના પર ચાલનારો સાધક સર્વ પ્રકારના ભયમાંથી મુક્ત થઈ જાય છે અને તેના જીવનનો નિર્ધાર્ય કેવળ મહાવિદ્યા વિશેષ જ કરે છે. કોઈ ગહે, દેવતા, પિતૃ, ભૂત, પ્રેત, યક્ષ કે અનિષ્ટકારી તત્ત્વ સાધકની તરફ આંખ ઉંચી કરીને જોવાની હિંમત કરી શકતું નથી. આ તો છે દસ મહાવિદ્યાઓનું આકર્ષણા. આ ઉપાસનામાં પારંગતતા કરીને પાંચ જ્ઞાનેન્દ્રિય અને પાંચ કર્મન્દ્રિય વાળો મનુષ્ય, આયુર્વ પિપાસુ, છિન - લિન કરનારી વિવિધ પ્રકારની શક્તિઓની વચ્ચે અક્ષુણ્ણ રહી શકે છે, નહીંતો પ્રબળ વિધ્વંસક શક્તિઓ વર્તમાન સમયમાં ગણતરીની મિનિટોમાં જ મનુષ્ય જીવનનો અને પ્રાકૃતિક તત્ત્વોનો નાશ કરી શકે છે.

ગૂઢ રહેસ્યના જ્ઞાનકાર એવા વૃદ્ધ માણસો ઘણા છે તેની પાસે મસ્તક છે પરંતુ શરીર નથી એટલે કે ધડ - જે શરીર છે તે જર્જરિત છે. તેઓ ધડ વગરના રાહુ જેવા છે. તેઓ કેવી રીતે કાર્ય કરી શકે એ પ્રશ્ન છે ? જ્યારે યુવાન વર્ગ એવો છે કે જેની પાસે તાકાત છે. ઘનગનાટ છે. શરીરમાં જોમ જુસ્સો છે. પરંતુ માનસિક વિકાસ નથી. તે મસ્તક વિનાના ધડ જેવા છે એટલે કે કેતુ જેવા છે. છણકપટ કરી અમૃત પાન કરનારા રાહુ કેતુ પર ભગવાન વિષ્ણુએ છિન્નમસ્તા શક્તિ ચલાવી સુદર્શન ચક વડે મસ્તક અને ધડ જુદાં કરી દીધાં. તેમને તેમની ધૂષ્ટતાનો દંડ મળ્યો. અસફળતાની કહાની બ્રહ્માંડમાં રાહુ અને કેતુનું અલગપણું છે.

લોકાચાર વ્યાવહારિક જ્ઞાન ધડ છે. ઈન્દ્રિયો, હાથ, પગ, પેટ એલોકાચારની અંતર્ગત આવે છે. આપણાને મળમૂત્ર ત્યાગ કરવાથી ઘડું શાંતિ મળે છે. મળમૂત્ર ત્યાગ એ શરીરમાં નીચેલા દ્વારની કિયા છે. આપણું શરીર નીચેનાં દ્વારથી ગ્રસિત છે. પુરુષમાં વીર્ય નિષ્ણાસન થાય, સ્ત્રીમાં ૨૪ સ્વાવનું નિષ્ણાસન થાય, સંતાનની ઉત્પત્તિ પણ નીચેલા દ્વારથી જ થાય એટલે કે અધિકાંશ નિષ્ણાસનની કિયા

જીવમાત્રમાં નીચલા દ્વારથી જ થતી હોય છે. આમ નીચલા દ્વારથી નિર્જાસિત પદાર્થો કેટલીક કાણ માટે તેને સંતુષ્ટિ પ્રદાન કરે છે. નીચલા દ્વાર તમસ પ્રકૃતિના છે. અનાથી તમસ દ્રવ્યો જ પોષાય છે. ઉપરના દ્વાર રાજ્યસ પ્રકૃતિના છે, ઉપરના દ્વારોમાં હાથ, સતન, મુખ, કર્ણ, નેત્ર નાસિકા ઇત્યાદિ સમાવિષ્ટ છે. તેમાં ખાવ થોડા ઉધ્ર્ઘામી થાય છે. ત્યારે દૂધના ખાવ સુધી પહોંચતા જીવને માતૃત્વ સ્થિતિનો અનુભવ થાય છે. આ દ્વારથી મુખ્યત્વે રાજસિક કિયાઓ અને પદાર્થોનું પોષણ અને આદાન-પ્રદાન થાય છે. અંતમાં ઉધ્ર્ઘ દ્વાર આવે છે કે જે સૂક્ષ્મ અને કઠિન રીતે ભેદાય છે એનું ભેદન સરળ અને સહેલું નથી. અહીં આગળ છિન્નમસ્તાનો પ્રાદુર્ભાવ થાય છે. અલૌકિક કાર્ય માટે અલૌકિક શક્તિ, ગોપનીય કાર્ય માટે ગોપનીય શક્તિ અને ઉધ્ર્ઘામી બનાવવા માટે વેગવાળી શક્તિ જોઈએ છે.

મૃત્યુ છિન્નમસ્તાની અસિદ્ધિને લીધે આવે છે. સમય આવે સૂર્ય પોતાની ઉર્જા પાછી ખેંચી લેશો, ચંદ્ર પોતાની સબળતા શરીરમાંથી ખેંચી લેશો, વાયુ પણ પોતાની વાયવીય શક્તિ અર્થાત્ પ્રાણ શક્તિ આટોપી લેશો, અંનિ પોતાની ઉદ્ધા શોષિત કરી લેશો અને શરીરમાં જળતત્ત્વ સૂક્કાઈ જશે. આમ સમગ્ર દૈવી સંપદા પ્રકૃતિ પાછી ખેંચી લેવાનું વિધાતાનું વિધાન છે. જેથી એ તત્ત્વોના અભાવમાં શરીરનો ક્ષય થાય છે, શરીર વ્યાધિગ્રસ્ત થાય છે, શરીર સમતુલા ગુમાવે છે. છિન્નમસ્તા આદાન-પ્રદાનનું એક મહા અભિયાન આપ્યું એટલે પાછું લેવાનું જ નહીં, એવું નથી અન્યથા સંસારનું ચક અટકી જશે. આ છે યજ્ઞ વિધાન યજ્ઞાનુષ્ઠાનના પરમ બ્રહ્માંડીય સિદ્ધાંત પર સંપૂર્ણ વિશ્વ ચાલી રહ્યું છે.

સૂર્યનું ધરાતલ સહેલે સક્રિય છે. તેના ઉપર જ્વાળામુખીઓ ફાટે છે અને તેનાથી ઉત્સર્જિત ઉર્જા બ્રહ્માંડમાં પ્રકાશ પાથરે છે, પુનઃ બધા ગ્રહ બ્રહ્માંડીય આદૃતિઓ દ્વારા સૂર્યને સોમ પ્રદાન કરે છે, તેમાં કંઈ ને કંઈક હોમાય છે. આદૃતિ પ્રદાન થાય છે. જે દિવસે આદૃતિ આપવામાં કોઈપણ પિંડ અસમ સાબિત થશે ત્યારે સૂર્ય (મહાપ્રાણ) સમગ્રતાથી તેનું ભક્ષણ કરી લેશો. આ સંબંધ જ છિન્નમસ્તાની કિયા છે. સંબંધોની પ્રગાઢતા જ છિન્નમસ્તાનું સ્વરૂપ છે. છિન્નમસ્તા રૂપી મહાસમીકરણમાંથી દેવ, દાનવ, માનવ કે અન્ય સ્થાવર જંગમ દેહધારી કેવું સમીકરણ જન્મ લેશો તે ગૂઢતમ ગુપન રહસ્ય છે. એ રહસ્ય જ્યારે આત્મસાત્ત થાય અને ભગવતી છિન્નમસ્તાની કૃપા થાય ત્યારે સાધક પૂર્ણત્વને પ્રાપ્ત થાય છે. અજ્ઞેય બને છે. તેને કાળનો કોઈ ભય રહેતો નથી.

જગતમાં સર્વયજ્ઞો, સર્વમૂર્તિઓ, સર્વયંત્રો, સર્વજીવો, અને સર્વપિંડો મૂળભૂત રૂપમાં છિન્નમસ્તક થયેલા છે એટલા માટે તે બધા અપૂર્ણ છે. પ્રતિક્ષણ આપણાને

કોઈ ને કોઈ છિન્ન - બિન્ન કરતું જ રહે છે. છિન્ન - બિન્ન થવાની વ્યાપક પ્રક્રિયામાંથી બચવા માટે જ છિન્નમસ્તાની ઉપાસના યથાર્થ રીતે કરવાની જરૂર છે. છિન્ન - બિન્ન થવાની પ્રક્રિયા જ અંતમાં મૃત્યુરૂપી ફળના રૂપમાં ઉપસ્થિત થાય છે. જો છિન્ન - બિન્ન થવાની પ્રક્રિયા રોકી દેવામાં આવે તો મૃત્યુ થશે નહીં. કોઈપણ શસ્ત્ર આપણાને ભેદી શકશે નહીં, અન્નિ બાળી શકશે નહીં, વાયુ સૂક્ષ્મી શકશે નહીં, પાણી ભીજીવી શકશે નહીં, કોઈ પ્રશંસા અમારો આકાર વધારી શકશે નહીં. કોઈપણ તીવ્ર આલોચના કે દુઃખપ્રદ ઘટના આપણાને દુઃખ પહોંચાડી શકશે નહીં. ટૂંકમાં આ જ અમરત્વ નથી તો શું છે? આ જ અસીમ પૂર્ણત્વ છે. એ આપણી સમજમાં આવવું જોઈએ.

આ વાતને સમર્થન આપે છે યોગીરાજ ગોરખનાથે કરેલી ભગવતીની વંદનાનો આ શ્લોક -

નભો શુભ્રારવિન્દ તદુપરિ તિમલ મણ્ડલં ચણ રશે: ।
સંસારર્યૈકરૂપાં ત્રિભુવન - જનનીં ધર્મદાત્રી નરાણામ् ॥
તસ્મિન્ મધ્યે ત્રિમાર્ગે ત્રિત્યતનુધરાં છિન્નમસ્તાં પ્રશસ્તાં ।
તાં વન્દે જ્ઞાનરૂપાં મરણભયહરાં યોગિનીં યોગમુદ્રામ् ॥
(ગો.પ.૨/૭૦)

- નાભિમાં સ્ફટિક વર્ણ કુલમ પર આધિક્ષિત પાવન સૂર્ય મંડળનું ચિંતન કરું છું. જગતની ત્રિભુવન જનની, ધર્મદાત્રી, દયામૂર્તિ, જ્ઞાનરૂપા પ્રશસ્તા, રણભય હરણ કરનારી, યોગમુદ્રા, યોગિની એવી દેવી છિન્નમસ્તાની હું વંદના કરું છું.

‘ઉમા સહસ્રમ्’ નામક કાવ્યમાં ભગવતી છિન્નમસ્તાનું મહિમાગાન કરતો એક સુંદર શ્લોક આ પ્રમાણો છે -

તવ છિન્ન શીર્ષ વિદુરખિલધાત્રાગમવિદો
મનુષ્યાણમસ્તે બહુતપસા વદવિદલિતે ।
સુષુમ્નાયાંનાડ્યાં તનુકરણ સમ્પર્કરહિતા વહિ:
શક્તયા યુક્તા વિગત ચિરનિદ્રા વિલસતિ ॥

અર્થાત્ - ‘આપના છિન્નશરીરને હે અભિલધાત્રી! આગમના જ્ઞાતા મનીખી લોકો જાણો છે. મનુષ્યોના અત્યધિક તપથી જે વિચલિત થાય છે તેમાં અને સુષુમ્ના નાડીમાં તનુકરણના સંપર્કની બહાર શક્તિથી યુક્ત વિગત ચિરનિદ્રા વિલસિત થાય છે - ચિર નિદ્રાથી રહિત થઈને આપ શોભાને પ્રાપ્ત થાવ છો.’

છિન્નમસ્તા ઉપાસનાથી લોકિક અને પારલોકિક સિદ્ધિઓ પ્રાપ્ત થવાનું વાળું 'શ્રી બૈરવ તંત્રમાં આ પ્રમાણે છે -

પ્રચણ્ડ ચણ્ડિકાં વક્ષ્યે સર્વકામફળપ્રદામું ।

યસ્યાઃ સ્મરણમાત્રેણ સદાશિવો ભવેન્નરઃ ॥

અપુત્રો લભતે પુત્રમધન ધનવાન ભવેત् ।

કવિત્વ દીર્ઘપાણિંદ્રિયે લભતે નાત્ર સંશયઃ ॥

અર્થાત્ - પ્રચણ્ડ ચણ્ડિકા શ્રી છિન્નમસ્તાના સંબંધમાં કહેવામાં આવે છે કે જેની ઉપાસનાથી સર્વકામ ફળપ્રદ થાય છે. સાધક સ્વયં સદાશિવ બની જાય છે. અપુત્રવાનને પુત્ર અને ધનદીનને ધન પ્રાપ્ત થાય છે. કવિત્વ શક્તિ અને પંડિતાર્થ (વિદ્વત્તા)નો વિકાસ થાય છે. એમાં કોઈ સંશય નથી.

મારી લેખની દ્વારા જે કંઈ વિચાર અહીં પુસ્તક રૂપે સંગ્રહિત થયા તેનું શ્રેય ભગવતી છિન્નમસ્તાનાં ચરણોમાં અર્પણ કરી વિરસું છું. 'જય હો મા છિન્નમસ્તકે.'

કણ્ણાભીવાડ,

મુ. પો. દુમસ,

જિ. - સુરત.

વિદ્વદ્જન ચરણચંચરિક,
શરદચંદ્ર ઈશ્વરલાલ પુરોહિત

૨. શ્રી ભગવતી છિન્નમસ્તાના વિલક્ષણ
સ્વરૂપનું - મનન અને તત્ત્વદર્શન

આગમ ગ્રંથો અનુસાર ભગવતી છિન્ન-મસ્તાનું ધ્યાન આ પ્રમાણે છે. નાભિમાં શેત કમળની અંદર બંધુક - પુષ્પની માફક લાલ, જગમગતું સૂર્ય મંડળ છે. તેની અંદર યોનિ ચક છે. તેની વચમાં વિપરીત મિથુન કર્મમાં રત કામ અને રતિની વિલક્ષણ પીઠ પર કરોડો મધ્યાલ્ય સૂર્યની માફક જગમગતી એવી તેજરૂપા શિવા (છિન્નમસ્તા) વિરાજમાન છે.

ડાબા હાથમાં પોતાનું કપાયેલ મસ્તક અને જમણા હાથમાં ખડુગ છે. ડાબો પગ આગળ વધેલો છે. દિગમ્બરી છે. કેશ-સમૂહ ખુલ્લો - છૂટો છે. પરા શક્તિ, પોતાના જ કપાયેલ મસ્તક સ્થાનથી નીકળતી રક્ત ધારા પી રહી છે. બાલ સૂર્ય જેવી પ્રભા છે ત્રણ નેત્રો શોભી રહ્યાં છે.

એની જમણી બાજુ એક 'યોનિની' છે, જે યોનિમુદ્રા છે. આ દેવીની પોતાની જ શક્તિ છે. ધણા જ વેગથી નીકળતી એવી રક્તની ધારા અને પણ પાઈ શકે છે. હડકાં આ યોગિનીના આભૂષણ છે. એના હાથમાં ચમકતું ભયંકર ખડુગ છે. એનો વર્ણકેશ અને નેત્ર લાલ છે. આ વિવસ્ત્રા અર્થાત્ વસ્ત્ર રહિતા છે. અનું નામ 'વર્ણની' છે.

એની ડાબી બાજુ એ એક 'ડાકિની' છે. જેનું નામ 'ભોગિની' છે. એ દેવીના હૃદયની અત્યંત નજીક છે. પોતાના સધ છિન્ન કંદ્યા નીકળી રહેલી રક્ત ધારથી એને પુષ્પ કરી રહી છે. 'ભોગિની' દિગમ્બરા છે. એના કેશ ખુલ્લા છે. એ પ્રચંડ છે અને પ્રલયકાલીન ધોર ઘટા ટોપની માફક એનું (કાળ) રૂપ છે. વિકરાળ દાંતોને કારણે અનું મુખ અને ઉદર - વિવર કઠની તરફ જોઈ શકતું નથી. જીબનો અગ્રભાગ લબકારા મારી રહ્યો છે અને એની બંને આંખો વીજળીની માફક ચમકતી અને ચંચળ છે.

બ્રહ્મા, ઈશાન, અચ્યુત આદિ દેવીનાં ચરણોમાં પોતાના મસ્તક ટેકવે છે. આત્મજ્ઞ યોગીન્દ્ર ગણ પણ અધિન્યત્રપી ભગવતીનું ચિંતન પગલે પગલે કરે છે. સંસાર - સાર, ત્રિભુવન જનની ઈષ્ટદેવી, ઈષ્ટ આપનારી, કલિકાળના કલેશ-પાપને હરનારી, તેજોમયી (ચિદ્ર રૂપિણી) છિન્નમસ્તાનું હું ધ્યાન કરું છું.

ઉત્પત્તિ, સ્થિતિ અને સંહારની કિયા માટે આપ ત્રણ પ્રકારના શરીરને ધારણ કરનારી છો. જગતના ત્રિગુણના કારણો જેના પરિવર્તિત રૂપ, બ્રહ્મા, વિષ્ણુ અને શૂલપાણિ (શંકર) છે. સર્વ વિષયોની પૂર્ણ સિદ્ધિને માટે, તે આધાશક્તિ - આધા પ્રકૃતિનું હું સરણ કરું છું. જેના હર્ષાયમાન ચરણકમળોથી દેવતાઓની અર્થસિદ્ધિ થાય છે. જેના હર્ષાયમાન ચરણકમળોની દેવતાઓની અર્થસિદ્ધિ થાય છે.

ઉપર્યુક્ત ધ્યાન - તત્ત્વથી એ સુસ્પષ્ટ થાય છે કે ગુણ્યાતિ - ગુણ્ય ભગવતી

છિન્નમસ્તા સાક્ષાત્ બ્રહ્મરૂપિણી ચિત્ત - શક્તિ છે. ઉક્ત સ્વરૂપ ચિત્તન તાત્ત્વિક રીતે વિચારતા નીચે મુજબ બોધ પ્રાપ્ત થાય છે.

(૧) નાભિ - નાભિમાં શેત કમળની અંદર તેજોરૂપા શિવાએ શા માટે નિવાસ કર્યો ? એવા પ્રશ્નના ઉત્તરમાં કહી શકાય કે -

વસ્તુત : નાભિ પ્રદેશ ચિત્તના મહાવિસ્તારમાં પ્રથમ સ્પંદ યા બિંદુ છે, દેહનું કેન્દ્ર સ્થાન છે. વેદોમાં એને અમૃતસ્ય નાભિ :

કહેવામાં આવેલ છે. તંત્રોમાં એ 'મણિપુર ચક' રૂપે વર્ણિત, વિરામ ચિહ્નનોની પરિભાષામાં 'કામ' નું 'પૂર્ણ' વિરામ નાભિ છે. સર્વવ્યાપી ચિદ-વસ્તુનો વિસ્તાર શબ્દાત્મક કલેવર ધારણા કરવાનું જ થયો છે અને સર્વ પ્રકારની શબ્દાલિખિતના મૂળમાં જે નાદ-યા પ્રણાવોચ્ચાર છે. તે નાભિ સ્થાનનો આશ્રય કરીને વિશેષતા : પ્રગાટ થાય છે. તંત્રોના મત અનુસાર તે પૃથ્યવની વાકુ છે. એટલે નાભિમાં નિવાસથી શબ્દાત્મિકા શક્તિનું પ્રતિપાદન થાય છે.

(૨) શેત કમળ - શેત કમળ વિશ્ચ પ્રપંચનું પ્રતીક છે. શેત અર્થાત્ વિશૂદ્ધ તત્ત્વની અંદર ભગવતી શિવા સ્થિત છે.

(૩) લાલ સૂર્યમંડળ - સૂર્ય સૂર્યિનું પ્રતીક છે, જ્ઞાનનું પ્રતીક છે. સૂર્ય એ જગતનો આત્મા છે અને લાલ રંગ 'વિમર્શ' નો ધોતક છે. 'વિમર્શ' જ સાકાર વિશ્ચનો પ્રારંભ છે.

(૪) મહા-યોનિ - ચક - આ ચક ત્રિશક્તિ (છચ્છા-કિયા-જ્ઞાન) અને ત્રિગુણ (સત્ત્વ, રજ અને તમ) નો ધોતક છે.

(૫) કામ અને રતિ - એ ચિદાનંદની આનંદ વૃત્તિનું સ્થૂળરૂપ છે, સૂર્ય કિયાના પ્રવર્તક છે. (વધુ અભ્યાસ માટે જુઓ લેખકનો બૃહદ્ ગ્રંથ - 'કામ જિજ્ઞાસા' જે વિશેષ રીતે પરિભાષિત છે.)

(૬) શિવા - ભગવતી જ સૂર્યિની મહારંભ સ્વરૂપા છે. અર્થાત્ સાક્ષાત્ બ્રહ્મ સ્વરૂપિણી છે.

(૭) શિર અને ખડુગ - કપાયેલ શિર સંબંધમાં વિવેચન થઈ ચૂકેલ છે. ખડુગ શબ્દનું તાત્પર્ય અહીં જ્ઞાન રૂપી ખડુગ એવો થાય છે. આ જ્ઞાન રૂપી ખડુગથી ભગવતી પોતાના અખંડ સ્વરૂપને પરિષ્ઠિન વસ્તુ રૂપમાં ખંડ-ખંડ કરે છે.

(૮) દિગ્ભરી - સ્થિતિ - શક્તિ દિકુ (દિશાઓ) જ ભગવતીના વસ્ત્ર રૂપ છે.

(૯) ખુલ્લો કેશ સમૂહ - ખુલ્લો કેશ સમૂહ (વિભરાયેલા વાળ) અર્થાત્ પ્રકૃતિ જ ભગવતીનો શ્રુત્ગાર છે.

(૧૦) સ્વ-રક્ત - પાન સૂર્ય કિયામાં, સાકાર રૂપમાં, મહાશક્તિ પોતાનું અવલંબન સ્વયં છે.

(૧૧) લાલ સૂર્યની પ્રભા - વિમર્શનો ધોતક છે.

(૧૨) ત્રિ-નયના - ચંદ્ર, સૂર્ય અને અજિનિ તથા ઈચ્છા, કિયા અને જ્ઞાનના બોધક ત્રણ નેત્ર છે.

(૧૩) યોનિમુદ્રા નિષ્ઠિય અને સક્રિય ચિત્ત શક્તિની વદ્યેનું બિન્હુ સ્થાન જ યોનિમુદ્રા છે. એનું સ્થાન ભૂમધ્ય છે. એ મોક્ષને આપનારી અન્તર્મુખી વૃત્તિ છે.

(૧૪) બંને યોગિની એ - વિદ્યા અને અવિદ્યાનું પ્રતીક છે. આંખને યોગિનીઓને ભગવતી પોતાનું રક્તપાન કરાવી રહી છે. આથી સિદ્ધ થાય છે કે વિદ્યા અને અવિદ્યા બંને શક્તિઓ ભગવતીની શક્તિ વડે જ અનુપ્રાણિત છે. બીજા શબ્દોમાં આ બંને શક્તિઓ - યોગિનીઓ મોક્ષરૂપા અન્તર્મુખી વૃત્તિની ધોતક છે. ડાક્ની ભોગ સ્વરૂપા બહિર્મુખી છે જે અજ્ઞાન અને તમો ગુણાનું પરિણામ છે. તો પણ પ્રપંચ કિયામાં સહાયક હોવાને લીધે ભગવતીની શક્તિથી અનુપ્રાણિત છે. એની ચમકતી આંખો અને લાલ જીબ ભોગ-તૃણાનું લબકારા મારતું સ્વરૂપ છે.

(૧૫) અસ્થિ - હાડકાં જ પ્રાણીઓના શરીરનું અવલંબન છે. સર્વ રૂપોને પ્રાણ રૂપથી સ્થિર રાખીને વર્તમાન રહે છે. આથી અસ્થિ ભગવતીનું આભૂષણ છે.

(૧૬) ભયંકર ખડગ - જ્ઞાનનું ધોતક છે.

(૧૭) વર્ણ, કેશ અને નેત્ર - લાલ છે. આ એ વાતનું સૂર્યક છે કે - ડાક્ની યોગિની ભોગ સ્વરૂપા બહિર્મુખીવૃત્તિ - રજોગુણા સ્વરૂપા છે.

માતા છિન્નમસ્તાના સ્વરૂપના અધ્યયન અને મનનથી એ જ્ઞાત થાય છે કે માના એ વિલક્ષણ સ્વરૂપની મૂર્તિમાં વેદાન્તના ચાર પ્રસિદ્ધ મહાવાક્યોનું રહસ્ય છૂપાયેલ છે. જેમ કે -

(૧) વેદાન્તશાસ્ત્રનું પ્રસિદ્ધ મહાવાક્ય છે - 'પ્રજ્ઞાન બ્રહ્મ' અર્થાત્ સર્વકંઈ બ્રહ્મ છે, આ મહાવાક્ય ના આધાર પર, વેદોના શાંતિ પાઠમાં વારંવાર કહેવામાં આવ્યું છે - "ॐ પૂર્ણમિદः પૂર્ણમિત્ત્યા પૂર્ણાત્ પૂર્ણ સુદચ્યતે । પૂર્ણસ્ય પૂર્ણમાદાય પૂર્ણમેવાવશિષ્યતે ॥" અર્થાત્ આ પણ પૂર્ણ છે, તે પણ પૂર્ણ છે, પૂર્ણમાંથી પૂર્ણને લેવાથી, પૂર્ણ જ શેષ રહે છે. પૂર્ણથી અતિરિક્ત અપૂર્ણ ક્યાંયે નથી. વેદોના મહાવાક્યના ઉપર્યુક્ત ભાવને માતા છિન્નમસ્તા પોતાના સ્વરૂપ દ્વારા વ્યક્ત કરી રહી છે. આપનો પ્રશ્ન હશે કે કેવી રીતે ?

પોતાનું મસ્તક, પોતે જ છેદન કરીને અને સ્વયં પાન કરીને માતા એ બતાવે છે કે અપૂર્ણાતા ક્યાંય છે નહીં. પ્રમુખ જ્ઞાનેન્દ્રિયોની પરાધીનતાનો અસ્વીકાર કરીને જ પૂર્ણત્વની ગ્રાસિ કરી શકાય છે.

(૨) વેદાન્તનું બીજું મહાવાક્ય છે - 'અયમાત્મા બ્રહ્મ ।' અર્થાત્ સ્વ-આત્મા જ

બ્રહ્મ છે. આ ભાવને માતા છિન્નમસ્તા પોતાના વિલક્ષણ સ્વરૂપ દારા એ રીતે પ્રકાશિત કરી રહી છે કે - પોતાના દિવ્ય કલેવરની અંદર, જે આત્મા (આત્મચૈતન્ય) રુધિર રૂપમાં છે તે અન્તર્ભાગ અર્થાત્ અંદર બહાર સર્વત્ર વ્યાપ્ત છે. તેનું કાન અથવા ઉપાદાન ((વધારે-ઓછું) નથી.

(૩) વેદાન્તનું ત્રીજું મહાવાક્ય છે. 'અયમાત્મા બ્રહ્મ' અર્થાત્ તત્-ત્વમ् + અસિ = તત્ત્વમસિ - તે તત્ત્વ જ તું છે, અર્થાત્ તું જ બ્રહ્મતત્ત્વ છે, દેહના ધર્મો (નામ-રૂપ આદિ) અને 'મુંડ' ના ધર્મો (પાંચ જ્ઞાનેન્દ્રિયોની ક્રિયાઓ) બંનેના ત્યાગ દારા માતા છિન્નમસ્તા આ મહાવાક્યના જ્ઞાનને પ્રદર્શિત કરી રહી છે.

(૪) વેદાન્તનું ચોયું મહાવાક્ય છે - 'અહં બ્રહ્માસ્મિ ।' અર્થાત્ હું બ્રહ્મ છું. આ મહાવાક્યના ભાવને પણ મા છિન્નમસ્તા પોતાના વિલક્ષણ સ્વરૂપ દારા પ્રકાશિત કરી રહી છે. માના પગના તળિયે - પદતલોની નીચે વિપરીત રતિમાં આસક્તા ભાવ-મુદ્રામાં રતિ અને કામદેવ રહેલા છે. આ પ્રતીક દારા માતાએ વિપરીત રતિભાવને સર્વતો ભાવથી દર્શિત કર્યા છે. આ વિપરીત રિરંસા અર્થાત્ વિપરીત રતિનો અર્થ છે - સ્વરૂપથી જે વિપરીત છે, તેમાં રમણોચ્છા. ખંડિત અનાત્મ પદાર્થોમાં, જીવની રમણોચ્છા હોય છે. એ જીવની વિપરીત રમણોચ્છા છે. તે વિપરીત રતિ દૂર થાય છે. કેવળ આ નિશ્ચય લુદ્ધિથી કે - હું સ્વરૂપતઃ (મૂળ સ્વરૂપમાં), આનંદ બ્રહ્મ છું. બ્રહ્મથી બીજું કંઈ જ નથી એટલા માટે આત્માને છોડીને, રતિ ક્યાંયે થશે નહીં. ગીતામાં ભગવાન શ્રીકૃષ્ણે સ્વમુખે કહ્યું છે કે - 'ધર્માવિરુદ્ધ કામોऽસ્મિ ભરતર્ષભ ।' અર્થાત્ ધર્મ અવિરુદ્ધ કામ તે હું પોતે છું. આ કામ આત્મરતિમાં જોડી બ્રહ્મગતિ અને બ્રહ્મ સાયુજ્ય આપનાર ઉર્ધ્વગામી કામ છે. જ્યારે બીજો ધારકતાની શક્તિની વિરુદ્ધ ઊર્જા રૂપ અધોગામી કામ છે તે ધર્મ વિરુદ્ધ કામ જીવનનું પતન કરાવનારો સંસારનો મોહ માયામાં નાંખનારો છે. તેને બંધનનું કારણ કહેલ છે. તે ધર્મ વિરુદ્ધ કામ વિકૃત છે. અહીં વિપરીત રતિ એટલે ધર્મ અવિરુદ્ધ કામ દારા ઊર્જાની ઉર્ધ્વગતિ કરાવી આત્મરતિમાં મજન થવાનો ભાવ સૂચક છે. એટલા માટે ફરીથી એ વાતને સમર્થન પ્રાપ્ત થાય છે કે આત્માને છોડીને રતિ ક્યાંયે થશે નહીં અને થશે તો અધઃપતનનો માર્ગ જ હશે. સંસાર ચક્થી મુક્ત નહીં જ થવાય માટે 'અહં બ્રહ્માસ્મિ' બની આત્મરત બનો તેમાં જ કલ્યાણ છે.

આ રીતે આપણે જાણ્યું કે - ભગવતી છિન્નમસ્તાના વિલક્ષણ સ્વરૂપ દારા વેદાન્તના ચાર મહાવાક્યોનો ભાવ સ્ફુરિત થાય છે. એટલે માના વિલક્ષણ સ્વરૂપનું મજન અને તત્ત્વ ચિંતન કરવાથી વેદાન્તના મહાવાક્યોને અનુરૂપ ભાવ શરીરની પ્રાપ્તિ થઈ જશે. એમાં શંકા રાખવાની જરૂર નથી.

૩. 'યજ્ઞો યજ્ઞો છિન્નમસ્તા

વિપરિમાણ વિશ્વના અધિકાને ચેતન કરુંન્ય શિવ માનવામાં આવે છે. તેની મહાશક્તિ છિન્નમસ્તા છે. છિન્નમસ્તા સૃષ્ટિ પ્રક્રિયાથી સંબંધિત છે. સૂર્ય જગતનું મૂળ કરણ છે. ભગવતિ શ્રુતિ કહે છે કે -

સૂર્ય આત્મા જગતસ્તથુસશ્ચ । (યજુર્વેદ)

- સૂર્ય જગતનો આત્મા છે. એનાથી સૃષ્ટિ સંચાલિત થાય છે. એના અભાવમાં વિશ્વ વ્યવસ્થા અસ્તિત્વસ્ત થઈ જાય એટલા માટે એને યજ્ઞ પુરુષ કહેવામાં આવે છે.

સૂર્યો વા જ્યોતિષ્ટોમ, સૂર્યો હ વા અનિહોત્રમ् ।

સૂર્યની બે પ્રકારની શક્તિઓ છે. એકનો તેની સાથે ઘનિષ્ઠતા પૂર્વક સંપર્ક રહે છે અને બીજી તેનાથી અલગ રહીને વિશ્વ નિર્માણ અને પાલન-પોષણ કરે છે. જે સૂર્યથી અપૃથક્ રહે છે તેને વૈદિક ભાષામાં બ્રહ્મૌદન કહેવામાં આવે છે અને પૃથક્ (અલગ) જુદી પડીને જગતની સૃષ્ટિ કરે છે. તેને 'પ્રવર્ગ્ય' નામ આપવામાં આવ્યું છે. સૂર્ય અભિનનો મહાપિંડ છે. જે અભિન સદૈવ તેનું એક અંગ બની રહે છે. જે ક્રિયાના માધ્યમથી ચારે તરફ ફેલાય છે. વનસ્પતિ અને પ્રાણીઓમાં પ્રવેશીને તેમાં પ્રાણ શક્તિનો સંચાર કરે છે. તે 'પ્રવર્ગ્ય' કહેવાય છે. એ બંનેને વૈદિક ભાષામાં સૂર્ય પુરુષના બે મસ્તક કહેવામાં આવેલ છે. ગોપય બ્રાહ્મણ ત/જમાં સૂર્ય પુરુષને 'દ્વે શીર્ષ' કહેવામાં આવેલ છે. અભિષ્ટોમાત્રક સૂર્ય યજ્ઞરૂપ છે. આ યજ્ઞમૂર્તિ એટલા માટે જ વિષ્ણુનામથી પ્રસિદ્ધ સૂર્ય યજ્ઞમૂર્તિ એટલા માટે જ વિષ્ણુનામથી પ્રસિદ્ધ સૂર્ય યજ્ઞાત્મના નિરૂપણ કરતા કરતા વેદ પુરુષ કહે છે કે -

ચત્વારિ શ્રુત્ણા ત્રયો અસ્ય પાદા દે શીર્ષે સપ્તહસ્તાસો અસ્યા ।

ત્રિધા વદ્ધો વૃષભો રોરવીતિ મહાદેવો મર્ત્યા આવિવેશ ॥

(ગો. બ્રા. ૩/૭)

"ત્રણવેદ, યજુર્વેદ, સામવેદ અને અથર્વવેદ આ ચારે વેદ એના ચાર સીંગડાં છે. પ્રાતઃ સવન, માધ્યાન્દિન સવન, સાયં સવન આ ત્રણ સવન એના ત્રણ પગ છે. બ્રહ્મૌદન અને પ્રવર્ગ્ય બે મસ્તક છે. મંત્ર, કલ્ય, બ્રાહ્મણ આ ત્રણોથી તે મર્યાદિત છે. ગાયત્રી આદિ સાત છંદ એના સાત હાથ છે. એવા આ યજ્ઞ-વૃધ્યભ વિશ્વમાં હુંકાર કરી રહ્યો છે. આ જ મહાદેવ મરણ ધર્મ સર્વ પ્રાણીઓનો આત્મા રૂપે પ્રતિષ્ઠિત છે. સર્વમાં આભારૂપે પ્રવિષ્ટ થઈ રહ્યો છે."

'પાઇન્ક્ટો વૈ યજ્ઞः ।' (શ. ૧/૧/૨) અનુસાર સૃષ્ટિ મૂળ યજ્ઞ - પાકયજ્ઞ, હવિર્યજ્ઞ, મહાયજ્ઞ, અતિયજ્ઞ, શિરોયજ્ઞ લેદથી પાંચ ભાગોમાં વિભક્ત છે.

(૧) સ્માર્ત-યજ્ઞ પાકયજ્ઞ છે. એકાજિન યજ્ઞ પણ કહેવામાં આવે છે. આ ઘરમાં અન્નાદિ પ્રકાવવા માટેનો દરરોજનો યજ્ઞ છે. તે જ પાકયજ્ઞ છે.

(૨) પૂનમ, અમાસ કે વર્ષના ચાર નવરાત્રોમાં એવા યજ્ઞો થાય છે. જેને આદૃતી યજ્ઞ, હવિયજ્ઞ, કે અનિહોત્ર શબ્દથી ઓળખાય છે.

(૩) દેવયજ્ઞ, મનુષ્ય યજ્ઞ, પિતૃયજ્ઞ, બ્રહ્મયજ્ઞ, અને ભૂતયજ્ઞ એ પાંચ નામે થતા યજ્ઞો ઉપર કથિત બે પ્રકારના નિયમ અને ઋતુચકની જરૂરત પ્રમાણોના યજ્ઞોથી લિન્ન પ્રકારના હોવાથી એ યજ્ઞોને મહાયજ્ઞ કહેવામાં આવેલ છે.

(૪) ખાસ અતિવિશિષ્ટ પ્રમંગો અશ્વમેધ, રાજસૂય, વાજપેય વગેરે યજ્ઞોનું આયોજન થાય છે. તે અતિ અસાધારણ સંયોગો માટે અતિ ખર્ચાળ યજ્ઞો છે. જે અતિ ધનિક કે રાજાઓ માટે ક્યારેક થાય છે તેને અતિ યજ્ઞ પણ કહેવામાં આવે છે. આ યજ્ઞના બીજા નામ છે - પ્રવર્ગયાગ, ધર્મયાગ આ પ્રકારનો યજ્ઞ, પ્રત્યેક યજ્ઞના અંતભાગો અતિ આવશ્યક બને છે. તે યજ્ઞ ક્રિયાનો શિરોભાગ, ઉન્નત ભાગ ગણાય છે. ઉપર જરૂરાવેલા બધા યજ્ઞો માથા વગરના ઘડ જેવા હોવાથી માથું (ઉત્તમંગ) જોડવું જરૂરી છે. જો તેમ ન થાય તો તેવા યજ્ઞો અધૂરા ગણાય, ખવીસ તુલ્ય ગણાય, એટલે જ આ ઉત્તમંગ સંયોજન રૂપ થતો શિરોયજ્ઞ, શિરોધારક યજ્ઞ કરવો, તે ઉપર કહેલા ચારેય પ્રકારના યજ્ઞમાં અનિવાર્ય બની જાય છે.

‘છિન્નશરીરો વૈ યજ્ઞः ।’

આ શ્રુતિ વાક્ય અનુસાર પૂર્વોક્ત અને તમામ યજ્ઞો છિન્ન શીર્ષ છે. બધાનું મસ્તક કપાયેલું છે. સુપ્રસિદ્ધ પૌરાણિક હયગ્રીવો પાખ્યાનનો જેમાં ગણપતિ વાહન મૂખકની કૃપાથી ધનુષ પ્રત્યંચા ભંગ થવાથી શયાન વિષ્ણુનો શિરસ્થેદ થયાનું નિરૂપણ છે. આ છિન્ન શીર્ષ સાથે સંબંધ છે. પ્રત્યેક યજ્ઞના અંતમાં શિરો:સંધાન માટે યજ્ઞ કરવામાં આવે છે. તેને જ શિરોયજ્ઞ કહેવામાં આવે છે. આ કર્યા વિનાના તમામ યજ્ઞો અપૂર્ણ છે.

હવે પૂર્વોક્ત યજ્ઞના અવયવોમાંથી ‘બ્રહ્મૌદન’ અને ‘પ્રવર્ગ’ ની તરફ આપનું ધ્યાન આકર્ષિત કરવામાં આવે છે. જે વસ્તુનો આત્માથી નિત્ય સંબંધ રહે છે તે આત્માનું બ્રહ્મૌદન કહેવાય છે. તે અને તે બ્રહ્માનું ઓદન છે. તેના સિવાય તેને કોઈ લઈ શકતું નથી અને જે વસ્તુ તે આત્માથી પૃથક થઈને જે બીજા આત્માનું અને બને છે, તે પ્રવર્ગ કહેવાય છે. તેને ‘ઉચ્છિષ્ટ’ પણ કહેવામાં આવે છે.

આત્માને પરમાત્મા સાથે સદા સંબંધ રહે છે. તેથી તેના આત્મા - પરમાત્માના નિત્ય સંબંધને વ્યક્ત કરતા યજ્ઞ થાય તેને બ્રહ્મદેવ યજ્ઞ કહે છે, એટલે કે પરબ્રહ્મ અને બ્રહ્મના સંબંધ રૂપે તે યજ્ઞ છે. આ યજ્ઞમાં આત્મા પોતે હવિષ્ણુનું બનીને પરમાત્મામાં આદૃત થાય છે તે સમયે જીવાત્મા એ પરબ્રહ્મનો હવિ કે આદન (ખીર,

ભાત, હવિષ્યાત્ર રૂપે) આહૃતિ બને છે. તેથી તે બ્રહ્મોદન ગણાય છે. જે વસ્તુ તે આત્માથી અલગ થઈને બ્રહ્મનું હવિષ્યાત્ર બનવાને બદલે અન્ય માટે આહૃતિ બને તે મૂળ હવિનો ભાગ છે.

વેદમાં શતપથ બ્રાહ્મણ આ સૂચિ યજ્ઞની વાત વિસ્તારથી પ્રગટ કરે છે. સૂર્ય એ પ્રચંડ વિશ્વ વ્યાપી શક્તિ છે. જે શક્તિ તારા, ખોડશી, ભુવનેશ્વરીરૂપે સૂચિનું પ્રેમથી પોષણ કરે છે. સંવર્ધન કરે છે, તે આગળ વધીને સૂચિના સંતુલન માટે સંહાર (લય)નું મૂળ બને છે. સૂર્યની મૂર્ધન્ય શક્તિ સૂર્યથી જુદી પડતાં માથું અલગ થયું માનીને તેને છિક્ષમસ્તા શક્તિ કહેવામાં આવે છે. સૂચિ રચના આ સર્જન-વિસર્જનની કિયાને આભારી છે. તે કિયામય શક્તિથી આ સંસારલીલા ચાલુ છે. એ શક્તિનો યજ્ઞ વિશ્વ માટે અવિરત ચાલુ છે.

તે યજ્ઞમાં સોમ (ચંદ્ર)ની શીતળતા ન હોય તો સૂચિ યજ્ઞ ચાલી ન શકે. અતિશય ગરમીથી બધું ઓગળી જાય કે ભસ્મ થઈ જાય એટલે તે અભિને જીવનીય કોષોરૂપે બનાવવા અતિ આવશ્યક જગ્યાતાં, સર્જનહારે ઉચ્ચિત કર્યું અને અતિજલદ અભિને મંદાભિન બનાવી જીવન યજ્ઞ ચાલુ કર્યો.

સૂર્યાભિનની મૂળ શક્તિ અન્ય કોઈ પદાર્થ કે માધ્યમમાંથી પસાર થાય ત્યારે તે લિન્ન બની જાય છે. સૂર્ય જ્યારે સોમને અત્રરૂપે ખાય છે ત્યારની પ્રચંડ શક્તિમાં બને એક હતા તે સોમ શક્તિ હવિષ્યાત્રની ખીર, હવિષ્યાત્ર કે હવિષ્યોદન હતી. પણ માધ્યમ બદલાતા સૂર્યાભિન શાંત બને ત્યારે તે મૂળ શક્તિથી જુદી પડે છે. તે છિન્ન લિન્ન કિરણો રૂપે અલગ પડે છે, તે શક્તિ આપણે પાણીની ગરમીમાં, શરીરની ગરમીમાં, વનસ્પતિ પ્રાણી વગેરેની જીવન શક્તિમાં દેખાય છે. આ શક્તિ મૂળ શક્તિમાંથી અલગ થઈને જીવાડવાનું કાર્ય અને જીવનમાં આપવાનું કામ કરનારી શક્તિ છિક્ષમસ્તા છે.

આપણો એ વાતનો વિચાર કર્યો તેમ પ્રચંડાભિનમાં આડકતરું સ્વરૂપ કે વધારો છે, તે વધારો અહીં અત્ર શબ્દ વપરાયેલ હોઈ, બ્રહ્મયજ્ઞમાંથી અભિનો આ શાંત ભાગ બીજા માટે વપરાતો હોઈ બ્રહ્મયજ્ઞનો વધારો (એઠવાડ) ઉચ્ચિષ્ટ છે. તે મૂળ મસ્તકથી ભિન્ન છે. એટલે છિન્ન મસ્તક છે.

સૂર્યના તડકા (તાપ)માં એક પાત્રમાં પાણી ભરીને મૂકી દો, પાણી ગરમ થઈ જશે. સૂર્ય અસ્ત થઈ જશે તો પણ પાણી ગરમ હશે. સૂર્ય પોતાની ગરમી (તાપ)ને પાણીમાં છોડી ગયો. હવામાં ગરમી છોડી ગયો. રાત છે પરંતુ હવામાં ગરમી લાગે છે, ધામ છે. આ તેનો પ્રવર્ગ ભાગ છે, ધર્મ ભાગ છે. ધર્મ જ નિરુક્ત કમાનુસાર ધરમ રૂપમાં પરિણાત થયેલ ગરમ બની ગયો. તાપ, સૌર જે તે પદાર્થનું ઉપલક્ષણ છે. સર્વ સૌર પદાર્થ સૂર્યથી અલગ થતા રહે છે. જો સૂર્ય તે ઉચ્ચિષ્ટનો

ઉત્સર્ગ ન કરે તો વિશ્વ નિર્માણ અસંભવ થાત. આના આધારે જ કહેવામાં આવ્યું છે કે 'ઉચ્છ્વાસાત् સફલં જગત् ।' એમ કહેવામાં આવે છે. આ પ્રવર્ગય પૂર્વ શ્રુતિ અનુસાર તે યજ્ઞનું મસ્તક છે. તે અલગ અલગ કપાઈ જાય છે. આ આધારે યજ્ઞને છિન્નશરીર કહેવામાં આવે છે. ગણપતિની પ્રાણ પ્રતિષ્ઠાનુપ મૂખકનો આત્મા બનનારા ધનવાયુ જ પોતાના પ્રયાસથી તે પ્રવર્ગયને યજ્ઞથી અલગ કરે છે. મૂખક દ્વારા યજ્ઞપુરુષ વિષ્ણુનું મસ્તક કપાય છે.

કહેવાનો મતલબ એ છે કે બ્રહ્મૌદનથી આત્મરક્ષા થાય છે, અને પ્રવર્ગયથી સૂચિનું સ્વરૂપ બને છે. બસ, આ પ્રવર્ગયને જ નિગમમૂલક આગમ શાસ્ત્ર કબંધ નામથી વ્યવહૃત કરે છે. આ કબંધ પુરુષની શક્તિનું નામ છિન્નમસ્તા છે. છિન્નમસ્તા બનીને આ પ્રચંડ શક્તિ સંહાર કરે છે. તે સંહારકશક્તિ પ્રચંડ ચંડિકા પણ કહેવાય છે. છિન્નમસ્તા બનીને તં શક્તિ સંસાર બને છે. કામાખ્યા અર્થાત્ છિન્નમસ્તા. ભારતની પ્રમુખ તાંત્રોક્ત આદિ શક્તિ પીઠોમાંથી એક છે કામાખ્યા. આ સૂચિનું ઉદ્ગમ ક્ષેત્ર છે. આ પ્રજનનનું મૂળ બિંદુ છે. વર્ણમાલાનો પ્રથમ અક્ષર 'અ' (અ) અહીં ઉત્પત્ત થયો હતો. આ ઉત્પાદનનો મહાસોત છે. કામાખ્યાના કુંડમાંથી જ સર્વ કંઈ ઉત્પત્ત થઈ રહ્યું છે. જે દિવસે કામાખ્યા શક્તિ પીઠોમાંથી થતો રજઃસાવ બંધ થઈ જશે તે દિવસે સૂચિનો નાશ થઈ જશે, તે દિવસે પૃથ્વી વંધ્યા (વાંઝડી) થઈ જશે. પછી ન તો મનુષ્ય હશે અને ન હશે વનસ્પતિ અને કીટ પતંગાદિની જીવ સૂચિ. આજે પણ માતેશરી કામાખ્યા રજઃસ્વલા થાય છે.

આપ લગ્ન કરીને પત્ની ઘરમાં લાવો છો, આપ સંતાન ઉત્પત્ત કરો છો, વગેરે વગેરે અને એનાથી આગળ આપ કામકીડામાં પ્રવૃત્ત થાવ છો, પરંતુ આ સર્વમાં શક્તિનો વ્યય થાય છે, ક્ષય થાય છે. હરહંમેશ મનમાં એક વાત ખટકે છે. હજુ તૃપ્તિ થઈ નથી. હજુ પૂર્ણ સૂખ મળ્યું નથી. હજુ આનંદ નથી મળતો, પૂર્ણતા પ્રાપ્ત થતી નથી. કંઈક બીજું વિશોષ જોઈએ છે. સ્ત્રીનો સંગ આનંદની અપેક્ષાએ કષ્ટ વધારે આપી રહ્યો છે. ઇત્યાદિ ઇત્યાદિ કારણ કે આ સર્વ કિયાઓ મસ્તુક વિહીન છે. શીશ કોઈની પાસે નથી, મસ્તકનો અભાવ છે.

મસ્તક શું છે, શીર્ષ શું છે ? શીર્ષ તમામ પ્રકારના રસોનું ઉત્પાદનનું મુખ્ય બિંદુ છે. શીર્ષમાં જ પરમ રસ અક્ષ્રિત થાય છે, શીર્ષ જ પરમ રસને પ્રસારિત કરે છે. સંપૂર્ણ ઇન્દ્રિયો, સંપૂર્ણ અંગ, સંપૂર્ણ યંત્ર પરમ રસને એક્ષ્રિત કરવા માટે છે અને શીર્ષમાં તેનું શોધન થાય છે, અનુસંધાન થાય છે ત્યારે તૃપ્તિ થાય છે. એટલે શીર્ષના અભાવમાં ધડનું યંત્ર બેકાર (નકામું) છે. યંત્ર માત્ર યંત્ર જ રહી જાય છે. અન્યથા દેવ પ્રતિમા તેના અભાવમાં શીર્ષાવિહીન હોય છે. વનસ્પતિ પાસે મસ્તક નથી. પશુઓ પાસે મસ્તક છે પણ વિકસિત નથી. એટલે તાં તે બધા ભૂચર છે. આકાશ તરફ મસ્તક ઉંચું કરી જોઈ શકતા નથી, વિચારી શકતા નથી, ખેચર બની શકતા નથી. આ જ મુસીબત છે કે જગતમાં મસ્તક બાહુ જ ઓછા લોકો પાસે છે !

આ પિંડ શરીરમાં સ્વ (પોતે) આત્મા છે. તેવી જ રીતે બ્રહ્માંડીય શરીરમાં સ્વનું (આત્મા)નું તાત્પર્ય છે સૂર્ય. સૂર્ય જગતનો આત્મા છે. સૂર્યમાં વિસ્કોટ થતાં ગ્રહો તેમાંથી નીકળી છૂટા પડ્યા. સૂર્યનો વિકાસ ગ્રહોના રૂપમાં થયો. સૂર્યનું મસ્તક છે શનિ. શનિ સૂર્યની પરિકમા સર્વથી દૂર રહીને કરી રહ્યો છે. સૌર કિરણો શનિથી કંઈક આગળ સુધી જાય છે. શનિ એવું બિંદુ છે કે જ્યાં સુધી સૂર્યનાં કિરણો સુસ્પષ્ટ રૂપે જાય છે. અઠવાડિયા (સપ્તાહ)ની શરૂઆત પણ સૂર્ય (રવિવાર) થી થાય છે અને શનિવાર સુધી પહોંચી અટકી જાય છે અને આ પછી સૂર્યનાં કિરણો ફક્ત અતિ સુષ્માતીત અવસ્થામાં સૂર્ય આભામંડળમાં સમાન રીતે સ્થાપિત થઈ જાય છે. આપણા શરીરમાં રક્ત સંચારનું અંતિમ બિંદુ શું છે? રક્ત સંચારનું અંતિમ બિંદુ છે મસ્તક. આપું શરીર કબંધ છે. કબંધ શિવ (શિવ) સમાન છે. નખથી લઈને મસ્તક સુધી સંચાર ધૂમરી મારતો રહે છે, એક નિષ્ઠિતતા અની પાછળા કાર્યરત છે. શનિથી આગળ સૌર મંડળની હદ ખતમ થઈ જાય છે. સૂર્યમાં એટલી તાકાત નથી કે શનિથી આગળ વધીને પોતાનો પ્રકાશ ફેલાવી શકે, તેવી જ રીતે મસ્તક સુધીની એક સીમા છે. આને નિગમ જ્ઞાન કહેવાય છે, નિગમ જ્ઞાન એટલે વેદનું જ્ઞાન.

જ્ઞાનવેદ પ્રથમ વેદ છે અને અથર્વવેદ ચોથો અને અંતિમ વેદ છે. આ ચારેય વેદના જ્ઞાનની મર્યાદા મસ્તક સુધીની છે. મસ્તકથી ઉપરનું જ્ઞાન છે તે સ્વસંવેદનું જ્ઞાન છે. તે આત્મજ્ઞાન છે. સ્વનું જ્ઞાન છે જે છિન્નમસ્તાની કૃપાથી જ છિન્નમસ્તક થઈએ સાચા અર્થમાં ત્યારે જ પ્રાપ્ત થાય છે. જે કાલાતીત જ્ઞાન છે. ગતિમાંથી અગતિમાં પ્રવેશવાનું જ્ઞાન છે. તમામ ગતિના મૂળમાં કિયાત્મક પ્રાણશક્તિ જ રહેલી છે. પ્રાણ આત્માનું કિયાત્મક સ્વરૂપ છે અને મન આત્માનું મનનાત્મક સ્વરૂપ છે.

અથર્વવેદ એક રહસ્યમય વેદ છે. રહસ્યમય વિદ્યાનો ખજાનો છે. અથર્વવેદનું અર્થર્વ નામ સાર્થક છે, પ્રયોજ્ય છે. શબ્દ - વ્યુત્પત્તિના આધાર પર 'અથર્વા' શબ્દનો અર્થ અચંચળતાની સ્થિતિ છે.

‘થર્વ ઇતિ ગતિર્નામ ન થર્વ ઇતિ અથર્વા ।’

‘થર્વ’ નો અર્થ ગતિ છે અને ગતિનો અર્થ ચંચળતા છે. શારીરિક, માનસિક, બૌધ્ધિક આદિ સર્વ પ્રકારની ચંચળતાને નિયંત્રિત કરે છે. અથર્વવેદની મંત્ર સાધના. સાધકને સ્થિરધીઃ, સ્થિતપ્રક્ષ બનાવે છે. અથર્વવેદની રહસ્યમય સાધના.

વૈદિક વાકુમયમાં અથર્વવેદના ‘બ્રહ્મવેદ’, ‘લૈખજ્યવેદ’ આદિ અનેક નામો છે. તે પૈકીમાં એક નામ છે. ‘અથર્વાઙ્ગ્રિસ’ છે. અથર્વા અને આંગ્રિસ બે બિન્દુ જ્ઞાનિઓ હતા અને એમણો સર્વપ્રથમ અજીનિને પ્રકટ કર્યો હતો. અજીનિની ઉપાસના

યજ્ઞની ઉપાસના હતી. વૈદિક કાળમાં અન્નિના ઉપાસક ઋષિઓને આથર્વણ કહેવામાં આવતા હતા. આથર્વણ ઋષિગણનો વેદ અથર્વવેદ હતો. અથર્વવેદમાં બ્રહ્મૌદન દેવાનાંપુર અયોધ્યા (માનવશરીર) આદિ અનેક બ્રહ્મજ્ઞાન, અધ્યાત્મજ્ઞાન સંબંધી અનેક મહત્વપૂર્ણ ઉપદેશો છે. જેનું સ્વાધ્યાય, ચિંતન દ્વારા અથવા આથર્વણ તંત્ર વિધાન દ્વારા મનુષ્ય, માનસિક, સ્થિરતા, સ્થિતપ્રવાતા અને આત્મદર્શનની ઉપલબ્ધિ પ્રાપ્ત કરી શકે છે. જે લક્ષ્ય છિન્નમસ્તા મહાવિદ્યા ઉપાસનાનું પણ છે. 'અંગિરસ્'નો શબ્દ પરક વ્યુત્પત્તિ પરક અર્થ છે. અંગોમાં પ્રવાહિત થનારો રસ છે. મનુષ્યના શરીરના પ્રત્યેક અવયવમાં અને અંગમાં 'સંજીવન રસ' પ્રવાહિત થયા કરે છે. અંગાંગોમાં પ્રવહભાન આ રસ માનવ શરીરના પ્રત્યેક અવયવને સંક્ષેમ અને સંશક્ત બનાવે છે. આ રસના સુકાવાથી, અવરુદ્ધ થવાથી અથવા અભાવ થવાથી છન્દ્રિયો શિથિલ અને નિષ્ઠિય થઈ પોતાના વ્યાથાસ્કાર્યમાં અસમર્થ થઈ જાય છે. જ્યારે મનુષ્યની આવી સ્થિતિ થાય છે ત્યારે તેને લક્વો, પોલિયો, મધુમેહ, કંપ વા જેવા રોગો થઈ જાય છે. બીજા અનેક પ્રકારના રોગ થાય છે. મનુષ્યના મસ્તક અને હૃદય વિકાર ગ્રસ્ત થાય છે, ત્યારે સર્વોપરિ શરણ ભગવતી છિન્નમસ્તાનું છે. તે જ આ સર્વ આપત્તિમાં ઉગારે છે. સાચી રીતે તેની ઉપાસના અને સાધના કરવી જરૂરી બને છે.

અગર શાનિ સુધી સૂર્યનાં કિરણો જઈ રહ્યાં છે તો પછી શાનિથી પરત પણ સૂર્યનાં કિરણોને થવું પડશે. કંઈ ને કંઈ લઈને ફરીથી સૂર્યમાં દગ્ધ થવા માટે, ત્યારે જઈને બ્રહ્માંડીય યજ્ઞાનુષ્ઠાન સંપત્ત થઈ શકશે. અને અસ્તિત્વની પરિભાષા સાર્થક થઈ શકશે. અસ્તિત્વ શું છે? અસ્તિત્વ એટલે સ્વનું (આત્મા)નું પ્રકાશિત થવું. જે પ્રકાશિત થશે, પ્રગટ રીતે અનુભવાશે, જોવામાં આવશે તે જ અસ્તિત્વ છે. પ્રકાશના અભાવમાં તો અંધકાર જ છે. અંધકારમાં અસ્તિત્વ કેવી રીતે પ્રકાશિત થશે. સાધના કે ઉપાસનાથી સ્વનો પ્રકાશ રેલાશે ત્યારે જ અસ્તિત્વ પ્રગટ થશે.

યજ્ઞમૂર્તિ સૂર્યથી ઉત્પત્ત થનારા જડચેતન રૂપ સર્વ પદાર્થો યજ્ઞમૂર્તિ છે. સર્વમાંથી પ્રવર્ગભાગ (વિશેષ ઊજ્ઞા) નીકળી રહી છે. આપણો તે પ્રવર્ગને કારણો જીવિત છીએ. એટલું જ નથી હમારો પ્રવર્ગ તેમાં જઈ રહ્યો છે. સૂર્ય ન્યેલોક્ય અને તેની પ્રજ્ઞાન પ્રવર્ગાત્મક આપે છે. સાથોસાથ રશમિઓથી લેતો પણ રહે છે. વિસર્ગથી જેવી રીતે તે પ્રજ્ઞાપતિનું શરીર પ્રતિક્ષણ વિસ્તૃત થતું રહે છે. આ પ્રક્રિયાનું નામ છે શિર:સંધાન. છિન્નમસ્તાનું મસ્તક કબંધ (ધડ) સ્વરૂપ શિવ સાથે પુનઃ જોડવું તે છે. આ પ્રવર્ગ યાગ છે.

મસ્તક કપાવાથી જેવી રીતે પ્રાણી નિર્જીવ બની જાય છે, તેવી રીતે આ કિયા વગર યજ્ઞ સ્વરૂપ જ નાના થઈ જાય છે. એટલા માટે બ્રહ્મૌદનવત્ત્ પ્રવર્ગ - ભાગને. પણ આપણે અવશ્ય યજ્ઞનું મસ્તક માનવું જ પડશે, માનવા તૈયાર રહેવું પડશે.

યજ્ઞકાર્યમાં યજ્ઞમાં શિરઃસંધાન માટે, યજ્ઞના મસ્તકને જોડવા માટે આહૃતિઓ સાથે 'અથર્વશીર્ષનું પઠન મહત્ત્વનું બની જાય છે. યજ્ઞકાર્યમાં અને દેવમૂર્તિ તેમજ યંત્ર પ્રતિષ્ઠામાં જે તે દેવતાના મસ્તકનું સ્થાપન થાય ત્યારે જે પ્રાણી પ્રતિષ્ઠા અને યજ્ઞકાર્ય ફળીભૂત થાય છે આ માટે સૂર્ય અથર્વશીર્ષ, દેવી અથર્વશીર્ષ, ગણોશ અથર્વશીર્ષ અને વિષ્ણુ અથર્વશીર્ષનું યથા સમયે ઉચિત પઠન કરવું અતિ આવશ્યક અને અનિવાર્ય છે. એના વિના યજ્ઞનું સ્વરૂપ નાચ થઈ જાય છે. ઉપાસના ફળીભૂત થતી નથી.

એટલા માટે બ્રહ્મૌદન વત્તુ પ્રવર્ણભાગ જે મને આપે છે તે જ મને ખાય છે. સાથોસાથ તે ખાનારાને પણ હું નિરન્તર ખાઈ રહ્યો છું. વસ્તુ માત્રમાં એ આદીન વીરસ્ગ નિરન્તર થઈ રહ્યો છે. જ્યાં સુધી આદાન - વિસર્ગાત્મક યજ્ઞ છે ત્યાં સુધી વિશ્વસતા છે. યજ્ઞ રહસ્યનું નિરૂપણ કરતાં ભગવતી શ્રુતિ કહે છે કે -

અહમस્મિ પ્રથમજા ઋતસ્ય પૂર્વ દેવેભ્યોऽમૃતસ્ય નામ ।

યો મા દવાદિ સ ઇદેવભાવત્ અહમન્નમન્મદન્ત મહિ॥।

- હું છિન્નશીર્ષ અવશ્ય છું, પરંતુ અત્રગમરૂપ શિરઃસંધાન યજ્ઞથી સ્વસ્વરૂપમાં પ્રતિષ્ઠિત છું. પરંતુ જ્યારે આ શિરઃસંધાનરૂપ અત્રગમન બંધ થઈ જશે તે સમયે કેવલ છિન્નમસ્તા જ રહી જશે. તે સમયે તે સર્વાત્મના અમારું શોષણ કરી લેશે. જે મહામાયા ખોડશી બનીને ભુવનેશ્વરી રૂપ કરીને સંસારનું પાલન કરે છે, તે જ અંતકાળમાં છિન્નમસ્તા બનીને નાશ કરી નાંબે છે.

શક્તિ : સાપિ પરાત્પરા ભગવતી નામા પરાડાકિની ॥.

(શાક્તપ્રમાદ - છિન્નમસ્તા તંત્ર)

આ છે યજ્ઞ રહસ્ય છિન્નમસ્તા મહાવિદ્યા અંતર્ગત. જે સાધકનો યથાર્થ ઉપાસના દ્વારા પૂર્ણાત્મ પ્રદાન કરે. ક્યારેય સાધકનું જીવન છિન્નભિત્ત થતું નથી. સાધક છિન્નમસ્તાની કૃપાથી કાલાતીત બની જાય છે. શિવત્વને ઉપલબ્ધ થાય છે. સ્વયં મૃત્યુંજય બની જાય. પ્રત્યેક પ્રાણીને તારીખનું બદલાય એટલે છિન્નમસ્તા મૃત્યુનો સંદેશ દરેકને આપે છે. તે મૃત્યુના નાદને સમજને છિન્નમસ્તાનું શરણ લેવું જરૂરી છે. તેના સિવાય મૃત્યુના ભયમાંથી કોઈ બચાવી શકે તેમ નથી.

શું શું શું

૪. ઇતિહાસનું આલેખન છિન્નમસ્તાના પગાલે પગાલે

બદસુરતીની ઉપર ખૂબસુરતીનું નિર્માણ થાય છે. કચરો શબ્દ જ ઉલટાવીને વાંચો તો રોચક બને છે. ખાતર - સડેલ કચરો દુર્ગંધ મારે છે. એનો ઉચિત ઉપયોગ ભૂમિ અને બીજ સાથેનો ઉચિત સંયોગ થતાં પરિવર્તન પામી દુર્ગંધને બદલે મોહક ગુલાબ, ચંપા, ચમેલી ને મોગરા જેવાં ફૂલોમાં સુર્ગંધ ફેલાવે છે. પાયામાં રહેલી બદસુરતી જ ખૂબસુરતીનું નિર્માણ કરે છે. એ વાત આથી સ્પષ્ટ સમજાય છે. વૃક્ષો ઉપરથી સુંદર લાગે છે પરંતુ જમીનમાં તો તેનાં મૂળ વાકાંચ્યુંકાં બદસુરત રૂપમાં જ ફેલાયેલાં હોય છે.

વર્ષો પૂર્વ પણ જીવ શાસ લેતો હતો અને પાંચ કરોડ વર્ષ પછી પણ જીવ શાસ લેશે. આ એક અજર-અમર વિધાન છે. નામ બદલવાથી કંઈ વળતું નથી. સીધી વાત તો એ છે કે સ્વયં (ખૂદ)ને પ્રકાશિત કરીએ એ તો સૌથી મોટો આવિજ્ઞાર છે. ખૂદ પોતાની અંદર સ્થાપિત અનંત મસ્તિષ્ણો, અનંત ગ્રંથિયો, અનંત વિચારધારાઓને કાપી નાંખી તેનું રસાસ્વાદન કરો. ત્યાર બાદ અન્ય કોઈનું પણ શીશા કાપવાનો તમને અધિકાર છે. સ્વયંનું મસ્તક સલામત રાખી બીજાનાં મસ્તકો કાપવા એ તો સૌથી મોટો અન્યાય છે. તેને ઇતિહાસ કદી માફ કરશે નહીં.

જ્યાં સુધી સ્વયંની અંદરની ગ્રંથિઓનું ભેદન થશે નહીં, સ્વયંની ગ્રંથિઓનું પાન કરવાની કળા આવડશે નહીં, ત્યાં સુધી બીજાઓની ગ્રંથિઓનું છેદન કરીને કોઈ અલેદ બની શકશે નહીં. તેની ગર્દન એક ને એક દિવસ જરૂરથી કપાશો જ. અને એક દિવસ રાહુ - કેતુ ની માફક અધૂરો જ રહી જશે. પૂર્ણતાથી અમૃતપાન કરી શકશે નહીં. પૂર્ણ પ્રકાશિત થઈ શકશે નહીં. પૃથ્વી સૂર્ય થઈ શકશે નહીં. પૃથ્વી સૂર્ય નથી કારણ કે પૃથ્વીનો પ્રત્યેક ભાગ ગરમીથી ધધકતો નથી. પ્રકાશમાન નથી. પરંતુ સૂર્ય પોતાના સંપૂર્ણાંશથી ધધકી રહ્યો છે એટલે જ પ્રકાશનો પર્યાય બની ગયો છે.

બલિદાન ઉપર તો બધું ચાલી રહ્યું છે. કોઈ પણ ચરમ સુખની પાછળ, ચરમ લક્ષ્ય પ્રાપ્તિની પાછળ આત્મબલિદાન તો હશે જ. આત્મ બલિદાનથી પરમ આત્મસુખની પ્રાપ્તિ થાય છે. અધ્યાત્મનું નિર્માણ અને વિજ્ઞાનનો પ્રાદુર્ભાવ આત્મબલિદાનથી થાય છે. રાષ્ટ્રનું નિર્માણ આત્મબલિદાનથી જ થાય છે. ઇતિહાસનું નવનિર્માણ કરવામાં પણ કેટલાયે આત્મબલિદાનો અપાય છે. આત્મબલિદાનની પ્રેરણામૂર્તિ છિન્નમસ્તા છે. જે સમયોચિત આત્મબલિદાન માટે વિશેષ આત્માઓને પ્રેરિત કરે છે. આમ, છિન્નમસ્તાના પગાલે પગાલે વિશનો ઇતિહાસ રચાય છે. નવા યુગના મંડાણા થાય છે. પરિવર્તનની પરમતા તો છિન્નમસ્તાનો ખેલ છે.

યુગોથી દરેક વ્યક્તિના મનમાં પ્રથમ ઉઠતો આવ્યો છે કે વિશ્વમાં પ્રથમ સ્ત્રી ઉત્પત્ત થઈ કે પુરુષ ? હું સનાતન શાસ્ત્રોના અવલંબનથી કહીશ કે સ્ત્રી જ પ્રથમ પ્રગટ થઈ કારણ કે તે આદિશક્તિ છે. બાળક જન્મતાની સાથે પ્રથમ માતાને-જનેતાને જુએ છે. તે જન્મ આપનારી જનની કે જનેતા કહેવાઈ છે. માતા જ પિતાની ઓળખાણ કરાવે છે. પુરુષ સ્ત્રીની આવશ્યકતા અનુસાર વિશ્વનિયંતાએ ઉત્પત્ત કર્યો છે. પુરુષને સ્ત્રીની ઉપયોગિતા અનુસાર પ્રકૃતિએ સમય સમય પર વિકસિત પરિષ્ઠૂત અને પરિવર્તિત કર્યો છે. પરિવર્તન પુરુષમાં જ થાય છે. ફેરબદ્ધ પુરુષમાં જ કરવામાં આવે છે. જેથી સ્ત્રીની ઉપયોગિતા અનુસાર સુવિધા પ્રદાન કરી શકે.

દસ મહાવિદ્યાઓના રૂપમાં આદિશક્તિ મહામાયાએ જે રૂપો ધારણા કર્યાં, શિવને તે રૂપ અનુસાર પરિવર્તિત થવું પડ્યું, મહાકાલીની સાથે મહાકાલ થયા. દક્ષિણ કાલીની સાથે અધોર થયા, તારાની સાથે અક્ષોલ્ય થયા, ખોડશીની સાથે પંચવક્ત્ર કામેશ્વર થયા, ભુવનેશ્વરીની સાથે અંબક મહાદેવ થયા, ભૈરવી સાથે દક્ષિણામૂર્તિ ભૈરવ થયા, ધૂમાવતી સાથે કાલભૈરવ થયા, બગલામુખી સાથે મહારૂદુ - મૃત્યુંજ્ય થયા, માતંગી સાથે મતંગ થયા, કમલા સાથે સદાશિવ - નારાયણ થયા અને ભગવતી છિન્નમસ્તા સાથે કબન્ધ - કોષ ભૈરવ થયા. આ રીતે પ્રથમ મહાવિદ્યાઓ આવી ત્યારબાદ તેને અનુરૂપ શિવ આવ્યા.

પુરુષનો પુરુષાર્થ શું છે ? પૌરુષની પરિભાષા શું છે ? આ વાતનો સીધો ઉત્તર છે. સ્ત્રીની સંતુષ્ટિ, સ્ત્રીને માટે ઉપયોગી થવું. સ્ત્રીની ઇચ્�ાઓને પૂર્ણ કરવાનું સામર્થ્ય, એ જ પુરુષની સફળતા અને તેના પૌરુષની ગાંથા અનંતકળથી ચાલી આવી છે. રતિક્ષિયાની સફળતા રતિ ક્ષિયાનો ચરમોત્કર્ષ અને વિપરીત રતિનું રહસ્ય આ પુરુષાર્થમાં જ છૂપાયેલ છે.

આ સંસારમાં જેટલા વેગ છે તેની પાછળ કામ જ ગુપ્ત રીતે કાર્યરત છે. જેને ગતિ અને ગતિની પરમતાની ઇચ્છા છે તેણે કામના વેગને સમજવો પડશે. (આ બાબત વધુ જ્ઞાનકારી માટે લેખકનો 'કામ જિજ્ઞાસા' નામક બૃહદ્ય ત્રણ્ય પ્રગટ થયેલ છે તેનો અભ્યાસ કરવા વિનંતી).

મળ-મૂત્રના ત્યાગના વેગને એક વખત રોકી શકાય છે. કામનો વેગ તો એવો અસહનીય છે કે ભલભલાને ડગાવી દે છે. એકવાર કામનો આવેગ જાગૃત થઈ ગયો તો તમામ વેગ તેની આગળ ફિક્કા પડી જાય છે.

ભગવતી છિન્નમસ્તાની ઉત્પત્તિની રહસ્યમય રોમાંચકારી અને આલંકારિક કથા આપણી નજર આવે છે જે આ પ્રમાણો છે.

■ અગાવતી છિન્નમસ્તાનું આત્મબલિદાન

આત્મબલિદાનથી રાષ્ટ્રનું નિર્માણ થાય છે, અધ્યાત્મનું નિર્માણ થાય છે, વિજ્ઞાનનો પ્રાદુર્ભાવ છે. આત્મબલિદાનથી પરમ આત્મસુખની પ્રાપ્તિ થાય છે.

કોઈ પણ ચરમ લક્ષ્યની પ્રાપ્તિ પાછળ આત્મ બલિદાન તો હશે જ. આત્મબલિદાન તરફ પ્રેરિત કરે છે ભગવતી છિન્નમસ્તા. આત્મબલિદાનમાં સ્વેચ્છા છે, કોઈ પ્રેરણા, કોઈ લાલચ, કોઈ ફળ પ્રાપ્તિ કદાચિ નથી. આ પૈકીનું એક પણ કારણભૂત બને તો તે આત્મહત્યા બની જાય છે, તે પ્રેતગ્રસ્તતા છે.

ભગવતી છિન્નમસ્તા સ્વચરિત્રથી આત્મબલિદાનના હત્તિહાસની શરૂઆત કરે છે.

એકવાર દેવી પોતાની સખીઓ જ્યા અને વિજયાની સાથે મંદાકિની નદીમાં સ્નાન કરવા માટે ગઈ. સ્નાન કર્યા પછી તેનામાં કામાનિ પ્રદીપ થયો. આથી તેનો વર્ષા શ્યામ થઈ ગયો. ત્યારે પાસે ઉલ્લેખી જ્યા અને વિજયાને ભૂખ લાગી હતી. તેણે કહ્યું અમને કંછક ખાવા આપો. મા ભગવતીએ કહ્યું - હાલ જરા થોભો, જરા રુકો, પ્રતીક્ષા કરો. આ પ્રમાણોનું કથન કોઈ માતાએ પોતાના સંતાન પરત્વે કર્યું હોય તેવો બીજો પ્રસંગ મળતો નથી. આ પ્રસંગ માત્ર છિન્નમસ્તા તંત્રમાં જ પ્રાપ્ત થાય છે.

કારણ કે, હિમાલય પર સ્નાન કરતી ભગવતી અચાનક કામભાવથી પીડિત થઈ ગઈ હતી અને ધ્યાનમણ દશામાં બેઠી હતી. સમાધિ કામનો ચરમોત્કર્ષ છે. મા ભગવતી આજે કામ વેગનું અનુસંધાન કરી રહી હતી. જ્યા અને વિજયાને ભૂખ સત્તાવતી હતી. તેમણે મા ભગવતીને ઢંઢોળી મૂકી, માતાની તંદ્રા તૂટી, કામ ખંડિત થયો. ખંડિત કામથી કોધાવેશ જાગૃત થયો. માતાએ ખડુગથી પોતાનું શીશ કાપી પોતાના ડાબા હાથમાં ધારણ કર્યું. પોતાની ગર્દન કપાતાં રક્તાની ત્રણ ધારાઓ પ્રગટ થઈ. એક રક્ત ધારાનું પાન જ્યાને અને બીજું રક્ત ધારાનું પાન વિજયાને કરાવ્યું અને ત્રીજું મધ્ય રક્ત ધારા માતાના પોતાના મુખમાં પડવા લાગી. ત્રણોય તૂપા થઈ ગઈ.

શરીરમાં છિદ્ર કરો એટલે રક્ત ઉપરની તરફ જ ઉછળશે. રક્તને ઉપરની તરફ કોડા ઉછાળે છે ? જ્યારે વ્યક્તિ કામાતુર બને છે ત્યારે તેનો રક્ત સંચાર સામાન્યથી કેટલાયે ગળો વધી જાય છે. હૃદયને નિષ્ઠુર અને કઠોર બનતું અટકાવે છે કામ ભાવ. હૃદયની કિયાશીલતાને અનેક ધણી વધારે છે કામભાવ. કામની ગતિ અનંત છે. કામ જ આ સૂચિનું કાર્ય ચલાવી રહ્યો છે. કામના અભાવમાં જીવન અસ્તિવ્યસ્ત થઈ જાય છે. જીવનમાં વસ્તંત આવતી નથી અને કામનું ઊર્ધ્વગામી અનુસંધાન અટકી જાય છે. જીવનનો વિકાસ થંબી જાય છે. જીવનને છિન્નલિભિન્ન થતું અટકાવવામાં સહાયભૂત થાય છે ભગવતી છિન્નમસ્તા.

■ અગવાન વિષયાનું મર્યાદા છેદાય છે :

ભગવાન વિષયું જગતના પાલનકર્તા છે. તેમણે અસુરો સાથે યુદ્ધ કર્યું. યુદ્ધમાં થાકી ગયા. થાક ઉતારવા માટે અજ્ઞાત સ્થળે ગયા. ધનુષનો ટેકો લઈ ગઈન

નિંદ્રામાં પોઢી ગયા. ત્યારે દેવતાઓ યજ્ઞ કરવા વિચાર કર્યા. વિષ્ણુ ભગવાનને મળવા વૈકુંઠમાં ગયા પરંતુ તે મળ્યા નહીં. બ્રહ્માએ ધ્યાન એકાગ્ર કરી જોયું તો અજ્ઞાત સ્થળે તે નિંદ્રાધીન થયેલા હતા. નિંદ્રાતો ભૂચર પ્રાણીઓને આવે. દેવાધિદેવ જગતપાલક વિષ્ણુને વળી નિંદ્રા કેવી? જગતનું શું થશે? ભગવાન વિષ્ણુ ભૂચર બની ગયા. મહામાયા કોષિત થઈ ગઈ. સૂવે છે કોણા? ભટકી જાય છે કોણા? મૂર્ખિત થાય છે કોણા? આ સર્વ ભૂચરના લક્ષણા છે. આ સર્વ તો શ્રમજીવીઓના સિદ્ધાંત છે. શ્રમથી થાક લાગે છે. શ્રમથી મહાલક્ષ્મીની પ્રાપ્તિ નથી થતી. શ્રમથી ક્ષય થાય છે. દેવતાઓ ભગવાન વિષ્ણુ નિંદ્રાધીન હતા ત્યાં પહોંચા. અનેક પ્રયત્નો કર્યા પરંતુ તે જાગ્યા નહીં. બ્રહ્માજીએ એક મૂખક પ્રાણીનું નિર્માણ કર્યું. જે કોતરે છે અને નાશ કરે છે તેને વર્મ પણ કહેવાય છે. તે વસ્તુ છિન્ન કરી નાંખે છે. બ્રહ્માએ મૂખકને કહું, 'ભગવાન વિષ્ણુના ધનુષની દોરી કાપી નાંખો. જેથી તેની નિંદ્રા તૂટી જાય.' મૂખક વિચિત્ર પ્રાણી સિદ્ધિ બુદ્ધિના પતિ ગણપતિજનું વાહન એટલે બ્રહ્માને કહું કે, 'હું શા માટે દોરી કાપીને ભગવાન વિષ્ણુના કોપનો ભોગ બનું? એ તો મારો વધ કરી નાંખશો. બદલામાં મને શું મળશે?'

બ્રહ્મા બોલ્યા : 'ઠીક છે. તને પણ યજ્ઞમાં ભાગ આપીશું. જ્યારે જ્યારે યજ્ઞ થશે ત્યારે યજ્ઞકુંડની આસપાસ જે હવિષ્ય વેરાયેલું હશે તે આજથી તમારું. મૂખક ખુશ થઈ ગયો. ધનુષ દોરી કાપી પરંતુ ઘટના ઊંધી બની. એક ભીષણ નાદ સાથે પ્રકાશ થયો. ભગવાન વિષ્ણુનું મસ્તક કપાઈને લવણ સમુદ્રમાં જઈ પડ્યું. ભગવાન વિષ્ણુ શીશ વિહીન થયા. ચારે બાજુ હાહાકાર મચી ગયો. દેવતાઓ ગલ્ભરાયા. મહાલક્ષ્મીનું વચન સત્ય થયું. બધા દેવતાઓ અને વેદોએ સાથે મળી મહામાયાનું આવાહન કર્યું. મહામાયાએ પ્રગટ થઈ આજ્ઞા કરી એટલે એક અશનું મસ્તક કાપી લાવ્યા. હયગ્રીવના રૂપમાં વિષ્ણુ ભગવાનનો પ્રાદુર્ભાવ થયો.

અશ ક્યારેય પણ સૂતો નથી. સર્વ પ્રાણીઓમાં અશ જ માત્ર એવું પ્રાણી છે, જે ક્યારે સૂતો નથી. જે દિવસે તે બેસી જાય તે દિવસે તેનું મૃત્યુ થાય છે. નિંદ્રા (ઉધ) ને તામસ માનવામાં આવે છે. એટલે તો ભજનમાં કહું છે કે - "યોગી રે લૂંટ્યા ન ભોગી લૂંટ્યા, જા જા નિંદ્રા તુ ધૂતારી, હું તને વારું રે!" યોગપ્રધાન આર્યસંસ્કૃતિમાં શયનકક્ષની વ્યવસ્થા નથી. માત્ર વૃદ્ધો અને બાળકો માટે ચટાઈની વ્યવસ્થા કરવામાં આવતી હતી. એક ઓરડામાં એક લટકતું દોરડું બાંધવામાં આવતું, રાત્રિના સમયે તે દોરડું પકડીને કેટલોક સમય શરીરનું શિથિલીકરણ કરી લેવામાં આવતું હતું અથવા તો પછી રાત્રિના ૧૨ થી ઉ વાગતા સુધી ઝંપિ - મુનિઓ ધ્યાનસ્થ થઈ યોગનિંદા દારા મહામાયાનું અનુસંધાન કરી લેતા હતા. નિંદ્રા તો શીશવિહીનતા અને ખંડિત જીવનની પરિચાયક છે.

જગતપાલક વિષ્ણુનું મસ્તક એટલા માટે જ કપાયું કે તેઓ નિંદ્રાના ચક્કરમાં આવી ગયા. એવા મસ્તક મહામાયાએ શું જરૂરત ? યા તો નિંદ્રાની તામસી માયા ચાલશે અથવા યોગમાયાનું સાંત્રિક્ય અર્થાત્ છિન્નમસ્તાનો પ્રભાવ. છિન્નમસ્તાની સાથે ચાલે છે જ્યા અને વિજ્યા નામક શક્તિઓ એક જીવનમાં જ્ય જ્યકાર કરાવે છે. બીજી વિજ્ય અપાવે છે. વિજ્ય સદાય વિષ્ણુનો થાય છે. કારણ કે અપરાજિતા શક્તિ વિષ્ણુની સાથે ચાલે છે. જે મસ્તક પરાજિત થાય છે તેનું કપાઈ જવું શ્રેયસ્કર છે.

વિષ્ણુ ભગવાનનું મસ્તક કપાયું એ ઘટનાનો હિતિહાસ જાણ્યો. પરંતુ કાર્ય કારણાના નિયમ મુજબ આ ઘટનાની પૂર્વભૂમિકા શું હતી તે જાણ્યા વિના ચાલે નહીં.

એક સમયની વાત છે. વિષ્ણુએ લક્ષ્મીજીના મુખને જોયું. તેમના દિવ્ય મનોહર, સુદર્શન મુખને જોઈને તેઓ હસવા લાગ્યા. તે સમયે લક્ષ્મીજીનું શરીરે સ્ત્રીનું પરંતુ મુખ બાલિકાનું અને બાદ્ય ભાવયુક્ત સુકોમળ લાગતું હતું. ભગવાન વિષ્ણુ હસતા જ રહ્યા. લક્ષ્મીજીને થયું કદાચ હું કરુપ બની ગઈ છું. એટલે વિષ્ણુ મારો ઉપહાર કરે છે. તેણે કહ્યું આપ મારા મુખને જોઈને કેમ હસી રહ્યા છો ? વિષ્ણુએ જવાબ ન આપ્યો અને હસતા જ રહ્યા. ત્યારે સાત્ત્વિક લક્ષ્મીમાં વીરભાવનો આવેશ થયો સમજો કે સુપ્ત છિન્નમસ્તા જાગી ગઈ અને બોલી ઊઠી - 'જાઓ તમારું મસ્તક કપાઈ જશે. કારણ કે તમે મારા મુખની અવહેલના કરી છે.' આ રીતે લક્ષ્મીજીનું વચન સત્ય થયું ને ઉપરોક્ત ઘટના બની. એટલે દેવીનું પૂજન કરતી વખતે દર્શિ તેના મુખ તરફ ન રાખતાં ચરણમાં જ ચિત્ત પરોવવામાં કલ્યાણ છે. એ વાત ધ્યાનમાં રાખવા જેવી છે.

બીજું લોકિક જીવનમાં સ્ત્રી ગમે તેટલી કરુપ હોય તેની નિંદાન કરવી અને બુરું બોલવું નહીં અન્યથા તે જીવનભર તમારા પર કોપિત રહેશે. સ્ત્રી ભલે વૃદ્ધ થઈ ગઈ હોય તો પણ તે પોતાનું મુખ શાંશારે છે. એ સ્ત્રી માત્રનો જન્મજાત સ્વભાવ છે. જે સ્ત્રીએ પોતાની સ્ત્રીના મુખની અવહેલના કરી તેના ગુહસ્થ જીવનને બ્રહ્મા પણ સુધારી શકતા નથી. આ બોધ જીવનમાં ગ્રહણ કરવા જેવી છે. લોકાચાર ધડ છે. તો અધ્યાત્મ તેનું મસ્તક છે. બંનેના સમન્વયથી જીવનં નિર્માણ થાય છે.

■ સ્થૂર્યનું મસ્તક છેદાયું :

બ્રહ્મ વૈવર્તપુરાણાની કથા છે કે - ભક્તોને પ્રાણાધિક પ્રેમકરનારા જગત-વંદ્ય શિવ માલી અને સુમાલીને મારનારા સૂર્ય ઉપર અત્યંત કોપિત થયા. તેમણે પોતાના સમાન તેજસ્વી પોતાની તીક્ષ્ણતમ ત્રિશૂળથી સૂર્ય ઉપર પ્રહાર કર્યો. ઉગ્ર અમોધ ત્રિશૂળનો આધાત સૂર્ય માટે અસાધ બન્યો, કારણ કે ત્રિશૂળ પર પ્રચંડ ચંડિકા (છિન્નમસ્તા)ની શક્તિ સક્રિય હતી. સૂર્યનું મસ્તક છેદાયું. રથ પરથી નીચે પડી ગયો.

લોક પિતામહના પોત્ર પરમ તપસ્વી મહર્ષિ કશ્યપે જ્યારે પોતાના પુત્ર સૂર્યની આંખો ઉપર ચઢી ગયેલી જોઈ ત્યારે તેને છાતી સરસો ચાંપી કરુણા આકુંદ કર્યું. તે સમયે સમસ્તા સુર સમુદ્રાય શોક વિલ્વળ બનીને રડવા લાગ્યો અને તિમિરારિ (સૂર્ય) વિના સમસ્તા જગત તમસાચ્છન થઈ ગયું. સર્વત્ર હાહાકાર વર્તાયો.

બ્રહ્મતેજથી પ્રજ્વલિત મહર્ષિ કશ્યપે પોતાના પુત્રને ખ્લાન જોઈને દુઃખના આવેગમાં પાર્વતી વલ્લભને શાપ આપી દીધો. - “આજે જે રીતે તમારા તીક્ષ્ણતમ અમોદ ત્રિશૂળથી મારા પુત્રનું વક્ષ વિદીહ્બી થયું છે, તે રીતે તમારા પ્રાણાધ્રિય પુત્રનો પણ શિરચ્છેદ થઈ જશે.”

સહજ કરુણામય આશુતોષનો રોખ કેટલીક ક્ષણોમાં જ શાંત થયો. બસ, તેમણે તે ક્ષણો બ્રહ્મજ્ઞાનથી સૂર્યને જીવિત કરી દીધો.

પરંતુ કાલાન્તરે શિવસૂત ગણોશજીનું મસ્તક એજ ત્રિશૂળથી છેદાયું ને મહર્ષિ કશ્યપનો શાપ સાર્થક થયો.

■ વિદ્યનહર્તાવિનાયકનું મદ્યતક કપાદ્યું :

માતા પાર્વતીએ નાયક (શિવ)ની હાજરી વિના પોતાની જ શક્તિ થકી પુત્ર ઉત્પન્ન કર્યો તે જ વિનાયક (ગણપતિ). પાર્વતી માતા સ્નાનાગારમાં સ્નાન કરતા હતા. પુત્ર વિનાયકને દ્વારની રક્ષા માટે ભેસાડ્યો. માતાની આજ્ઞા સિવાય કોઈ પણ આવે તો પ્રવેશ કરવા દેવો નહીં. એમ માતાએ પુત્રને આજ્ઞા કરી. શિવજી પદ્ધાર્યા. પુત્રએ ઓળખ્યા નહીં માતા સ્નાન કરે છે. એમ કહી ભવનમાં પ્રવેશ કરવા દીધો નહીં. વિનાયકે શિવજી એટલે કે દેવાધિ દેવ મહાદેવજી સાથે યુદ્ધ કર્યું. વિષ્ણુ વગેરે દેવતાઓ સાથે યુદ્ધ કર્યું. શિવજીએ પોતાના અમોદ તીક્ષ્ણતમ ત્રિશૂળ વડે વિનાયકનું મસ્તક ઉડાવી દીધું. એટલે માતાજીએ આવી આ દર્શય જોયું. સ્વયં શિવે જ વિદ્ય બની જાય અને શિરચ્છેદન કરે અને સ્વયં ત્રિશૂળ તાકીને યુદ્ધ માટે તૈયાર થઈ જાય એનાથી મોટું વિદ્ય કર્યું હોઈ શકે ? માતા જગાંબા પાર્વતીનું ઉગ્રરૂપ અને કોથથી બ્રહ્માંડનો નાશ થઈ જશે એમ સમજાયું એટલે શિવજી પણ ગભરાયા. હાથીનું મસ્તક વિષ્ણુના સુદર્શન વડે કાપીને લાવવામાં આવ્યું. વિનાયક - પાર્વતી પુત્રના ધડ પર આરોપિત કરવામાં આવ્યું. શિરોચ્છેન આ બ્રહ્માંડનું સાર્વધિક વિદ્ય છે અને એ વિદ્યને પણ પાર કરી શિવજીની પરીક્ષામાંથી પાર ઉત્તર્યા અને વિદ્યહર્તા શ્રી ગણોશજી કહેવાય. બધા શૂભ કાર્યોમાં પ્રથમ પૂજન થાય તેવું વરદાન મળ્યું તે માત્ર શક્તિપુત્ર તે શિવપુત્ર પણ કહેવાયા. આ ગજમુખ પ્રથમેશ તે છે કે જીવનમાં આવતા તમામ વિદ્ય બાધાઓ ને પાર કરતા રહી જીવનન્યાત્રા ચાલુ રાખે છે. શિવે મસ્તક કાપી નાંખ્યું તેમાં જગાંબા છિન્નમસ્તાનો સંકેત છે. સૂર્ય પુત્ર શનિની દાઢિ પડી તે નિમિત્ત બની અને મહર્ષિ કશ્યપનો શાપ સાર્થક થયો.

તત્ત્વજ્ઞાનની પરિભાષામાં ગણોશનો અર્થ છે ક્રિયાત્મક પ્રાણ. પ્રાણ પોતાના

સ્વરૂપમાં સ્થિર થઈ જાય ત્યારે આત્મા તરીકે ઓળખાય છે. પ્રાણ મરતો નથી પરિવર્તન પામે છે. શિવજી એ મસ્તક કાપી નાંયું તો ગણોશ ઉદ્ય પાખ્યા ગજુભથી કિયાશીલ બની ગયા. સર્વદેવોમાં અગ્ર પૂજ્ય ગણોશજી ઊંકાર સ્વરૂપ સર્વમાન્ય છે.

■ (પ) ગુણ પરિવર્તન ઇતિહાસનું નવસર્જન : -

વિશ્વમાં તમામ યુદ્ધ વ્યક્તિત્વ એટલે મુખ પ્રાપ્તિ માટે જ થયાં છે. બ્રહ્માંડમાં શીશ પ્રાપ્તિ માટે અને મસ્તકની સલામતી માટે બધુ જ હોડમાં મૂકાય છે એના મૂળમાં છિન્નમસ્તાની શક્તિ કામ કરી રહી છે. જેના પગલે પગલે ઇતિહાસનું નવસર્જન થાય છે.

દેવતાઓએ અસુરોને પરાજિત કરી દીધા. અસુર પોતાના ગુરુ શુકાચાર્ય પાસે ગયા. શુકાચાર્ય પોતાની માતાને અસુરોનું રક્ષણ કરવાનું કહી. અસુરોને માતાની સંરક્ષણ હેઠળ મૂકી શિવ પાસે મૃત સંજીવની વિદ્યા શીખવા ગયા. દેવતાઓએ જ્યારે પુનઃ નિઃશસ્ત્ર અસુરો પર આકમણ કર્યું ત્યારે કુપિત થઈને શુકાચાર્યની માતાએ દેવતાઓ સમેત ભગવાન વિષ્ણુને નિદ્રિત કરવાની કોશિષ કરી. વિષ્ણુએ શુકાચાર્યની માતાનું મસ્તક સુદર્શન ચક વડે કાપી લીધું. અર્થાત્ નિદ્રા પ્રદાન કરવાવાળી શક્તિ, શક્તિને જ મસ્તકવિદીન બનાવી દીધી. ભૃગુ ઋષિએ પોતાની મસ્તક વગરની પત્નીને જોઈને ભગવાન વિષ્ણુને શાપ આપ્યો. 'તમે પણ પત્નીના વિયોગથી હું:ખી થશો.'

નારદ પણ કપિમુખ પ્રાપ્ત કરીને રુષ થઈ બેઠા. મુખ જ બધાને માટે સર્વશ્રેષ્ઠ છે મહત્ત્વપૂર્ણ છે.

દ્રૌપદીએ આંધળાના તો આંધળા જ હોય એમ કહી દૂર્યોધનનો ઉપહાસ કર્યો. પરિણામે દ્રૌપદીનું વસ્ત્ર હરણ થયું અને પરિણામે મહાભારતનું યુદ્ધ થયું કટાક્ષ મૌધ્યો પડ્યો.

રાવણાની બહેન સૂર્પણાખા રામ અને લક્ષ્મણનું મુખ જોઈ મોહિત થઈ ગઈ. લક્ષ્મણો નાસિકમાં સૂર્પણાખાનું નાક કાપી લીધું. તે કોપિત થઈ ગઈ. સૂર્પણાખાએ સીતાના મુખ સૌંદર્યના રાવણા પાસે એટલા તો વખાડા કર્યા કે રાવણો સીતાનું હરણ કર્યું. રામ રાવણાનું યુદ્ધ થયું અને દશાનન રાવણાના દસ મસ્તક રણયુદ્ધમાં ગુમાવ્યા. મસ્તક ઉપરે બધાનો પ્રેમ હોય છે. મસ્તક જ ગૌરવ અને ગુમાનનું કારણ બને છે. શીશ પ્રાપ્તિ માટે અને તેની સલામતી માટે જીવમાત્ર તડફતો રહે છે.

અસત્ય ભાખણ તો મનુષ્ય પશુ બનાવે છે. બ્રહ્માજીની અસત્ય ભાખણથી બ્રહ્માનું પંચમ મુખ ભૈરવ (રુદ્ર)એ કાપી લીધું અશ્વત્થામાં મરાયો એવી જ્ઞાન થતાં યુષ્પિષ્ઠરે 'નરો વા કુંજરો વા' જેવા શબ્દો વાપરી અસત્ય બોલ્યા એટલે ધરતીથી અદ્વર ચાલતો તેમનો રથ પૃથ્વી પર આવી ગયો.

ઉજ્જેનમાં હરસિદ્ધિ માતાનું મંદિર છે તે મહારાજા વિકમાદિત્યની આરાધા દેવી છે. દર બાર વર્ષ વિકમાદિત્ય પોતાનું મસ્તક કાપી શીશ દેવીનાં ચરણોમાં અપણી કરી દેતો આ પ્રમાણો તેણે કર્યું અને નવ વખત નવા મસ્તકની પ્રાપ્તિ થઈ. દસમી વખતે નવું મસ્તક મળ્યું નહીં. આ હરસિદ્ધિ જ છિન્નમસ્તા સ્વરૂપ છે. એમ કહેવાય છે કે અહીં જ વિકમાદિત્યના નવમુક્ત પડ્યાં છે.

રાવણો પણ પોતાના દસ મસ્તકો કાપી શિવજીને અર્પણ કર્યાં. દશાનના કહેવાયો. આજ તો છિન્નમસ્તક શિવને અર્પણ કરવાની રાવણાની કમળ પૂજા હતી. શિવભક્તોમાં રાવણ અગ્રસ્થાને છે.

ગીતામાં ભગવાને શ્રીમુખે આપેલ વચન અનુસાર સાધુઓના રક્ષણ માટે અને ધર્મની સ્થાપના માટે 'સંભવામિ યુગે યુગે' શબ્દો સાર્થક કરવા માટે ભગવાન વિષ્ણુના અવતારો થય છે. અવતાર ગમે તે સ્વરૂપમાં યુગાનુરૂપ હોય છે. પરંતુ તે વિષ્ણુ હર યુગના પરિવર્તન બિન્હુના રૂપ ઉપસ્થિત થાય છે. તેની પાછળ મસ્તકો કપાય છે, મસ્તકો બદલાય છે અને સ્વના બલિદાન આપાય છે. ત્યારે જ પરિવર્તન આવે છે. વિષ્ણુના અવતાર સાથે પરિવર્તન અવશ્યંભાવી છે પૂરેપૂરી સમાજની મસ્તકીય સંરચના બદલાય છે. સાથો સાથ વિચારે પરિવર્તન પામે છે. અવતારની પાછળ તેની માતૃશક્તિ છિન્નમસ્તા જ કાર્યરત બને છે. શિવ અને તેની શક્તિ ભદ્રકાલી જ કાળને અનુરૂપ વિષ્ણુને નિર્ભિત કરે છે. આ વાત સનાતન સત્ય છે. તેના સાક્ષી છે પુરાણા અને ઇતિહાસ.

■ (ક) શ્રીછિન્નમસ્તાના પરમ ઉપાસક પરશુરામ : -

પરશુરામ બ્રાહ્મણ પુત્ર હતા. ભૃગુ કુળમાં તેમનો જન્મ થયો હતા. પરશુરામના પિતા ઋષિ જમદાંજિ અને માતા રેણુકા હતી. પિતા જમદાંજિએ કાર્તવીર્ય સહસ્ત્રાર્જુનને તેના દુષ્કૃત્યો બદલ વારંવાર ક્ષમા આપી હતી. પરશુરામ જન્મત : ભૃગુ વંશીય રામના નામે ઓળખાતા માતા રેણુકાના પુત્ર હતા. તેઓ જામદાંનેથી તરીકે પણ ઓળખાતા. માતા રેણુકા પણ સહસ્ત્રાર્જુનને વારંવાર ક્ષમાદાન માટે પ્રાર્થના કરતી રહી. આસપાસના વાતાવરણમાં માનવવધના કોઈ લક્ષણ જણાતા ન હતા. સંસ્કૃતિ અને ધર્મનું રક્ષણ તેમજ વિદ્યાભ્યાસ એ જ આશ્રમ પરંપરાગત પ્રવૃત્તિ. પરંતુ ધર્મ અને રાજકારણ વચ્ચે વારંવાર ધર્ષણા થતા. દુષ્કૃત્ય પરાયણ રાજા કાર્તવીર્ય ઋષિ જમદાંજિ ને મોત ઘાટ ઉતાર્યા. જમદાંજિનું મરણ થતાં માતા રેણુકા પતિ સાથે સતી થયાં. પરશુરામે પોતાની માતાને પિતા સાથે સતી થતાં જોઈ હતી. માતા રેણુકાની આજાથી જ આ પૃથ્વીને એકવીસવાર કણ્ઠિય વિહીન કરવાની પ્રતિજ્ઞા લઈ લીધી હતી. પ્રતિજ્ઞા લેવી એક વાત છે. મોટા કાર્ય માટે મોટી શક્તિની સહાયની આવશ્યકતા હોય છે. આ વાત પરશુરામ સમજતા હતા. એટલે તેઓ બ્રહ્માના શરણમાં ગયા. બ્રહ્માએ પોતાની અસમર્થતા પ્રગટ કરી અને તેમને

દેવાધિદેવ મહાદેવ - શિવજીને ગુરુ તરીકે સ્વીકારવા કહ્યું. શિવજી પાસે જઈને પરશુરામે પોતાની પ્રતિજ્ઞા ફરીથી જાહેર કરી. આ પ્રતિજ્ઞા સાંભળીને આધ્ય શક્તિ ભદ્રકાળીએ પર કોપ કર્યો અને હું :ખી પરશુરામે પ્રાણ ત્યાગ માટે તત્પર થયા. એક ભૃગુવંશીય બ્રાહ્મણ ક્ષત્રિય બનવા છાચ્છતો હતો. પરંતુ મૂળમાં તો ભગવાન વિષ્ણુનો અંશ પરશુરામ રૂપે જગતમાં પ્રગટ થવા માંગતો હતો. સૃષ્ટિમાં સમૂલ પરિવર્તનની પ્રતિજ્ઞા લઈને બેઠો હતો. સૃષ્ટિમાં સમૂલ પરિવર્તનની કિયા શરૂ થઈ. આ ભૃગુવંશીય રામને એક નવીન માતા અને પિતાની જરૂરત હતી એમ કહેવું અસ્થાને નથી.

બ્રાહ્મણ વિચારધારા વાંણું બ્રાહ્મણ મસ્તક કાપીને તેની જગ્યાએ એક એવું ક્ષત્રિય ધર્માયોદ્ધાનું મસ્તક આરોપિત કરી શકે કે જેના દ્વારા ૨૧ વાર પૃથ્વીને ક્ષત્રિય વિહીન કરી શકાય. એટલે જગતપિતા શિવ અને માતા ભદ્રકાળી સિવાય તેને બીજે ક્યાંય એ શરણ ન મળ્યું. આધ્યા ભગવતી કુપિત અવશ્ય થઈ પરંતુ શિવમાં કોઈ ફેર ન પડ્યો. અસાધારણ પ્રતિજ્ઞા, અસાધારણ સંજોગોએ ભૃગુવંશીય બ્રાહ્મણ રામમાંથી પરશુરામનું સર્જન કર્યું. જે હાથે ગત કાલ સુધી હાથમાં પુસ્તક ધારણ કરી વિદ્યાભ્યાસનું કાર્ય કર્યું હતું, તે હાથમાં ભગવાન શિવે પરશુ જેવું મહાશસ્ત્ર આપ્યું. છિન્નમસ્તા સ્વરૂપ માતા રેણુકાના તેના ઉપર આશીર્વાદ અને આજ્ઞા મળી હતી. છિન્નમસ્તા સક્રિયા બની. પરશુરામ રેણુકાએ ઉત્પન્ન કરેલો એકમાત્ર પુત્ર એવો હતો કે એકલા હાથે યુદ્ધ કરવા છતાં સમસ્ત ક્ષત્રિય રાજ્યાને ભારે પડ્યો. પૃથ્વી એકવીસ વાર ક્ષત્રિય વિહીન કરી પોતાની પ્રતિજ્ઞા પૂર્ણ કરી. છિન્નમસ્તા તંત્ર અંતર્ગત સતી રેણુકા માટે પ્રયોજવામાં આવેલ 'એકવીરા' શબ્દ ખૂબ જ મહત્વપૂર્ણ અને સાર્થક છે.

પરશુરામની માતા રેણુકા સતી થઈ ગઈ. સતી થવું એ અસાધારણ ઘટના છે. છિન્નમસ્તા સમર્પણનું કેન્દ્ર બિંદુ છે. પુરુષ વર્ગમાં કામનો પ્રચાર, પ્રસાર અને આકર્ષણનું કારણ સ્ત્રી છે. કામ સ્ત્રી આધ્યાત્મિક છે. છિન્નમસ્તા વિપરીત કામકીડારત સ્ત્રી-પુરુષના યુગલ પર આરૂઢ છે. અધ્યત્ત્ત સ્ત્રીના પરમ કામને નિયંત્રિત કરી રહે છે. સ્ત્રી જ્યારે ચરમ અવસ્થા સુધી કામને નિયંત્રિત કરી લે છે. ત્યારે આત્મોત્સર્ગ અને આત્મબલિદાન પ્રગટ થાય છે. એની ચરમ અવસ્થા છે. આ સ્વેચ્છાનો માર્ગ છે. એમાં જબરદસ્તીને સ્થાન નથી. પરાણો સતી થવું કે કોઈ સ્ત્રીને તેના પતિ સાથે ચિતાની આગમાં ધકેલી દેવી તે અન્યાય છે.

પરશુરામની માતા સતી થતાં પહેલાં એકવીરા બનીને એક પુત્ર સંતાન એવું તેની પાછળ છોડી ગઈ કે તેમાંથી પરશુરામનો ઉદ્ય થયો. જે પરશુરામને વજ્ઞ પણ લેદી શકતું નથી, બાળ છેદી શકતું નથી, અણિ બાળી શકતો નથી, શત્રુ હરાવી શકતો નથી. તે યુગોથી ચિરંજીવ છે ધન્ય છે. એકવીરા માતા રેણુકાને જેનું વારંવાર સ્મરણ કરી વંદન કરવાનું મન થાય છે.

અહીં એક વાત સ્પષ્ટ કરી દઉં છું કે - આ પુસ્તકમાં રેણુકા શબ્દરી ઉપાસના છે. તે રેણુકા છિન્નમસ્તાનું સ્વરૂપ છે. તે જે પરશુરામની જનની છે. રેણુકા હૃદય સોત્ર, રેણુકામાલાંત્ર, એકવીરા મંત્ર પ્રયોગ એ શ્રી રેણુકા ઉપાસનાના જ અંગો છે. જેની ઉપાસના મોટી સિદ્ધિ આપનારી છે. મનોકામના પૂર્ણ કરનારી છે.

છિન્નમસ્તા કાલીકુળની અંતિમ મહાવિદ્યા છે. એને સિદ્ધ કરી પરશુરામે અને ભગવાન વિષ્ણુના અવતાર તરીકે પ્રતિષ્ઠિત થયા. એને રામે સિદ્ધ કરી શ્રીકૃષ્ણો સિદ્ધ કરીએ દરેક વિષ્ણુના અવતારીની સાથે પરિવર્તનનું કેન્દ્ર બનીને કિયાશીલ રહી છે.

■ (૭) રાજકુમાર સિદ્ધાર્થ બુદ્ધ જન્મા કેવી રીતે ?

અહિંસાની પરિપાટી પર સ્થપાયેલ બૌદ્ધ ધર્મનો આવિજ્ઞાર ભગવાન બુદ્ધે કર્યો. પરંતુ સ્વયં સિદ્ધાર્થમાંથી બુદ્ધ બનવા માટે દસ મહાવિદ્યાનો સહારો લીધો. આંતરિક હિંસા, આંતરિક ભોગ, આંતરિક આહુતિ તો છિન્નમસ્તા તંત્રની વ્યવસ્થા છે. તેને અનુસર્યા વિન! બુદ્ધત્વ પ્રાપ્ત થતું નથી. આંતરિક હિંસા તો બુદ્ધ પણ આચરી. તપાગિનિમાં બુદ્ધે પણ પોતાના શરીરના માંસ, રક્ત, અસ્થિને ઓગાંણી દીધાં. સાધક જેમ જેમ તીવ્રતમ ઉપાસનામાં આગળ વધતો જાય તેમ તેમ તેને આત્મબલિદાન આપવું પડે છે ત્યાગ કરવો પડે છે. બલિદાનના અભાવમાં સિદ્ધાર્થમાંથી બુદ્ધ બનવાની પ્રક્રિયા સંભવી જ શકે નહીં. રાજમહેલ છોડ્યો, પત્ની અને પુત્રનો ત્યાગ કર્યો. વિરહની વેદના તો તેમને પણ થઈ. પ્રત્યક્ષ અહિંસાની પાછળ અપ્રત્યક્ષ હિંસા તો હોય છે. બલિ ચઢાવ્યા વિના છૂટકો ન હતો. બલિદાન ઉપર તો બધું ચાલી રહ્યું છે. આત્મબલિદાનથી જ આત્મસુખની પ્રાપ્તિ થાય છે. બલિદાનનું વિધાન ગ્રાસંગિક છે.

અલૌકિક કાર્યો માટે અલૌકિક શક્તિ જોઈએ. ગોપનીય કાર્ય માટે ગોપનીય શક્તિ જોઈએ. ઉર્ધ્વગામી થવા માટે પરમ ઉર્ધ્વગામી વેગ જોઈએ. કુંલિની શક્તિ જ્યારે મૂલાધારમાંથી જાગૃત થઈને સુષુષ્ણા નાડીમાં પ્રવિષ્ટ થાય છે ત્યારે સર્વપ્રથમ હાથ-પગ અને શરીરની સમસ્ત ચર્બી ભક્ષણ કરી લે છે. કામદ્રવ્યનું પાન કરતી તે નાભિ મંડળ સુધી પહોંચે છે. પછી ઉદરાગિને પણ પી જાય છે. પછી હૃદયમાં પહોંચતી એવી હૃદય કપાટોનું ભેદન કરીને અનાહત ચક્કમાં પહોંચી પોતાના મુખને શાંત કરે છે. ત્યાર પછી રૂદ્ધ ગ્રંથિનું ભેદન કરતી આજ્ઞાચક્કમાં પહોંચે છે. ગુરુ શક્તિ ત્યાં તેને સહસ્ત્રાર ચક સુધી પહોંચાડે છે. ત્યારે નવું મસ્તક ઉદ્ય પામે છે. સંપૂર્ણ વ્યક્તિત્વ પરિવર્તન પામે છે. આવી પરિસ્થિતિમાં શરીર પરંમ સ્વરૂપ ધારણા કરે છે. બુદ્ધત્વનો ઉદ્ય થાય છે. આ પ્રક્રિયામાં અગાધ પીડા છે. અગાધ આત્મોત્સર્ગ છે. સમગ્ર જીવનનું બલિદાન છે. આ પ્રક્રિયામાંથી સિદ્ધાર્થ પસાર થતાં રાજકુમાર મટીને ભગવાન બુદ્ધ થયા. ભગવાન વિષ્ણુના અવતાર તરીકે સ્થાન પામ્યા.

અહિસાની વાત તો બુદ્ધે કરી પરંતુ પોતાના ગુપ્ત શિષ્યો અને અધિકારીજનોને તંત્રની વિહંગમતા, છિન્નમસ્તા ઉપાસનાની ગહનતા અને વર્થ અહિસાવાદી સિદ્ધાંતની પોલ પ્રગટ કરી દીધી. બુદ્ધ સમજું ગયા હતા કે તંત્રના સભાવમાં અને ખાસ કરીને છિન્નમસ્તાની ઉપાસના વગર બૌદ્ધ ધર્મ મસ્તકવિહીન થઈ જશે. એટલે જ તો બુદ્ધે શરીર ત્યાગ કરતાં જ અને તેના જીવનકાળમાં જ તંત્ર સાધનાઓ બૌદ્ધ ધર્મના અનુયાયીઓમાં પ્રવેશ મેળવી લીધો. આ શ્રુંબલાને જીવિત રાખવા માટે શક્તિ આરાધનામાં રહેલ સત્યનો સ્વીકાર કર્યા વિના છૂટ કો નથી.

■ (૮) ગહારાણા પ્રતાપની સાથે છિન્નમસ્તા : -

છિન્નમસ્તાની ઉપાસના વીર ભાવથી કરવામાં આવે છે. એમાં વીરતાનું સંચાલન થાય છે. કાયરો માટે છિન્નમસ્તાની ઉપાસનાનું આયોજન જ નથી. વીરોની સાથે જ વીર શક્તિ ત્વરિતા બનીને ચાલે છે. છિન્નમસ્તા તંત્રમાં ત્વરિત ક્રિયાશરીલનો પ્રાદુર્ભાવ થાય છે અને ત્વરિત સંકટોમાંથી રક્ષણ કરે છે. જીવનમાં જો આવનારસંકટનો પૂર્વાભાસ થઈ જાય તો તેનો બુદ્ધિના માધ્યમથી અથવા અન્ય શક્તિશાળી સાધનોથી તેનો સામનો થઈ શકે છે. પરંતુ ત્વરિતનો અર્થ છે અચાનક ઉત્પન્ન થયેલું સંકટ, આપાતકાલીન સ્થિતિ આવા સમયે માણસની બુદ્ધિ કુંઠિત થઈ જાય છે અને સંકટગ્રસ્ત કિંકર્તવ્યવિમૂઢ બની જાય છે. ત્યારે છિન્નમસ્તાની ત્વરિતા શક્તિ સહાય કરી શકે છે. અન્ય નહીં.

પ્રાતઃસ્મરણીય વીર મહારાણા પ્રતાપ એકલિંગોશર (એકલિંગજી)ના પરમ ઉપાસક હતા. તેણે એક લિંગોશરના શપથ ખાઈને પ્રતિજ્ઞા લીધી હતી. પ્રતાપે કહ્યું - “ સૂર્ય સદૈવ પૂર્વમાં જ ઉગશો અને પણ્યમમાં જ આથમશે. જ્યાં સુધી સૂર્ય તપશે ત્યાં સુધી દિન્હુ ધર્મ રહેશે અને મોગલ શાસનનો અંત આવશે અને મારા મુખ ઉપર અકબરને માટે બાદશાહ શબ્દ ક્યારેય આવશે નહીં.” આ હતી રાણા પ્રતાપની પ્રતિજ્ઞા અને બન્યું પણ એજ પ્રમાણો, કારણ કે છિન્નમસ્તા એક લિંગોશર સાથે જ ચાલે છે. છિન્નમસ્તાના આવરણ પૂજનમાં એકલિંગોશરનું પૂજન થાય છે.

મહારાણા પ્રતાપ અકબર સાથે યુદ્ધ કરતા કરતા વનોવનમાં ભટકી રહ્યા હતા. તેના રાણી ગુજરાતના ઈડરન નરેશની પુત્રી હતી. પોતાના વનમાં ભટકવાને કારણો રાણીને તેના પિયરમાં મોકલી આપી હતી. એક દિવસ તેણે મહારાણીને મળવા માટેની તિથિ નક્કી કરી. તેઓ ચંડીના પરમ ઉપાસક હતા. અકબરને ખબર પડી ગઈ અને તેણે ગુપ્ત રીતે તેને ઘેરી લઈ વધ કરવાની તૈયારી કરી. પરંતુ મહારાણા પ્રતાપ પૂરા વચ્ચન પાલક હતા. તેઓ રાણીને વચ્ચન દઈ ચૂક્યા હતા. ગુજરાતમાં વહેતી સાબંરમતી નદીમાં મોટું પૂર આવ્યું હતી. મહારાણા પ્રતાપ પોતાના ઘોડા ચેતક સાથે ઉછળતી નદીમાં કૂદી પડ્યા. અચાનક ઘોડાનો પગ નદીમાં ફસાયો. પ્રતાપે મા જગદંબાનું સ્મરણ કર્યું હે માતા જગદંબા, અગર આજે

હું મહારાષ્ટ્રીને સફુશણ મળીને આવી જઈશ તો આપનાં ચરણોમાં મારી તલવાર ભેટ કરી દઈશ.' ચેતકનો પગ અચાનક મુક્ત થઈ ગયો. મહારાષ્ટ્રા પ્રતાપ ઘેરાવો તોડીને મહારાષ્ટ્રીને મળીને ગયા અને ભગવતીનાં ચરણોમાં તલવાર સમર્પિત કરી દીધી. આજે પણ તે તલવાર મંદિરમાં સુરક્ષિત છે.

મહારાષ્ટ્રા પ્રતાપના પિતામહ રાણા સાંગાનો એક હાથ યુદ્ધમાં કપાઈ ગયો. શરીર પર પદ ઘાવ થયા હતા. તોપણ તેઓ લડતા રહ્યા. મહારાષ્ટ્રા પ્રતાપ સુધી તો રાજ્યપૂતી સેનામાં આ એક વિશિષ્ટતા હતી કે ગરદન કપાઈ ગયા પછી પણ તે યુદ્ધ ક્ષેત્રથી ભાગતા નહીં. મોગલ સૈનિકોને મારી નાંખતા હતા. એના ઘોડા તો ઘાયલ થાય. પછી પાગલ બની જતા અને સૈનિકોને રણમાં રોળી નાંખતા હતા. કારણ કે તેની સાથે છિન્નમસ્તા ચાલતી હતી. છિન્ન કરીને લોહી ચૂસી લેતા. અધિકાંશ મોગલ સૈનિકો ભયભીત થઈને ભાગી જતા હતા અને તેમની પાછળ લાંબી જીબ કાઢીને દોડતા હતા ગીધડાઓ. ચાલો એવી ઇતિહાસ રચનારી છિન્નમસ્તાને પ્રણામ કરીએ.

■ (૬) રક્તવર્ગાં સંકિય થતી મા છિન્નમસ્તા : -

રક્તવર્ગાં છિન્નમસ્તા રક્તમાં ગતિશીલ થાય છે. રક્તપાન કરે છે. છિન્નમસ્તા. છિન્નમસ્તાની સાથે ચાલે છે. ૬૪ કૃત્યાઓ, ડાક્નિ, શાકની, અસંખ્ય જીબ લપલપાવતી પ્રેતનીયો, અને કટકટ અવાજ કરતી એવી ગીદડીઓ. આ બધીની જીબો એકએક ફૂટ જેવી લાંબી સદૈવ રક્તપાન માટે રહે છે તત્પર.

ચાલો, ત્યારે હવે ઘોડીક વાત કરીએ મંદિરોનો નાશ કરનારા અને મૂર્તિ ભંજકોની કેવી દુર્ગતિ થઈ તેની ચંગીઝખાન, સિંકંદર, તૈમૂર લંગ, મહમૂદ ગાઝનવી, મોહમ્મદ ઘોરી, અલ્લાઉદીન ખીલજી, બાબર, અકબર, ઔરંગજેબ વગેરે મૂર્તિભંજકો હતા. મંદિરોનો ધ્વંસ કરનારા હતા. આ સર્વના જીવનનો અંજામ કરુણા હતો. સર્વના મૃત્યુ રક્ત સંબંધિત વિકારથી થયા હતા. ઇતિહાસના ગ્રંથો આ વાતના સાક્ષી છે. આ ઇતિહાસની પણ્યાત્ ભૂમિકામાં અદૃશ્ય રીતે ભગવતી છિન્નમસ્તાએ કામ કર્યું છે.

મૂર્તિનાં મસ્તકો છેદનારા અને મંદિરોનો નાશ કરનારાઓ તેમજ લોહીની નદીઓ વંદેવડાનારાઓ રક્ત વિકારથી ગ્રસ્ત થઈને જ મરે એ કર્મની ગતિનો સિદ્ધાંત છે.

કોઈના શરીરમાં મોટા મોટા પીડાકારક વિસ્ફોટક ફોડાઓ થયા. તેમાંથી લોહી-પુરુ વિકૃતરૂપે વહેવા લાગ્યા. કોઈનું રક્ત જામી ગયું, ગંઠાઈ ગયું. મસ્તકની

નસો ફાટી ગઈ. કોઈને લોહીનું કેન્સર થઈ ગયું. કોઈને રક્તમાં એવો વિકાર આવી કે લોહી વહેતું જ રહ્યું. જામ્યું નહીં. મૂત્રત્યાગને બદલે લોહી નીકળવા લાગ્યું. નાકમાંથી અચાનક રક્તની ધારાઓ ફૂટવા લાગી અને મુખથી પણ રક્તનું વમન થવા માંડ્યું. આને કહેવાય છિન્નમસ્તા કરામતી સક્રિયતા બદલો ભલા બુરાનો અહીંનો અહીં જ મળે છે. જેવી કરે જે કરણી તેવી તેને ફળે છે !

■ (૧૦) દવાજના સ્થાપક વીર શિવાજી : -

મહારાષ્ટ્ર પ્રસિદ્ધ એકનાથ મહારાજ જન્મા ત્યારે ભારતમાં યવનો-મલેચ્છોનું શાસન હતું. મૂર્તિભંજક યવનો મહાપાપી આસુરી શક્તિવાળા હતા. એકનાથ મહારાજ શક્તિ ઉપાસકોની દુર્દ્શા જોઈ ઘણા જ વથિત થયા. તેમણે અન્નજળનો ત્યાગ કરી એકવીસ સુધી ભગવતી છિન્નમસ્તાની ઉપાસના કરી, અનુષ્ઠાન કર્યું. તેમના અનુયાયીઓએ પ્રચંડ ચંડિકાને જગૃત રૂપમાં લાવવાના અખંડ પ્રયાસો કર્યાં. કેટલાંક વર્ષો પછી પરિણામ સામે આવ્યું. સમર્થ ગુરુ રામદાસ જેવા વીરભાવથી ઓતપ્રોત અને ઉત્ત્ર એવા ભગવતી છિન્નમસ્તાના ઉપાસકે સંપૂર્ણ મહારાષ્ટ્રમાં જોતજોતામાં શાકત સંપ્રદાયમાં જગૃતિ લાવી દીધી. આ મહાઅનુષ્ઠાનથી વીર શિવાજીનો જન્મ થયો. સ્વયં સમર્થ ગુરુ રામદાસે વીર શિવાજીને છિન્નમસ્તાની દીક્ષા પ્રદાન કરી અને પછી તો વિશોષ અનુષ્ઠાન દરમિયાન મા ભવાનીએ વિશોષ કૃપા કરી શિવાજીને ભવાની તલવાર આપી. કેટલાંક વર્ષોમાં જ આ તલવાર દારા મલેચ્છોના સંઘાબંધ મસ્તકો શિવાજીએ ઘડથી અલગ કરી દીધાં. એકએક કરતા ઘણા મસ્તકો કપાતા ગયાં અને ભારત વર્ષના છતિહાસના પરિવર્તનનો આરંભ થયો. કાલ સુધી જેઓ પોતાની તલવારથી દેવ વિગરહો પંડિત કરતા હતા. આજે તેઓના મસ્તક ઘડથી અલગ થઈ ગયાં. ચારેબાજુ શિવાજીનો જ્યઝ્યકાર થવા લાગ્યો. મહામાયા છિન્નમસ્તાનું નૃત્ય શરૂ થયું પરિણામે મહારાષ્ટ્રમાં ભગવો જંડો લહેરાવી વીર શિવાજીએ સ્વરાજની સ્થાપના કરી.

આ પ્રમાણે છિન્નમસ્તા પરમ ઉપાસક ગુરુ ગોવિંદસિંહને પણ ભવાનીએ આપેલી તલવાર પ્રાપ્ત થતાં તેના માધ્યમથી તેમણે યવનોના મસ્તક કાપી લીધા હતાં.

મોગલો પાસે કોહીનૂર હીરો છીનવી લેનાર મહારાજા રણજિતસિંહ પણ જગદબાના પરમ ઉપાસક હતા. તેમણે શરીર છોડ્યું ત્યારે તેની સાથે તેની ચાર રાણીઓ અને સાત દાસીઓ સહિત અનેક પરિજનોએ ચિતાગ્નિમાં પ્રવેશ કર્યો. રણજિતસિંહની એકમોટી છચ્છા હતી કોહીનૂર હીરો જગન્નાથપુરીના મંદિરમાં અર્પણ કરવાની.

ભગવતી છિન્નમસ્તાના એકનિષ્ઠ સાધકોમાં જ્યાં યોગી ઋષિઓ રહ્યા છે ત્યાં અસુરોની પણ એ આરાધિકા રહી છે. યોગીઓમાં ગોરખનાથ અને મત્ત્યેન્દ્રનાથનાં નામો પણ ઉલ્લેખનીય છે. ઋષિઓમાં યોગી યાજ્ઞવલ્ક્યનું નામ બધાની ઉપર છે. એમણે જનકની સભામાં શાકલ્યનું ભગવતી છિન્નમસ્તાના ઉપાસક હતા. અસુરોમાં હિરણ્યકશિપુ અને વૈરોચન પણ ભગવતીના ઉપાસક હતા. જેમણે મા છિન્નમસ્તાની ઉપાસનાથી મહાન શક્તિઓ પ્રાપ્ત કરી હતી. ભગવાન બુદ્ધ પણ એની ઉપાસક શક્તિઓ પ્રાપ્ત કરી હતી. ભગવાન બુદ્ધ પણ એના ઉપાસક હોવાનું જાણવા મળે છે. દેવી ભગવતીની હયશ્રીવ વિદ્યા અને બૃહદ્રાષ્ટ્યકમાં વર્ણવેલ મધુવિદ્યા આ જ છે. જેવા ભાવથી તેની પૂજા કરવામાં આવે છે તેવી ફળ પ્રાપ્તિ થાય છે. એટલા માટે જ તો એ અસુરો અને ઋષિઓની બંનેની આરાધ્યા રહી છે.

‘છિન્નમસ્તા દ્વારા નામ સ્તોત્ર’માં શબ્દો છે કે - ‘વાસુદેવ-પ્રપૂજિતા’

એટલે ભગવાન શ્રીકૃષ્ણાએ પણ ભગવતી છિન્નમસ્તાની ઉપાસના કરી હતી. કહેવાય છે કે રાસ લીલા પ્રસંગમાં પ્રત્યેક ગોપીની સાથે શ્રીકૃષ્ણાનું એક એક સ્વરૂપ દર્શયમાન હતું અને પ્રત્યેક ગોપીની સાથે રહીને તેમને સંતુષ્ટ કરતા હતા. દાર્શિકામાં નારદજીને પ્રત્યેક રાણીના મહેલમાં એક સાથે હાજર રહી વિવિધ ક્રિયા કલાપો સંપન્ન કરતા સ્વરૂપોના દર્શન કરાવ્યાં હતાં. આ બધો છિન્નમસ્તા ઉપાસનાનો જ પ્રભાવ છે.

આમ ભગવતી છિન્નમસ્તાના પગલે પગલે પરિવર્તનના હતિહાસની અનેક ગાથાઓ જોડાયેલ છે. તે પૈકી પુસ્તકની મર્યાદામાં રહી ઉપર મુજબ કેટલીક ઘટનાઓ રજૂ કરવાનો અહીં નમ્ર પ્રયાસ કરવામાં આવેલ છે.

૪ ૪ ૪

પ. હિરાણ્યકશ્યપ દ્વારા ઉપાસિતા શ્રીછિન્મસ્તા

ભક્ત પ્રહૃલાદની કથા-ગાથાઓ પ્રાયઃ પ્રત્યેક હિંદુએ વાંચી હશે યા તો સાંભળી હશે. આજે હું આપને આ લખાણના માધ્યમ થકી એ દુર્ગમ પ્રદેશનો પરિચય કરાવીશ, કે જ્યાં સર્વ વાસ્તવિક ઘટનાઓ ભક્ત શિરોમણી પ્રહૃલાદજી સાથે ઘટિત થઈ હતી. પ્રહૃલાદ બાળક હોવા છતાં દૃઢ નિશ્ચયી, અત્યાચારનો સામનો કરનાર કદાચ પૃથ્વી પરનો પ્રથમ સત્યાગ્રહી હતો. આદિકાળથી જ ઉત્તર પ્રદેશ અને મધ્યપ્રદેશ અન્તર્ગત બુંદેલખંડના નિવાસ પ્રાયઃ શક્તિના ઉપાસકો રહ્યા છે. આજે તો આ પ્રદેશમાં શક્તિના વિભિન્ન રૂપો સારાસારા સ્થાનો છે. વર્તમાન યુગમાં દાનિયાની શ્રી પીતાંબરા પીઠ, શ્રી ધૂમાવતી પીઠ, શ્રીવિદ્યાપીઠ, પંચગવ્ય શિખર પર પ્રતિષ્ઠિત શ્રી તારાપીઠ તથા સત્નાની શારદાપીઠથી વિશ્ની પ્રત્યેક શક્તિ પરિચિત છે. આ પ્રદેશ અનેક પ્રકારના ખનીજ દ્વયો પોતાના ભૂગર્ભમાં સંગ્રહિત કરીને બેઠો તેવી જ રીતે નાગ શૃંખલાઓમાં શિખરો પર પ્રાચીનકાલીન અનેક શક્તિ પીઠ ધ્વંસાવસ્થામાં વિખરેલી પડી છે. દૈવયોગે ત્યાં પહોંચી જવાય. અતીત કાળની કલ્યાણાઓ ઉભરાવા લાગે છે અને વિચારમળ થતાં મુખમાંથી દુર્ગાસપ્તશતીનો આ શ્લોક સરી પડે છે -

વિશેષરી । ત્વं પરિપાસિ વિશ્વ વિશ્વાસ્ત્રિકા ધારયસીતિ વિશ્વમ् ।
વિશેશ - વંદ્ય ભવતી ભવન્તિ, વિશ્વાશ્રયા યે ત્વયિભક્તિ નમઃ ॥

જાંસી-કાનપુર રોડ પર જાંસીથી લગભગ ૪૫ ક્રિ. મીટર દૂર જાંસી અને ઉર્ધીની લગભગ મધ્યમાં 'પુંછ' નામક એક કંખો છે. અહીંથી એક સડક 'મજૂરાનીપુર' ની તરફ જાય છે. આ સડકને લગભગ ૮ ક્રિ. મીટરના અંતરે બેતવા (બેટવા) નદી કાપે છે. બેતવા નદી પર પુલ નથી. શિયાળા અને ઉનાળાના સમયે લાકડા, પથ્થર અને માટીથી બનાવેલ અરથાયી પુલના આધારે નદી પાર કરવામાં આવે છે. બેતવાના બીજા કિનારે પથ્થર, માટી અને ઈંટના ઢગલા અને અત્યંત પ્રાચીન દુર્લભ દુર્ગના ભગ્નાવશેષ દાસ્તિગોચર થાય છે. આ દુર્ગનાં ભગ્નાવશેષની ચાર દીવાલોની વચ્ચે 'એરચ' નામનું એક નગર વસેલું છે. નિકટથી આ ભગ્નાવશેષનું અવલોકન કરતા આ નગરની ભૂતકાળની ભવ્યતા, રમ્યતા અને સુંદરતાની કલ્યાણ માનસ ફલક ઉપર ઉપસી આવે છે.

પરંતુ જ્યારે એ વાતની જાગ્રા થાય કે ભક્ત પ્રહૃલાદના પિતા હિરાણ્યકશ્યપ આ નગરનો શાસક-રાજા હતો ત્યારે તેની બર્બરતા, અને કૂરતાની કાલીઘટા ચિત્તાકાશ પર છિવાઈ જાય છે. જેની ધરતી કંપાવનારી ગર્જનાઓના ભયાનક શબ્દો સુરમ્ય કલ્યાણના સાગરને શાંત કરી દે છે. વાતાવરણ ધૃષ્ણાથી ભરાઈ જાય

છે. આ દ્વાપરનું ઐતિહાસિક નગર છે. એરચ જાંસી જનપદની અંતર્ગત આવે છે. પ્રાચીનકાળની સ્થિતિની કલ્યાણ કરતાં એની ચારે બાજુએ જીવ-જંતુઓથી ભરેલું જંગલ હશે.

દેસ્યરાજ હિરણ્યકશ્યપ એરચનો શાસક હતો અને એના રાજ્યની અંતર્ગત બેતવાના પ્રવાહની દિશામાં નીચેની તરફ એરચની લગભગ ૫ કિ.મીટરના અંતર પર ડાકાચલ પર્વત છે. બેતવા નદી એના મૂળમાં વહે છે અને એક સ્થાન પર સમુદ્રનું રૂપ ધારણ કરી ગઈ છે, જેના ઉપર ડાકાચલ પર્વતનું સર્વોચ્ચ શિખર છે. ભક્ત પ્રહૂલાદને એના શિખર પરથી નદીના પ્રવાહિત અગાધ જળમાં ફેંકી દેવામાં આવ્યો હતો. એટલા માટે આ સ્થાનને 'પ્રહૂલાદ દહ' ના નામથી ઓળખવામાં આવે છે. ડોકાચલ પર્વતના દક્ષિણ પાર્શ્વમાં 'દિકોલા' નામક ગામ વસેલું છે. આ ગામનું નામ ડોકાચલ પર્વતના નામ પરથી પડ્યું છે. દિકોલા ગામથી પર્વત ઉપર શ્રી છિન્નમસ્તા માતાની પીઠ છે. હિરણ્યકશ્યપ છિન્નમસ્તા માતાનો જ ઉપાસક હતો અને આ પીઠની સ્થાપના તેના દારા જ કરવામાં આવી છે. આ સ્થાન પર તપશ્ચર્યા કરીને તે દેસ્યરાજ હિરણ્ય કશ્યપે અપાર શક્તિ મેળવી હતી. આ સ્થાનની સ્થાપના શુદ્ધ પદ્ધતિથી થયેલ છે. અહીં માતા છિન્નમસ્તાની મૂર્તિ નથી. પીઠ માત્ર છે અને યંત્રની પૂજા થાય છે. આ સ્થાન આજે પણ જાગ્રત છે અને સાધકોને અનેક પ્રકારની અનુભૂતિઓ થાય છે. પીઠથી ઉપર પર્વતના શિખર ઉપર શ્રી છિન્નમસ્તાજીના વિકરાળ ભૈરવ સ્થાપિત છે. પીઠની નીચે શિવ તેના શિવ સ્થાપિત છે અને દ્વારા યોગિનીઓ તથા પદ વીરોનાં સ્થાન છે. અહીં નિર્મિત ભવનો વિકભ સંવત ૧૬૭૭ માં કોઈએ કરાવ્યું હતું. તકતી લગાડેલી છે પરંતુ વાંચી શકાતી નથી. આ સ્થાનની એક વિશેષતા છે કે ડાકાચલ પર્વત પૂર્ણ રૂપથી શુદ્ધ છે. એના ઉપર કોઈ વૃક્ષ નથી. પરંતુ આ પીઠના ક્ષેત્રમાં વૃક્ષ છે, જે સદૈવ લીલાં જ રહે છે. ચૈત્ર માસની પૂર્વીમાથી વૈશાખની બીજ સુધી ત્રણ દિવસ અહીં ધણો જ મોટા મેળો ભરાય છે.

ભારત વર્ષમાં છિન્નમસ્તા માતાની કેવળ ત્રણ પીઠ છે. એક ચિન્તાપૂર્વીની આદિપીઠ હિમાચલ પ્રદેશમાં બીજી દિકોલાની હિરણ્યકશ્યપ દારા પ્રતિષ્ઠિત પીઠ ઉત્તર પ્રદેશમાં અને નીજી બિહારના હજારીબાગ જલ્લામાં દામંદર નદ અને ભૈરવીના સંગમ તીર્થ પર આવેલી પીઠ આ ત્રણ પીઠ સ્થાનો છિન્નમસ્તાના પ્રતિષ્ઠ છે. ડાકાચલ પર્વતમાં અનેક કંદરાઓ છે જ્યાં લોકનો વિશ્વાસ છે કે મોટા મોટા મહાત્માઓ આજે પણ તપસ્યા કરે છે અને આવું હોય તો પણ કોઈ આશ્વર્યની વાત નથી. કારણ કે વાસ્તવમાં આ ભૂમિ તપોભૂમિ હોવાનું જાણવા મળે છે. આ ક્ષેત્રમાં હિરણ્યકશ્યપના વધ માટે નૃસ્નેહ ભગવાન પ્રગટ થયા હતા. નૃસ્નેહ દાર

અહંકાર કરવાથી શ્રી છિન્નમસ્તા માતાએ તેના પર સંયમના હેતુથી શરબ પક્ષીરાજને અહીં અવતરિત કર્યો હતો.

આ ક્ષેત્ર માટે કિંદ્વદનીઓ પ્રસિદ્ધ છે. ભક્ત પ્રહૂલાદને ડોકાચલ પર્વતના શિખર પરથી નદીના પ્રવાહમાં ફેંકવામાં આવ્યો ત્યારે નદીમાંથી આર્દ્રતા યુક્ત અવાજ આવ્યો 'બેટવા.....બેટવા ! ' (બેટવા) ત્યારથી બેટાનું (પુત્રનું) રક્ષણ કરનારી માતા 'બેટવા' (બેટવા) તરીકે પ્રસિદ્ધ છે.

બીજા એક વાત એવી છે કે 'દિકોલા'ના મંદિરમાં માતા છિન્નમસ્તાની પ્રતિમા એટલા માટે નથી કે જ્યારે નૃસિંહ ભગવાનનો અવતાર થયો, તો હિરણ્યકશ્યપ દ્વારા પ્રાર્થના કરવાથી તેની સહાયતા કરવાને બદલે માતા એ મુખ ફેરવીને પીઠ બનાવી દીધી હતી. વાસ્તવિકતા એ છે કે - હિરણ્યકશ્યપના અત્યાચારોથી ભૂમંડળ ત્રાહિમામૃત્તાહિમામૃત્તોકારી ઉઠ્યું હતું. તેનો વધ થવો આવશ્યક હતો. એટલા માટે માતાએ તેને મદદ કરી નહીં. આ વાતને ત્યાંના લોકોએ પીઠ બતાવવાની સંજ્ઞા આપી છે. આ ઉપરાંત ઉક્ત કિંદ્વદનીનો બીજો અર્થ એવો છે કે - આ પીઠ છે અને અહીં યંત્ર સાધના છે. આથી લોકો 'પીઠ' શબ્દનો અર્થ પીઠ બતાવવા સાથે જોડી દીધો છે. નિઃસંદેહ આ સિદ્ધ પીઠ છે. અને શ્રી છિન્નમસ્તાના સાધકે આદિપીઠ ચિન્તપૂર્ણાની માફક ત્યાં જઈને અનુભૂતિ પ્રાપ્ત કરવી જોઈએ.

શુ શુ શુ

૬. શ્રી છિન્નમસ્તા પીઠ : 'રજ-રખ્યા'

પવિત્ર નદી ભૈરવી (મુણ્ડા) તથા ભૈરવ સ્વરૂપ નદ 'દામોદર'ના વિપરીત-રત સંગમ પર છાણી મહાવિદ્યા 'ભગવતી શ્રી છિન્નમસ્તા'ની પીઠ સ્થિત છે. આ સ્થાન 'રજ-રખ્યા' યા 'રાજ-રખ્યા' ના નામથી વિઘ્નાત છે. ભગવતીનું આ સ્થાન સિદ્ધ પીઠોની અંતર્ગત આવતું નથી તેમજ શક્તિ પીઠોની અંતર્ગત પણ નથી, પરંતુ એટલું તો નિશ્ચિયત છે કે સાધકોની તપશ્ચયર્થી પ્રસન્ન થઈને માઝે આ સ્થાનને સિદ્ધ ક્ષેત્ર બનાવી દીધું છે.

પ્રકૃતિના આ લીલામય સુંદર અરણ્ય આચ્છાદિત તપોભૂમિ એ યુગ-યુગાન્તરથી 'ભૈરવી અને દામોદરનદ' ના મિલન-આનંદથી ઉચ્છ્વસિત થઈને અનેક પ્રાણીઓને પોતાની શીતળ છાયામાં આશ્રય આપ્યો છે. પલ્લવ મરમર ધનિના તાન સાથે સ્વર મિલાવતાં વિહંગો (પક્ષીઓ) ના મધુર કલરવને તે પ્રાણીઓની 'ઊ માઁ છિન્નમસ્તા' ની વેદ સમાંત ધનિના રૂપમાં સાંભળવા માટે વન્યજીવ, પક્ષી અને મનુષ્ય કાણે એકાગ્ર કરે છે. વનરાજ વાન્ન-શિરોમણિ આહાર-દુર્લભ સુલભ સર્વ પ્રાણીઓની સાથે એક જ વૃક્ષની છાયામાં રહીને મંદિરના શંખ ધનિ સાંભળતા સાંભળતા પોતાની સ્વાભાવિક હિંસકવૃત્તિને ભૂલી ગયા છે. જાણો કે સજળ નયનોથી, એકાગ્રચિત થઈને તેઓ પણ સુધામય 'ઊ છિન્નમસ્તા' નું ગાન સાંભળી રહ્યા છે. સાંભળવામાં આવ્યું છે કે - આજે પણ હિંસક પશુ મંદિરની સીમા પર કોઈ પ્રકારનું હિંસાત્મક કાર્ય કરતાં નથી.

સુરમ્ય પ્રકૃતિના આ સ્થાન પર આપ બસ, ટેક્ષી, રેલવે યા હવાઈ માર્ગ પહોંચી શકો છો. રેલવે માર્ગથી ત્યાં પહોંચવા માટે આપને 'દક્ષિણ-પૂર્વ રેલવે' ના સ્ટેશન 'રામગઢ કેન્ટ' સુધીની યાત્રા કરવી પડશે. 'રામગઢ કેન્ટ' થી બસ સ્ટેશન ૨ કિ.મીટર દૂર છે. ત્યાં બસ અને ટેક્ષી બંને ઉપલબ્ધ છે. બસ ૧૫ કિ.મી. છિતરપુર તથા છતરપુરથી ૧૧ કિ.મી. સેન્ટ્રલ કોલ થઈને ૨૪-રખ્યા પહોંચે છે.

બસ યા ટેક્ષીથી 'રજ-રખ્યા' પહોંચવા માટે 'હજારી બાગ, બોકારો યા રંચી' થી યાત્રા કરવી પડશે. 'રાજ-રખ્યા' બોકારોથી ૪૦ કિ.મી. પણિયમમાં આવેલું છે. હજારીબાગ તથા રંચીથી આપને 'રામગઢ કેન્ટ' પહોંચવું પડશે. રામગઢ કેન્ટ પટના રંચી રાજમાર્ગ પર રંચીથી ૪૫ કિ.મી. પહેલાં તથા હજારી બાગથી ૬૫ કિ.મી. પછી આવે છે.

હવાઈ જહાજ (વિમાન યાત્રા) કરવા માટે આપને રંચીની ટિકિટ ખરીદવી પડશે. રંચી હવાઈ મથક સાથે દેશના મુખ્ય હવાઈ મથકો જોડાયેલાં છે. ત્યાંથી આપને ટેક્ષી યા બસ મારફત રામગઢ કેન્ટ થઈ 'રજ-રખ્યા'ની યાત્રા કરવી પડશે.

■ શિંગલ્દ કોન્ટ્રા રજુ-રખ્યાની પ્રાર્થનિતા અને નામકરણા : -

‘પ્રચંડ ચંડિકા’ ની આ પીઠનું નામ જનશુદ્ધિ અનુસાર ‘રાજ-તપા’ હતું કારણ કે અહીંના સ્થાનિક લોકોના વિશ્વાસ મુજબ સુરથરાજા અને સમાચિ નામક વાણીકની તપોભૂમિ આ રહી છે. એટલે રાજા સુરથના તપ કરવાથી તે સ્થળ ‘રાજ-તપા’ તરીકે વિખ્યાત થયું.

‘રાજ-રખ્યા’ નામક સાથે બીજા એક કથા જોડાયેલી છે તે મુજબ પૂર્વકાળમાં ત્યાં એકમાત્ર મંદિર હતું. જેમાં કોઈ વિશ્રાંહ નહીં હતો. આદિવાસી સંથાલ જતિના લોકો અહીં ભગવતીની આરાધના કર્યા કરતા હતા. કાલાન્તરમાં બંગાળ, બિહાર અને ઉડીસાના નવાબ મુર્શિદાખુલીખાંના આધીનસ્થ રાજપુર (આડિયાદહ) રાજ્યના રાજા રુદ્રનારાયણ ઘોખાલ પદચ્યુત થઈને આ સ્થાન પર પહોંચા તથા ભગવતી છિન્નમરસ્તામાં વિશ્રાંહનો સ્વતઃ ઉદ્ભવ થઈ ગયો. આ ચમત્કારથી પ્રભાવિત થઈને તત્કાલીન સંથાલ સરદાર મંગરુ, જેનો વ્યવસાય ડાકુગીરીનો હતો, તે પોતાની ટોળી સાથે તેમનો શિષ્ય બની ગયો. એકવાર રાજાએ તેને ડાકુગીરી અને ધાડ પાડવાનું કામ બંધ કરવા કહ્યું. પરંતુ મંગરુએ તેની વાત માની નહીં. પરિણામ સ્વરૂપ તેના પુત્ર જગડુ ને સર્પ કરડ્યો અને પુત્ર મરણ પામ્યો. ભયભીત થઈને મંગરુ પોતાની પત્ની ફૂલવતી સાથે રાજા પાસે ગયો. તથા ક્ષમા-યાચના કરીને પુત્રને સજીવન કરવા માટે પ્રબળ અનુરોધ કર્યો. રાજા રુદ્રનારાયણ તેના પુત્રના શબને લઈને મંદિરમાં ચાલી ગયા અને તેનો એક માત્ર ફાટક (બારણા)ને બંધ કરી દીધું. તેમણે પોતાનું શેષ આયુષ્ય જગડુને આપી દીધું. તથા પોતાના શરીરને માતાનાં ચરણોની નીચે પાખાણ રૂપમાં પરિવર્તિત કરી દીધું. ત્યારથી એને ‘રાજા-રોપાય-ગયા’ (સ્થાપિત યા રોપિત) નામથી ઓળખાયું. આદિવાસી આ મંદિરનું ફાટક ત્યારથી બંધ કરવા દેતા ન હતા. અહીં પાંચ-છ વર્ષથી ફરી ફાટક બંધ થવા માંડ્યું છે.

આ સ્થાનના નામકરણાની ત્રીજી વ્યાખ્યા ‘રજ-રૂપા’ના રૂપમાં પણ થઈ શકે છે. શાબ્દકોશ અનુસાર રજનો અર્થ છે માસિક ધર્મ, ઋતુ, કુસુમ, આર્તવ, આકાશ, પ્રકાશ, જ્યોતિ, અને સૂર્ય કિરણોમાં ફેલાયેલ કણ, ગણ ગુણોમાં રજ બીજો ગુણ છે. જે સંપૂર્ણ વિશ્વની કિયાશીલતાનું કારણ છે. ‘રૂપા’નો અર્થ ‘રૂપ’ યા ઉર્ધ્વમુખી ઓવો થાય છે. રજનો રંગ રક્તવર્ણ છે. એટલે ભગવતી વજવૈરોચની અને તેમની સખીઓ વાણીની અને ડાકીની પણ રક્તવર્ણા યા રજોરૂપા છે. એ સંસારની સમસ્ત કિયાશીલતાને ઉર્ધ્વગતિ પ્રદાન કરવા સક્ષમ છે. જે બ્રહ્મ સ્વરૂપ પ્રાપ્ત કરવામાં સહાયક છે. આ કારણ છે કે કાલાનારમાં ‘રજ-રૂપા’ અપલંશ રૂપમાં ‘રજરખ્યા’ થઈ ગયું છે. આજે પણ ભગવતીને ‘કાશ-રૂપ’ જ માનવામાં આવે છે.

આ પીઠ ઉપર પહોંચતા જ મન સાંસારિક વિષયોથી વિરક્ત થઈ જાય છે.

અનું કારણ છે કે માના આ વિગરહની ઉપાસનાથી પાપ વિનાશ થઈ જાય છે. સુખની પ્રાપ્તિ થાય છે તથા શાસ્ત્રોનું જ્ઞાન થાય છે.

‘વન્દે માતરમ्’ - આંદોલનની જન્મભૂમિ રજ-રખા ભારતીય સ્વાધીનતા હેતુ સાંન્યાસીઓ દ્વારા પ્રવર્તીત ‘વન્દે માતરમ्’ - આંદોલનની પણ ‘રજ-રખા’ના આ મંદિરથી પ્રારંભ થયું હતું. શ્રી બંકિમ ચંદ્ર દ્વારા રચિત ‘આનંદમઠ’ માં વર્ણવેલ સ્થાન આ ‘રજ-રખા’ છે, જ્યારે બંગાળ, બિહાર અને ઉરીસા એક જ પ્રાન્તમાં હતા. તે દિવસોમાં પ્રાન્તના સૂખેદાર નવાબને આધીન હતું. ‘સર્વ રેકોર્ડ ઓફ રાઈટ’ ના ખાતામાં આ સ્થાનનું નામ ‘મઠ’ રૂપમાં અંકિત છે. જ્યારે સાંન્યાસી આંદોલન વધુ તીવ્ર વેગવાન બન્યું ત્યારે મોગલ શાસકોએ આ આંદોલનને દભાવવા માટે નવાબ મુર્શિદઅલી ખાન નામક સિપાહ સાલારને ફોજ સહિત મોકલ્યો. રેઝખાને હજારીબાગ થઈને દામોદર નદીની પેલી પાર પોતાનો તંબુ નાંખ્યો. નદીમાં પૂર આવ્યું હતું, એટલા માટે તેણે ત્યાંથી મંદિર ઉપર ગોળાઓ વરસાવવા શરૂ કર્યા હતા. એક ગોળો મંદિરના ઉત્તર ભાગમાં જઈને પડ્યો, અને સમગ્ર મંદિર આગની જ્વાળાઓથી ધેરાઈ ગયું. રેઝખાને જોયું કે આગથી ધેરાયેલું મંદિર ક્યારેક મસ્જિદના રૂપમાં તો ક્યારેક ગિરજા ધરના રૂપમાં, પરિવર્તીત થઈ રહ્યું હતું. આ દશ્ય જોઈને રેઝખાન બેહોશ થઈ ગયો, હોશ આવતા તેણે ફોજને પરત રવાના થવા આદેશ આપ્યો. આ ગોળા વરસાવ્યાના દાગો જે દેખાતા હતા તે ૧૮૬૨માં દાદા સુકુમાર બસુ ઠાકુરે મંદિરના છાણોદ્વાર સમયે બંધ કરાવી દીધા હતા.

■ ચૂડી વેચનારની ચામલ્કાણિક ડથા : -

અહીં રાજરખામાં વર્ષો પહેલાં એક દિવસ ચૂડીઓ વેચવા માટે ચૂડીવાળો આવ્યો, તે દિવસે એની એક પણ ચૂડી વેચાઈ નહીં, નિરાશ ચૂડીવાળાએ માતાજી ઉપર ફીટકાર વરસાવ્યો અને ઠપકો આપવા માંડ્યો. ‘તારા દરબારમાં મા હું ભૂખ્યો રહીને પાછો જઈશ ?’ અચાનક ત્યાં લાલ વસ્ત્રો પહેલેલી સુંદર નવયુવતી આવી અને શાંખ-ચૂડી પહેરવાની છચ્છા પ્રગટ કરી. ચૂડી પહેર્યા પછી તેણે કહ્યું, મારા પિતાજી ગામ ગયા છે. ત્યાંના મંદિરમાં પોટલીમાં, ટાંકા ઉપર તમારા પેસા રાખ્યા છે. જાવ, તેમને કહીને લઈ આવો, ચૂડીવાળાએ હેસા પોડા ગામ જઈને પૂજારીને પૂર્ણ વિવરણ સંભળવ્યું અને પેસાની માંગણી કરી. પૂજારી મોટા આશ્વર્યમાં પડી ગયો અને કોષિત પણ થયો કારણ કે તેનું કોઈ સંતાન ન હતું. ચૂડીવાળાએ ઘણો અનુનય વિનય કર્યો (કાલાવાલા કર્યા) એટલે પૂજારીએ મંદિરમાં જઈને જોયું તો ટાંકા ઉપર એક પોટલી મૂકેલી હતી. પોટલામાં એટલા જ પેસા હતા જેટલા નવયુવતીએ કહ્યા હતા. પેસા પ્રાપ્ત થતાં પૂજારીએ કહ્યું, ઠીક છે, જેણે તમને કહ્યું હતું તેની સાથે મારી મુલાકાત કરાવી આ પેસા લઈ લો.’ ચૂડીવાળો ઘાટ ઉપર ગયો પણ ત્યાં કોઈ હતું નહીં. એટલે પૂજારીએ તેને ધમકાવ્યો.

ચૂડીવાળાએ રડતા રડતા કહ્યું - 'તમારું આ કેવું સ્થાન છે મા, જ્યાં મારે પગલે પગલે અપમાન સહન કરવું પડે છે ! જો હું જૂઠો છું તો હું આત્મદાષ કરી લઈશ, નહીં તો પહેરેલી ચૂડીઓને બતાવો.' અકસ્માત્ દામોદર નદીના પ્રવાહમાં વીજળીનો ચમકારો થયો અને ખનકતી ચૂડીવાળા બે હાથ જોવામાં આવ્યા. આ દુઃખ જોઈને પૂજારી અને ચૂડી વેચનારો બંને આશ્રયથી દિગ્ગમૂઢ બની ગયા. એટલું જ નહીં અચેતન સ્થિતિમાં ગબડી પડ્યા. ભાનમાં આવતાં જ પૂજારીએ ચૂડીવાળાને પૈસા આપી દીધા અને બંને પોતપોતાને ઘરે ગયા.

■ આધુનિક વિકાસ ગ્રાપ્ત રજ-રપ્પાનો પરિચય : -

'હજારીબાગ' ગોઝેટિયરમાં આ સ્થાનનો ઉલ્લેખ 'મઠ' નામથી થયેલ છે. સંભવત : સુંદરવન ડેલ્ટાના અધોર સાધકો તથા 'આનંદ મઠ' ના કાંતિકારીઓનું આ સ્થાન મુખ્ય કેન્દ્ર રહ્યું હોય, જ્યાંથી 'વંદે માતરમુ' નો ઉદ્ઘોષ થયો હશે. અહીં શંકર સ્વરૂપ જગદ્ગુરુ આદ્ય શંકરાચાર્ય ત્રણ દિવસનો પ્રવાસ કર્યો હતો. આ વાતનો ઉલ્લેખ શ્રી ચૈતન્ય મહાપ્રભુએ વૃદ્ધાવન પ્રસ્થાન કરતી વેળાએ આ સ્થાન પર કર્યો હતો. કહેવામાં આવે છે કે ૨૭-રપ્પા મંદિરમાં સ્થિત છિન્નમસ્તાની મૂર્તિ સ્વયંમેવ અવતરિત થઈ હતી. ત્યારબાદ શ્રદ્ધા-ભાવનાથી પ્રેરિત ભક્તજનોએ પ્રત્યાવિત થઈને મંદિરનું નિર્માણ કરાવ્યું પરંતુ નિર્માણ ક્યારેક થયું તેનો કોઈ ચોક્કસ આધાર મળતો નથી. હા, આઠમી શતાબ્દીમાં જગદ્ગુરુ આદ્ય શંકરાચાર્યએ ભારત ભ્રમણ દરમિયાન છિન્નમસ્તા મંદિરની પૂજા કરી હતી એટલે તે પહેલાનું આ મંદિર છે.

છિન્નમસ્તા મંદિરની નિર્માણ શૈલી ગુપ્તકાળમાં બનેલાં મંદિરોને મળતી આવે છે એટલે હતિહાસકારોનું માનવું છે કે છિન્નમસ્તાનું આ મંદિર સન - ૩૨૦ થી શરૂ થયેલ ગુપ્તવંશના અમલાં દરમિયાન થયું હશે. એવું માનવામાં આવે છે. ગુપ્તવંશીય રાજા સમુદ્રગુપ્તએ આ મંદિરનું નિર્માણ કરાવ્યું હતું.

છિન્નમસ્તા મંદિરનો નિર્માણકાળ જે હોય તે પરંતુ એની કલાત્મકતા સ્વયં એક રહસ્ય છે. આવા દુર્ગમ સ્થાનમાં, ગાહન જંગલમાં આવી સુંદર કલાકૃતિનું નિર્માણ કેવી રીતે થયું હશે એ એક સંશોધનનો વિષય છે.

છિન્નમસ્તા મંદિર પરિસર લગભગ દોઢ એકર જમીનમાં ફેલાયેલ છે. અહીં એક નહીં અનેક મંદિરમાં બે કૂટ ઉંચી છિન્નમસ્તાની મૂર્તિ છે. જે સરેદ કમળના ફૂલપર સ્થિત છે. જેની નીચે કામદેવ અને રતિ વિપરીત મુદ્રામાં છે. અહીં કામદેવ અને રતિનું દમન કરતી મા છિન્નમસ્તા તેમના ઉપર સ્થિત છે. વર્તમાનમાં મૂર્તિ ચાંદીનાં આવરણથી ઢંકાયેલ છે. ચાંદીના આવરણ ઉપર પણ મા છિન્નમસ્તાની આકૃતિ ઉભરેલી છે.

અહીં દામોદર નદ શિવનું પ્રતીક છે. ભૈરવી નદી શક્તિ છે. શિવશક્તિનું સામંજસ્યમાં કે અહીં ભગવતી વિપરીત રતાતુરા છે. ભગવતીને વિપરીત રતિ આતુરા પણ કહેવામાં આવે છે.

ભૈરવી નદીનું હર્ષાન્વિત ઉછળીને આવવું અને દામોદર નદ પર એનો વિલાસ. ભગવતી છિન્નમસ્તાની ઉન્મુક્તતા અને તેની સ્વતંત્ર સત્તાના સર્વ તંત્ર સ્વતંત્ર હોવાની પૂર્ણ અભિવ્યક્તિ છે. ભગવતીનો વિગ્રહ શિવના શરીર ઉપર છે. આ રીતે ભૈરવી નદીનું દામોદર નદ ઉપર આરૂઢ થવું સ્વયંસિદ્ધ છે. એટલે મા છિન્નમસ્તાનું આ સ્થાન સ્વયંસિદ્ધ છે. મા છિન્નમસ્તા સર્વનું રક્ષણ કરે એવી પ્રાર્થના.

છિન્નમસ્તાનું મંદિર પૂર્વભારતનું સર્વાધિક મહત્વપૂર્ણ શક્તિ પીઠ છે. તંત્ર સાધકો માટે છિન્નમસ્તા આ મંદિર એટલું મહત્વનું છે કે જેટલું કામરૂપનું કામાખ્યા પીઠનું. એ સંજોગની વિચિત્રતા પણ છે. છિન્નમસ્તા મંદિરની શિલ્પકળા અને આસામ કામાખ્યા મંદિરની શિલ્પકળામાં ઘણી સમાનતા વર્તાય છે. આ જ કારણો તંત્ર સાધકોની બારે માસ અવરજનર રજ-રઘામાં ચાલુ જ રહે છે.

મા છિન્નમસ્તાના મંદિરની પૂર્વમાં અષ્ટદેવી મંદિર છે. આ આઠ મંદિરોનો સમૂહ છે અને તેમાં આઠ મહાવિદ્યાઓ - કમલા, તારા, ખોડશી, ભુવનેશ્વરી, ભૈરવી, માતંગી, ધૂમાવતી અને બગલામુખીનાં આકર્ષક મંદિરો છે. આષ્ટદેવી મંદિર અને છિન્નમસ્તા મંદિરની આકર્ષક મંદિરો છે. અષ્ટદેવી મંદિર અને છિન્નમસ્તા મંદિરની વચ્ચોવચ સૂર્યનારાયણ મંદિર છે. આ મંદિરની કલાત્મકતા જોવા જેવી છે. આ મુખ્ય મંદિરો સિવાય મહાકાલ મંદિર, ગણોશ મંદિર, સંકટમોચન મંદિર આદિ પણ ઉલ્લેખનીય છે. મંદિર પરિસરમાં એક એવા શિવલિંગની સ્થાપના કરવામાં આવી રહી છે કે જે દેશભરમાં સૌથી ઊંચું હશે. 'કુમુદ-પ્રીતા ટ્રસ્ટ' દ્વારા આ મંદિરોનું નિર્માણ કરાવવામાં આવ્યું છે.

આ સ્થાન પર દર્શન કરું નીચે પ્રમાણે છે - સર્વ પ્રથમ સાધક નદ યા નદીમાં સાન કરી ભગવતી છિન્નમસ્તાનું દર્શન અને પૂજન કરે. ત્યાર પછી ભગવાન સૂર્યનારાયણ, કાલભૈરવ, ભગવતી કાલી, અષ્ટમંદિર, રાધાકૃષ્ણ મંદિર, હનુમાનજી, વિશ્વરૂપ શ્રીકૃષ્ણા તથા વિશ્વરૂપા ભગવતીનું દર્શન કરે, આ સ્થાન સિદ્ધ બલિક્ષેત્ર છે. એટલે બલિ અનિવાર્ય છે. અહીં નારિયેળ, લીલું યા છાગ (બકરા)નો બલિ આપવામાં આવે છે. અહીં લોખંડની ચૂડી અને સિંદૂર તથા સાકરિયા દાણા પ્રસાદ રૂપમાં મળે છે.

૬. દશા મહાવિદ્યા રહુસ્ય

શક્તિ - ઉપાસના આધુનિક જ નહીં, પરંતુ અતિ પ્રાચીન છે. આચાર્યાની પરમ ઉન્તિના સમયે જે મહાર્ષિઓ શક્તિના અસ્તિત્વને દૃદ્યંગમ કરવામાં સક્ષમ થયા હતા, તેઓ દારા પ્રતિપાદિત આ અમોદ ઉપાસના છે. મહા શક્તિ નિત્ય અને જન્મ-મૃત્યુ રહિત તથા સમસ્ત વિભાગવાળી છે અને જગતનું આદિકરણ છે. આધુનિક વૈજ્ઞાનિકો પણ કહે છે કે શક્તિનો નાશ નથી થતો, રૂપાંતરણ થાય છે, સ્થાનાંતરણ થાય છે, એટલે કે માધ્યમ બદલાય છે. તેનાથી આ સંસાર વિસ્તારિત છે. અનાદિ મૂળ શક્તિથી જ આ નિભિલ બ્રહ્માંડ સૃષ્ટ અને દૃષ્ટ થઈ રહ્યું છે. સમગ્ર જગતમાં એક અચિત્ય, અનિર્વચનીય, અજ્ઞાત, અજ્ઞેય અને મૂલ-મહા-શક્તિ વિરાજમાન છે. આ તથનો આધુનિક પાશ્ચયાત્ય વૈજ્ઞાનિકોએ પણ સ્વીકાર કર્યા છે.

જ્ઞાન અને ભક્તિના માર્ગ જનારા આચાર્યો એ પણ અન્તાત: મહાશક્તિનું દર્શન પ્રાપ્ત કર્યું હતું. તેઓ દારાં પ્રામાણિક કરવામાં આવેલ છે કે - મહાશક્તિના અભાવમાં દેવરાજ છન્દ બ્રહ્માંડને ચૂર્ઝા કરી શકે છે, અનિ વિશ્વને બાળી શકે છે, પવન વિશ્વને ચલાયમાન કરી શકે છે. તેમની આ શક્તિ પોતાની નથી. મહાશક્તિ દારા જ વિશ્વએ વિવિધ શક્તિઓ પ્રાપ્ત કરે છે.

જડ-ચેતન, ચર - અચર સર્વ આ અનન્ત સત્તાની અન્તર્ગત છે. નિર્ગુણ અવસ્થામાં આતુરિયા અને સગુણ અવસ્થામાં સત્ત્વ, ૨૯ અને તમો મય છે. આ ગુણોથી સૃષ્ટિ આદિ કાર્ય થાય છે. શ્રી ચંડી (દુર્ગા સપ્તશતી)માં આ મહાશક્તિ - તત્ત્વનું વિશેદ રૂપમાં વર્ણન છે. મહાશક્તિ જગન્ભ્યે છે, એટલા માટે દેવતા, સૂર્ય, ચંદ્ર, છન્દ, ગ્રહ, ઉપગ્રહ, અનિ-વાયુ, જલ-સ્થળ, ગંગા-ગોદાવરી, આંબો, વડ અને સક્લ ઘટ મહાશક્તિની જ આરાધના કરે છે

સાંખ્યકાર ચિન્મય પદાર્થને 'પુરુષ' અને અધ: સ્વિતને પ્રકૃતિ કહે છે. આ પ્રમાણો સનાતન મહાશક્તિ - પુરુષ અને શક્તિ બંનેની સમાચિ થઈને ભક્તોના રક્ષણ માટે 'મા ભૈ: મા ભૈ: ના સ્વરનો નિનાદ કરતી દોડી રહી છે.

વેદાન્ત - વાદિઓએ મહાશક્તિની જ્ઞાનયોગથી વિવેચના કરીને, ઉપરના ભાગમાં એક અપૂર્વ તત્ત્વ ચિન્મય પદાર્થને દૃષ્ટા રૂપમાં સ્થાપિત કરીને અને તેના નિભ સ્તર પર દૃષ્ટ રૂપથી આ અનન્ત શક્તિના કેન્દ્રીભૂત પદાર્થનું રક્ષણ કરતા રહી વિશ્વલીલાની ખૂબ જ સુંદર મીમાંસા કરી છે.

પર્વતરાજ હિમાલયના પ્રશ્નાનો ઉત્તર આપતાં ભગવતી કહે છે કે - હે ભૂધર ! સૂક્મ રૂપની માફક સ્થૂળ રૂપમાં પણ સમસ્ત વિશ્વને પરિવ્યાપ્ત કરીને હું સ્થિત છું.

મારું જે પરમ સૂક્ષ્મ, ગુણાતીત, નિરાકાર, સર્વવ્યાપી, નિરંશ, સકળ જગતનો આધાર, નિરાલંબ, નિર્વિકલ્પ, નિત્ય ચૈતન્ય - મય, જ્યોતિ સ્વરૂપ છે, તેનું અવલંબ 'મુમુક્ષુ' - ગણા, દેહ બંધથી વિમુક્ત થવા માટે કરે છે. હે રાજન્ ! માયા મુગ્ધ વ્યક્તિ, મારા આ અદ્વેત રૂપને જાણી શકતી નથી, પરંતુ તેઓ ભક્તિપૂર્વક સ્થૂળ રૂપની આરાધના કરે છે, જેનાથી અંતમાં તેઓ પણ મારા ઉક્ત પરમ રૂપથી અવગત થઈને, માયા જાણથી ઉત્તીર્ણ થાય છે. મારી દેવી મૂર્તિની આરાધના કરવાથી શીધ્રતાથી મુક્તિ લાભ પ્રાપ્ત કરે છે.

દેવી મૂર્તિના ઉપાસકો મુખ્યત્વે કરીને દસ-મહા વિદ્યાઓના સાધક હોય છે. દસ-મહાવિદ્યાઓ 'આશુ' મુક્તિ આપનારી છે. વિશેષ કાર્ય હેતુ, એ સ્વેચ્છાથી આવિર્ભૂતા, સ્વયં ઉત્પન્ના છે. દસ - મહાવિદ્યા કયા સમયે કેવી રીતે આવિર્ભૂત થઈ, તેનું ઉપાખ્યાન અહીં રજૂ કરવામાં આવે છે.

દક્ષ પ્રજાપતિની કન્યા સતીએ સ્વેચ્છાએ શિવજીએ પતિ રૂપે પસંદ કર્યા હતા. તે નારદ દારા મળેલ સમાચાર અનુસાર પિતા દક્ષ પ્રજાપતિએ આયોજિત કરેલ મહાન યજના અનુષ્ઠાની વિગત જાણી આનંદિત થઈ રહી હતી, પરંતુ પિતાએ દક્ષ યજનમાં તેમને નિમંત્રણ આપ્યું નહીં, કારણ કે તે શિવજીની ઉપેક્ષા કરતો હતો. નિમંત્રણ ન મોકલવાનું કારણ જાણવા માટે તે સતીએ પાત્રાના પિયર જવાની મહાદેવજી પાસે અનુમતિ માંગી, પરંતુ તેઓએ તેનો સ્વીકાર કર્યા નહીં, અર્થાત્, મંજૂરી આપી નહીં. દેવીએ અનેક પ્રકારે વારંવાર અનુરોધ કર્યા, પરંતુ શિવજીએ હસ્તીને તેમના અનુરોધને અમાન્ય દરાવતા સ્પષ્ટીકરણ કર્યું કે - "હે સતી ! અમને માન-અપમાનની પરવા નથી. હું આપની સાથે કેલાસમાં સુખપૂર્વક સમય યાપન કરી રહ્યો છું. મને યજન - ભોગનું કોઈ પ્રયોજન નથી. ત્યાં જઈને તમારે કટ્ટુ વચનો જ સાંભળાવના થશે અને સ્વાભિમાનવશ આપ અપમાનને સહન ન કરી શકતા દેહ - ત્યાગ કરી દેશો. એટલે ચાહે આપ જેટલો પણ અનુરોધ કરશો, પરંતુ અનુમતિ આપીશ નહીં."

શિવજીનું કહેવું સાંભળીને કોધાવેશથી સતીના અંગ કંપિત થવા માંડ્યા. એમ લાગતું હતું કે તેમના કોધાગ્નિથી જગત ભસ્મ થઈ જશે. સતીની આ ભીધણમૂર્તિને જોઈને શિવ-શંકરે દશ દિશાઓમાં જોયું. પ્રત્યેક દિશાઓમાં તેમને દેવીની એક એક મૂર્તિ જોવામાં આવી, દશ દિશાઓની આ દશ મૂર્તિઓ દશ મહાવિદ્યા નામથી પ્રસિદ્ધ થઈ. એમાંની કોઈપણ એકની ઉપાસનાથી સાધક 'આશુ-સિદ્ધિ' યાને શીધ્ર સિદ્ધિ પ્રાપ્ત કરી શકે છે.

ઉપરોક્ત આખ્યાનનું વિશ્લેષણ કરવાથી વાસ્તવિક રહસ્ય અવગત થાય છે. પ્રજાપતિ - દક્ષ અર્થાત્ કર્મ શક્તિ તે કાળ વંચનાની ચેષ્ટા કરે છે. દક્ષ પોતાની

કર્મશક્તિના અભિમાન (દર્પં)થી ઉન્મત બની વિચાર્યુ કે મહાકાલને નિમંત્રણ મોકલવાની શું આવશ્યકતા ? વિષ્ણુ ભગવાન તો છે જ તેઓની ભક્તિ કરવી એ જીવ માત્રનું પરમ લક્ષ્ય હોવું જોઈએ. મહાકાલની આરાધનાની શું આવશ્યકતા ? કર્મ શક્તિ દ્વારા કાલને પણ જીતી શકાય છે. કાલને અગ્રાહ કરી શકાય છે. કાલ, કર્મને પ્રણાત થશે નહીં. કર્મને કાલ ગ્રહણ કરશે નહીં. ત્યારે કોષિત થઈને, 'કર્મ' કાલને વધુ હીન કરવાનો પ્રયાસ કરશે. શક્તિ - લાભને માટે યજ્ઞ કરવામાં આવે છે. એટલે દક્ષે ત્રિલોક વ્યાપી યજ્ઞનું અનુષ્ઠાન કર્યું. કાલની શક્તિ સતી યા પ્રકૃતિ (આધા કાલી), આ સમયે કર્મ શક્તિના પરિચાલનથી અપરા શક્તિએ બાધ્ય થવું પડશે. આપ ઈશ્વરનું આવાહન કરો યા નહીં, ઈશ્વરને સમજો યા નહીં, ઈશ્વરને માનો યા નહીં, કર્મ કરવાથી 'શક્તિ' એ તો આવવું જ પડશે.

સતી દક્ષની કનિષ્ઠા કન્યાનો ઘણા આદરથી ઉછેર થયો હતો. આથી સકળ આસક્તિમય અવસ્થાના ભાવ પ્રકાશિત થાય છે. આથી તેને કનિષ્ઠા કહી છે. પરંતુ અવિદ્યા રૂપિણી અપરા પ્રકૃતિના ઉપર કોઈપણ પ્રબળા શક્તિ નથી. અવિદ્યા જ 'મહાવિદ્યા' છે. મહા મોહિત કર્મ (દક્ષ) તેને સમજી શકતો નથી. ઉક્ત 'કનિષ્ઠા કન્યા' જો કાળની ગોદમાં (ખોળામાં) ન રહેતાં 'કર્મ-વિરાજિતા' હોત, તો દક્ષને આટલો કોધ ન થાત. 'કાલ'ની ગોદમાં તે સ્મરણાન - વાસિની છે, યોગીની છે, સહ - ચારિણી છે, મુક્ત કેશી છે. ઐશ્વર્ય મદથી ગર્વિત, કર્મ મતિ 'દક્ષ' આવી કન્યાને કેવી રીતે જોઈ શકે ?

શક્તિ સાધકના આકર્ષણી અવહેલના શક્તિ કરતી નથી. શક્તિને પોકારતાં શક્તિ અવશ્ય દોડતી આવે છે. શક્તિ રહી પણ કેવી રીતે શકે ? એને તો જવું જ પડશે. કાળદ્વિન શક્તિના ગમનથી કુષળ બનીને દક્ષનો યજ્ઞ ભલે વિધ્વંસ થી જાય. પરંતુ જે સાધનાનો દક્ષે આરંભ કરી દીધો છે, તેના આકર્ષણીથી તેણો જવું જ પડશે. કર્મની શક્તિના સાધના ફળથી મહેશ્વરના સંગથી પ્રકૃતિનો વિચ્છેદ સંભવ બની ગયો. મહાકાળ તો પ્રકૃતિનો પરિત્યાગ કરવાનું છચ્છતા નથી. આજ દશ દિશાઓમાં દશ મહાવિદ્યા છે.

પ્રથમ મહાવિદ્યા મહાકાલને શક્તિ પ્રદાન કરનારી 'મહાકાલી' છે અને દ્વિતીય મહાવિદ્યા અન્નત દેશની પ્રકૃતિ રૂપિણી દેશ શક્તિ 'તારા' છે. કાલી અને તારાના તત્ત્વ પ્રાય : એક સમાન છે. દેશ અને કાળમાં જે વિભિન્નતા છે, તે કાલી અને તારા-માં છે. કાલી અને તારા બંને 'કાલ' અને દેશ શક્તિથી સંહારકારિણી છે. શેત પીતાદિ સકલ વર્ણ જેવી રીતે કૃખ્ણવર્ણ (કાળા રંગ)માં વિલીન થાય છે, એ રીતે તે નિર્ગુણા વિશ્વ - હિતેષિણી કૃખ્ણ - વર્ણા છે અને દેશ શક્તિ નીલવર્ણા છે. એ નિત્ય અભ્યય કલ્યાણકારિણી છે. એના લલાટમાં અમૃત - તત્ત્વ મુક્ત ચંદ્રકળા છે. સૂર્ય, ચંદ્ર અને અણિન દ્વારા ચરાચર જગત્ત સતત દશમાન થઈ રહ્યું

છે. એટલે એ ત્રિ-નયના છે. કાલ અને દેશ અનન્ત છે. એવી રીતે 'કાલી' અને 'તારા' પણ અનન્ત શૂન્ય છે અર્થાતું અલંઘનીયા છે.

દેશ શક્તિ તારાથી અર્થાતું આકાશ (મહાકાશ)થી સર્વ શક્તિ સંપન્ના, સ્થિર યૌવના 'ખોડશી' ની ઉત્પત્તિ થઈ. શક્તિનું બળ સદૈવ અસુણણ રહે છે. જો અસુણણ નહીં રહેશે તો એને શક્તિ નહીં કહી શકાય. આ કારણો ખોડશી શક્તિ થિર યૌવના છે. ખોડશી સર્વશક્તિ શ્રેષ્ઠ છે. એટલે જ તે રાજરાજેશ્વરી પણ છે. જેનું પંચદેવ ધ્યાન કરે છે. કારણ કે તેની શક્તિથી તેમને શક્તિ લાભ થાય છે. કાલી - તારા મહાવિદ્યાથી આ તૃતીય મહાવિદ્યાને ઋષિઓએ ત્રિગુણાનુસાર સમાચિ - અર્થમાં ત્રિભુવનની ઈશ્વરી તરીકે ઓળખાવી છે.

ચોથી મહાવિદ્યાનું નામ 'ભુવનેશ્વરી' છે. શક્તિના બે રૂપ છે. એક કોમળ - કાંજ અને બીજું પ્રચંડરૂપ ભુવનેશ્વરીનું મનોહર રૂપ છે. અને પંચમહાવિદ્યા 'ભૈરવી' પ્રચંડ રૂપ ભૈરવી ચંડી શક્તિ અભવિધ પ્રચંડા, તંત્રોક્ત અષ્ટનાયિકા છે

આગણ 'છિન્નમસ્તા' ના રૂપમાં છદ્રી મહાવિદ્યા કહેવામાં આવી છે. ભગવતી સકલ મૂર્તિઓમાં જ વિશની પાલિકા શક્તિ છે. તે જેવી રીતે સૃષ્ટિકારિણી છે, તેવી જ રીતે સ્થિતિકારિણી છે. છિન્નમસ્તાને આપણો અન્પૂર્ણાના ત્રિધા શક્તિ રૂપમાં વિભાજિત જોઈ શકીએ છીએ. જેવી અન્પૂર્ણાભોક્તૃ, ભોગ્ય, ભોગ રૂપથી જગતના અન્ન-સ્વરૂપ બની રહી છે, તે જ છિન્નમસ્તાની ત્રિધા રક્તધારા છે. નિજ દેહની ત્રિધા રક્તધારાનું પાન કરીને તે અન્પૂર્ણાને પરિષ્કૃત રૂપમાં બતાવી રહી છે. ક્યારેક જગત ભોક્તૃ રૂપથી નિજ જગત-દેહથી ભોગ્ય અન્નનો સંગ્રહ કરે છે, તો ક્યારેક તે ભોગ્ય અન્નને સ્વયં ભોગરૂપમાં ગ્રહણ કરીને પરિપૂર્ણ અને પાલિત થાય છે. (૧) ભોક્તા, (૨) ભોગ્ય, અને (૩) ભોગ આ ત્રણોય પૃથ્ક શક્તિ રૂપમાં જોવામાં આવે છે. ભોક્તા રહે છે, ભોગ્ય પણ રહે છે, કિંતુ ભોગ ન હોવાથી પુષ્ટિ - સાધના કેવી રીતે સંભવ બની શકે છે? ભોગ ન હોવાથી ભોગ્ય ફોઈપણ અસ્તિત્વ વિહીન રહેશે.

જ્યારે કેન્દ્ર વિષ્ણુયજ્ઞમાં આહુતિ પ્રાપ્ત થશે નહીં ત્યારે 'સૌભ્ય' પ્રાણના અભાવથી 'રુદ્ર' પ્રાણ કુપિત થતા દેહ ક્ષીણ થઈ જીવનનો અંત થશે.. તાંત્રોક્ત પ્રાણ સંકાન્તિનું ઘોતક છિન્નમસ્તાનું સ્વરૂપ છે. પ્રત્યેક પ્રાણ સંકાન્તિમાં પ્રાણનું ૮૦૦ વાર આવાગમન થાય છે.

એટલે અહો રાત્રની ૨૪ સંકાન્તિઓમાં $(૮૦૦ \times ૨૪ = ૨૧૬૦૦)$ ૨૧૬૦૦ - એકવીસ હજાર છસો વાર શ્વસન કિયા થાય છે. આ તો જીવન છે. મસ્તક રહિત એટલે અહંકાર વિનાનું જીવન એજ સાચું જીવન છે. રક્તધારા જે ત્રણ વિભાગમાં

પ્રવાહિત છે, તે પૈકી ડાબી ધારા છડા નાડીમાંથી, જમણી પિંગલા નાડીમાંથી અને મધ્ય ધારા સુખુમ્બા નાડીમાંથી વહેતો, ચૈતન્ય શક્તિનો પ્રવાહ છે. મધ્ય પ્રવાહ સ્વયં ઉપલોગ કરી અતર્જગતમાં પ્રવેશ માટે છે. જ્યારે ડાબોસને જમણો પ્રવાહ બર્હિજગતની કિયાઓ સંપન્ન કરે છે.

આ પ્રમાણો જ્યારે આધિક્ષેવિક અવયવસ્થા થશે, ત્યારે પ્રલય હેતુ પ્રલયકારિણી સાતમી મહાવિદ્યા ધૂમાવતીને જોઈએ છીએ. આ ધોર પ્રલયમૂર્તિ છે. પ્રલયકાળમાં જ્યારે જગતના ભોગ શેષ થશે, ત્યારે જીવાર્વસ્થામાં ભગવતી 'ધૂમાવતી' વૃદ્ધાવેશમાં કાકધ્વજ જેના ઉપર રહેલો છે તેવા યમરાજના પ્રલય રથમાં આરૂઢ થઈને કુધાતુર વિસ્તૃત વદના, સકલ વિશની કુલામાં સંગ્રહ કરીને, નિજ ઉદરને પૂર્ણ કરે છે.

આઠમી વિદ્યા રજો રૂપિણી, રક્તવર્ણા 'ભગવા' મૂર્તિથી ભગવતીના વેદ વિરોધી ધોર અસુર ગણોનો નાશ થાય છે. તે અસુર વિનાશથી જે જ્ઞાનનો વિકાસ થાય છે, તે નવમી વિદ્યા માતંગી ભગવતી જ્ઞાન સ્વરૂપા છે. તમો રૂપિણી શક્તિ છે. સમસ્ત શક્તિઓને ધારણ કરીને અષ્ટ - ઐશ્વર્ય શાલિની ભગવતી 'કમલા' રૂપથી દશમી વિદ્યા જગતમાં વ્યાપ્ત થઈ રહી છે.

સારાંશ એ છે કે પ્રકૃતિની દશ વિદ્યા શક્તિ જ દશ મહાવિદ્યા છે. એટલા માટે જ મહાશક્તિની દશ મહાવિદ્યા રૂપમાં ઉપાસના હિન્દુ સમાજમાં પ્રચલિત છે. સ્વ - કલ્યાણની છચ્છાવાળી વ્યક્તિએ સદ્ગુરૂ પાસે કોઈપણ મહાવિદ્યાનો મંત્ર ગ્રહણ કરીને મનસા - વાચા - કર્મણા તેની ઉપાસના કરવી જોઈએ. મહાવિદ્યાની સાધનાથી સાધક શીધતાથી સિદ્ધ લાભ કરે છે. કારણ શક્તિ અમારા સર્વાંગમાં સ્થિત છે. એટલા માટે શક્તિની મહાવિદ્યા રૂપથી સાધના કરવાની પ્રથા પ્રચલિત છે. દશ મહાવિદ્યા વસ્તુતઃ મહાશક્તિનો કમ વિકાસ છે એનું આધિ ભૌતિક, આધ્યાત્મિક અને આધિક્ષેવિક રીતે સર્વ દાખિ કોણથી પોતપોતાનું અલગ - અલગ મહત્વ છે. આ રીતે સમ્યુ સમય પર ભગવતી પરામ્બા, ધરા - ધામ પર અવતીર્ણ થઈને ભક્તજનોના સકલ દુઃખોને દૂર કરી તેની રક્ષા કરે છે. આ આધિભૌતિક તાત્પર્ય પણ સત્ય છે.

શુ શુ શુ

૮. વૈરોચની રહસ્ય

તમામ મહાવિદ્યાઓ ખૂબ જ પ્રચંડ શક્તિઓ છે અને એનું પૂજન કોઈ મજાક - મશકરીનો ખેલ નથી. તે ખૂબ જ રહસ્ય પૂર્ણ છે એટલે એના આવાહન પૂજન અને સિદ્ધિ પ્રાપ્તિના હેતુ માટે શિવબળની ખૂબ આવશ્યકતા છે. શિવત્વ જ મહાવિદ્યાએ સાધકની અંદર સ્થાપિત કરી શકે છે. ગુરુબળ શિવત્વનું જ વધીને રૂપાંતરિત નામ છે.

તાપના આવરણમાં એકથી વધીને એક મહાવિકટ, મહાપ્રચંડ મહારૂદ્ર શક્તિઓ વિરાજમાન છે. પ્રત્યેક શક્તિ એટલી પ્રચંડ છે તેની રૌદ્રતાથી, તેની પ્રચંડતાથી પૃથ્વી તો શું સૂર્ય પણ પોતાના સ્થાન પરથી હાલી ઉંડે છે.

વજધારિણીની અંદર છન્દની શક્તિ રહેલી છે, પિંગલ નેત્રની અંદર ભૈરવની શક્તિ ઠાંસીને ભરેલી છે, એક જટા શિવની જટાઓની શક્તિઓનું પ્રતીક છે. ઉગ્રજટા દારા જ શિવની કૃત્યા શક્તિ કિયાન્વિત છે.

તારાયંત્રના આવરણ પૂજનમાં દ્વિતીય આવરણ પૂજન કરતી વખતે 'ॐ વૈ વૈરોચનાય નમ: ।' બોલીને પૂજન થાય છે. 'ॐ અં અમિતાભાય નમ: ।' અને 'ॐ પદ્માનભાય નમ: ।' મંત્રના ઉચ્ચારથી પૂજન થાય છે. આનું રહસ્ય જાણવા જેવું છે.

કથા છે કે - બલિરાજાનો વૈરોચન નામે પુત્ર હતો. વિષ્ણુ ભક્ત પ્રહૂલાદનો પુત્ર વૈરોચન કહેવાયો. આ વૈરોચન અનન્ય દેવી ભક્ત હતો. વૈરોચન વારંવાર પોતાની ગરદન કાપી મસ્તક દેવીને અર્પણ કરતો હતો અને દેવી ફરીથી તેનું મસ્તક યથા સ્થાને ગળાના ભાગ ઉપર જોડી દેતી હતી. આ એક અનોખી કમળપૂજા જ કહેવાય. આ કિયા વૈરોચન-વારંવાર કરીને દેવીને પોતાના મસ્તકની ભેટ ધરતો. જ્યારે જ્યારે તે ગરદન ઉપરથી પોતાનું મસ્તક કાપતો ત્યારે તેમાંથી ફળ તે જ લીંબુ. એ વૈરોચનના મુંડનું પ્રતીક છે. આ લીંબુનો ઉપયોગ તંત્રવિદ્યાના ઘણા પ્રયોગોમાં તાંત્રિકો પોતાની રીતે કરતા હોય છે. લીંબુ કાપીને ચાર દિશાઓમાં ફુકવામાં આવે છે. લીંબુ કાપીને ચાર રસ્તાની ચોકડી ઉપર નાંખવામાં આવે છે. લીંબુનું બલિદાન અપાય છે. હવનહુંડમાં હોમાય છે. લીંબુની સાથે સાત કે નવની સંખ્યામાં લીલા મરચાને સૂતરના દોરામાં પરોવી ઘડી દુકાનો ઉપર કે ધંધાના સ્થાને લટકાવવામાં આવે છે. આ બધી અસરકારક અને રહસ્યમય શક્તિની ફૂપા પ્રાપ્તિનાં વિધાનો છે.

અરે, શું વાત કરું કાલિકા, તારા અને છિન્નમસ્તા દેવીના વૈરોચનથી પ્રિય ભક્ત આજ સુધીમાં કોઈ થયો નથી. એટલે જ તો લીંબુને વૈરોચન ફળ કહેવામાં

આવે છે. જે વૈરોચનમાં મુંડનું પ્રતીક છે. ભગવતી છિન્નમસ્તા વજવૈરોચની કહેવામાં આવે છે. જુઓ છિન્નમસ્તા ગાયત્રી મંત્ર -

ॐ વैરોચન્ય વિદ્ધાહે છિન્નમસ્તાયૈ ધીમહિ તનો દેવી પ્રચોદયાત्

શ્રી છિન્નમસ્તાના અન્ય મંત્ર :

- (૧) ઊં વજ્રવૈરોચની યે હું । (કુલ્લિકા મંત્ર)
- (૨) એં શ્રી કર્તી હીં એં વજ્રવૈરોચનીયે હું હું ફદ્ સ્વાહા એં સ્વાહા ।
- (૩) શ્રી હીં કર્તી વજ્રવૈરોચનીયે હું હું ફદ્ સ્વાહા ।

- આ છે વૈરોચનની વૈરોચની શક્તિ છિન્નમસ્તા....!

હવે પદ્ધનાભના રૂપમાં વિષ્ણુરૂપી બૌદ્ધ વિરાજમાન છે. અમિતાભ છે તે બુદ્ધાવતારનું પ્રતીક છે. કાલી, તારા અને છિન્નમસ્તા કાલીકુળની દેવીઓ છે. કાલી, તારા અને છિન્નમસ્તાના અને કલ્યાણકારી શક્તિઓનું સમાયોજન થતાં યંત્ર સંપૂર્ણ આકાર ગ્રહણ કરે છે. જ્યારે અધ્યાત્મક્ષેત્રમાં ઘડાં મોટું ભાગ્ય હોય ત્યારે સાધકને ગુરુકૃપા મળે છે અને મહાવિદ્યાની સાધના સંપન્ન કરી શકે છે.

છિન્નમસ્તાનું વજ વૈરોચની નામ શાકતો, બૌદ્ધ તથા જૈનોમાં સમાન રૂપથી પ્રચલિત છે. હિરણ્યકશિપુ, વૈરોચન આદિ છિન્નમસ્તાના જ ઉપાસક હતા. એટલા માટે એ વજ વૈરોચનીયા કહેવામાં આવે છે. અનિને પણ વૈરોચન કહેવામાં આવે છે. અનિને તત્ત્વનું સ્થાન મહિષપુર ચક્રમાં છે ત્યાં છિન્નમસ્તાનું ધ્યાન કરવામાં આવે છે અને વજ નાડીમાં એનો પ્રવાહ હોવાથી પણ એને વજ વૈરોચનીયા કહેવાય છે. દેવીની બંને સહયરીઓ રજોગુણા તથા તમોગુણાનું પ્રતિનિષિત્વ કરે છે. કમળ વિશ્વ પ્રપંચ છે અને કાબ-રતિ ચિદાનંદની સ્થૂળવૃત્તિ છે. બૃહદારણ્યકની અશ્વશિર વિદ્યા, શાકતોની હયશ્રીવ વિદ્યા તથા ગાણપત્ર્યોના છિન્નશીર્ષ ગણપતિનું રહસ્ય પણ છિન્નમસ્તા સાથે જ સંબંધિત છે. ભૈરવ તંત્રમાં કહ્યું છે કે એની ઉપાસનાંથી સાધક જીવભાવથી મુક્ત થઈ શિવભાવને પ્રાપ્ત કરે છે.

ॐ ॐ ॐ

૬. દશ મહાવિદ્યા જ્યાનતી

નિભોક્ત દશ - મહાવિદ્યાઓના પ્રાદુર્ભાવના દિવસો સર્વલોકો માટે સન્માનનીય છે. ઉક્ત ઉત્સવોને લક્ષ્યમાં રાખી, અર્થાતું દશ - મહાવિદ્યાઓની જ્યાની મહોત્સવોના દિવસે જે સાધક જે તે સ્વ - અભીષ્ટ દેવતાનું પૂજન આરાધન કરશે, તેને તે દેવતા કલ્યાણકારી યાય છે, એમાં કોઈ સંદેહનું કારણ નથી.

જેવી રીતે પર્વ-કાળ, ગ્રહણાદિમાં દેવી-દેવતાના મંત્ર જ્યા, સાધના આદિ કરવામાં આવે છે, તેવી રીતે જ આ પર્વોમાં કરવાથી તે સિદ્ધિપ્રદ બને છે.

૧. શ્રી ભુવનેશ્વરી જ્યાની - ભાદરવા સુદ - બારસ, રવિવારે ભુવનેશ્વરી ભગવતી જ્યાની મહોત્સવ, પ્રત, પૂજા, જાગરણ, કથા-પાઠ, ભજનાદિ તેમજ ચકાર્યનથી કરવો જોઈએ.
૨. શ્રીકાલી જ્યાની - ભાદરવા વદ આઠમ (કૃષ્ણાષ્ટમી)ની મધ્યરાત્રિએ આધાકાલીન જ્યાની મનાવવી. તે દિવસે કાલિકાની પૂજા, પ્રત, સ્તોત્ર પાઠ, ગુણાનુવાદ, ભજન, કીર્તન, જાગરણ, ચકાર્યન વગેરે કરી મહોત્સવ કરવો.
૩. શ્રી લલિતા જ્યાની - માઘ સુદ પૂર્વિમાના પ્રદોષ સમયે લલિતા ભગવતી શ્રી ત્રિપુર સુંદરી પ્રગટ થઈ હતી એટલે શ્રી લલિતા ભગવતી શ્રી ત્રિપુર સુંદરી પ્રગટ થઈ હતી એટલે શ્રી લલિતા જ્યાની મહોત્સવ ઉક્ત દિવસે પ્રદોષ કાળમાં પ્રત પૂજા, સ્તુતિ પાઠ, સહસ્રનામ, સહસ્રસ્તાર્યન, લલિતોપાદ્યાનની કથા કહીને મનાવવો જોઈએ.
૪. તારા જ્યાની - ચૈત્ર સુદ નોમ (રામનવમી) શાનિવારે મધ્યરાત્રિમાં ભગવતી તારાનું પ્રાગટ્ય થયું હોવાથી તે દિવસે તારિણી જગદભા મહોત્સવ તારા સપર્યા પૂર્વક શક્તિ પૂજા, કુમારી પૂજન, સ્તોત્રાદિ પાઠ, ભજન, ગુણ કીર્તનાદિ પૂર્વક મનાવવો જોઈએ.
૫. શ્રી માતંગી જ્યાની - વૈશાખ સુદ ત્રીજ ને ગુરુવારે ભગવતી માતંગીનું પ્રાકટ્ય થયું હોવાથી તે દિવસે ભગવતી માતંગીની જ્યાની પ્રતપૂજા, સ્તોત્ર પાઠ, કથા કીર્તનાદિ કરીને, તેમજ સહસ્રસ્તાર્યન, કુલાર્યન વિશેષથી મહોત્સવ કરવો.
૬. શ્રી છિન્નમસ્તા જ્યાની - વૈશાખ સુદ ચૌદશની અર્ધરાત્રિએ ભગવતી છિન્નમસ્તા જગદભાનો પ્રાદુર્ભાવ થયો એટલે તે દિવસે ભગવતી છિન્નમસ્તા જ્યાની પ્રત - પૂજા, સ્તોત્ર પાઠ, ભજન - કીર્તન, અને જાગરણ સાથે સુવાસેની પૂજા વગેરે કરીને મનાવવો.

૭. શ્રી બગલા મુખી જ્યન્તી - વૈશાખ માસની શુક્� (સુદ) ચતુર્થી, શાન્તિવારે શ્રી બગલામુખી (પીતાભરા)નો પ્રાદુર્ભાવ હોવા તે દિવસે તેમનું વિશેષ વ્રત, પૂજન, (પીતોપચાર સમેત), સહસ્રાર્થન, શક્તિ સપર્યા, કુમારિકા પૂજનાદિથી મનાવવો.
૮. શ્રી ધૂમાવતી જ્યન્તી - જેઠ મહિનાની સુદ આઠમ ને બુધવારે ધૂમાવતીનો પ્રાદુર્ભાવ થયો હોવાથી તે દિવસે શ્રી ધૂમાવતીની જ્યન્તી વિશેષ સપર્યા, સ્તોત્ર પાઠ, હવન, સહસ્રાર્થન, કંથા - કીર્તનાદિ કરીને મનાવવો.
૯. શ્રી કમલા જ્યન્તી - કાર્તિકી અમાવાસ્યા (કારતક વદ અમાસ) ના દિવસે કમલાનો પ્રાદુર્ભાવ થયો હોવાથી તે દિવસે શ્રી ભગવતી કમલા જ્યન્તી વિશેષપૂજા, કમળના પુષ્પોથી સહસ્રાર્થન, સુવાસિની પૂજા, સ્તોત્ર પાઠ, હવન, જ્યપ વગરે કરીને મનાવવી.
૧૦. શ્રી ત્રિપુરા ભૈરવી જ્યન્તી - માગસર સુદ પૂનમ (માર્ગશીર્ષ પૂર્ણિમા), અર્ધનિશા (મધ્યરાત્રિ) એ ત્રિપુરા ભૈરવી મહાવિદ્યાનો પ્રાદુર્ભાવ થયો હોવાથી તે દિવસે શ્રી ભૈરવ જ્યન્તી વિશેષ સપર્યા પૂજન, વ્રત, પાઠ, જ્યપ, હવનાદિ અને શક્તિ ચકાર્યન, સુવાસિની પૂજા તેમજ કંથા - કીર્તનાદિ કરીને મનાવતી જોઈએ.

સુ. ૪૩ ૪૪

૧૦. દશા મહાવિદ્યા નિદર્શન તાલિકા

સંખ્યા	શક્તિ	નામાન્તર	રાત્રિ	વિદ્યા	શિવ	પ્રાકટ્ય દિશા	વિષ્ણુ અવતાર સંબંધ	યાહ સંબંધ (શુરૂ)
૧ ૦	મહાકાળી	આધા પ્રથમા	મહારાત્રિ	મહાવિદ્યા	મહાકાલ	શિવશાહે	શ્રીદૂષ્ણા	શાનિ
૨ ૧	તાચ	દ્વિતીયા તારિયા	ક્રોધરાત્રિ	મહાવિદ્યા	અસોભ્ય	અંતરિક્ષ	કૂર્મ	ગુરુ
૩ ૨	ખોડશી	મહાનિપુર સુંદરી	ટિવ્યરાત્રિ	મહાવિદ્યા	ચંચવકુન્ત કામેશ્વર	ઈશાન	પરશુરામ	લુધ
૪ ૩	ભૂવનેશ્વરી	રાજ રાજેશ્વરી	સિદ્ધરાત્રિ	મહાવિદ્યા	અયબક મહાદેવ	શિવના વામભાગે	વામન	શુક્ર
૫ ૪	છિન્નમસ્તા	છિન્ના છિન્નરીષ્ટ પરાડાકિની	વીરરાત્રિ	વિદ્યા	કુબંધ કોષ ભૈરવ	શિવના દક્ષિણ ભાગે	નૃસિંહ	ગ્રાહ
૬ ૫	ભૈરવી	ત્રેપુરભૈરવી	કાલરાત્રિ	વિદ્યા	દ્વિશામૂર્તિ ભૈરવ	સત્ય	કલ્યા	-
૭ ૬	બળામુખી	પીતાંબરા બગલામુખી	વીરરાત્રિ	શિદ્વિદ્યા	મહારૂદ મૃત્યુંભ્ય	શિવજીની પાછળ	મત્સ્ય	મંગળ
૮ ૮	માતંગી (માતકુળી) સુમુખી	સુમુખી	મોરાત્રિ	શિદ્વિદ્યા	મતંગ (મતકુળ)	વાયવ્યકોણ	રામ	શૂર્ય
૧૦ ૯	કમલા	લલી	મહારાત્રિ	શિદ્વિદ્યા	સદાશિવ નારાયણ	લીરસાગરે	બુદ્ધ	ચંદ્ર

૧૧. પ્રાતઃ કાલીન કર્તવ્ય વિદ્યા

ભગવતી છિન્નમસ્તાના ઉપાસકે એ વાત ધ્યાનમાં રાખવી કે સર્વ પ્રથમ પોતાના અધિકાર અનુસાર વૈદિક નિત્યકર્મ કરવું. ત્યારબાદ તાંત્રિક કરવું જોઈએ. એ સર્વ સામાન્ય નિયમ છે. બ્રાહ્મ મૂહૂર્તમાં વહેલા ઉઠી બંને હાથ-પગ ધોઈ, સર્વ પ્રથમ પોતાના અધિકાર અનુસાર વૈદિક નિત્યકર્મ કરવું. ત્યારબાદ તાંત્રિક કરવું જોઈએ. એ સર્વ સામાન્ય નિયમ છે. બ્રાહ્મ મૂહૂર્તમાં વહેવા ઉઠી બંને હાથ-પગ ધોઈ, સર્વ પ્રથમ પોતાના મસ્તકમાં રહેલ સહસ્રદણ કમળમાં વિરાજમાન ગુરુદેવના સ્વરૂપનું નીચે મુજબ ધ્યાન કરવું.

■ ગુરુધ્યાન મંત્ર -

ધ્યાયેચ્છિરસિ શુકલબ્જે, દ્વિ-નેત્ર, દ્વિ - ભુજં ગુરુમ् ।

શ્વેતામ્બર - પરિધાન, શ્વેત-માલ્યાનુલેપનમ् ॥૧॥

વરાભય-કરં શાન્તં, કરુણામય વિગ્રહમ् ।

વામેનોત્પલ - ધારિણ્યા, શક્યાલિઙ્ગિત - વિગ્રહમ् ॥૨॥

સેરાનનં સુ - પ્રસન્નં સાધકાભીર સિદ્ધિદમ् ।

ઇસ્ટો-ઇસ્ટ - પતિર્નાથો, વિશ્વ સૂક્ષ પાતુ મે સદા ॥૩॥

આ પછી માનસિક રીતે પંચોપચારની શ્રી ગુરુદેવનું પૂજન કરીને મુજબના મંત્રોનું ઉચ્ચારણ કરી તેમને નમસ્કાર કરવા.

■ ગુરુનમસ્કાર મંત્ર -

“ॐ અખણ્ડમણ્ડલાકારં બ્યાસ્તં યેન ચરાચરમ् ।

તત્વદં દર્શિતં યેન તસ્મૈ શ્રીગુરવે નમઃ ॥

ॐ અજ્ઞાન તિમિરાન્ધસ્ય જ્ઞાનાત્રનશત્સકયા ।

ચક્ષુરૂન્મીલિતં યેન તસ્મૈ શ્રીગુરવે નમઃ ॥

ગુરુર્બ્રહ્મા ગુરુર્વિષ્ણુ: ગુરુર્સાક્ષાત્ મહશ્વર: ।

ગુરવો હિ પરંબ્રહ્મા તસ્મૈ શ્રીગુરવે નમઃ ॥

આ પછી પોતાના શરીરના મૂલાધારમાં નીચે મુજબ ૫૨ દેવતાનું ધ્યાન કરવું.

■ પરદેવતા - છિન્નમસ્તા ધ્યાન મંત્ર -

“છિન્નમસ્તાં મહાવિદ્યામક્ષરાત્મં સ્વરૂપિણીમ् ।

વિદ્યુદાનિસમુદ્ભૂતાં પ્રસુતભુજગીતનુમ् ॥

કુણલીસ્તુપસંયુક્તાં નાનાતત્ત્વસમન્વિતામ् ।
 ત્રિવલીવલયોપેતાં નાનાસ્થાનકૃતાં શુભામ् ॥

ઉક્ત પ્રકારે ધ્યાન કરીને ૧૦૦૮, ૧૦૮ અથવા કેવળ ૮ વાર મંત્રનું ઉચ્ચારણ કરી જ્યે કરવા.

એ પછી શૌચાદિ કર્મ પતાવી સ્નાન કરવું. આ માટે લાલ ચંદન અને દૂર્વાયુક્ત તાપ્રપાત્ર લઈને પ્રથમ નીચે મુજબ સ્નાન સંકલ્પ કરવો.

સંકલ્પ - “હરિ ॐ તત્તત્ત્વ અત્રાદ્ય માંગલ્ય પ્રદે માસોત્તમે (અમુક) માસે, અમુક પક્ષે, અમુક તિથૌ, અમુક વાસરે (અમુક નામ) શર્મા । વર્મા । ગુંજો । દાસો ૧હં શ્રી છિન્નમસ્તા દેવ્યા પ્રીતિ સંપાદન હેતવે ગૃહે વા અમુક તીર્થે સ્નાનમહં કરિયે ।

સ્નાનવિધિ - ઉક્ત પ્રકારે સંકલ્પનું જળ છોડીને, પ્રાણાયામ, તથા ખર્દુંગન્યાસ કરવા, પછી સ્નાન જળમાં અંકુશ મુદ્રાથી સૂર્ય મંડળમાંથી તીર્થાનું આવાહન કરવું.

“ॐ ગંગે ચ યમુને ચैવ ગોદાવરિ સરસ્વતી ।
 નમદિ સિદ્ધુ કાવેરી જલેઽસ્મિન् । સન્મિધિ કુરુ ॥”

ત્યાર બાદ ‘વં’ બીજના ઉચ્ચારથી તેનું અમૃતીકરણ, ‘હૂં’ બીજથી અવગુંઠન તથા ‘ફટ્ટ’ ના ઉચ્ચારણથી તેનું સંરક્ષણ કરવું.

આ પછી મૂલમંત્ર દ્વારા ૧૧ વાર જળ અભિમંત્રિત કરીને, સૂર્યને બાર અંજલિઓ આપવી, આ જળ ઈષ્ટ દેવતાનાં ચરણોમાંથી નીકળ્યું છે એવી ભાવના સાથે સ્નાન કરવું. ત્યારપછી ફરી દેવતાનું ધ્યાન કરી મૂલમંત્રના યથા શક્તિ જ્યે કરવા તથા મૂલમંત્ર દ્વારા ત્રણવાર અભિમંત્રિક જળને ‘કળશમુદ્રા’ દ્વારા પોતાના મસ્તક પર રેડવું. (મુદ્રાઓની જાણકારી માટે લેખકનું ‘દેવતા સિદ્ધિ મુદ્રા મહાવિજ્ઞાન’નું અધ્યયન કરવું.)

■ સંધ્યોપાસન : -

આ પછી સંધ્યોપાસના કરવી. સર્વ પ્રથમ નીચે મુજબના મંત્રોથી ત્રણવાર આચમન કરવું.

“૩૦ આત્મતત્ત્વાય સ્વાહા ।
 ૩૧ વિદ્યાતત્ત્વાય સ્વાહા ।
 ૩૨ શિવતત્ત્વાય સ્વાહા ॥”

પછી -

“ॐ ગંગે ચ યમુને ચैવ ગોદાવરિ સરસ્વતી ।
નમદિ સિન્ધુ કાવેરી જલેઽસ્મિન् સન્નિધિ કુરુ ॥”

ઉક્ત મંત્રના ઉચ્ચારણથી પૂર્વવત् તીર્થોનું આવાહન કરી, મૂલમંત્રથી હુશાગ્ર ભાગ દ્વારા ત્રણવાર જમીન ઉપર જળ છાંટવું પછી તે જળથી આઠ વાર પોતાના મસ્તક પર અભિસિંચન કરવું.

ત્યારબાદ ફરી ‘ખંગું ન્યાસ’ કરી, ડાબા હાથમાં જળ લેવું તથા તેને જમણા હાથથી ઢાંકીને તેને ‘હં, યં, રં, લં, વં’ થી ત્રણવાર અભિમંત્રિત કરવું. ત્યારબાદ મૂલમંત્રનું ઉચ્ચારણ કરતા કરતા ટપકતા જળ બિંદુઓથી ‘તત્ત્વમુદ્રા’ દ્વારા પોતાના મસ્તક પર સાતવાર અભ્યુક્તણ કરવું તથા શોષ જળને જમણા હાથમાં લઈ તેજે રૂપમાં ધ્યાન કરવું. તદ્વારાંત તેને ઈડા નાડીથી આકૃષ્ટ કરી, શરીરસ્થ કૃષ્ણવર્ણ - પાપને તેનાથી ધોઈ નાંખવાં તથા તે જળને પાપરૂપ ધ્યાન કરતા રહી પિંગળા નાડીથી બહાર કાઢી, પોતાની સન્મુખ કલ્યિત વજશિલા પર ફટ્ટ ઉચ્ચાર સાથે પાપરૂપ જળને પટકી દેવું.

અર્થ - તર્પણ - ધ્યાન આ પછી હાથ પગ ધોઈને આચમન કરવું.

‘ॐ પૃણિ : સૂર્ય આદિત્યાય ઇદમર્થ સ્વાહા’

આ મંત્રથી સૂર્યને અર્થ પ્રદાન કરી, સૂર્ય મંડળમાં દેવીનું ધ્યાન કરી નમસ્કાર કરવા. આ પ્રમાણે -

‘ॐ સૂર્ય મણ્ડલસ્થાયૈ શ્રીછિન્દુમસ્તાયૈ નમ : ।’

આ પછી ‘છિન્દુમસ્તા ગાયત્રી’ મંત્રના ઉચ્ચારણ પૂર્વક જળ છોડી ત્રણવાર તર્પણ કરવું. આ પછી -

ॐ	દેવાન्	તર્પયામિ	નમ:	।
ॐ	ऋષિન्	તર્પયામિ	નમ:	।
ॐ	પિતૃન्	તર્પયામિ	નમ:	।
ॐ	ગુરું	તર્પયામિ	નમ:	।
ॐ	પરમગુરું	તર્પયામિ	નમ:	।
ॐ	પરાત્પર	ગુરું તર્પયામિ	નમ:	।
ॐ	પરમેષ્ઠિ	ગુરું તર્પયામિ	નમ:	।

તથા મૂલમંત્ર વડે -

ॐ છિન્નમસ્તા દેવીં નર્પયામિ નમઃ ।

- ઉક્ત મંત્રો વડે નાણા - નાણા વાર તર્પણ કરવું. પછી -

“ॐ છિન્નમાવરણદેવતાસર્પયામિ નમઃ ।”

- થી આવરણા - દેવતાઓનું તર્પણ કરવું. આ પછી સ્વચ્છ શુદ્ધ વરન્ન પહેરીને-

“ॐ હાં હૂં સ : માર્તણ મૈરવાય પ્રકાશશક્તિ સહિતાય ઇદં અર્થ્ય સ્વાહા ।

- ઉક્ત મંત્રથી સૂર્યને ફરી અર્થ્ય પ્રદાન કરવું. પ્રથમ સૂર્ય મંડળમાં ગાયત્રીનું ધ્યાન આ પ્રમાણે કરવું.

“મધ્યાહ્ને શયામવર્ણા ચતુભુજાં શંખચક્ર લસત્કરાં ।

ગદા પદ્મ ધરાં દેવીં સૂર્યાસન કૃતાશ્રયામ् ॥”

- આ પ્રમાણે ધ્યાન કરીને નિભાલિભિત ‘છિન્નમસ્તા-ગાયત્રી’ મંત્રનો ૧૦૮ વાર જ્પ કરવો.

છિન્નમસ્તા ગાયત્રી મંત્ર : -

“ॐ વૈરોચન્યૈ વિદાહે છિન્નમસ્તાયૈ થીમહિ તન્નો દેવી પ્રચોદયાન् ।”

- આ પછી સૂર્ય મંડલસ્થ દેવીને માનસિક પ્રણામ કરવા અને વરુણદેવને નમસ્કારી પૂજાગૃહમાં પ્રસ્થાન કરવું.

શુદ્ધ શુદ્ધ શુદ્ધ

૧૨. શ્રી છિદ્રમસ્તા નિત્યાર્થન વિદ્યા

સ્નાન વિધિથી શુદ્ધ થઈ પવિત્રતા પૂર્વક સ્વચ્છ વસ્ત્ર ધારણા કરી, પૂજાગૃહમાં જઈ સર્વપ્રથમ સામાન્ય અર્થનું સ્થાપન આ પ્રમાણે કરવું.

‘મૂલ ફટ્ટ’ થી સામાન્ય અર્થ પાત્રનું સંશોધન કરવું. તેને વૃત્તયુક્ત નિકોણ પર સ્થાપિત કરવું. પછી ‘મૂલ વં’ દ્વારા તે જળપાત્રને શુદ્ધ જળથી ભરવું. ત્યારબાદ

“ ઊં ગંગે ચ યમુને ચૈવ ગોદાવરિ સરસ્વતી ।

નમદી સિંસુ કાવેરી જલેડસ્મિન સન્નિધિ કુરુ ॥”

- આ મંત્ર દ્વારા પૂર્વવત્ત દિવસે સૂર્યમંડળમાંથી અને રાત્રિ સમય હોય તો ચંદ્ર મંડળમાંથી અંકુશમુદ્રા દ્વારા તે જળમાં તીર્થાનું આવાહન કરવું. પછી ઊં ના ઉચ્ચારણ પૂર્વક ગંધ, પુષ્પ, અક્ષત, ચંદન વગેરે પદ્મરાવી ‘ધેનુમુદ્રા’ થી તેનું અમૃતીકરણ કરવું. તેના ઉપર ‘ઊં વં વરુણાય નમઃ ।’ એ પ્રમાણે દસવાર મંત્રજપ કરવા. પછી તે જળથી ‘ફટ્ટ’ ના ઉચ્ચારણ પૂર્વક પૂજાગૃહના દ્વાર પર છંટકાવ કરવો, અને દ્વાર પૂજાનો આરંભ કરવો.

■ દ્વારપૂજા : -

દ્વારના ઉર્ધ્વભાગની મધ્યમાં ‘ઊં ગં ગણપતયે નમઃ ।’ દ્વારની જમણી બાજુએ ‘દ્વારશ્રીં લક્ષ્મ્યૈ નમઃ ।’ દ્વારની ડાબી બાજુએ ‘એં વાગવાદિની સરસ્વત્યૈ નમઃ ।’ આ પ્રમાણે પૂજન કરીને દ્વારની જમણી શાખામાં ‘ગં ગણપતયે નમઃ ।’ ડાબી શાખામાં ‘કં ક્ષેત્રપાલાય નમઃ ।’ ક્ષેત્રપાલની એક તરફ ‘ઊં ધાત્રે નમઃ ।’ ક્ષેત્રપાલની બીજી તરફ ‘ઊં વિદ્યાત્રે નમઃ ।’ ઉક્ત મંત્રોથી પૂજન, કરીને દ્વારના ઉંબરા ઉપર ‘ઊં શાંખ નિથયે નમઃ ।’ ‘ઊં પદ્મનિથયે નમઃ ।’ આ મંત્રોથી પૂજન કરવું.

■ પૂજા-ગૃહાંદિ શોધન : -

ઉક્ત વિધિથી દ્વારપૂજા સંપાદન કરીને, ડાબા અંગનું સંકોચન કરીને, જમણી પગ પ્રથમ આગળ મૂકીને પૂજા મંડપમાં પ્રવેશ કરવો. તે વખતે ‘અસ્વાય ફટ્ટ’ નું ઉચ્ચારણ કરી ક્ષેત્રપાલોને માનસિક પ્રણામ કરવા. ત્યાર બાદ (૧) બ્રહ્મા, (૨) અનંત, (૩) આધાર શક્તિ, (૪) મહિંદ્રેદી, (૫) સુવર્ણ સિંહાસન, (૬) અષ્ટ શક્તિ, (૭) આનંદકંદ, (૮) સંવિનાલ, (૯) પ્રકૃતિ પાત્ર, (૧૦) વિકારમયકેશાર, (૧૧) સર્વતત્વાત્મકયત્ર, (૧૨) કમલ, (૧૩) સત્ય, (૧૪) રજસ્સુ, (૧૫) તમસ્સુ, (૧૬) આત્મા, (૨૦) પરમાત્મા તથા (૨૧) અંતરાત્માને પ્રણામ કરવા. જેમ કે - ઊં ગ્રહણે નમઃ । ઊં અનન્તાય નમઃ । ઊં આધાર શક્તયે નમઃ ।

એ પ્રમાણે ઉપરોક્ત ૨૧ દેવતાઓને પ્રણામ કરવા.

પછી જળદાર 'હું' બોલીને પોતાની ફરતે કુંડાણું વર્તુળ કરવું, પોતાને વેષ્ટિત કરવું. આ પછી 'ॐ અસ્ત્રાય ફટ્ટ' એ પ્રમાણે બોલી ત્રણવાર તાળી વગાડવી ને વિદ્ધાને દૂર કરવાં.

મંડપના નૈऋત્ય કોણામાં - 'ॐ વ્રાન્ણે નમઃ ।' 'ॐ વાસુ પુરુષાય નમઃ ।' એ મંત્રોનું પૂજન કરીને આસન સ્થાપિત કરવું. પછી આસન ઉપર - 'ॐ આધાર શક્તયે નમઃ । ઋં મૂલ પ્રકૃત્યૈ નમઃ । ઋં કૂર્માય નમઃ । ઋં અનન્તાય નમઃ । ઋં પૃથિવ્યૈ નમઃ ।'

આ પ્રમાણે ઉક્ત મંત્રોથી પૂજા કરીને, નીચે પ્રમાણે વિનિયોગ કરવો. વિનિયોગનું જળ છોડવું.

"આસન મન્ત્રસ્ય મેરુપૃષ્ઠ ત્રણિઃ સુતલે છન્દઃ કૂર્મો દેવતા આસનોપવેશને વિનિયોગઃ ।"

-પછી

"શિરસિ મેરુપૃષ્ઠ ત્રણયે નમઃ ।

મુખે સુતલં છંદસે નમઃ ।

હંડિ કૂર્મ દેવતાયૈ નમઃ ।"

ઉક્ત મંત્રોથી ન્યાસ કરવા. ત્યાર પછી હાથ જોડી નીચે મુજબ પ્રાર્થના કરવી.

"ॐ પૃથ્વી ચયા ધૃતાલોકા દેવિત્વં વિષ્ણુના ધૃતા ।

ત્વં ચ ધારય માં નિત્યં પવિત્રં કુરુ ચાસનમ् ॥"

આ પ્રમાણે વિધિપૂર્વક પૂજન કરીને પછી આસન ઉપર બેસવું. ત્યારબાદ પોતાની ડાબી બાજુએ ઋં ગુરવે નમઃ । જમણી બાજુએ ઋં શ્રીગણેશાય નમઃ । પાછળની તરફ ઋં ક્ષેત્રપાલાય નમઃ । તેમજ પોતાની સામે - સન્મુખ ઋં રતિ કામોપતિષ્ઠા છિન્મરસ્તાયૈ નમઃ । એ પ્રમાણે બોલીને પ્રણામ કરવા.

આ પછી 'હું ફટ્ટ' એ પ્રમાણે બોલી ગંધ-પુષ્પ હાથમાં ગ્રહણ કરી પોતાના હાથમાં મસળીને બંને હાથોનું શોધન કરવું અને તે પુષ્પનો 'નારાચ મુદ્રા' દ્વારા ઈશાન કોણામાં ત્યાગ કરવો. પછી ઉપરની તરફ ત્રણવાર તાળી વાડીને 'ધોટિકા મુદ્રા' પોતાના મસણકની ચારે બાજુ દસવાર ચપટી વગાડીને દિગ્બંધન કરવું. આ પછી 'ર' બીજનું ઉચ્ચારણ કરીને પોતાની ચારેબાજુ જળની ધારા કરીને અગ્નિ પ્રકારની કલ્પના કરવી. આ પછી ભૂત શુદ્ધિ કરવી જોઈએ.

■ ભૂત શુદ્ધિ : -

પોતાના ખોળામાં પોતાના બંને હાથોને ઉર્ધ્વમુખ રાખીને સ્વદ્ધદય - સ્થિત

પ્રદીપ કલિકાકાર હંસ સ્વરૂપ પોતાના જીવાત્માને મૂલાધાર સ્થિત હુંડલિનીની સાથે સુષુભૂમાર્ગથી મૂલાધાર - સ્વાધિજાન - મહિપુર - અનાહત - વિશુદ્ધ - આજ્ઞા આ ખટ્યકોનું બેદન કરતા કરતા સ્વશિરસ્થ અધ્યોમુખ સહસ્ત્રદળ કમળની કર્ણિકામાં વિદ્યમાન પરમાત્મા સાથે સંયુક્ત કરી એ ભાવના કરો કે ત્યાં આગળ પૃથ્વી, જળ, તેજ, વાયુ, આકાશ, રૂપ રસ, ગંધ, સ્પર્શ, શાષ્ટ, નાસિકા, જીબ, આંખ, ત્વચા (ચામડી), કાન, વાણી, હાથ, પગ, ગુદા, ઉપરથ, પ્રકૃતિ, મન, બુદ્ધિ અને અહંકાર - આ ચોવીસ તત્ત્વ લીન થઈ ગયાં છે.

પછી પોતાના ડાબા નાકથી ધૂમ્રવર્ણ વાયુબીજ 'યં' ની કલ્પના કરીને તેના ૧૬વાર જપ કરતા રહી વાયુથી સ્વદેહને પૂર્ણ કરો અને બંને નાકના છિદ્રો બંધ કરી 'યં' બીજના ચોસઠવાર જપ કરતા રહી હુંભક કરીને પોતાની ડાબી કૂખમાં નીચે મુજબ 'પાપ પુરુષ' નું ધ્યાન કરો.

“વામ કુક્ષિસ્થિતં પાપ પુરુષં કૃષ્ણવર્ણકમ् ।
ત્રબ્રહ્મત્યાશિરઃ સ્કન્ધં સ્વર્ણસ્તેય ભુજદ્વયમ् ॥
સુરાપાન હૃદાયુક્તં ગુરુતલ્મ કટિદ્વયમ् ।
તત્સંસર્ગ પદદ્વન્દ્વ મઙ્ગ્લ પ્રત્યઙ્ગ્લ પાતકમ् ॥
ઉપધાત કરોમાણં રક્તશમશ્રુ વિલોચનમ् ।
ખડ્ગવર્મધરં કુદ્રેં પાપરૂપ ભયઙ્ગરમ् ॥”

ઉક્ત પ્રકારથી પાપ-પુરુષ સહિત પોતાના દેહનું શોષણા કરી, બત્રીસવાર 'યં' બીજનો જપ કરતા કરતા જમણા નાકથી (શાસ) વાયુ બહાર કાઢો. પછી જમણા નાસાપુરમાં રક્તવર્ણ વાળા અન્નિ બીજ 'રં' નું ચિન્તન કરવું. તેના ૧૬ વાર જપ કરતા રહી પૂર્ક કરો. અને ૬૪ વાર 'રં' બીજના જપ કરીને હુંભક કરો. તથા ડાબી કૂખમાં પાપપુરુષ સહિત પોતાના દેહને દગ્ધ કરી, પાપ પુરુષ અને સ્વદેહની ભરમને બહાર કાઢતા હોય તેવી ભાવના સાથે 'રં' બીજના બત્રીસવાર જપ કરી વાયુ (શાસ)ને બહાર કાઢો.

તદ્વપરાંત શુક્લવર્ણના ચંદ્રબીજ 'વં' નું ડાબા નાકમાં ધ્યાન કરી ૧૬વાર જપ કરતા રહી પૂર્ક કરો. પૂર્ક કિયા દ્વારા લલાટમાં ચંદ્રમાને લઈ જઈ હુંભક કિયામાં ૬૪ વાર વરુણ બીજ 'વં' ના જપ કરતા રહી લલાટમાં ચંદ્રમાંથી ટપકતા માતૃકા વર્ણાત્મક અમૃતથી પોતાના સંપૂર્ણ દેહની રચના કરી, પૃથ્વી બીજ 'તં' ના ઉર વાર જપ કરીને પોતાના ઉક્ત દેહને દઢ સમજુને ડાબા નાકથી (શાસ) વાયુનું રેચન કરવું.

■ પ્રાણ પ્રતિષ્ઠા : -

પૂર્વોક્ત વિધિથી દેહનું સંશોધન કરીને પોતાના હૃદય ઉપર હાથ રાખીને નીચે દર્શાવેલ મંત્રોથી પ્રાણ પ્રતિષ્ઠા કરો.

“ॐ આં હીં ક્રો ય રં લં વં શં ષં સં સોઽહં મમ પ્રાણા ઇહ પ્રાણા ।”

“ॐ આં હીં ક્રો ય પં લં વં શં ષં સં હૌં સોઽહં મમ જીવ ઇહ સ્થિતઃ ।”

“ॐ આં હીં ક્રો ય રં લં વં શં ષં સં હૌં સોઽહં મમ સર્વેન્દ્રિયાણિ ।”

“ॐ આં હીં ક્રો ય રં લં વં શં ષં સં હૌં સોઽહં મમ વાડ્મનસ્ત્વકૃ ચક્ષુઃ

શ્રોત્ર દ્વારાણપ્રાણા ઇહાગત્ય ગુહખં ચિરં ચિરં તિષ્ઠનું સ્વાહા ।”

- ઉક્ત વિધિથી પ્રાણ પ્રતિષ્ઠા કર્યા પછી ‘સોઽહં’ મંત્રથી સુખુમ્ભા માર્ગ દ્વારા પોતાના જીવને, તત્ત્વોને અને કુંડલિનીને પોતપોતાનાં સ્થાનોમાં પહોંચાડી સ્થાપિત કરવાં.

■ બહિર્માર્તૃકા ન્યાસ : -

આ પછી ‘બહિર્માર્તૃકા ન્યાસ’ કરવા. તેમાં સર્વ પ્રથમ નીચે મુજબ વિનિયોગ કરવો.

“અસ્ય શ્રી વહિર્માર્તૃકામન્દ્રસ્ય દ્વારા ત્રણિઃ ગાયત્રીછન્દઃ શ્રી માતૃકા સરસ્વતી દેવતા હશ્રો વીજાનિ, સ્વારા: શક્તયોઽવ્યક્તં કીલકં, દેહ શુદ્ધિ સિથ્યર્થે વિનિયોગ: ।”

આ પછી નીચે મુજબ ન્યાસ કરવા -

■ ત્રણામિ ન્યાસ:

૩૦ બ્રહ્મણે નમઃ શિરસિ ।

૩૦ ગાયત્રી છન્દસે નમઃ મુહે ।

૩૦ માતૃકા સરસ્વતી દેવતાયૈ નમઃ હદિ ।

૩૦ હલભ્યો નમઃ ગુહ્યે ।

૩૦ સ્વરેભ્યો નમઃ પાદયો: ।

૩૦ અવ્યક્ત કીલકાય નમઃ સર્વાઙ્ગે ।

■ કરન્યાસ:

ॐ અં કં ખં ગં ધં ડં આં અંગુષ્ઠાભ્યાં નમઃ ।

ॐ ઇં ચં છં જં ઝં ઝં ઈ તર્જનીભ્યાં સ્વાહા ।

ॐ રં ટં ઠં ડં ઠં ણં ઊં મદ્ધમાભ્યાં હું ।

ॐ એ તં થં દં ધં નં એં અનામિકાભ્યાં હું ।

ॐ ओं पं फं वं भं मं ओं कनिष्ठिकाभ्यां वौषट् ।
 ॐ अं यं रं लं वं शं यं सं हं लं क्षं अः करतलकरपृष्ठाभ्यां फट् ।

આ પ્રમાણો વિદ્યાદિ ન્યાસ કરીને, પ્રથમ અન્તર્માર્તૃકા ન્યાસ નીચે પ્રમાણો કરવા.

अन्नमातृका न्यास : कंठे धूम्रवर्णे षोडशदले विशुद्धे

ॐ अं नमः ।, ॐ आं नमः ।, ॐ इं नमः ।, ॐ ई नमः ।, ॐ उं नमः ।, ॐ ऊं नमः ।, ॐ ऋं नमः ।, ॐ ऋूं नमः ।, ॐ लृं नमः ।, ॐ लूं नमः ।, ॐ एं नमः ।, ॐ ऐं नमः ।, ॐ ओं नमः ।, ॐ औं नमः ।, ॐ अं नमः ।, ॐ अः नमः ।

हृदये रक्तवर्णे द्वादशदले अनाहते

ॐ कं नमः ।, ॐ खं नमः ।, ॐ गं नमः ।, ॐ घं नमः ।, ॐ ङं नमः । ॐ
चं नमः ।, ॐ छं नमः ।, ॐ जं नमः ।, ॐ झं नमः ।, ॐ झं नमः ।, ॐ टं नमः ।,
ॐ ठं नमः ।

नाभौ मेघवर्ण दशदले मणिशे

ॐ इं नमः ।, ॐ ठं नमः ।, ॐ णं नमः ।, ॐ तं नमः ।, ॐ थं नमः ।, ॐ दं नमः ।, ॐ धं नमः ।, ॐ नं नमः ।, ॐ पं नमः ।, ॐ फं नमः ।

लिङ्गमूले विद्युद्वर्णे षट्दले खाधिष्ठाने

ॐ वं नमः ।, ॐ भं नमः ।, ॐ मं नमः ।, ॐ यं नमः ।, ॐ रं नमः ।, ॐ लं नमः ।

सुवर्णवर्णे चतुर्दले मूलाधारे

ॐ वं नमः ।, ॐ शं नमः ।, ॐ षं नमः ।, ॐ सं नमः ।

भ्रू मध्ये थेनवर्ण द्विदले आज्ञा चक्रे

ॐ हं नमः ।, ॐ क्षं नमः ।

- આ પછી બહારના અંગોમાં માતૃકા વર્કાના ન્યાસ કરવા. સર્વ પ્રથમ બાધ્યમાતૃકા સરસ્વતીનું નીચે મુજબ ધ્યાન કરવું.

“पञ्चाशल्लिलभर्विभक्तिमुखदोः पन्मध्यवक्षस्थलां,

भास्वन्मौलिनिवद्ध -

चन्द्रशकलामापीनतुङ्गस्तनीम् ॥

मुद्रामक्षगुणं सुधाद्यकलशं विद्यां च हस्ताम्बुजै-

विभ्राणं विशदप्रभांत्रिनयनं वाग्देव नामाश्रये ॥”

ઉપર મુજબ ધ્યાન કરીને નીચે પ્રમાણો ન્યાસ કરવા.

ॐ અં નમઃ શિરસિ ।, ઓં આં નમઃ મુહુવૃત્તે ।, ઓં ઇં નમઃ દક્ષનેત્રે ।, ઓં ઈ નમઃ વામનેત્રે ।, ઓં ઉં નમઃ દક્ષકર્ણે ।, ઓં ઊં નમઃ વામકર્ણે ।, ઓં ઋં નમઃ વામનાયાયામ् । ઓં લું નમઃ દક્ષ ગણદે ।, ઓં લું નમઃ વામ ગણદે ।, ઓં એં નમઃ ઊર્ધ્વ ઓષ્ટે ।, ઓં એં નમઃ અથો ઓષ્ટે ।, ઓં ઓં નમઃ ઊર્ધ્વ દન્નપંક્તકૌ ।, ઓં ઔં નમઃ અથો દન્નપંક્તકૌ ।, ઓં અં નમઃ દ્વાર્યારન્ધે ।, ઓં અઃ નમઃ મુહે ।, ઓં કં નમઃ દક્ષ વાહુમૂલે ।, ઓં ખં નમઃ દક્ષ કૂપીરે ।, ઓં ગં નમઃ દક્ષમણિવન્ધે ।, ઓં થં નમઃ દક્ષ અંગુલિમૂલે ।, ઓં ડં નમઃ દક્ષ કરાગ્રે ।, ઓં ચં નમઃ વામ વાહુમૂલે ।, ઓં છં નમઃ વામ કીપિરે ।, ઓં જં નમઃ વામ મણિવન્ધે ।, ઓં ઝં નમઃ વામ અંગુલિમૂલે ।, ઓં જં નમઃ વામ કરાગ્રે ।, ઓં ટં નમઃ દક્ષોરૂમૂલે ।, ઓં ટં નમઃ દક્ષ જાનુનિ ।, ઓં ડં નમઃ ગુલ્કે ।, ઓં ઢં નમઃ દક્ષપાદતલે ।, ઓં ણં નમઃ દક્ષ પાદાગ્રે ।, ઓં તં નમઃ વામોરૂમૂલે ।, ઓં થં નમઃ વામ જાનુનિ ।, ઓં દં નમઃ વામ ગુલ્કે ।, ઓં ધં નમઃ વામ પાદતલે ।, ઓં નં નમઃ દક્ષ પાશર્વે ।, ઓં ફં નમઃ વામ પાશર્વે ।, ઓં વં નમઃ પૃષ્ટે ।, ઓં ખં નમઃ નાભૌ ।, ઓં મં નમઃ જણે ।, ઓં યં ત્વગાત્મને નમઃ હૃદિ ।, ઓં રં નમઃ દક્ષાંશો ।, ઓં લં નમઃ કકુદિ ।, ઓં વં નમઃ વામાંશો ।, ઓં શં નમઃ હૃદાદિ દક્ષ કરાંગુલ્યન્નમ् ।, ઓં સં નમઃ નાભ્યાદિ વામ પાદાન્તમ् ।, ઓં ળં નમઃ હૃદાદિ કુક્ષૌ ।, ઓં કં નમઃ હૃદાદિ મુહે ।

– આ પછી મૂલમંત્રનો એકવાર જપ કરીને પૂરક, ચારવાર જપ કરીને કુંભક તથા બે વાર જપ કરીને રેચક કરવો. આ પ્રમાણો ન્યાસાર ઉલટ - સુલટ કરી ન્યાસાર પ્રાણાયામ કરવા.

ત્યાર પછી ‘શ્રી હીં હીં હું’ – એ મંત્રથી ન્યાસાર આચમન કરીને, ‘એં’ થી ઓઠ તથા અધરનો સ્પર્શ કરવો. ‘હીં હીં’ થી બે વાર સ્પર્શ કરવો તથા ‘હું’ થી બંને હાથોને ધોઈને નીચે મુજબ ‘બીજ ન્યાસ’ કરવા.

■ વોજ ન્યાસ:

શ્રી મુહે ।, હી દક્ષનાંસાપુટે ।, હું વામનાસાપુટે ।, એં દક્ષનેત્રે ।, કલીં વામ નેત્રે ।, શ્રી હીં કલીં દક્ષકર્ણે ।, એં વામકર્ણે ।, ઇં નાભૌ ।, ક્રોં હૃદયે ।, ક્રોં શિરસિ ।

ઉક્ત વિધિથી ન્યાસ કર્યા પછી પૂજા આરંભ કરવી.

ઈષ્ટ પૂજા :-

પોતાની ડાબી બાજુ જલપાત્ર, જમણી તરફ પુષ્પાદિ, પૂજન સામગ્રી તથા સન્મુખ દીપિક વગેરેનું સ્થાપન કરવું.

આ પછી પોતાની ડાબી બાજુએ “ગું ગુરુભોને, જમણી બાજુએ “ગં ગણપતયે નમઃ ।” થી ગુરુભોને, જમણી બાજુએ “ગં ગણપતયે નમઃ ।” થી શ્રી ગણેશજીને તથા સન્મુખ - “શ્રી છિનમસ્તાયૈ નમઃ ।” બોલીને ઈષ્ટદેવતાને નમસ્કાર કરવા.

વિનિયોગ :

ॐ અરય શ્રી છિન્નમર્તા મન્ત્રય ક્રોધ ભૈરવ ત્રણિ: સમાટ છન્દ: શ્રી છિન્નમર્તાદેવતા, હું હું વીજ સ્વાહા શક્તિ: , ઇષિણ્ણૈ વિનિયોગ: ।”

આ પછી નીચે દર્શાવેલ ન્યાસ કરવા.

■ કર ન્યાસ:

ॐ આં ખડ્ગાય સ્વાહા કનિષ્ઠિકાભ્યાં ।

ॐ ઈ સુખડ્ગાય સ્વાહા અનામિકાભ્યાં ।

ॐ ઊં વજ્રાય સ્વાહા મધ્યમાભ્યાં ।

ॐ ઔં અંકુશાય સ્વાહા અદ્રૂષ્ટાભ્યાં ।

ॐ અ: સુરક્ષા રક્ષ અસુરક્ષાય સ્વાહા કરતલકર પૃષ્ઠાભ્યો નમ: ।

(‘મંત્ર ભહોદ્ધિ’ માં આ ન્યાસનો આરંભ અંગૂઠાથી કરવામાં આવ્યો છે.)

■ ત્રણ્યાદિ ન્યાસ :

શિરસિ ક્રોધ ભૈરવાય ત્રણ્યે નમ: ।

મુખે સપ્તાટ છન્દસે નમ: ।

હદિ શ્રી છિન્નમર્તાયૈ દેવતાયૈ નમ: ।

ગુહ્યે હું હું વોજાય નમ: ।

પાદયો: સ્વાહા શક્તયે નમ: ।

ઇષિણ્ણ વિનિયોગાય નમ: સર્વાઙ્ગે ।

■ ષડ્ઙ્ગ ન્યાસ:

ॐ આં ખડ્ગાય હૃદયાય નમ: સ્વાહા ।

ॐ ઈ સુખડ્ગાય શિરસે સ્વાહા સ્વાહા ।

ॐ ઊં વજ્રાય શિખાયૈ વષટ સ્વાહા ।

ॐ એં પાશાય કવચાય હું સ્વાહા ।

ॐ ઔં અંકુશાય નેત્રવ્યાય વૌષટ સ્વાહા ।

ॐ અ: સુરક્ષા રક્ષ અસુરક્ષાય અસ્ત્રાય ફટ સ્વાહા ।

(‘મંત્ર ભહોદ્ધિ’ અનુસાર: ‘સુરક્ષા રક્ષ હીં હીં અસ્ત્રાય ફટ’ નો પ્રયોગ કરવામાં આવે છે.)

■ પોઢાન્યાસ:

(૧) શ્રીં એં કર્તાં સૌં શ્રીં હીં કર્તાં એં હોં ।

(૨) ઓં ક્રીં સ્ત્રીં ક્રોં ।

(૩) ઈ હું ફટ્ ।

(૪) શ્રીં કર્તાં હું એં વજ્રવૈરોચનીયે હું હું ફટ્ ખવાહા ।

(૫) શ્રી હીં હું એં વજ્રવૈરોચનીયે શ્રી હીં એં ફટ્ ખવાહા ।

(૬) શ્રીં એં કર્તાં સૌં શ્રીં હીં કર્તાં એં હોં ઓં શ્રીં કર્તાં હું એં વજ્રવૈરોચનીયે હું હું ફટ્ ખવાહા ।

ઉપરોક્ત દુ મંત્રોથી પ્રત્યેકને માતૃકાથી સમાવેશ કરીને, માતૃકાવત્ સર્વ માતૃકા સ્થાનોમાં આ પ્રમાણે ન્યાસ કરવા.

“શ્રીં એં કર્તાં સૌં શ્રીં હીં કર્તાં એં હોં ઊં અં નમઃ શિરાસિ ।”

આ જ પ્રમાણે છ મંત્રોથી ન્યાસ કરવા જોઈએ.

■ વ્યાપક ન્યાસ :

મૂલ મંત્ર દ્વારા મસ્તકથી પગ સુધી તથા પગથી મસ્તક સુધી ન્યાસ કરવા. પછી ફરીથી પ્રણાવ મંત્રથી ન્યાસ કરવા જોઈએ. પછી અન્તર્યજ્ઞન કરવું. જેમ કે ઈષ્ટદેવતાનું નીચે મુજબ ધ્યાન કરવું.

“અન્તરસ્વશરીરસ્ય નાભિનીરજ સંસ્થિતામ् ।
નિલેણાં ત્રિગુણાં સૌમ્યાં વાલચન્દ્રસમપ્રભામ् ॥
સમાધિમાત્રગમ્યાં ચ ગુણત્રય સમન્વિતામ् ।
કલાતીતાં ગુણાતીતાં ભુક્તિમુક્તિપ્રદાં સ્મરેત् ॥”

ઉક્ત વિધિથી ધ્યાન કર્યા બાદ નીચે મુજબ માનસોપચાર પૂજન કરવું.

શ્રી શ્રી શ્રી

૧૩. તંત્રોડત પૂજન પદ્ધતિ

સાધકે બ્રહ્મમુહૂર્તમાં ઊઠીને પ્રથમ પોતાના મસ્તકના સહસ્રન્દળ ક્રમણમાં વિરાજમાન ગુરુદેવતાનું નીચે મુજબ ધ્યાન કરવું.

■ ધ્યાન મંત્ર :

શ્વેતવર્ણ દ્વિભૂજ વરાભયકરં શ્વેતમાત્યાનુલેપનं ।
 સ્વપ્રકાશસ્રંગં સ્વવામસ્થિતયા રક્તશક્ત્વા સહિતં ગુરુમ् ।
 ॐ અખણ્ડમણ્ડલાકારં વ્યાસં યેન ચરાચરમ् ।
 તત્ત્વદં દર્શિતં યેન તસ્મૈ શ્રીગુરવે નમઃ ॥
 ॐ અજ્ઞાન તિમિરાન્ધસ્ય જ્ઞાનાભ્રજનશલાકયા ॥
 ચક્ષુસ્ફૂલિતિં યેન તસ્મૈ શ્રીગુરવે નમઃ ॥
 ગુરુર્વ્રદ્વા ગુરુર્વિષ્ણુઃ ગુરુર્સાક્ષાત્ મહેશ્વરઃ ।
 ગુરુઃ પરદ્રવ્ધ તસ્મૈ શ્રીગુરવે નમઃ ॥

- ત્યાર પછી મૂલાધારમાં પરદેવતાનું ધ્યાન કરવું.

■ પરદેવતા ધ્યાન મંત્ર :

છિન્નમસ્તાં મહાવિદ્યામક્ષરાત્મસ્વરૂપિણીમ् ।
 વિદ્યુદગ્નિસમુદ્ભૂતાં પ્રસુત્તભુજગીતનુમ् ॥
 કુણ્ડલીસૂપ સયુક્તાં નાનાતત્ત્વ સમન્વિતામ् ।
 ત્રિવલીવલયોપેતાં નાનાતત્ત્વ સમન્વિતામ् ।
 ત્રિવલીવલયોપેતાં નાનાસ્થાનાકૃતાં શુભામ् ॥

ધ્યાનોપરાન્ત ૧૦૦૮, ૧૦૮ અથવા ફક્ત ૮ વાર છિન્નમસ્તા ગાયત્રી મંત્રનો જીપ કરવો.

ॐ વૈરોચન્યૈ વિદ્મહે છિન્નમસ્તાયै તન્નો દેવી પ્રચોદયાત્ રં ॥

■ અંત: જરણાની શુદ્ધિ :

હાથોને પોતાના ખોળામાં (ગોદમાં) ઊધ્ર્મબુખ (ઉપરની તરફ હથેળીનો ભાગ રહે તેવી રીતે) રાખીને વદ્યની અંદર રહેલા હંસ સ્વરૂપ જીવાત્માને મૂલાધારથી સહસ્રન્દળ ક્રમણની કર્ણિકામાં વિદ્યમાન પરમાત્મા સાથે જોડીને કલ્પના કરવી કે ત્યાં આગળ પૃથ્વી, જળ, તેજ, વાયુ, આકાશ, શાબ્દ, સ્પર્શ, રૂપ, રસ, ગંધ, ઉપસ્થ, પ્રકૃતિ, મન, બુદ્ધિ અને અહંકારાદિ ૨૪ તત્ત્વો લીન થઈ ગયાં છે.

હવે ધૂમ્રવર્ણ વાયુ બીજ 'વં' ની ડાબા નાકમાં કલ્પના કરીને ૧૬ વાર જપ કરતા રહી વાયુથી સ્વદેહને પૂર્ણ કરી બંને નાકનાં છિદ્રોને બંધ કરી 'વં' બીજનો ૬૪ વાર જપ કરતા રહી કુંભક કરવો અને પોતાની ડાબી કૂખમાં નીચે મુજબ પાપ-પુરુષનું ધ્યાન કરવું.

વામ	કુક્ષિસ્થિતં	પાપ	પુરુષ	કૃષ્ણવર્ણકમ्	।
બ્રહ્મહત્યાશિરः	સ્કન્ધં	સ્વર્ણસ્તેય	ભુજદ્વયમ्	॥	
સુરાપાન	હ્રદાયુક્તં	ગુરુતલ્ય	કટિદ્વયમ्	।	
તત્સંસર્ગ	પદદ્વન્દ્વ	અઙ્ગપ્રત્યક્ષ	પાતકમ्	॥	
ઉપપાત	કરોમાણં	રક્તશમશ્રુ	વિલોચનમ्	।	
ખડ્ગચર્મધરં	કુદ્રે	પાપરૂપ	ભયદ્વરમ्	॥	

ઉક્ત વિધિથી પાપપુરુષ સહિત પોતાના અંગનું સંકોચન કરીને ૩૨ વાર 'વં' બીજના ૪૫ કરતા રહી જમણા નાસિકા છિદ્રથી વાયુનું રેચન કરી બહાર કાઢવો. પછી જમણા નસકોરામાં રક્ત વર્ણવાળા અજીની બીજ 'રં' નું ધ્યાન કરીને તેનો ૧૬ વાર જપ કરતા રહી કુંભક કરવો તથા ડાબી કૂખમાં સ્થિત પાપપુરુષ સહિત પોતાના દેહને દગ્ધ કરી પાપપુરુષ અને પોતાના દેહને ભસ્મ સહિત વાયુને નિષ્કાસિત કરો.

તદ્દુપરાન્ત ચંદ્રયુક્ત શુક્લવર્ણના વરુણબીજ 'વં' નું ડાબા નાસાપુટમાં ધ્યાન કરવું ને ૧૬ વાર જપ કરતાં રહી પૂર્ક ક્રિયા દ્વારા લલાટમાં સ્થિત કરી કુંભક ક્રિયામાં વરુણા બીજ 'વં' નો ૬૪ વાર જપ કરતા લલાટના ચંદ્રમા પરથી ટપકતા માતૃકા વર્ણાત્મક અમૃતથી પોતાના દેહની રચના કરી પૃથ્વી બીજ 'લં' નો ૩૨ વાર જપ કરવો તથા જમણા નાસાપુટથી પ્રાણ વાયુનું રેચન કરવું.

ॐ આં હીં ક્રો ય રં લં વં શં ષં સં સૌઽહં મમ પ્રાણા ઇહ પ્રાણા ।

ॐ આં હીં ક્રો ય રં લં વં શં ષં સં હૌં સૌઽહં મમ જીવ ઇહ સ્થિતઃ ।

ॐ આં હીં ક્રો ય રં લં વં શં ષં હૌં સૌઽહં મમ સર્વેન્દ્રિયાણિ ।

ॐ આં હીં ક્રો ય રં લં વં શં ષં સં હૌં સૌઽહં વાડ્મનરત્વક્ ચક્ષુઃ ક્ષોત્ર ગ્રાણપ્રાણા ઇહાગાત્ય સુખં ચિરં તિષ્ઠનું ખાહા ।

પ્રાણ - પ્રતિષ્ઠાપન કર્યા બાદ 'સૌઽહં' મંત્રથી સુષુપ્તા માર્ગ દ્વારા પોતાના જીવતત્ત્વ અને કુંડલિનીને પોતપોતાના સ્થાન પર પહોંચાડીને પ્રતિષ્ઠાપિત કરો. ત્યારબાદ નીચે દર્શાવ્યા પ્રમાણો બહિર્માતૃકા ન્યાસ કરવા.

વહિર્માર્તૃકા ન્યાસ

■ વિનિયોગ

અસ્ય શ્રી વહિર્માર્તૃકામંત્રય બ્રહ્મા ત્રણિ : , ગાયત્રીછન્દ : શ્રી માતૃકા સરસ્વતી દેવતા, હશ્ચો બીજાનિ, સ્વરા : શક્તયો વ્યવતં કીલકં, દેહ શુદ્ધિ સિધ્યર્થ વિનિયોગ : ।

■ ઋષ્યાદિન્યાસ

ॐ બ્રહ્મણે નમ : (શિરસિ) ।

ॐ ગાયત્રી છન્દસે નમ : (મુહે) ।

ॐ માતૃકા સરસ્વતી દેવતાયે નમ : (હૃદિ) ।

ॐ હલભ્યો નમ : (ગુહે) ।

ॐ સ્વરેભ્યો નમ : (પાદયો:) ।

ॐ અવ્યવત કીલકાય નમ : (રાર્વાઙ્મે) ।

■ કરન્યાસ

ॐ અં કં ખં ગં ધં ડં આં (અંગુષ્ઠાભ્યાં નમ :) ।

ॐ ઇં ચં છં જં ઝં જ ઈ (તર્જનીભ્યાં સ્વાહા) ।

ॐ ઉં ટં ઠં ડં ઢં ઊં ઊં (મધ્યમાભ્યાં વષટ્) ।

ॐ એં તં થં દં ધં નં એં (અનામિકાભ્યાં હું) ।

ॐ ઓં પં ફં વં ભં મં ઓં (કનિષ્ઠિકાભ્યાં વૌષટ્) ।

ॐ અં યં રં લં વં શં ષં સં હં ળં ક્ષં અઃ (કરતલકરૂષાભ્યાં ફટ્) ।

આ પ્રમાણો પ્રથમ દ્વદ્યાદિ ન્યાસ કરવા, પછી નીચે પ્રમાણો અન્તર્માર્તૃકા ન્યાસ કરવા.

અન્તર્માર્તૃકા ન્યાસ

(કંઠે ધૂપવર્ણ ષોડશદલે વિશુદ્ધે)

ॐ અં નમ : ।, ઓં આં નમ : ।, ઓં ઇં નમ : ।, ઓં ઈ નમ : ।, ઓં ઉં નમ : ।, ઓં ઊં નમ : ।, ઓં ક્રં નમ : ।, ઓં ક્રૂં નમ : ।, ઓં લું નમ : ।, ઓં લું નમ : ।, ઓં લ નમ : ।, ઓં એં નમ : ।, ઓં એં નમ : ।, ઓં ઓં નમ : ।, ઓં ઓં નમ : ।, ઓં અં નમ : ।, ઓં અ : નમ : ।

(હદ્યે રક્તવર્ણ દ્વદ્શદલે અનાહતે)

ॐ કં નમ : ।, ઓં ખં નમ : ।, ઓં ગં નમ : ।, ઓં ધં નમ : ।, ઓં ડં નમ : ।, ઓં ચં નમ : ।, ઓં છં નમ : ।, ઓં જં નમ : ।, ઓં ઝં નમ : ।, ઓં જં નમ : ।, ઓં ટં નમ : ।, ઓં ઠં નમ : ।

(नाभो मेघवर्जे दशदले मणिशे)

ॐ डं नमः ।, ॐ ढं नमः ।, ॐ पं नमः ।, ॐ तं नमः ।, ॐ थं नमः ।, ॐ दं नमः ।, ॐ धं नमः ।, ॐ नं नमः ।, ॐ पं नमः ।, ॐ फं नमः ।,

(लिङ्गभूले विद्युद्वर्ण षट्कले खाधिष्ठाने)

ॐ वं नमः ।, ॐ खं नमः ।, ॐ मं नमः ।, ॐ यं नमः ।, ॐ रं नमः ।, ॐ लं नमः ।

(सुवर्णवर्ण चतुर्दले मूलाधारे)

ॐ वं नमः ।, ॐ शं नमः ।, ॐ षं नमः ।, ॐ सं नमः ।

(भ्रमध्ये श्वेतवर्णे द्विदे आज्ञा चक्रे)

ॐ हं नमः । ॐ कं नमः ।

હવે બહારના અંગોમાં માતૃકા વણોના ન્યાસ કરવા. સર્વ પ્રથમ બાબ્ય માતૃકા સરસ્વતીનું નીચે પ્રમાણે ધ્યાન કરવું.

पञ्चाशल्पिभिर्विभक्तिमुखदोः पन्मध्यवक्षस्यतां,
भास्वन्मौलि निवद्धचन्द्रशकलामा पीनतुङ्गस्तनीम् ।
मुद्रामक्षगुणं सुधाढ्यकलशं विद्यां च हस्ताम्बुजै-
र्विभ्राणां विशदप्रभांत्रिनयनां वागदेवतामाश्रये ॥

આ પ્રમાણે ધ્યાન કર્યા પછી નીચે મુજબના ન્યાસ કરવા.

ॐ अं नमः (शिरसि) । ॐ आं नमः (मुखवृत्ते) । ॐ इं नमः (इक्ष नेत्रे) । ॐ ईं नमः (वाम नेत्रे) । ॐ उं नमः (दक्ष कर्णे) । ॐ ऊं ऊं नमः (वाम कर्णे) । ॐ ऋं नमः (दक्ष नासायाम्) । ॐ ऋं नमः (वाम नासायाम्) । ॐ लुं नमः (दक्ष गण्डे) । ॐ लुं नमः (वाम गण्डे) । ॐ एं नमः (ऊर्ध्व ओष्ठे) । ॐ ऐं नमः (अधो ओष्ठे) । ॐ ओं नमः (ऊर्ध्व दन्तपंक्तौ) । ॐ औं नमः (अधो दन्तपंक्तौ) । ॐ अं नमः (ब्रह्मरस्त्रे) । ॐ अः नमः (मुखे) । ॐ कं नमः (दक्ष बाहुमूले) । ॐ खं नमः (दक्ष कूपे) । ॐ गं नमः (दक्ष मणिबन्धे) । ॐ थं नमः (दक्ष अंगुलिमूले) । ॐ डं नमः (दक्ष कराग्रे) । ॐ चं नमः (वाम बाहुमूले) । ॐ छं नमः (वाम कूपे) । ॐ जं नमः (वाम मणिबन्धे) । ॐ झं नमः (वाम अंगुलिमूले) । ॐ जं नमः (वाम कराग्रे) । ॐ टं नमः (दक्षोरुमूले) । ॐ ठं नमः (दक्ष जानुनिं) । ॐ डं नमः (गुल्के) । ॐ ढं नमः (दक्षपादतले) । ॐ णं नमः (दक्ष पादाग्रे) । ॐ तं नमः (वामोरुमूले) । ॐ थं नमः (वाम जानुनि) । ॐ दं नमः (वाम गुल्के) । ॐ धं नमः (वाम पादतले) । ॐ नं नमः (वाम पादाग्रे) । ॐ पं नमः (दक्ष पाश्वे) । ॐ फं नमः (वाम पाश्वे) । ॐ बं नमः (पृष्ठे) । ॐ रं नमः

(દક્ષાંશો) । ઽં લં નમઃ (કકુદિ) । ઽં વં નમઃ (વામાંશો) । ઽં શં નમઃ (હૃદાદિ દક્ષ કરાંગુલ્યન્તમ) । ઽં ષં નમઃ (હૃદાદિ વામ કરાંગુલ્યન્તમ) । ઽં સં નમઃ (નાભ્યાદિ વામ પાદાન્તમ) । ઽં ળં નમઃ (હૃદાદિ કુદ્ધ્ય) । ઽં કં નમઃ (હૃદાદિ મુખે) ।

આ પછી મૂલમંત્રનો એકવાર જપ કરી પૂરક, ચારવાર જપ કરી કુંભક તથા બે વાર જપ કરી રૈચક કરવો. આ રીતે ન્રણવાર ઉલટ - સુલટ કરીને ન્રણ પ્રાણાયામ કરવા અને 'શ્રી હીં હૂં' મંત્રથી ન્રણવાર આયમન કરવાં, 'એ' થી હોઠ તથા અધરનો સ્પર્શ કરવો. 'હીં હીં' થી બે વાર સ્પર્શ કરવો તથા 'હૂં' થી બંને હાથોને ધોવા. ત્યાર બાદ નીચે પ્રમાણો બીજ ન્યાસ કરવા.

■ વીજન્યાસ

શ્રી મુખે હીં (દક્ષ નાસાપુટે) । હૂં (વામ નાસાપુટે) । એં (દક્ષ નેત્રે) । શ્રીં હીં કલ્લો (દક્ષ કર્ણે) । એં (વામ કર્ણે) । ઇં (નાભૌ) । ક્રોં (હૃદયે) । ક્રોં (શિરસિ) । અવ પૂજન પ્રારંભ કરે ।

ત્યારબાદ પોતાની ડાબી બાજુ દલ પાત્ર, જમણી બાજુ પુષ્પાદિ પૂજા સામગ્રી તથા સન્મુખ દીવા વગેરેનું સ્થાપન કરવું. પછી પોતાની ડાબી તરફ 'ગું ગુરુભ્યો નમઃ । થી ગુરુઓને જમણી તરફ 'ગં ગણપતયે નમઃ ।' થી શ્રીગણોશળુને તથા સન્મુખ 'શ્રી છિન્નમસ્તાયૈ નમઃ । થી ઈષ દેવતા ને પ્રણામ કરવા.

■ વિનિયોગ

૽ં અસ્ય શ્રી છિન્નમસ્તાં મંત્રસ્ય ક્રોધ ભૈરવ ત્રણિઃ સપ્તાદ્ છન્દः, શ્રી છિન્નમસ્તા દેવતા, હૂં હૂં વીજં, સ્વાહા શક્તિઃ, ઇષસિદ્ધ્યૈ વિનિયોગઃ ।

■ ત્રણાદિન્યાસ

શિરસિ ક્રોધ ભૈરવાય ત્રણયે નમઃ । મુખે સપ્તાદ છન્દસે નમઃ । હૃદિ શ્રી છિન્નમસ્તાયૈ દેવતાયૈ નમઃ । ગુહ્યો હૂં હૂં વીજાય નમઃ । પાદયો: સ્વાહા શક્તયે નમઃ । ઇષસિદ્ધિ વિનિયોગાય નમઃ: સર્વાઙ્ગૈ ।

■ કરન્યાસ

૽ં આં ખડ્ગાય સ્વાહા કનિષ્ઠિકાભ્યાં ।

૽ં ઈ સુખખડ્ગાય સ્વાહા અનામિકાભ્યાં ।

૽ં ઊં વજ્ઞાય સ્વાહા મધ્યમાભ્યાં ।

૽ં એં પાશાય સ્વાહા તર્જનીભ્યાં ।

૽ં ઓં અંકુશાય સ્વાહા અંગુષ્ઠાભ્યાં ।

૽ં અ: સુરક્ષા રક્ષ અસુરક્ષાય સ્વાહા કરતલ કર પૃષ્ઠાભ્યાં નમઃ ।

■ ષડ્ધ્રન્યાસ

ॐ આં ખદ્ગાય હૃદયાય નમઃ સ્વાહા ।

ॐ ઈ સુખદ્ગાય શિરસે સ્વાહા સ્વાહા ।

ॐ ઊં વજ્રાય શિખાયૈ વષ્ટ સ્વાહા ।

ॐ ઊં અંકુશાય નેત્રત્રયાય વૌષટ સ્વાહા ।

ॐ અઃ સુરક્ષા રક્ષ અસુરક્ષાય અસ્ત્રાય ફટ સ્વાહા ।

■ ષોઢાન્યાસ

શ્રીં એં કર્ત્તીં સૌં શ્રીં હીં કર્ત્તીં એં હૈં । ઓં ક્રીં સ્ત્રીં ક્રોં । ઈ હું ફટ । શ્રીં કર્ત્તીં હું એં વજ્રવૈરોચનીયે હું હું ફટ સ્વાહા । શ્રી હીં હું એં વજ્રવૈરોચનીયે શ્રીં હીં એં ફટ સ્વાહા । શ્રી એં કર્ત્તીં સૌં શ્રી હીં કર્ત્તીં એં હૈં ઓં શ્રીં કર્ત્તીં હું એં વજ્રવૈરોચનીયે હું હું ફટ સ્વાહા ।

આ પછી ઉક્ત મંત્રો દ્વારા પ્રત્યેકને માતૃકાથી અલગ કરીને માતૃકાવત્ત સર્વ માતૃકાસ્થાનોમાં ન્યાસ આ પ્રમાણે કરવા.

શ્રીં એં કર્ત્તીં સૌં શ્રીં હીં કર્ત્તીં એં હૈં ઊં અં નમઃ શિરસિ ।

આ રીતે છ મંત્રોથી ન્યાસ કરવા જોઈએ.

■ વ્યાપક ન્યાસ :

મસ્તકથી પગ સુધી તથા પગથી મસ્તક સુધી મૂલમંત્ર દ્વારા ન્યાસ કરીને ફરીથી પ્રણાય દ્વારા ત્રાણવાર વ્યાપક ન્યાસ કરવા. ન્યાસોપરાંત ઈષ્ટ દેવનું નીચે પ્રમાણે ધ્યાન કરવું.

અન્તરસ્વશરીરસ્ય નાભિનીરજ સંસ્થિતામ् ।

નિલેંપાં ત્રિગુણાં સૌશ્યાં બાલંચન્દ સમપ્રભામ् ॥

સમાધિમાત્રગમ્યાં ચ ગુણત્રય સમચ્ચિતામ् ।

કલાતીતાં ગુણાતીતાં ભુક્તિમુક્તિપ્રદાં સરેત્ત ॥

ઉ ઉ ઉ

૧૪. માનસોપચાર પૂજન

■ મુદ્રા પ્રદર્શન :

લં પૃથિવ્યાત્મક ગંધ શ્રીછિન્નમસ્તા પાદુકાભ્યાં નમ : અનુકલ્પયામિ ।

(અધો મુખ કનિષ્ઠા અને અંગૂઠાના સંયોગથી ગંધ મુદ્રા પ્રદર્શિત કરવી..)

હં આકાશાત્મક પુણ શ્રીછિન્નમસ્તા પાદુકાભ્યાં નમ : અનુકલ્પયામિ ।

(અધોમુખ તર્જની અને અંગૂઠાના સંયોગથી પુષ્પમુદ્રા પ્રદર્શિત કરવી)

ય વાય્વાત્મક ધૂપં શ્રીછિન્નમસ્તા પાદુકાભ્યાં નમ : અનુકલ્પયામિ ।

(ઉધ્ર્યમુખ તર્જની અંગૂઠાના યોગથી ધૂપ મુદ્રા પ્રદર્શિત કરવી..)

રં વહનયાત્મક દીપં શ્રીછિન્નમસ્તા પાદુકાભ્યાં નમ : અનુકલ્પયામિ ।

(ઉધ્ર્યમુખ મધ્યમા અને અંગૂઠાના યોગથી દીપ મુદ્રા પ્રદર્શિત કરવી..)

વં અમૃતાત્મક નૈવેદ્યં શ્રીછિન્નમસ્તા પાદુકાભ્યાં નમ : અનુકલ્પયામિ ।

(અનામિકા અને અંગૂઠાના યોગથી નૈવેદ્ય મુદ્રા પ્રદર્શિત કરવી..)

શં શક્ત્યાત્મક તાંબૂલં શ્રીછિન્નમસ્તા પાદુકાભ્યાં નમ : અનુકલ્પયામિ ।

(સર્વાગુલિઓથી તાંબૂલમુદ્રા પ્રદર્શિત કરવી..)

■ અદર્ય સ્થાપન : -

આસનથી થોડાંક અંતરે જમણી બાજુએ રક્ત ચંદ્ન વડે વર્તુળમાં ત્રિકોણ જગીન ઉપર બનાવીને 'ॐ આધાર શક્ત્ય નમ : ' બોલીને આધાર શક્તિનું પૂજન કરવું.

હવે આધાર લઈને તથા 'ફટ' મંત્રથી ધોઈને મંડળ સ્થાપિત કરવો તથા 'ॐ સામાન્યાર્થ પાત્રાધારાય નમ : ' મંત્ર દ્વારા ગંધ, અક્ષત, પુષ્પથી પૂજન કરવું. ફરી એક પાત્ર લઈને તેને 'ફટ' નું ઉચ્ચારણ કરી ધોવું તથા તેને આધાર ઉપર સ્થાપિત કરવું. ત્યાર બાદ ગંધ, અક્ષત, પુષ્પ ચડાવી 'ॐ સામાન્ય અર્થ પાત્રાય નમ : ' મંત્રથી તેનું પૂજન કરવું. પછી 'હીં' મંત્ર બોલીને જળ ભરવું. ત્યાર પછી અંકુશ મુદ્રા દ્વારા નીચેના મંત્ર વડે સૂર્ય મંડળમાંથી જળમાં તીથાંનું આવાહન કરવું.

ॐ ગડ્ઢે ચ યમુને ચૈવ ગોદાવરિ સરસ્વતી ।

નમદિ સિન્ધુ કાવેરી જલેસ્મિન્ સનિધિ કુરુ ॥

ત્યાર બાદ 'ॐ ગંધાકત પુણગાળિ સર્પયામિ ' બોલીને ગંધ, અક્ષત, પુષ્પ અર્પણ કરવા ધેનુમુદ્રા પ્રદર્શિત કરવી. ભત્સ્ય મુદ્રાનું આચ્છાદન કરી દસવાર ઊં નું ઉચ્ચારણ કરવું. આ પછી શંખનું સ્થાપન કરવું.

■ શંખ પ્રતિષ્ઠાપન:

પોતાની ડાબી બાજુ સામાન્ય અર્ધ્ય જળ દારા ચોરસ અને તેની મધ્યમાં નિકોણ બનાવીને તેના ઉપર નિપાદને સ્થાપિત કરવા. પછી 'ફટ' મંત્રથી શંખ (નરકપાલ)ને ધોઈને નિપાદ (નિપાદ સ્ટેન્ડ-ધોડી) ઉપર સ્થાપિત કરો.

ત્યાર બાદ 'ॐ દશ કલાત્મને વન્દિમપડલાય નમ: ।' મંત્રથી શંખની પૂજા કરવી. ગંધ, પુષ્પ, અક્ષત, દુર્વા અર્પણ કરવાં.

ક્ષં લ્લં હં સં ષં શં વં લં રં યં મં વં ફં પં નં થં દં થં તં ણં ઢં ડં ઠં ટં જં જં છં ચં ડં ઘં ગં ખં કં અ: અં ઔં ઔં એં એં લું લું ક્રૂં ક્રૂં ઊં ઊં ઈં ઇં આં અં મૂલં

મૂલનું ઉચ્ચારણ કરતા શંખમાં જળ ભરવું. ત્યાર પછી 'ॐ સોમમણડલાય ષોડશ કલાત્મને નમ: ।' એ મંત્રથી તે જળમાં પૂજન કરી તેમાં -

ॐ ગંગે ચ યમુને ચैવ ગોદાવરી સરસ્વતી ।

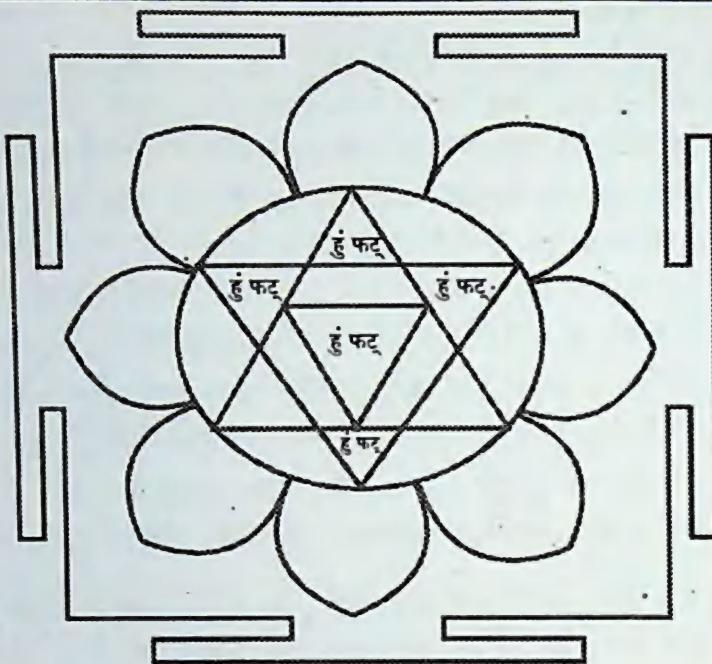
નમદિ સિન્ધુ કાવેરી જલેસ્મિન્ સન્નિધિં કુરુ ॥

ઉક્ત મંત્ર દારા સૂર્ય મંડળમાંથી તીર્થાનું આવાહન કરવું અને 'શ્રી છિન્નમસ્તે ઇહાવહ ઇહ તિષ્ઠ ।' એ પ્રમાણે બોલીને પાત્રમાં આવાહન કરીને 'હું' મંત્રથી તેનું અવગુંઠન કરવું અને તેને માલિની મુદ્રા બતાવવી. પછી 'વૌષટ' એ મંત્રથી જળનું વીક્ષણ ખડંગ મંત્રોથી સકલી કરણ કરવું. 'નમ: ।' થી ગંધ-પુષ્પ દારા દેવતાનું પૂજન કરવું. તથા મતસ્ય મુદ્રાથી તેને આચ્છાદિત કરી દસવાર મૂલમંત્રના જપ કરવા. પછી 'વં' બીજ મંત્રથી ધેનુમુદ્રા પ્રદર્શિત કરી અસ્ત્રથી સંરક્ષણ કરવું. ત્યારબાદ તે જળથી પૂજાની સામગ્રી અને પોતાનું શરીર મૂળ મંત્રનું ઉચ્ચારણ કરતા પવિત્ર કરવું અને અલિસિંયન કરવું.

■ યંત્ર પ્રતિષ્ઠાપન :

સાધકે એક બાજુઠ લઈ પોતાની સામે રાખવો. પછી એક સુંદર થાળી અથવા તરભાડીમાં છિન્નમસ્તાના આવાહન માટે તેમજ પૂજનના હેતુથી અષ્ટગંધ અથવા લાલ ચંદન વડે નીચે પ્રમાણે યંત્રની રચના કરવી.

સર્વ પ્રથમ એક અધોમુખ નિકોણ બનાવવો. પછી તેની મધ્યમાં ત્રણાવૃત્ત બનાવો. બધાની અંદરના વૃત્તમાં ત્રણ દારવાળો એક અધોમુખ નિકોણ નિમણા કરી ત્યારપછી પ્રથમ નિકોણની બહાર એક ખટકોણ તથા તેની બહાર એક અષ્ટદળની રચના કરવી. અષ્ટદળની બહાર ત્રણ રેખાવાળા ચાર દ્વારાથી યુક્ત ભૂપુરનું નિમર્ણણ કરવું. બધાની અંદર રહેલા નિકોણમાં મધ્યમાં 'હું' તથા પ્રથમ નિકોણના ત્રણ કોણ (ખૂલ્ણા)માં 'હું ફટ' લખવું. આ યંત્રનું સ્વરૂપ આગળ આપવામાં આવ્યું છે.

છિન્નમસ્તા પૂજન યંત્ર

યંત્રલિખિત પાત્રને સામે ભાજી ઉપર સ્થાપિત કરીને પીઠોનું પૂજન સર્વથી અંદરના મધ્ય ત્રિકોણાથી શરૂ કરવું. આ પ્રમાણે -

ॐ આધાર શક્તયે નમઃ । ॐ કૂર્માય નમઃ । ॐ અનન્તાય નમઃ । ॐ પૃથિવ્યૈ નમઃ । ॐ ક્ષીર સમુક્રાય નમઃ । ॐ રત્નદીપાય નમઃ । ॐ કલ્યવૃક્ષાય નમઃ । ॐ ચિંતામણિ ગૃહાય નમઃ । ॐ રત્નવેદિકાય નમઃ ।

(રત્નવેદિકાઓની આઠ દિશાઓમાં)

ॐ ધર્માય નમઃ (પૂર્વે) । ॐ જ્ઞાનાય નમઃ (દક્ષિણે) । ॐ વૈરાગ્યાય નમઃ (પશ્ચિમે) । ॐ ઐશ્વર્યાય નમઃ (ઉત્તરે) । ॐ અધર્માય નમઃ (આગ્નેય કોણે) । ॐ અજ્ઞાનાય નમઃ (નૈऋત્યકોણા) । ॐ અવૈરાગ્યાય નમઃ (વાયવ્ય કોણે) । ॐ અનૈશ્વર્યાય નમઃ (ઇશાન કોણે) । (રત્નવેદિકાની મધ્યમાં) ॐ પદ્માય નમઃ । (ક્રમણની નીચે)

આનંદકન્દાય નમઃ । સર્વતત્ત્વાત્મક કમલાય નમઃ । મં વહ્નિમણડલાય નમઃ । અં અર્કમણડલાય નમઃ । ઉં સોમ મણડલાય નમઃ । સં સત્ત્વાય નમઃ । રં રજસે નમઃ । તં તમસે નમઃ । આં આત્મને નમઃ । અં અન્તરાત્મને નમઃ । ષં પરમાત્મને નમઃ । હીં જ્ઞાનાત્મને નમઃ । (ક્રમણની મધ્યમાં) ॐ રતિ કામાભ્યાં નમઃ ।

■ પીઠ શક્તિસ્તા પૂજા :

પદ્ધના આઠ દળોમાં પૂર્વાદિ કમથી આઠ પીઠ શક્તિઓની પૂજા કરવી. આ પ્રમાણે -

ॐ જયાયૈ નમ : । ॐ વિજયાયૈ નમ : । ॐ અજિતાયૈ નમ : । ॐ અપરાજિતાયૈ નમ : । ॐ નિત્યાયૈ નમ : । ॐ વિલાસિન્યાયૈ નમ : । ॐ દોષ્ટ્યાયૈ નમ : । ॐ અઘોરાયૈ (કુમળની મધ્યમાં) ॐ મઙ્ગલાયૈ નમ : ।

■ દેવીઓનામસ્તા દ્વારાન :

સ્વાનાભૌ નીરં ધ્યાયેદર્ધ વિકસિતં સિતં ।
 તત્પદ્રકોષ મધ્યે ચ મણ્ડલ ચણ્ડરોચિષ : ॥
 જપાકુસુમ એઙ્ગાશં રક્તવન્ધૂક સન્નિભં ।
 રજઃસત્તમો રેખા યોનિમણ્ડલ મણ્ડતમ્ ॥
 મધ્યે તુ તાં મહાદેવી સૂર્યકોટિ સમપ્રભામ् ।
 છિન્નમસ્તાં કરે વામે ધારયન્તીં સ્વમસ્તકમ્ ॥
 પ્રસારિમુખીં ભીમાં લેલિહાનાગ્રજિહિકાં ।
 પિવન્તીં સ્થધિ ધારાં નિજકણઠવિનિર્ગતાં ।
 વિકીર્ણ કેશપાશાચ્ચ નાના પુષ્ટ સમન્વિતામ્ ।
 દક્ષિણે ચ કરે કર્ત્ત્વ મુણ્ડમાલા વિભૂષિતામ્ ॥
 દિગ્મ્બરાં મહાઘોરાં પ્રત્યાલીઢ પદસ્થિતામ્ ।
 અસ્થિમાલાધરાં દેવીં નાગ યજોપવીતિનીમ્ ॥
 રતિ કામોપરિણાં ચ સદા ધ્યાયંતિ મંત્રિણ : ।
 સદા ષોડશવર્ષીયાં પીનોન્તત પયોધરામ્ ॥

દેવીની જમણી બાજુમાં સ્થિત વર્ણિનીનું ધ્યાન આ પ્રમાણે કરવું.

વર્ણિની લોહિતાં સૌમ્યામ્ મુક્તકેશીં દિગ્મ્બરાં ।
 દેવીગલોચ્છલદ્રક્ત ધારાપાનં પ્રકુર્વનીમ્ ॥
 નાગ યજોપવીતાઙ્ગી કર્તૃરિખર્પર હસ્તકામ્ ।
 જ્વલત્તેજોમર્યીં દેવીં પ્રત્યાલીઢપદસ્થિતામ્ ।
 સદા દ્વાદશવર્ષીયાં મુણ્ડમાલા વિભૂષિતામ્ ॥

દેવીની ડાબી બાજુ ડાકિનીનું ધ્યાન કરવું. આ પ્રમાણે -

ડાકિની વામપાશરે તુ કલ્યાન્ત દહનોપમામ્ ।
 વિદ્યુચ્છટાભનયનાં દંતપંક્તિ બલાકિનીમ् ॥
 દંસ્ટા કરાલવદનાં પીનોન્તત પયોધરામ્ ।
 મહાદેવીં મહાધોરાં મુક્તકેશી દિગ્ઘરામ્ ॥
 લેલિહાન મહાજિહાં મુણ્ડમાલા વિભૂષિતામ્ ।
 કપાલકર્ત્રિકા હસ્તાં સદાભીષણસ્થપિણીમ્ ।
 દેવીગલોચ્છલદ્રક્તધારાપાન પ્રકુર્વતીમ્ ॥

■ આસન યંત્ર :

ધ્યાનોપરાંત છિન્નમસ્તા યંત્રની અંદરના ત્રિકોણમાં ધ્યાન કેન્દ્રિત કરીને આસન અર્પણ કરવું.

વજ્રવૈરોચનીયે એહિ એહિ ઇહાસનં ગૃહણ ગૃહણ મમ સિદ્ધિ દેહિ દેહિ મમ શત્રૂનું મારય મારય હું હું ફટ્ સ્વાહા ।

■ આવાહન :

સર્વસિદ્ધિપ્રદે ડાકિનીયે વજ્રવૈરોચનીયે એહિ એહિ ઇહાવહ ઇહ તિષ્ઠ હું હું ફટ્ સ્વાહા ।

હવે ધૈનુમુદ્રા તથા યોનિમુદ્રા બતાવીને પ્રાણ પ્રતિષ્ઠા કરો.

■ પ્રાણ પ્રતિષ્ઠાપન :

આં હીં ક્રોં યં રં લં વં શં ષં સં હં હૌં હંસ : છિન્નમસ્તાયા : પ્રાણા ઇહ પ્રાણા : ।

આં હીં ક્રોં યં રં લં વં શં ષં સં હં હંસ : છિન્નમસ્તાયા જીવ ઇહ સ્થિત : ।

આં હીં ક્રોં યં રં લં વં શં ષં સં હં હંસ : છિન્નમસ્તાયા : સર્વેન્દ્રિયાણિ ।

આં હીં ક્રોં યં રં લં વં શં ષં સં હં હંસ : છિન્નમસ્તાયા : વાડ્મનશ્ચક્ષુ : શ્રોત્ર પ્રાણ-પ્રાણ પદાનિ ઇહાગત્ય સુખં ચિરં તિષ્ઠનું સ્વાહા ।

■ પ્રાર્થના :

હવે હાથ જોડીને નીચે મુજબ પ્રાર્થના કરવી.

દેવેશિ ભક્તિ સુલભે પરિવાર સમચિતે ।

યાવત્તાં પૂજયિષ્યામિ તાવત્તં સુસ્થિરા ભવ ॥

■ ખર્દગન્યાસ :

હાં હૃદયાય નમ : । હીં શિરસે સ્વાહા । હું શિખાયૈ વષટ્ । હીં હૌં નેત્રત્રયાય વૌષટ્ ।
 હ : અસ્ત્રાય ફટ્ ।

૧૫. સામાન્ય પૂજન પદ્ધતિ (ષોડશોપચાર પૂજન)

■ પાદાઃ

શ્રી છિન્મસ્તાયૈ નમઃ પાદયો પાદં સમર્પયામિ ।

અનામિકા તથા અંગૂઠા દ્વારા દેવીનાં ચરણોમાં પાદ પાત્ર અથવા શંખ પાત્રનું જળ અર્પણ કરવું.

■ અર્દ્ધાઃ

શ્રી છિન્મસ્તાયૈ નમઃ ઇદં અર્દ્ધ સ્વધા ।

- આંગળીઓની મુદ્રા દ્વારા દેવીને શંખ પાત્રનું જળ અર્પિત કરવું.

■ આચયમન : -

શ્રી છિન્મસ્તાયૈ નમઃ આચમનીયમ् સ્વધા ।

અનામિકા, મધ્યમા તથા અંગૂઠાના સંયોગથી આચમન માટે જળ અર્પિત કરવું.

■ મધુપર્કઃ

શ્રી છિન્મસ્તાયૈ નમઃ ઇદં મધુપર્ક સ્વધા ।

- અધોમુખી અનામિકા તથા અંગૂઠા દ્વારા દેવીને મધુપર્ક અર્પણ કરવો:-

■ પુનઃ આચયમનીય જળ : -

શ્રી છિન્મસ્તાયૈ નમઃ ઇદં શુદ્ધ આચમનીય સમર્પયામિ સ્વધા ।

અનામિકા મધ્યમા, તર્જની અને અંગૂઠાના સંયોગથી ફરીથી આચમનનું જળ અર્પણ કરવું.

■ સ્નાન : -

શ્રી છિન્મસ્તાયૈ નમઃ ઉદ્ધર્તનાર્થે હરિદ્રાતૈલં સમર્પયામિ ।

આ પ્રમાણે બોલીને સ્નાન દ્વયો પંચામૃત, સુગંધિત તેલ (અત્તર), અષ્ટગંધ અને જળ અર્પણ કરવાં અને 'શ્રી છિન્મસ્તાયૈ નમઃ' મંત્ર બોલીને કનિષ્ઠિકા રહિત જમણા હાથની મુદ્રા પ્રદર્શિત કરી સામાન્ય અર્દ્ધનું જળ છોડીને દેવીને સ્નાન કરાવવું.

■ વસ્ત્રઃ

શ્રી છિન્મસ્તાયૈ નમઃ ઇદં વસ્ત્ર ઉત્તરીયં ચ નિવેદયામિ ।

પરિધાનાર્થ લાલ રેશમી વસ્ત્ર દેવીને અર્પણ કરવું.

■ આલૂખણા :

શ્રી છિન્મસ્તાયૈ વૌષટ ઇમાનિ વિલ્વપત્ર સહિત પુષ્ટાણિ સમર્પયામિ ।

- રત્નજડિત સુવર્ણાના આભૂષણ દેવીને અર્પણ કરવાં. અભાવે ગંધ, પુષ્પ અને અક્ષત અર્પણ કરવા.

■ ગંધ :

શ્રી છિન્નમસ્તાયૈ નમ : ગંધમ् સમર્પયામિ ।

મધ્યમા અનામિકા તથા અંગૂહા દારા દેવીના અંગોપર અદ્દગંધનું લેપન કરવું.

■ પુષ્પ :

શ્રી છિન્નમસ્તાયૈ વૌષટ ઇમાનિ વિત્વપત્ર સહિત પુષ્પાણિ સમર્પયામિ ।

અંગૂહા તથા તર્જનીની મુદ્રાથી બીલીપત્રં સહિત પુષ્પ અને પુષ્પહાર અર્પણ કરવાં.

■ અક્ષત :

શ્રી છિન્નમસ્તાયૈ નમ : અક્ષતાનિ સમર્પયામિ ।

આ પ્રમાણે બોલી અક્ષત અર્પણ કરવા.

■ ધૂપ :

સામાન્ય અર્ધજળથી ધૂપપાત્રનું 'ફટ' મંત્ર વડે પ્રોક્ષણ કરીને તેમાં અજિન રાખી ધૂપ કરવો. અને નમ : મંત્ર શ્રી ગંધાક્ષત અર્પણ કરી પૂજન કરવું.

શ્રી છિન્નમસ્તાયૈ નમ : ધૂપ નિવેદયામિ ।

■ દાંટા :

ॐ ગજધ્વનિ મંત્રમાતા : સ્વાહા ।

ઉક્ત મંત્ર બોલીને ગંધ - અક્ષત - પુષ્પ દારા ધંટાનું પૂજન કરવું અને ડાબા હાથમાં ધંટા લઈને વગાડતા રહી, મધ્યમા, અનામિકા તથા અંગૂહાની મુદ્રાથી ધૂપ માત્રને ઉઠાવીને દેવીને ધૂપ અર્પણ કરવો. તથા મૂળ મંત્રનો જપ કરીને ત્રણવાર ધૂપપાત્રને ધૂમાવીને પછી દેવતાની ડાબી બાજુ ગોઠવી દેવું.

■ દીપ :

ॐ શ્રી છિન્નમસ્તાયૈ નમ : દીપ નિવેદયામિ ।

એ પ્રમાણે મંત્ર બોલી દીપ પ્રજ્વલિત કરીને દેવીની આરતી ઉતારી દીપક જમણી બાજુએ ગોઠવવો.

■ નૈવેદ્ય :

એક પાત્રમાં નૈવેદ્ય લઈને ત્રિકોણ મંડળ પર સ્થાપિત કરવો. અને ડાબા હાથથી પાત્રનો સર્શ કરીને 'નૈવેદ્ય નિવેદયામિ' મંત્ર બોલીને નૈવેદ્ય અર્પણ કરવો. નૈવેદ્ય અર્પણ કર્યા બાદ આચમનના રૂપમાં જળ પણ અર્પિત કરવું. ફરીથી એક પાત્રમાં જળ લઈને મૂલમંત્રનું ઉચ્ચારણ કરવું.

ॐ શ્રી છિન્નમસ્તાયै નમઃ ઇદં જલં નિવેદયામિ ॥

એ પ્રમાણો બોલીને તે જીણને નેવેદ્યની સમીપ આધાર પર ગોઠવી દેવું. પછી

ॐ પ્રાણાય સ્વાહા ।, ॐ અપાનાય સ્વાહા ।, ॐ સમાનાય સ્વાહા ।, ॐ ઉદાનાય સ્વાહા ।, ॐ વ્યાનાય સ્વાહા ।

ઉક્ત મંત્રો બોલતા રહી કર્મશાઃ પાંચ મુદ્રાઓ પ્રદર્શિત કરવી. અંતમાં જમણા હાથથી ગ્રાસ મુદ્રા દર્શાવીને ભાવના કરવી કે દેવી પ્રસન્નતાપૂર્વક ભોજન કરી રહી છે.

જ્યારે એવો અનુભવ થાય કે દેવીએ પૂર્ણ ભોજન કરી જલપાન કર્યું છે. ત્યારે તેને નીચે મુજબ પુનઃ આચમન માટે મુખમાં જળ અર્પણ કરવું.

વીરાચારી સાધક નેવેદ્યની પહેલાં દેવીને આસવ સમર્પિત કરે છે તેનો વિધિ નીચે જણાવ્યા મુજબ છે.

એક પાત્રમાં 'કારણ' (આસવ અર્થાત્ મધ) લઈને, તેને દેવતાની સન્મુખ આધાર પર રાખીને-

“ॐ છિન્નમસ્તે છિન્નમસ્તે છિન્નમસ્તે હું હું અમૃતમાસવં વિધિવત् કુરુ કુરુ સ્વાહા ।”

આ મંત્રને સાતવાર બોલી પાત્ર ઉપર હાથ રાખીને કારણને અભિમંત્રિત કરવો. પછી 'ગ્રાસ મુદ્રા' થી પાત્રને ઉઠાવીને, જમણા હાથમાં શુદ્ધિ ખંડ આદિ લઈને, બંને હાથોને એકબીજા સાથે મેળવીને, બંને વાસ્તુ દેવતાઓને નિવેદિત કરવી. આમ કરતી વખતે પ્રથમ મૂળ મંત્રનું ઉચ્ચારણ કરી પછી -

“ॐ શ્રી છિન્નમસ્તાયै નમઃ શુદ્ધયાદિ સહિત આસવં નિવેદયામિ ॥”

એ પ્રમાણો બોલી ભાવના કરવી કે દેવીએ શુદ્ધિ સહિત આસવનું પાન કર્યું છે. ત્યારપછી પાત્ર તથા શુદ્ધિ ખંડને આધાર ઉપર ગોઠવી દેવા જોઈએ.

■ તાંબુલ :

આ પછી કર્પુરાદિ સુગંધિત દ્રવ્ય ભિશ્ચિત તાંબુલને એક પાત્રમાં ગોઠવીને તેનો ડાબા અંગૂઠાથી સ્પર્શ કરવો.

“ॐ શ્રી છિન્નમસ્તાયै નમઃ તાંબુલં નિવેદયામિ ॥”

- આ બોલી સામાન્ય અર્થ જળ અર્પણ કરી દેવતાને મુખમાં પાનનું બીંદું ખવડાવવાની ભાવના કરવી.

વીર સાધકે આ સમયે વિશેખાર્થના દ્રવ્યથી દેવતાનું ત્રણવાર તર્પણ કરવું. તર્પણ સમયે નીચે પ્રમાણો બોલવું.

ॐ શ્રી છિન્નમસ્તાયै નમઃ ।

“ સાંગાં સપરિકરાં શ્રીછિન્નમસ્તાયૈ શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ નમઃ તર્પયામિ સ્વાહા ।”

આ પછી ‘યોનિમુદ્રા’ પ્રદર્શિત કરવી. ત્યારબાદ એકપાત્રમાં બધા પદાર્થો સજાવી નીચે પ્રમાણો મંત્ર બોલી ‘તત્ત્વ મુદ્રા’થી દેવીને બલિ સમર્પિત કરવો.

■ અલિ સમર્પણા :

“ ઊં સર્વસિદ્ધિ વર્ણનીયે વજ્ઞવૈરોચનીયે એહિ ઇમં બલિ ગૃહણ ગૃહણ મમ સિદ્ધિ દેહિ દેહિ મમ શત્રૂનું મારય કરાલિકે હૂં ફટ્ સ્વાહા ।”

આ પછી દેવી છિન્નમસ્તાની જમણી બાજુએ -

“ ઊં વર્ણિન્યૈ નમઃ ।”

તથા ડાબી બાજુએ -

“ ઊં ડાકિન્યૈ નમઃ ।”

બોલીને બે શક્તિઓની પૂજા કરીને, દેવીના ખડ્ગોનું ફરીથી પૂજન કરવું. દેવીની જમણી બાજુએ “ ઊં શાંખનિધયે નમઃ ।” તથા ડાબા બાજુએ “ ઊં પદ્મનિધયે નમઃ ।” થી પૂજન કરીને નીચે મુજબ પૂજન કરવું.

પૂર્વો - ઊં લક્ષ્મ્યૈ નમઃ ।

દક્ષિણો - લજ્જાયૈ નમઃ ।

પશ્ચિમો - ઊં માયાયૈ નમઃ ।

ઉત્તરો - ઊં વાણ્યૈ નમઃ ।

આન્નેયો - ઊં બ્રહ્મણે નમઃ ।

નૈત્રર્ધત્યો - ઊં વિષ્ણવે નમઃ ।

વાયવ્યો - ઊં રૂદ્રાય નમઃ ।

ઈશાને - ઊં ઈશ્વરાય નમઃ ।

મધ્યો - ઊં સદાશિવાય નમઃ ।

આ પછી પાંચ પુષ્પાંજલિઓ દેવતાને અર્પણ કરતાં નીચે લખેલ મંત્ર બોલીને દેવતાઓની આવરણ પૂજા માટે આજા ભાંગવી -

“ ઊં સચ્ચિન્મયિ પરે દેવિ પરામૃતરસ પ્રિયે ।

અનુજ્ઞાં છિન્નકે દેહિ પરિવારાર્ચનાય મે ॥”

૧૫. ચંત્ર - આવરણ - પૂજન

ભૂપુરની બહાર પૂર્વાદિ કુમથી પ્રથમ રેખા દસ દિક્પાલોનાં અસ્ત્રોનું નીચે દર્શાવેલ મંત્રોના ઉચ્ચારણ પૂર્વક પૂજન કરવું.

પ્રથમાવરણ

ॐ વં વજ્ઞાય નમઃ । (પૂર્વે)

(વજ્ઞ શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ) ।

ॐ શં શક્તયે નમઃ । (આન્નેયે)

(શક્તિ શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ) ।

ॐ દં દણ્ણાય નમઃ । (દક્ષિણે)

(દંડ શ્રીપાદુકા પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ) ।

ॐ ખં ખડ્ગાય નમઃ । (નૈऋત્યૈ)

(ખડ્ગ શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ) ।

ॐ પં પાશાય નમઃ । (પદ્ધિમે)

(પાશ શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ) ।

ॐ અં અંકુશાય નમઃ । (વાયવ્યે)

(અંકુશ શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ) ।

ॐ ગં ગદાયૈ નમઃ ।

(ગદા શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ) ।

ॐ ત્રિ ત્રિશૂલાય નમઃ । (ઇશાને)

(ત્રિશૂલ શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ) ।

ॐ પં પદ્માય નમઃ । (પદ્ધિમે નિત્રણતિ મધ્યે)

(પદ્મ શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ) ।

ॐ ચં ચક્રાય નમઃ । (ઇશાન - પૂર્વ મધ્યે)

(ચક્ર શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ) ।

આ પછી હાથમાં અક્ષત અને પુષ્પ લઈ નીચે પ્રમાણે બોલીને અર્પણ કરવા.

અભીષ્ટ સિદ્ધિ મે દેહિ શરણાગત વત્તલે ।

ભક્ત્યા સમર્પયે તુભ્યં પ્રથમાવરણાર્ચનમ् ॥

ત્યારબાદ ભૂપુરની મથ્યરેખામાં અસ્ત્રોની નિકટ દસ દિક્પાલોનું
પૂર્વાદિકમથી અધોલિખિત મંત્રો બોલી પૂજન કરવું.

દ્વિતીયાવરણ

ॐ લં ઇન્દ્રાય નમઃ ।

(ઇન્દ્ર શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ) ।

ॐ રં અગ્નયે નમઃ ।

(અગ્નિ શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ) ।

ॐ યં યમાય નમઃ ।

(યમ શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ) ।

ॐ કં નિર્દ્રિતયે નમઃ ।

(નિર્દ્રિતિ શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ) ।

ॐ યં વાયવે નમઃ ।

(વાયુ શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ) ।

ॐ કું કુવેરાય નમઃ ।

(કુવેર શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ) ।

ॐ હં ઈશાયનાય નમઃ ।

(ઈશાન શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ) ।

ॐ આં બ્રહ્મણે નમઃ ।

(બ્રહ્મ શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ) ।

ॐ હીં અનન્તાય નમઃ ।

(અનન્ત શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ) ।

આ પછી હાથમાં અક્ષત - પુષ્પ લઈ નીચે પ્રમાણો બોલીને અર્પણ કરવાં.

ॐ અભીષ્ટસિદ્ધિ મે દેહિ શરણાગત વત્સલે ।

ભક્ત્યા સમર્પયે તુભ્યં દ્વિતીયાવરણાર્ચનમ् ॥

ત્યારબાદ ભૂપુરની અંદરની રેખાઓ અને દ્વારો પર પૂર્વાદિ કમથી ચાર દિક્પાલોનું નીચે બતાવેલ મંત્રો વડે તૃતીય આવરણમાં પૂજન કરવું.

તૃતીયાવરણ

ॐ કરાલાય નમઃ ।

(કરાલ શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ) ।

ॐ વિકરાલ શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ) ।

ॐ અતિકરાલાય નમઃ ।

(અતિકરાલ શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ) ।

ॐ મહાકાલાય નમઃ ।

(મહાકાલ શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ) ।

આ પછી હાથમાં અક્ષત પુષ્પો લઈને નીચે પ્રામણો બોલીને પુષ્પાંજલિ અર્પણ કરવી.

ॐ અભીષ્ટ સિદ્ધિ મે દેહિ શરણાગત વત્સલે ભક્ત્યા સમર્પયે તુભ્યં તૃતીયાવરણાર્ચનમ् ॥

આ પછી ચતુર્થ આવરણમાં પૂર્વાદિ કુમથી આઠ શક્તિઓનું પૂજન કરવું.

ચતુર્થાવરણ

ॐ એકલિજ્ઞાય નમઃ ।

(એકલિંગ શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ) ।

ॐ યોગિન્યૈ નમઃ ।

(યોગિની શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ) ।

ॐ ડાકિન્યૈ નમઃ ।

(ડાકિની શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ) ।

ॐ ભૈરવૈ નમઃ ।

(ભૈરવી શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ) ।

ॐ મહાભૈરવૈ નમઃ ।

(મહાભૈરવી શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ) ।

ॐ ઇન્દ્રાક્ષયૈ નમઃ ।

(ઇન્દ્રાક્ષયૈ નમઃ શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ) ।

ॐ અસિતાંગ્યૈ નમઃ ।

ॐ અસિતાંગી શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ) ।

ॐ સંહારિણ્યૈ નમઃ ।

(સંહારિણી શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ) ।

આ પછી હાથમાં અક્ષત-પુષ્પો લઈને નીચે પ્રમાણો બોલીને પુષ્પાંજલિ અર્પણ કરવી -

ॐ અમ્રીષ સિદ્ધિ મે દેહિ શરણાગત વત્સલે । ભક્ત્યા સમર્પયે તુભ્યં ચતુર્ષર્વિરણાર્ચનમ् ॥

આ પછી પંચમ આવરણમાં પૂર્વાદિ કુમથી નિભ લિખિત મંત્રો વડે ખંડગોનું પૂજન નીચે પ્રમાણો કરવું.

પંચમાવરણ

ॐ અં ખડ્ગાય હૃદયાય સ્વાહા । (આન્નેયે)

(હૃદયકિત્ત શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમ :) ।

ॐ ઈ સુખડ્ગાય શિરસે સ્વાહા । (ઇશાને)

(શિર કિત્ત ॐ શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમ :) ।

ॐ ઊં વજ્ઞાય શિખાયૈ સ્વાહા । (નૈત્રધ્રત્યે)

(શિખા શક્તિ શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમ :) ।

ॐ એં પાશાય કવચાય સ્વાહા । (વાયવ્યે)

(કવચ શક્તિ શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમ :) ।

ॐ ઔં અંકુશાય નેત્રવ્યાય સ્વાહા । (મધ્યે)

(નેત્ર કિત્ત શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમ :) ।

ॐ અઃ સુરક્ષા અસુરક્ષાય અસ્વરદ્ધય ફટ સ્વાહા । (દિક્ષા)

(અસ્વ શક્તિ શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમ :) ।

આ પછી હાથમાં અક્ષત - પુષ્પો લઈને નીચે પ્રમાણો બોલીને પુપાંજલિ અર્પણ કરવી.

ॐ અમ્રીષ મે દેહિ શરણાગત વત્સલે । ભક્ત્યા સમર્પયે તુભ્યં પંચમાવરણમ् ॥

ત્યારબાદ છંદા આવરણમાં સાધકે ખટ્કોણાની અંદર અને ત્રિવૃત્તોથી બહારના ત્રિકોણમાં નીચે લખેલ મંત્રો વડે ન્રણ દેવીઓનું પૂજન કરવું.

ષષ્ઠાવરણ

ॐ એં છિન્નમસ્તાયૈ નમ : ।

(છિન્નમસ્તા શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમ :) ।

ॐ એં ડાકિન્યૈ નમ : ।

(ડાકિની શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમ :) ।

ॐ એં વર્ણિન્યૈ નમઃ ।

(વર્ણિની શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ) ।

આ પછી હાથમાં અક્ષત - પુષ્પો લઈને નીચે પ્રમાણો બોલીને પુષ્પાજલિ અર્પણ કરવી.

ॐ અભીષ્ટ સિદ્ધિ મે દિહિ શરણાગત વત્તલે ।

ભવત્યા સમર્પયે તુભ્યં ષષ્ઠમાવરણાર્ચનમ् ॥

(ઇની આવરણપૂજા)

■ મંત્ર ૪૫ :

આવરણ પૂજન કર્યા પછી સાધકે ન્યાસાદિક કરી મૂળ મંત્રનો જપ કરવો. સર્વ પ્રથમ 'વજ્રવૈરોચનીયે હું' । કુલ્લિકા મંત્રનો પોતાની મૂર્ખા (મસ્તક) પર ૧૦ વાર જપ કરવા ફરીથી પોતાના શિર ઉપર 'શ્રીં હીં હું' માલિની મંત્રના ૧૦૦ વાર જપ કરવા. આ પછી-

એં શ્રીં કર્તીં હીં એં વજ્રવૈરોચનીયે હું હું ફટ સ્વાહા એં સ્વાહા ।

એ પ્રમાણો દીપિની - મંત્રના ૧૦ વાર જપ કરવા. ત્યાર બાદ માળા લઈને તેનું પૂજન કરી અંતમાં નીચે પ્રમાણેના છિન્નમસ્તાના મંત્રના જપ કરવા.

શ્રીં હીં કર્તીં એં વજ્રવૈરોચનીયે હું હું ફટ સ્વાહા ।

મંત્ર જપ સમાપ્ત કરીને 'ॐ હીં ઊ' એ પ્રમાણો શાપોદ્ધાર મંત્રના ૧૦૮ વાર જપ કરવા. ત્યારપછી દેવીના હાથમાં જળસિંયન કરીને જપનું ફળ અર્પણ કરવું અને અધોલિખિત મંત્રનું ઉચ્ચારણ કરવું.

ॐ ગુહ્યાતિગુહ્ય ગોપ્ત્રી તં ગૃહણાસ્મલ્કૃતં જપમ् ।

સિદ્ધિર્ભવતુ મે દેવિ ત્વત્સાદાન્મહેશવરિ ॥

ત્યારબાદ કવચ - સ્તોત્રાદિના યથાશક્તિ પાઠ કરીને એકવાર પ્રદક્ષિણા કરવી.

■ વિસર્જન :

ॐ ઉચ્છિષ્ટચાણડાલિન્યૈ નિર્માલ્યભોજિન્યૈ સ્વાહા ॥

એ પ્રમાણો મંત્રનું ઉચ્ચારણ કરી સંહાર મુદ્રા પ્રદર્શિત કરી દેવી પૂજનનું વિસર્જન કરવું.

૧૭. શ્રી છિન્નમસ્તા સપ્તાદશાક્ષર મંત્ર સાધના

‘મંત્ર મહારૂપ’ નામક પ્રાચીન ગ્રંથમાં (૧૭) અક્ષરનો મંત્ર જે ભગવતી છિન્નમસ્તાનો છે તે આ પ્રમાણે છે.-

ॐ શ્રી હીં હીં હીં કર્લીં એ વજ્ર - વૈરોચનીયે હીં હીં ફટ્ સ્વાહા ।

આજ સુધી આ મંત્રને ‘મંત્ર મહોદધિ’ અનુસાર સ્વીકાર કરવાનો ઉલ્લેખ છે, પરંતુ તેમાં મંત્રોદ્ધાર નીચે પ્રમાણે આપવામાં આવેલ છે.

છિન્નમસ્તા-મનું વક્ષ્યે, શીગ્ર-સિદ્ધિ-વિધાયિનં ।

પદ્મસના શિવા - યુગ્મ, ભૌતિક : શાશી-શેખર : ॥

વજ્ર - વૈરોગનીયે નામ-યુક્ત : સદાગતિ : ॥

માયા - યુગાસ્ત્ર-દહન-પ્રિયાન્ત : પ્રણવાદિક : ॥

અર્થાત્ શીગ્ર સિદ્ધિ આપનારો શ્રી છિન્નમસ્તાનો મંત્ર કહીશ. પદ્મસના શ્રી શિવાયુગ્મ ‘હીં હીં’, શિશેખર ભૌતિક ‘ઓ’, ‘વજ્ર-વૈરોચની’, પદ્મ નામયુક્ત સદાગતિ ‘યે’ માયા યુગ્મ ‘હીં હીં’, અસ્ત્ર ‘ફટ્’, અંતમાં દહનપ્રિયા ‘સ્વાહા’ અને આદિમાં પ્રષ્ણાવ ‘ॐ’.

આ રીતે ભગવતી છિન્નમસ્તાનો સતર (૧૭) અક્ષરનો બીજો એક મંત્ર નીચે દર્શાવ્યા પ્રમાણે છે -

ॐ શ્રી હીં હીં હીં એ વજ્ર-વૈરોચનીયે હીં હીં ફટ્ સ્વાહા ।

· -જેની કૃપા પ્રાપ્ત કરી મનુષ્ય સદાશિવત્વને પ્રાપ્ત કરે છે, પુત્ર હીન વ્યક્તિ પુત્રવાન બને છે. નિર્ધન વ્યક્તિ ધનવાન બને છે અને તે અનુસાર કવિત્વ તથા પાંડિત્યનો લાભ પણ પ્રાપ્ત થાય છે. તે સર્વકણદાયિની ‘પ્રયંડ-ચંડિકા’નો મંત્ર ભતાવવામાં આવે છે. તેને જે છિન્નમસ્તા પણ કહેવામાં આવે છે.

‘વિશ્વસાર’ અને ‘રુદ્રયામલ’ નામક તંત્ર ગ્રંથના મત અનુસાર તંત્રસાર માં સોળ (૧૬) અક્ષરનો મંત્ર આ પ્રમાણે ઉદ્ભૂત કરવામાં આવેલ છે.

શ્રી કર્લીં હીં એ વજ્ર-વૈરોચનીયે હીં હીં ફટ્ સ્વાહા ।

આ મંત્રના આદિમાં ‘શ્રી’ ના સ્થાન પર કામબીજ ‘કલી’ માયા બીજ ‘હીં’ અને વાગ્ભવ - ભવ બીજ ‘ઓ’ લગાડવાથી ગ્રણ પ્રકારના અન્ય ખોડશોકાર મંત્ર પ્રાપ્ત થાય છે.

નીચે દર્શાવેલ મંત્રોની સાધના મંત્ર પ્રયોગ અલગ હોવા છતાં એક સમાન છે. સાધક કોઈપણ એક મંત્ર પસંદ કરી સાધના કરી શકે છે.

■ ગંત્રો :

- (૧) “ॐ શ્રીં હીં હીં વજ્ર વૈરોચનીયે હીં હીં ફટ સ્વાહા ।”
- (૨) “ॐ શ્રીં હીં હીં એં વજ્રવૈરોચનીયે હીં હીં ફટ સ્વાહા ।”
- (૩) “ॐ શ્રીં હીં હીં કર્તાં એં વજ્રવૈરોચનીયે હીં હીં ફટ સ્વાહા ।”

■ વિનિયોગ :

(૧) “ॐ અસ્ય શ્રી છિન્નમસ્તા મન્ત્રસ્ય ભૈરવ ઋપિઃ સપ્તાટ છન્દઃ છિન્નમસ્તા ભુવનેશ્વરી દેવતા હૂં હૂં વીજં (મતાત્તરેણ - હીં હીં વીજં) સ્વાહાશક્તિરભીષ્ટ સિદ્ધ્યે જપે વિનિયોગ : ।”

(૨) અસ્ય શિરાશિથ્વા - મન્ત્રસ્ય ભૈરવ ઋપિઃ | સપ્તાટ છન્દઃ | છિન્નમસ્તા દેવતા હીં હીં વીજં | સ્વાહા શક્તિઃ | અભીષ્ટ - સિદ્ધ્યે જપે વિનિયોગ : | (મંત્ર મહાર્ણવી) આ પછી નીચે પ્રમાણે ન્યાસ કરવા જોઈએ.

■ ઋષ્યાદિ ન્યાસ :

- ॐ ભૈરવ ઋષયે નમ : - શિરસિ ।
- સપ્તાટ છન્દસે નમ : - મુહે ।
- છિન્નમસ્તા દેવતાયૈ નમ : - હૃદિ ।
- હૂં હૂં વીજાય નમ : - ગુહ્યે ।
- (મતાત્તરેણ - હીં હીં વીજાય નમ :)
- સ્વાહા શક્તયૈ નમ : - પાદયો ।
- વિનિયોગાય નમ : - રાર્વઙ્ગે । (ઇતિ ઋષ્યાદિ ન્યાસ :)

■ કરાઙ્ગ ન્યાસ :

- ॐ આં ખડ્ગાય હીં હીં ફટ હૃદયાય સ્વાહા - કનિષ્ઠયો : ।
- ॐ ઈ સુહડ્ગાય હીં હીં ફટ શિરસે સ્વાહા - અનામિકયો : ।
- ॐ ઊં વજ્રાય હીં હીં ફટ શિક્ખાયૈ સ્વાહા - મધ્યમયો : ।
- ॐ એં પાશાય હીં હીં ફટ કવચાય સ્વાહા - તર્જન્યો : ।
- ॐ ઔં અંકુશાય હીં હીં ફટ નેત્રત્રયામ સ્વાહા - અઙ્ગુષ્ઠયો : ।
- ॐ અ : વસુરક્ષ હીં હીં ફટ અસ્ત્રાય ફટ - કરતલકરૂષ્યયો : ।
- (ઇતિ કરાઙ્ગ ન્યાસ :)

■ હૃદયાદિ ષઢ્ઙ ન્યાસ :

- ॐ આં ખજ્ઞાય હૃદયાય નમ : સ્વાહા ।

ॐ ઈ સુખજ્ઞાય શિરસે ખાહા ખાહા ।

ॐ ઊં વજ્ઞાય શિખાયै વષટ્ ખાહા ।

ॐ એં પાશાયા કવચાય હું ખાહા ।

ॐ ઔં અંકુશાય નેત્રત્રયાય વૌષટ્ ખાહા ।

ॐ અઃ સુરક્ષરક્ષ હીં હીં અસ્ત્રાય ફટ્ ખાહા ।

(ઇતિ હૃદયાદિ ષડ્જ ન્યાસ :)

આ પછી ફરીથી નીચે મુજબ કરવું.

ॐ હીં હીં કલીં એં વજ્ઞાવૈરોચનીયે હીં હીં ફટ્ ખાહા મસ્તકાદિ પાદ પર્યન્તમ् ।

ॐ શ્રી હીં કલીં એં વજ્ઞારૈરોચનીયે હીં હીં ફટ્ ખાહા પાદાદિ મસ્તકાન્તમ् ।

— આ પ્રમાણે નણવાર ન્યાસ કરવા. ત્યારબાદ નીચે મુજબ ધ્યાન કરવું.

‘મંત્ર મહોદધિ’ અને ‘મંત્ર મહાર્ણવ’ માં ભગવતી છિન્નમસ્તાનું ધ્યાન નીચે મુજબ છે.

■ ધ્યાન :

ભાસ્વન્મણ્ડલ-મધ્યગાં નિજ-શિરશિષ્ઠબ્રં વિકીર્ણાલકમ्,

સ્કારાસ્યં પ્રપિવદ્દ ગલાત્ સ્વ-રુધિરં વામે કરે વિશ્રતીમ् ।

યામાસક્ત - રતિ - સ્મરોપરિ ગતાં સખ્યૌ નિજે ડાકિની-

વર્ણિન્યૌ પરિ - દૃશ્ય-મોદ-કલિતાં શ્રીછિન્ન - મસ્તાં ભજે ॥

અર્થાત् - સૂર્યમંડળની મધ્યમાં વિરાજમાન, ડાબાહાથમાં પોતાનું કપાયેલ મસ્તકને ધારણ કરનારી, વિખરાયેલ વાળવાળી, ગળામાં નીકળતા પોતાના રક્તના પ્રવાહને પીવાવાળી, મૈથુનમાં આસક્ત રતિ અને કામદેવની ઉપર વિરાજમાન, પોતાની બે સખીઓ ડાકિની અને વર્ણિનીની સાથે આનંદિતા શ્રી છિન્નમસ્તાને હું ભજું છું.

‘શાક્તપ્રમોદ’ અને ‘મંત્ર મહાર્ણવ’ નામક ગ્રંથોમાં ભગવતી શ્રી છિન્નમસ્તા દેવીનું વિસ્તૃત ધ્યાન નીચે મુજબ આપવામાં આવેલ છે.

પ્રત્યાતીઢ-પદાં સદૈવ દધતોં છિન્ન શિરઃ કર્તૃકામ્,

દિગ્-વન્નાં સ્વ-કવન્ય-શોળિત-સુધા-ધારાં પિવન્તી મુદા ।

નાગાવદ્ધ-શિરો-મર્ણિં ત્રિ-નયનાં હૃદ્યત્યલાલંકૃતામ्, ।

રત્યાસક્ત - મનોભવોપરિ - દૂઢાં ધ્યાયેજવા-સત્ત્રીભામ् ॥૧૯॥

દક્ષે ચાતી-સિતા વિમુક્તં - ચિકુરા કર્ત્તી તથા ખર્ણ,
હસ્તાભ્યાં દધતી રજો-ગુણ-ભવા નામનાપિ સા વર્ણિની ।

દેવ્યાશિથીન-કવન્ધતઃ પતદસૃગ-ધારાં પિવન્તી મુદા,
નાગાબદ્ધ - શિરો-મણિર્મનુ-વિદા ધ્યેયા સદા સા સુરૈ: ॥૨॥

પ્રત્યાલીઢ-પદા કવન્ધ-વિગલદ્ રક્તં પિવન્તી મુદા,
સૈષા યા પ્રલયે સમસ્ત - ભુવનં ભોક્તું ક્ષમા તામસી ।

શક્તિઃ સાપિ પરાત્પરા ભગવતી નામા પરા ડાકિની,
ધ્યેયાં ધ્યાન - પરૈ: સદા સ-વિનયં ભક્તોષ્ટ-ભૂતિ-પ્રદા ॥૩॥

અર્થાત્ - ભગવતી છિન્નમસ્તા સદૈવ ડાબા પગને આગળ રાખે છે. હાથોમાં કપાયેલ મસ્તક અને કાતર ધારણા કરે છે. તે વસ્ત્રાદીન - દિગંબરા છે અને આનંદપૂર્વક પોતાના ધડ (કબંધ)ની રક્ત ધારાને પીતી રહે છે. શિર પર નાગ દ્વારા બાંધેલ મણિ શોભાયમાન છે. ત્રણ નેત્રો છે અને હદ્ય પર કમળની માળા છે. રતિમાં આસક્ત રતિ - કામદૈવની ઉપર વિરાજમાન તેને જેવા પુષ્ટ (જસૂદના ફૂલ) સમાન રક્ત વર્ણવાળી ધ્યાન કરવું જોઈએ.

તેની જમણી બાજુ એ અત્યંત ગૌરવર્ણવાળી, ખુલ્લા કેશવાળી, બંને હાથોમાં કાતર અને ખખર ધારણા કરનારી, રજોગુણથી ઉત્પત્ત વર્ણિની' નામની દેવી છે, જે ભગવતીના કપાયેલ ધડમાંથી નીકળતી રક્ત ધારાને આનંદયુક્ત થઈને પી રહી છે. શિર ઉપર નાગ દ્વારા બાંધેલ મણિવાળી તે દેવી મંત્રજ્ઞ દેવો દ્વારા સદા ધ્યાન કરવા યોગ્ય છે.

ડાબા પગને આગળ કરનારી, ધડથી નીકળતા રક્તને આનંદપૂર્વક પીવાવાળી, જે તામસી શક્તિ પ્રલયકાળમાં તમામ ભુવનોને ખાઈ જવા સમર્થ છે, તે 'ડાકિની' નામની પરમ શ્રેષ્ઠ ભગવતી છે, ધ્યાનમાં જોડાયેલ સાધકો દ્વારા તેમનું સદા વિનયપૂર્વક ધ્યાન થતું જોઈએ. તે ભક્તોને વાંछિત ઐશ્વર્ય આપનારી છે.

'શાક્ત-પ્રમોદ' ગ્રંથમાં બતાવેલ પૂજાવિધિ અંતર્ગત ઉક્ત ધ્યાનને વધુ વિસ્તૃત રૂપ આપવામાં આવેલ છે. 'મંત્ર - મહાર્ણીવ' નામક ગ્રંથમાં વિસ્તૃત ધ્યાન નીચે પ્રમાણે આપવામાં આવેલ છે.

સ્વ-નામૌ નીરજં વ્યાયેદ્ર્દ્ર વિકસિતં સિતં, તત્-પદ્-કોશ-મધ્યે તુ મણ્ડલં ચણ્ડ-રોચિષ : ।
જપા-કુસુમ-સઙ્ગાશં રક્તં-વન્ધૂક-સત્રિભં, રજ :-સત્વ-તમો-રેખા-યોનિ-મણ્ડલ-મણિડતમ् ॥
મધ્યે તુ તાં મહા-દેવીં સૂર્ય-કોટિ-સમ-પ્રભાં, છિવ-મસ્તાં કરે વામે થારયન્તીં સ્વ-મસ્તકમ् ।
પ્રસારિત-મુર્ખીં ભીમાં લેલિહાનાગ-જિદ્હિકાં, પિવન્તીં રૌથરીં ધારાં નિજ-કણ્ઠ-વિનિર્ગતામ् ॥
વિકીર્ણ-કેશ-પાશાં ચ નાના-પુષ્ટ-સમચ્ચિતાં, દક્ષિણે ચ કરે કર્ત્તી મુણ્ડ-માલા-વિભૂષિતામ् ।
દિગમ્બરાં મહા-ઘોરાં પ્રત્યાલીઢ-પદે સ્થિતાં, અસ્થિ-માલા-ઘરાં દેવીં નાગ-વજોપવીતિનીમ् ॥

રતિ-કામોપવિદાં ચ સદા ધ્યાયન્તિ મન્ત્રિણ : , સદા પોડશ-વર્ષીયાં પીનોવ્રત-પયોધરામ્ ।
 વિપરીત-રતારકતૌ ધ્યાયેદ્ રતિ-મનોભવૌ, ડાકિની-વર્ણિની-યુક્તાં વામ-દક્ષિણ-યોગત : ॥
 દેવી-ગલોછલદ્-રક્ત-ધારા-પાનં પ્રકુર્વત્તિં, વર્ણિનીં લોહિતાં સૌમ્યાં મુક્ત-કેશીં દિગ્મ્બરામ્ ।
 કપાલ-કર્ત્રિકા-હસ્તા વામ-દક્ષિણ-યોગત : ય નાગ-યજ્ઞોપવીતાદ્વાં જ્વલત્-તેજો-મયીમિવ ॥
 પ્રત્યાલીઢ - પદાં વિદ્યાં નાનાલંદ્ધાર- ભૂષિતાં, સદા દ્વાદશ-વર્ષીયામસ્તિ-માલા-વિભૂષિતામ્ ।
 ડાકિનીં વામ-પાશ્રેં તુ કલ્ય-સૂર્યાનલોપમાં, વિશુદ્ધાં વ્રિ-નવનાં દન્ત-પંક્તિ-ઘલાકિનીમ્ ॥
 દંસ્થા-કરાલ-વદનાં પીનોવ્રત-પયોધરાં, મહા-દેવીં મહા-ધોરાં મુક્ત-કેશીં દિગ્મ્બરામ્ ।
 લેલિહાન-મહા-જિહાં મુણ્ડ-માલા-વિભૂષિતાં, કપાલ-કર્ત્રિકા-હસ્તાં વામ-દક્ષિણ-યોગત : ॥
 દેવીં ગલોછદ્ - રક્ત-ધારા-પાનં પ્રકુર્વત્તિં, કર-સ્થિત-કપાલેન ભીપણેનાતિ - ભીપણામ્ ।
 આભ્યાં નિપેવમાણાં તાં ધ્યાયેદ્ દેવીં વિચક્ષણ : (પિવનીમિતિ તેન સુખનેતિ શેષ :) ॥

અર્થાત્ - પોતાની નાભિમાં અધ્યા ખીલેલા શ્વેત કમળનું ધ્યાન કરવું. એ
 કમળના કોષની ભધ્યમાં જસૂદના પુષ્પો સમાન લાલ રંગવાળા અને રજો-સત્ત્વ -
 તમો સંશક્ત ત્રણા રેખારૂપ યોનિમંડળમાં સુશોભિત સૂર્ય મંડળની ભાવના કરો. આ
 મંડળની ભધ્યમાં કોટિ સૂર્યોની સમાન પ્રભાવાળી મહાદેવી છિન્ધમસ્તા વિરાજમાન
 છે અને પોતાના ડાબા હાથમાં પોતાનું કપાયેલ મસ્તક ધારણ કરેલ છે. તેનું મુખ
 વિસ્તૃત અને ભયાનક છે. ભયંકર જીભથી વારંવાર ઓઠોને ચાટી રહી છે. પોતાના
 કંદમાંથી નીકળતી રક્તધારાનું પાન કરી રહી છે. કેશ વિખરાયેલા છે અને વિવિધ
 પુષ્પોથી સજ્જિત છે. જમણા હાથમાં કાતર છે અને ગળામાં મુષુડમાલા ધણી જ
 ડર ઉપજાવનારી છે. જમંડો પગ આગળ અને ડાબો પગ કંઈક પાછળ છે.
 હાડકાંની માળા અને સર્પાનું યજ્ઞોપવીત કામદેવની ઉપર બેઠી છે. તે સદા સોળ
 વર્ષની લાગે છે. બંને સ્તન સ્થૂળ અને ઉભત છે. તેમની ડાબી અને જમણી બાજુઓ
 કંમશા : ડાકિની અને વર્ણિની નામની બે સખીઓ છે. તેઓ દેવીના ગળામાંથી
 નીકળતી રક્તધારાનું પાન કરી રહી છે.

વર્ણિનીની આકૃતિ સૌમ્ય, વર્ણ લાલ, કેશ ધૂટા ખુલ્લા છે. તે પડા નજીન છે.
 ડાબા હાથમાં નરમુંડ અને જમણા હાથમાં કાતર છે. ગળામાં સર્પનું જનોઈ
 (યજ્ઞોપવીત) છે. જાજવલ્યમાન તેજથી એનું સ્વરૂપ પૂર્ણ છે. એનો જમણો પગ
 કંઈક પાછળ રહેલો છે. આ વિવિધ આભૂષણો અને હાડકાંની માળાથી સજ્જિતા
 છે. સોળ વર્ષની છે.

દેવીની ડાબી બાજુ ડાકિની છે, જે પ્રલય કાલીન દ્વાદશ સૂર્યાં અને અણિના
 સમાન ઉજ્જવળ વર્ણની છે. એની જટાજૂટ વીજળી સમાન દીપિત્તિમાન છે. તે ત્રણ
 નેત્રોવાળી ત્રિનેત્રા છે અને દાંત બહુ જ શુભ છે. કરાળ દાંતથી એનું મુખ ધણું જ

ભયંકર લાગે છે. બંને સ્તરન ખૂબ ઉત્તે અને અને સ્થૂળ છે. આકૃતિ ધર્મી જ ભયંકર, કેશ વિખરાયેલા અને નજીન શરીરવાળી છે. લોલ જીભ બહુ જ મોટી છે. મુંડમાળા ધારણા કરેલી છે. ડાબા હાથમાં નરમુંડ અને જમણા હાથમાં કાતર છે. દેવીના ગળામાંથી નીકળતી રક્ત ધારાનું તે પાન કરી રહી છે.

તે ડાક્ની અને વર્ણિની છિન્નમસ્તા દેવીની સેવા કરે છે.

‘ભૈરવતંત્ર’માંથી ઉદ્ધૃત ધ્યાન નીચે મુજબ છે.

“સ્વ-મસ્તકં સ-ખર્પરં, રક-ધારામિ-પૂરિતં ।
લલજિહં મહાર્મીમં, ધૃતં વામ-ભુજે તથા ॥”

અર્થાત્ રક્તધારાથી પરિપૂર્ણ ખર્પર સહિત પોતાના મસ્તકને અને મહા ભયાનક લપલપાતી જીભને ડાબા હાથમાં ધારણા કરેલ છે.

‘શ્રી છિન્નમસ્તા નિત્યાર્થનમાં ઉક્ત વિસ્તૃત ધ્યાનમાં ‘સ્વનાભૌ’ થી ‘પીનોગ્રન્તા-પ્રોથરાં’ સુધીનો અંશ આપવામાં આવેલ છે. ‘વર્ણિની’ અને ‘ડાક્ની’ શક્તિઓના ધ્યાન અલગ આપવામાં આવેલ છે.

‘શાક્ત પ્રમોદ’ નામક ગ્રંથમાં યતિઓ અને ગૃહસ્થો માટેના ધ્યાન નીચે પ્રમાણો અલગ રીતે આપવામાં આવેલ છે.

૧. સ્વ-નાભૌ નીરજં ધ્યાયેદ, ભાનુ-મણ્ડલ-સગ્રિભો યોનિ-ચક્ર-સમાયુક્તં, ગુણ-ત્રિત્ય-સંજ્ઞિતં ॥

તત્ત્વ મધ્યે મહા-દેવીં, છિન્નમસ્તાં સ્મરેદ્ય યતિઃ । પ્રદીપ-કલિકાકારામદ્વિતીય-વ્યવસ્થિતામ् ॥

યોનિ-મુદ્રા-માયુક્તાં, હૃદય-સ્થિત-લોચનામ् ॥

૨. અન્તરે સ્વ-શરીરસ્ય, નાભિ-નીરજ-સઙ્ગતાં । નિર્લેષા નિર્ગુણાં સૂક્ષ્માં, વાલ-ચન્દ્ર-સમ-પ્રભામ् ।

સમાધિ-માત્ર-ગમ્યાં તુ, ગુણ-ત્રિત્ય-વેષ્ટિતાં । કલાતીતાં ગુણાતીતાં, મુક્તિ-માત્ર-પ્રદાયિનીમ् ॥

ઉક્ત પ્રકારથી ધ્યાન કર્યા બાદ માનસોપચારથી દેવીનું પૂજન કરીને ‘તારાપૂજન પદ્ધતિ કમ’ થી અર્ધસ્થાપન કરવું. પછી નીચે પ્રમાણો પીઠપૂજા કરવી.

■ પીઠ-પૂજા :

ॐ આધાર શક્તયે નમઃ । ॐ પ્રકૃતયે નમઃ । ॐ કૂર્માય નમઃ । ॐ અનન્તાય નમઃ । ॐ પૃથિવ્યૈ નમઃ । ॐ ક્ષીર સમુદ્રાય નમઃ । ॐ રલદ્વીપાય નમઃ । ॐ કલ્યાન્ધુકાય નમઃ । ॐ સ્વર્ણસિંહાસનાય નમઃ । ॐ આનન્દ કન્દાય નમઃ । ॐ સંવન્દ્રિલાય નમઃ । ॐ સર્વત્ત્વાત્મક પદ્માય નમઃ । ॐ સં સત્ત્વાય નમઃ । ॐ રં રજસે નમઃ । ॐ તં તમસે નમઃ । ॐ આં આત્મને નમઃ । ॐ અં અન્તરાત્મને નમઃ । ॐ ં પરમાત્મને નમઃ । ॐ હીં જ્ઞાનાત્મને નમઃ । મધ્યે - ॐ રતિ કામાભ્યાં નમઃ ।

ઉક્ત મંત્રોથી પીઠપૂજા કરી પીઠાદિમાં રચિત સર્વતોભદ્રમંડળમાં આધાર શક્તિથી આરંભી પરતત્ત્વાન્ત પીઠદેવતાઓની સ્થાપના કરી લેવી.

“ॐ આં આધાર શક્ત્યાદિપરતત્ત્વાન્ત પીઠ દેવતાભ્યો નમઃ ।”

આ પ્રમાણે પૂજા કરીને નવપીઠ શક્તિઓની પૂર્વાદિ કમથી નીચે પ્રમાણે લખેલ મંત્રોથી પૂજા કરવી.

■ પીઠ શક્તિ પૂજા -

ॐ જયાયૈ નમઃ । ॐ વિજયાયૈ નમઃ । ॐ અજિતાયૈ નમઃ । ॐ અપરાજિતાયૈ નમઃ । ॐ નિત્યાયૈ નમઃ । ॐ વિલાસિત્યાયૈ નમઃ । ॐ દોષ્યાયૈ નમઃ । ॐ ધોરાયૈ નમઃ । મધ્યે - ॐ મઙ્ગલાયૈ નમઃ ।

આ પછી -

“ॐ સર્વબુદ્ધિપ્રદે વર્ણનીયે સર્વસિદ્ધિપ્રદે ડાકિનીયે ॐ વજ્રવૈરોચનીયે એહોહિ નમઃ ।”

આ પીઠ મંત્રથી ‘વર્ણાનિ’ અને ‘ડાકિની’ સહિત છિન્ધભમસ્તા દેવીને આસન અર્પણ કરી તેમનું પૂજન કરવું જોઈએ.

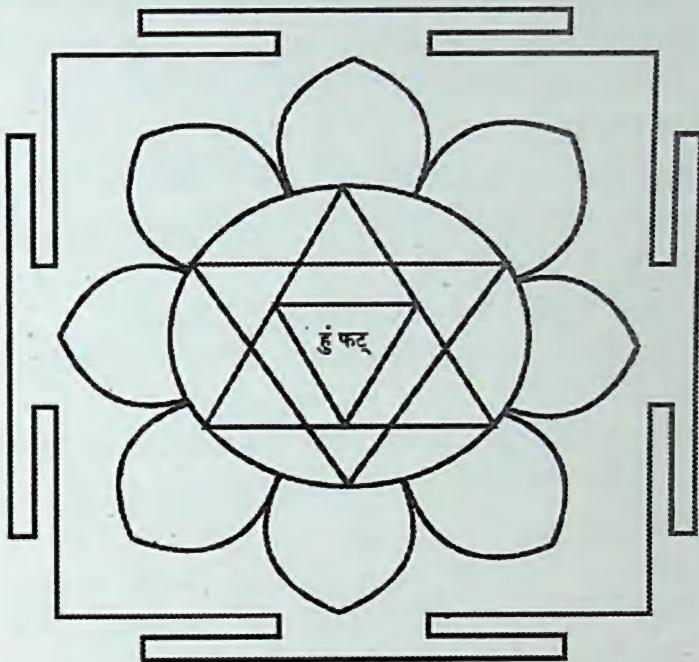
લૈરવ તંત્રમાં જણાવ્યા મુજબ - ઉક્ત પીઠ પર વિધિવત્ દેવીનું ધ્યાન કરીને નીચે લખેલ મંત્રથી આવાહન કરવું જોઈએ.

“ॐ સર્વસિદ્ધિ વર્મનીયે સર્વસિદ્ધિ ડાકિનીયે વજ્રવૈરોચનીયે ઇહ તિષ્ઠ-તિષ્ઠ ઇહ સન્નિધેહિ ઇહ સન્નિરુદ્ધર્વ ।”

આ પ્રકારે આવાહન કર્યા બાદ -

“ॐ વજ્રવૈરોચનીયે દેહિ-દેહિ એહિ-એહિ ગુહ્ય-ગુહ્ય સ્વાહા મ સિદ્ધિ દેહિ - દેહિ મમશત્રૂનું મારય-મારય કરાલિકે હું ફટ સ્વાહા ।”

આ મંત્રથી દેવીનું વિધિવતું પૂજન કરવું જોઈએ. ત્યારબાદ નીચે મુજબ પૂજા માટે નિર્મિત યંત્રનું આવરણપૂજન કરવું

છિન્નમસ્તા પૂજન યંત્ર

■ આવરણપૂજા :

યંત્ર પર બાબ્ય આવરણથી આરંભ કરી પ્રતિલોમ કમથી પૂજન કરવું. ભૂપુરના બહારના ભાગમાં વજ આદિ આયુધોનું તેની અંદર હજુ આદિ દિક્પાલોનું, ભૂપુરના ચારો દાર પર દ્વારપાલોનું તથા અષ્ટદળમાં આઠ શક્તિઓનું પૂજન કરવું. ત્રિકોણમાં છિન્નમસ્તાદેવીનું તથા તેની આજુબાજુ 'ડાક્ની' અને 'વર્ણિની' નામક બંને સખીઓનું પ્રણાવ તથા વાગ્બીજ સહિત પૂજન કરવું. આવરણ પૂજન બાબ્ય આવરણથી પ્રારંભ કરીને પ્રતિલોમ કમથી નીચે પ્રમાણે કરવું.

પ્રથમ આવરણમાં ભૂપુરની બહાર પૂર્વાદિ દિશાઓમાં પૂજન કરવું.

■ પ્રથમાવરણ :

ॐ વજ્ઞાય નમઃ । ॐ શક્તયે નમઃ । ॐ દણ્ડાય નમઃ । ॐ ખડ્ગાય નમઃ । ॐ પ્રાશાય નમઃ । ॐ અંકુશાય નમઃ । ॐ ગદાયૈ નમઃ । ॐ શૂલાય નમઃ । ॐ પદ્માય નમઃ । ॐ ચક્રાય નમઃ ।

ઉક્ત મંત્રોથી આયુધોનું પૂજન કર્યા બાદ હાથમાં પુષ્પાંજલિ લઈને –

ॐ અમીષસિદ્ધિ મે દેહિ શરણાગત વત્સલે । ભક્ત્યા સમર્પયે તુભ્યં પ્રથાવરણાર્ચનમ્ – એ પ્રમાણો બોલી પુષ્પો અર્પણ કરવાં. આ પછી વિશેખાધ્યમાંથી જલબિંદુ અર્પણ કરતાં “પૂજિતાસ્તર્પિતાસસન્તુ” એમ કહેવું. આ પછી ભૂપુરની અંદર પૂર્વાદિ દિશાઓમાં દ્વિતીયાવરણ પૂજન કરવું.

■ દ્વિતીયાવરણ :

ॐ લં ઇન્દ્રાય નમઃ । ॐ રં અગ્નયે નમઃ । ॐ મં યમાયે નમઃ । ॐ ક્ષં નિગ્રહતયે નમઃ । ॐ વં વરુણાય નમઃ । ॐ યં વાયવે નમઃ । ॐ કું કુવેરાય નમઃ । ॐ હં ઈશાનાય નમઃ । ॐ આં બ્રહ્મણે નમઃ । ॐ હીં અનન્તાય નમઃ ।

ઉક્ત મંત્રથી ભૂપુરની અંદર દશ દિક્પાલોનું પૂજન કરીને –

ॐ અમીષસિદ્ધિ મે દેહિ શરણાગત વત્સલે । ભક્ત્યા સમર્પયે તુભ્યં દ્વિતીયાવરણાર્ચન-મ् ।

– એ પ્રમાણો બોલી પુષ્પો અર્પણ કરવાં. આ પછી વિશેખાધ્યમાંથી જલ બિંદુ અર્પણ કરતાં “પૂજિતાસ્તર્પિતાસસન્તુ” એમ કહેવું.

■ તૃતીયાવરણ :

ॐ કરાલાય નમઃ ।

(કરાલ શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।)

ॐ વિકરાલાય નમઃ ।

(વિકરાલ શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।)

ॐ અતિકરાલાય નમઃ ।

(અતિકરાલ શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।)

ॐ મહાકાલાય નમઃ ।

(મહાકાલ શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।)

ઉક્ત મંત્રોથી દ્વારપાલોનું પૂજન કર્યા બાદ –

ॐ અમીષસિદ્ધિ મે દેહિ શરણાગત વત્સલે ।

ભક્ત્યા સમર્પયે તુભ્યં તૃતીયાવરણાર્ચનમ् ॥

– એ પ્રમાણો બોલી પુષ્પો અર્પણ કરવાં. આ પછી વિશેખાધ્યમાંથી જલબિંદુ અર્પણ કરતાં “પૂજિતાસ્તર્પિતાસસન્તુ” એમ કહેવું.

આ પછી અષ્ટદોમાં પૂજ્યા તથા પૂજકના અંતરાલને પૂર્વ દિશા માનીને તદ્દાનુસાર અન્ય દિશાઓની કલ્પના કરીને પ્રાચીકમથી નીચે મુજબ શક્તિઓનું પૂજન કરવું.

■ ચતુર્થવરણ :

ॐ એકલિંગાયै નમઃ ।

(એકલિંગ શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।)

ॐ યોગિન્યૈ નમઃ ।

(યોગિની શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।)

ॐ ડાકિન્યૈ નમઃ ।

(ડાકિની શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।)

ॐ ભૈરવ્યૈ નમઃ ।

(ભૈરવી શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।)

ॐ મહાભૈરવ્યૈ નમઃ ।

(મહાભૈરવી શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।)

ॐ ઇંગ્રાદ્યૈ નમઃ ।

(ઇંગ્રાદી શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।)

ॐ અસિતાંગ્યૈ નમઃ ।

(અસિતાંગી શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।)

ॐ સંહારિણ્યૈ નમઃ ।

(સંહારિણી શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।)

ઉક્ત મંત્રોથી શક્તિઓનું પૂજન કર્યા બાદ -

ॐ અભ્યસિદ્ધિ મે દેહિ શરણાગત વત્સલે । ભક્તયા સમર્પયે તુભ્યં ચતુર્થવરણ અર્ચનમ् ॥

- એ પ્રમાણે બોલી પુષ્પો અર્પણ કરવાં. આ પછી વિશેખાર્થમાંથી જલબિંદુ અર્પણ કરતાં ‘‘પૂજિતાસ્તપિતાસન્તુ’’ એમ બોલવું.

આ પછી ઘટકોણ કેસરોમાં આગનેય આદ ચાર દિશાઓ તથા મધ્યમાં -

■ પંચમાવરણ :

ॐ આંખડગાય હીં હીં ફટ્ હ્રદયાય નમઃ સ્વાહા ।

(હ્રદય શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।)

ॐ ઈ ગુખડગાય હીં હીં ફટ્ શિખાયૈ વષટ્ સ્વાહા ।

(શિર: શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।)

ॐ ઊં વજાય હીં હીં ફટ્ શિખાયૈ વષટ્ સ્વાહા ।

(શિખા શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।)

ॐ એં પાશાય હીં હીં ફટ્ કવચાય હું સ્વાહા ।

(કવચ શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।)

ॐ ઔં અંકુશાય હીં હીં ફટ્ નેત્રત્રયાય વૌષટ્ સ્વાહા ।

(નેત્રગ્રય શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।)

ॐ અઃ વસુ રક્ષ - રક્ષા હીં હીં ફટ્ અસ્ત્રાય ફટ્ સ્વાહા ।

(અસ્ત્ર શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ તર્પયામિ નમઃ ।)

ઉક્ત મંત્રોથી હદ્યાદિ ખડેગોનું પૂજન કરીને -

ॐ અભીષ્ટ સિદ્ધિ મે દેહિ શરણાગત વત્સલે ।
ભક્ત્યા સમર્પયે તુભ્યં પજ્ઞાવરણાર્ચનમ् ॥

એ પ્રમાણો બોલી પુષ્પો અર્પણ કરવાં. આ પછી વિશેખાર્થમાંથી જળબિંદુ
અર્પણ કરતાં “પૂજિતાસ્તર્પિતાસ્તન્તુ” એમ કહેવું.

■ ષષ્ઠાવરણા :

વિન્દૌ - ॐ એં છિન્નમસ્તાયૈ નમઃ શ્રીછિન્નમસ્તા-શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ નમઃ તર્પયામિ
નમઃ । દેવી દક્ષિણે - ॐ એં ડાકિન્યૈ નમઃ, શ્રીડાકિનો-શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ નમઃ
તર્પયામિ નમઃ । દેવી - વામે - ॐ એં વર્ણિન્યૈ નમઃ, શ્રીવર્ણિનો-શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ નમઃ
તર્પયામિ નમઃ ।

- આ પછી પૂર્વવત્ત પુષ્પો અર્પણ કરીને જળબિંદુ અર્પણ કરી નીચે પ્રમાણો
બોલવું.

મૂલં ॐ અભીષ્ટ - સિદ્ધિ મે દેહિ શરણાગત-વત્સલે! ભક્ત્યા સમર્પયે તુભ્યં
ષષ્ઠાવરણાર્ચનમ् । પૂજિતાસ્તર્પિતાઃ સન્તુ ।

આ પ્રમાણો આવરણ પૂજા કરીને ધૂપદાનથી નમસ્કાર પર્યન્ત પૂજન કરવું.

ત્યારબાદ અર્ધરાત્રિના સમયે નીચે પ્રમાણોનો મંત્ર બોલી બલિ અર્પણ કરવો.
(બલિદાનમાં માંસ અને માછલી અર્પણ કરવાનો પણ ઉલ્લેખ છે અને સૂરા પણ
અર્પણ કરવાની છે.)

ॐ સર્વસિદ્ધિપ્રદે વર્ણિનીયે સર્વસિદ્ધિપ્રદે ડાકિનીયે વજ્ઞવૈરોચનીયે એહેહિ ઇમં વલિ
ગુહ્ય-ગુહ્ય મમ સિદ્ધિ દેહિ હીં ફટ્ સ્વાહા ।

- બલિદાનમાં માંસાદિક બલિ સર્વ માટે અનુકૂળ નથી. એટલે સર્વ સામાન્ય
રીતે જે ફળ કાપતાં અંદરથી લાલ હોય તેવા ફળનું બલિદાન કરવાનું પણ શાસ્ત્ર
વચન છે. તે મુજબ કરી શકાય છે અને મધુર દ્રવ્યોનું પણ બલિદાન થઈ શકે છે.

મંત્ર મહાર્ણાવમાં પુરશ્યરણ માટે ચાર લાખ જપ કરવાનું વિધાન છે. પરંતુ
આ સિદ્ધવિદ્યા હોવાથી એક લાખ જપનું પુરશ્યરણ કરી શકાય. તે પુરશ્યરણના
જપનો દશાંશ હોમ પલાશ પુષ્પો, બિલ્વપુષ્પો અથવા બિલ્વફળથી કરવો જોઈએ.
તેની દશાંશ સંઘાના કમથી તર્પણ, માર્જન, બ્રાહ્મણ ભોજન સંપત્ત કરવાથી મંત્ર
સિદ્ધ થશે.

૧૮. શ્રી છિન્નમસ્તા ખોડશાકાર મંત્રસાધના

‘મંત્રકોષ’માં ભગવતી છિન્નમસ્તાના ઉપ મંત્ર ઉપલબ્ધ થાય છે. ‘શાક્ત પ્રમોદ’ નામક ગ્રંથમાં ભગવતી છિન્નમસ્તાના ખોડશાકાર (૧૬ અક્ષરનો મંત્ર છે તેનો ઉદ્ધાર નીચે મુજબ છે

લક્ષ્મી : પ્રથમ-વીજેસ્તિ, લજ્જા-વીજે મનોભવ : | તૃતીયેસ્તિસદા દેવી, મહા-પાતક-નાશિની || ચતુર્થે તુ ગુણાતીતા, મુક્તિ - વિદ્યા - પ્રદાયિકા | વકારે વરુણ : સાક્ષાત્જકારે તુ સુરાધિપ : || રેફે હૃતાશનો દેવો, વકારે વસુધાદિપ : | એકારે ત્રિપુરા દેવી, રેફે ત્રિપુર - સુન્દરી || ત્રૈલોક્ય - વિજયા દેવી, સદૈવૈકાર-સંસ્થિતા | ચકારે ચન્દ્રમા દેવો, નકારે હિ વિનાયક : || ઈકારે કમલા સાક્ષાદ્, યકારે ચ સરસ્વતી | માયા-યુગ્મે સદા દેવી - પ્રકૃત્યા સહ સજ્જાતા || વૈખરી ચૈવ ફટ - કારે, સ્વાકારે કુસુમાયુધ : | હાકારે ચ રતિસ્તિષ્ઠેદેવં મન્ત્ર-સમુચ્ચયે ||

અર્થાત् - પ્રથમ બીજમાં લક્ષ્મી ‘શ્રીં’ છે, બીજમાં લજ્જાબીજ ‘હીં’ છે. ત્રીજમાં મનોભવ ‘કરીં’ છે. આ દેવી સદા મહાપાપોનો નાશ કરનારી છે. ચોથામાં ગુણોથી પર ભુક્તિ વિદ્યાને આપનાર ‘એં’ બીજ છે. ‘વ’ માં સાક્ષાત્ વરુણાદેવ છે. અને ‘જ’ માં દેવરાજ છન્દ છે. રેફ ‘ર’ માં અર્જિનાદેવ છે, ‘ઓં’ માં પૃથ્વીપતિ છે, ‘એં’ માં ત્રિપુરાદેવી, ‘ર’ માં ત્રિપુરસુંદરી છે. ‘ઓં’ માં સદૈવ ત્રૈલોક્ય - વિજયિની દેવી વિરાજમાન છે. ‘ચ’ માં ચદ્રાદેવ, ‘ન’ માં ગણોશાળ છે. ‘ઇં’ માં સાક્ષાત્ કમલા અને ‘ય’ માં સરસ્વતી છે. માયા યુગ્મ ‘હુંહું’ માં સદા પ્રકૃતિદેવીનો સંગમ છે. ‘ફટ’ માં વૈખરીવાડી ‘સ્વા’ માં કામદેવ અને ‘હા’ માં રતિ રહેલ છે. આ રીતે મંત્રનો સમુચ્ચય છે.

ઉક્ત મંત્રના ઉદ્ધાર અનુસાર ભગવતી છિન્નમસ્તાનો સોળ (૧૬) અક્ષરનો મંત્ર બને છે. આ પ્રમાણે -

ॐ શ્રીં હીં કરીં એં વજ્જ-વૈરોચનીયે હું હું ફટ સ્વાહા

‘શ્રી છિન્નમસ્તા નિત્યાર્થન’ નામક ગ્રંથમાં આ જ મંત્ર ઉદ્ધૃત કરવામાં આવેલ છે.

આ મંત્ર એટલો અધિક શ્રેષ્ઠ છે કે અની અંદર રહેલા બીજ મંત્ર સંબંધિત દેવતાઓની કૃપા પણ સાધકને છિન્નમસ્તાની સાધના કરવા માત્રથી સ્વત : અને સાથ્યોસાથ પ્રાપ્ત થઈ જાય છે. અહીં ઉક્ત મંત્રની ઉપાસનામાં (૧) ‘શાક્ત પ્રમોદ’ (૨) મંત્ર - મહોદધિ’ અને (૩) ‘શ્રી છિન્નમસ્તા નિત્યાર્થન’ અનુસાર કમશ : ત્રણ પ્રકારના વિનિયોગ નીચે દર્શાવેલ છે. તે પૈકી સાધકે કોઈ પણ એક વિનિયોગનો ઉપયોગ સાધનામાં કરવો જોઈએ.

(૧) અસ્ય છિન્નમસ્તા - મન્ત્રય ભૈરવ ત્રષ્ણિઃ । સપ્તાટ્ છન્દઃ । છિન્નમસ્તા દેવતા । હું હું વીજં । સ્વાહા શક્તિઃ । અભીષ્ટાર્થ - સિદ્ધ્યે વિનિયોગઃ ।

(૨) ઊં અસ્ય શ્રીછિન્નમસ્તા-મન્ત્રય ભૈરવ ત્રષ્ણિઃ । સપ્તાટ્ છન્દઃ । છિન્નમસ્તા દેવતા । હું હું વીજં । સ્વાહા શક્તિઃ । મમાભીષ્ટ - સિદ્ધ્યે જપે વિનિયોગઃ ।

(૩) ઊં અસ્ય શ્રીછિન્નમસ્તા-મન્ત્રય ક્રોધ-ભૈરવ ત્રષ્ણિઃ । સપ્તાટ્ છન્દઃ । શ્રીછિન્નમસ્તા દેવતા । હું હું વીજં । સ્વાહા શક્તિઃ । ઇષ્ટ-સિદ્ધ્યૈ વિનિયોગઃ ।

આ પછી વિનિયોગને અનુરૂપ કમશઃ ઋખ્યાદિ ન્યાસ, કરન્યાસ, અંગન્યાસ પણ ત્રણા પ્રકારના ઉપરોક્ત ક્રમે નીચે દર્શાવેલ છે. તે પેકી સૂધકે કોઈપણ એક ન્યાસનો પ્રકાર જે તે વિનિયોગને અનુરૂપ ઉપયોગમાં લેવા સૂચના છે.

■ ત્રષ્ણાદિ ન્યાસ :

(૧) શિરસિ ભૈરવ-ત્રષ્ણ્યે નમઃ । મુહેસપ્તાટ્-છન્દસે નમઃ । હૃદિ છિન્નમસ્તા - દેવતાયૈ નમઃ । ગુહ્યે હું હું વીજાય નમઃ । પાદયો: સ્વાહા - શક્તયે નમઃ । સર્વાઙ્ગે અભીષ્ટાર્થ-સિદ્ધ્યે વિનિયોગાય નમઃ ।

(૨) ભૈરવાય ત્રષ્ણ્યે નમઃ શિરસિ । સપ્તાટ્-છન્દસે નમઃ મુહે । છિન્નમસ્તા - દેવતાયૈ નમઃ: હૃદિ । હું હું વીજાય નમઃ ગુહ્યે । સ્વાહા - શક્તયતે નમઃ પાદયો: | મમાભીષ્ટ - સિદ્ધ્યે જપે વિનિયોગાય નમઃ સર્વાઙ્ગે ।

(૩) શિરસિ ક્રોધ-ભૈરવાય ત્રષ્ણ્યે નમઃ । મુહે સપ્તાટ્-છન્દસે નમઃ । હૃદિ શ્રીછિન્ન-મસ્તાયૈ નમઃ । ગુહ્યે હું હું વીજાય નમઃ । પાદયો: સ્વાહા - શક્તયે નમઃ । સર્વાઙ્ગે ઇષ્ટ-સિદ્ધિ - વિનિયોગાય નમઃ ।

■ કર ન્યાસ :

(૧) ઊં ઓં ખડ્ગાય હૃદયાય સ્વાહા કનીયસ્યો: । ઊં ઈ સુખડ્ગાય શિરસે સ્વાહા પવિત્રાંગુલ્યો: । ઊં ઊં સુવજ્ઞાય શિખાયૈ સ્વાહા મધ્યમ્યો: । ઊં એં પાશાય કવચાય સ્વાહા તર્જન્યો: । ઊં ઓં અંકુશાય મંત્ર-ત્રયાય સ્વાહા અંગુષ્ઠ્યો: । ઊં અ: સુરક્ષારક્ષાસુરક્ષાયાસ્ત્રાય ફટ્ કરતલ-કરપૃષ્ઠ્યો: ।

(૨) ઊં ઓં ખડ્ગાય હીં હીં ફટ્ સ્વાહા કનિષ્ઠ્યો: । ઊં ઈ સુખડ્ગાય હીં હીં ફટ્ સ્વાહા નામિકયો: । ઊં ઊં વજ્ઞાય હીં હીં ફટ્ સ્વાહા મધ્યમ્યો: । ઊં એં પાશાય હીં હીં ફટ્ સ્વાહા પર્જન્યો: । ઊં ઓં અંકુશાય હીં હીં ફટ્ સ્વાહા અંગુષ્ઠ્યો: । ઊં અ: વસુરક્ષ હીં હીં ફટ્ સ્વાહા કરતલ-કર-પૃષ્ઠ્યો: ।

(૩) ઊં ઓં ખડ્ગાય સ્વાહા કનિષ્ઠિકાભ્યાં । ઊં ઈ સુખડ્ગાય સ્વાહા અ-નામિકાભ્યાં ઊં ઊં જાય સ્વાહા મધ્યમાભ્યાં । ઊં એં પાશાય સ્વાહા તર્જનીભ્યાં । ઊં ઓં અંકુશાય સ્વાહા અંગુષ્ઠાભ્યાં । ઊં સુરક્ષા રક્ષ અસુરક્ષાય સ્વાહા કરતલ-કરપૃષ્ઠાભ્યાં ।

■ અજ્ઞ ન્યાસ :

(૧) કુમાંક - ૧માં આપવામાં આવેલ કરન્યાસ અનુસાર ('શાક્ત પ્રમોદ' ગ્રંથ ગ્રંથમાં સ્પષ્ટ કરવામાં આવેલ નથી.)

(૨) �ॐ આં ખડ્ગાય હીં હીં ફટ્ હૃદયાય સ્વાહા । ઓં ઈ સુખડગાય હીં હીં ફટ્ શિરસે સ્વાહા । ઊં એ પાશાય હીં હીં ફટ્ કવચાય સ્વાહા । ઊં ઔં કુશાય હીં હીં ફટ્ નેત્ર-ત્રયાય સ્વાહા । ઊં અઃ વસુરક્ષ હીં હીં ફટ્ અસ્ત્રાય ફટ્ ।

(૩) ઊં આં ખડ્ગાય હૃદયાય નમઃ સ્વાહા । ઊં ઈ સુખડગાય શિરસે સ્વાહા । ઊં ઊં વજ્ઞાય શિખાયૈ વષટ્ સ્વાહા ઊં એ પાશાય કવચાય હું સ્વાહા । ઊં ઔં અંકુશાય નેત્ર-ત્રયાય વૌષટ્ સ્વાહા । ઊં અઃ સુરક્ષા રક્ષ અસુરક્ષાય અસ્ત્રાય ફટ્ સ્વાહા ।

■ અન્ય ન્યાસ :

'શાક્ત-પ્રમોદ' માં અંગન્યાસ પછી મૂલમંત્રથી 'વ્યાપકન્યાસ' કરીને ભગવતી છિન્નમસ્તાનું ધ્યાન કરવાનો નિર્દેશ છે. 'મંત્ર-મહાઈવ' માં આ વાતને સ્પષ્ટ કરવામાં આવી છે. તે મુજબ નીચે પ્રમાણે ત્રણા વાર ન્યાસ કરવા.

શ્રી હીં હીં કર્તી એ વજ્ઞ-વૈરોચનીયે હીં હીં ફટ્ સ્વાહા - મસ્તકાદિ-પાદ પર્યન્તમ
શ્રી હીં હીં કર્તી એ વજ્ઞ-વૈરોચનીયે હીં હીંફટ્ સ્વાહા - પાદાદિ - મસ્તકાન્તમ

'મંત્ર મહોદધિ'માં વ્યાપક ન્યાસનો ઉલ્લેખ નથી. શ્રી છિન્નમસ્તા નિત્યાર્થનમાં 'અંગન્યાસ' પછી 'પોઢાન્યાસ' આપીને ઉક્ત પ્રકારથી 'વ્યાપક ન્યાસ' કરવાનો નિર્દેશ કરીને ફરીથી પ્રણાવથી ત્રણાવાર 'વ્યાપક ન્યાસ' કરવાનો નિર્દેશ કરીને ફરીથી પ્રણાવથી ત્રણાવાર 'વ્યાપક ન્યાસ' કરી ધ્યાન કરવાનો નિર્દેશ છે.

■ ધ્યાન :

ભાવનમણડલ મધ્યગાં નિજશિરશિંન્ વિકીર્ણાલિકં
સ્કારાસ્યં પ્રાપિવદ્ધલાત્ત્વસ્થિરં વામે કરે વિભ્રતીમ् ।
યાભાસક્ત રતિસ્મરોપરિગતાં સાખ્યૌ નિજે ડાકિની
વર્ણિન્યૌ પરિદૃશ્યમોદ કલિતાં શ્રીછિન્નમસ્તાં ભજે ॥

પ્રત્યાલીઢપદાં સદૈવ દથતોં છિન્ શિરઃ કર્તૃકાં ।
દિવ્યસ્ત્રાં સ્વકવંધશોળિત સુધાધારાં પિવન્તો મુદા ॥
નાગાવન્દ્વ શિરોમળિ ત્રિનયનાં હૃદ પદ્મુત્પલાલંકૃતાં ।
રત્યાસક્ત મનોભવપરિહઢાં ધ્યાયેજજવાસન્નિભામ् ॥
દક્ષે ચાતિસિતા વિમુક્તત્રિકુરા કર્ત્રી તથા ખર્પરં ।
હર્તાભ્યાં દથતી ર્જોગુણભવા નામાપિસા વર્ણિની ॥

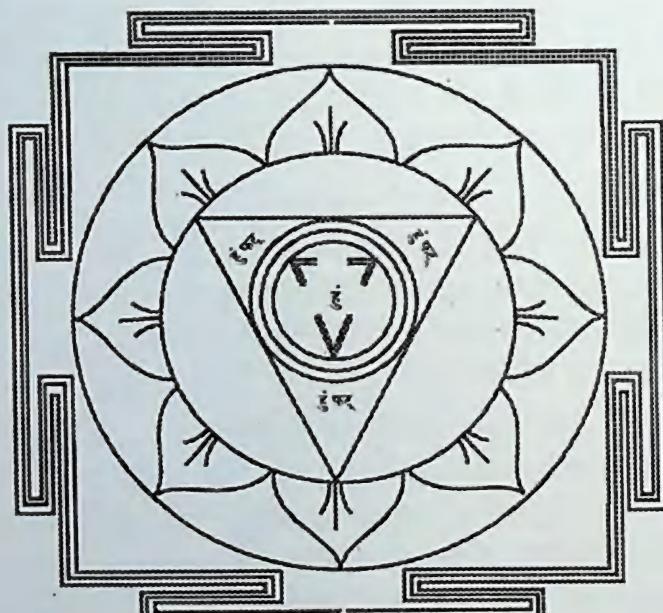
દેવ્યાશિષ્ઠગ્રકવન્ધઃ પતદસૃધારાં પિવન્તી મુદા ।
 નાગાવદ્ધ શિરોમણિર્મનુવિદા ધ્યેયા સદા સા સુરૈ: ॥
 પ્રત્યાતીદ્ધપદા કવન્ધ વિગલદ્રવકતં પિવન્તી મુદા ।
 સૈવા યા પ્રલયે સમર્સ્ત ભુવનં ભોક્તું ક્ષમા તામસી ॥
 શક્તિઃ સાપિ પરાત્વરા ભગવતી નામા પરા ડાકિની ।
 ધ્યેય ધ્યાન પૈરે: સદા સવિનયં ભવતોષ્ટ ભૂતિપ્રદા ॥

આ પછી પીઠપૂજન આ પુસ્તક આગળ બતાવ્યા પ્રમાણે કરીને નીચે દર્શાવેલ યંત્રનું પૂજન કરવું.

‘શક્તા પ્રમોદ’ નામક ગ્રંથમાં ભગવતી શ્રી છિન્નમસ્તાના પૂજનયંત્રનો ઉદ્ધાર નીચે દર્શાવ્યા પ્રમાણે આપવામાં આવેલ છે.

■ ‘પૂજા-યંત્ર’ :

ત્રિકોણ વિન્યસેદાદૌ, તમથ્યે મણ્ડલ - ત્રયો તમથ્યે વિન્યસેદ્ય યોનિ,
 દ્વાર-ત્રય-સમન્વિતમ् ॥
 વહિરષ્ટ - દલં પદ્મં, ભૂ - વિષ્વ - ત્રિતયં પુનઃ । કૂર્ચ-વીજં લિખેન્મધ્યે, ત્રિકોણે ફટ -
 સમન્વિતમ् ॥

પૂજન યંત્ર

અર્થાત् પ્રથમ ત્રિકોણ બનાવવો, તેની મધ્યમાં ત્રણ વર્તુળ અને તેની મધ્યમાં પુનઃ ત્રિકોણ બનાવવો, જે ત્રણ દારથી યુક્ત હોય. આ બધાની બહાર વર્તુળમાં અસ્ટદળ ક્રમણ અને ભૂપુર ત્રણ રેખાવાળું બનાવવું, મધ્યના ત્રિકોણમાં કૂર્ચ બીજ 'હૂં' અને ત્રણ ત્રિકોણોમાં 'ફટ' યુક્ત અર્થાત् 'હૂં ફટ' લખવું.

'ભૈરવતંત્ર'માં પૂજા-યંત્રના વિવિધ ભાગોમાં રંગન્કલ્પનાનો ઉલ્લેખ નીચે મુજબ છે.

સિતં કુર્યાદ् દલં પૂર્વમાનેયં રક્ત-વર્ણક । યામ્યં કૃષ્ણમતઃ પીતં, શુક્લં રક્તં સિતાસિતમ् ॥

તતઃ પીતાં પ્રકુર્વાત, કર્ણિકાં તસ્ય મધ્યગાં । તન્મધ્યે તુ પ્રકુર્વાત, મણ્ડલં ચણ્ડ-રોચિષ: ॥

રજ: સત્ય-તમો-રેખા, રક્તા શુક્લા સિતા ક્રમાત् । માયા-યુમ્યં તતો નયસ્ય, ષડક્ષર - સમન્વિતમ् ॥

વાહ્નં તસ્ય ચ ચક્રસ્ય, કુર્યાત् પ્રાકાર-વેષ્ટિતં । પૂર્વ રક્તં તતઃ કૃષ્ણં, સિતં પીતં યથા - ક્રમમ् ।

ચતુર્દ્વાર-સમાયુક્તં, ક્ષેત્ર-પાલૈરથિષ્ઠિતં ॥

■ આવરણ પૂજા :

'શાક્ત પ્રમોદ' ગ્રંથાનુસાર - પ્રથમાવરણમાં અજિન, ઈશાન, આસુર (નૈષ્ઠ્ય) વાયુ આદિકોણોમાં, મધ્યમાં અને દિશાઓમાં નીચે પ્રમાણે પૂજન કરવું.

ॐ આં ખડ્ગાય હૃદયાય સ્વાહા, ઓં ઈ સુખડ્ગાય શિરસે સ્વાહા, ઓં ઊં વજ્ઞાય શિખાયै વષ્ટ સ્વાહા, ઓં અ: સુરક્ષ-રક્ષ હીં હીં અસ્ત્રાય ફટ સ્વાહા ।

દ્વિતીયાવરણ પૂજનમાં અસ્ટદલમાં પૂર્વાદિ ક્રમથી નીચેના મંત્રોથી અસ્ટ શક્તિઓનું પૂજન કરવું. આ પ્રમાણે

ॐ હીં કાલ્યૈ નમ: । ઓં હીં વર્ણિન્યૈ નમ: । ઓં હીં ડાકિન્યૈ નમ: । ઓં હીં ભૈરવ્યૈ નમ: । ઓં હીં મહા-ભૈરવ્યૈ નમ: । ઓં હીં ઇન્દ્રાક્ષયૈ નમ: । ઓં હીં પિંગાક્ષયૈ નમ: । ઓં હીં સંહારિણ્યૈ નમ: ।

તૃતીય આવરણમાં અસ્ટદલ ક્રમણની મધ્યમાં નીચે મુજબના મંત્રથી પૂજન કરવું

હૂં હૂં ફટ સ્વાહા નમ: ।

ત્યારપણી દેવીની દક્ષિણ ઉત્તર અને ફરીથી દક્ષિણો અને નીચેના મંત્રોથી પૂજન કરવું.

દક્ષિણે - સપ્તાટ - છન્દસે નમ:, ઉત્તરે - સર્વ-વર્ણભ્યો નમ:, દક્ષિણે - ઊં વીજ-શક્તિભ્યાં નમ: ।

ચતુર્થ આવરણામાં કમળ દળોના અગ્રભાગમાં પૂર્વાદિકમથી અષ્ટમાતૃકાઓનું પૂજન નીચે પ્રમાણે કરવું.

ॐ બ્રાહ્મયૈ નમઃ । ॐ માહેશ્વર્યૈ નમઃ । ॐ વારાહૈ નમઃ । ॐ ચામુણ્ડાયૈ નમઃ । ॐ મહાલક્ષ્મી નમઃ ।

પંચમ આવરણામાં ભૂપુરના ચારેય દ્વારો ભૈરવોનું પૂજન આ પ્રમાણે કરવું.

પૂર્વ - ॐ કરાતાય નમઃ । દક્ષિણ - ॐ વિકરાતાય નમઃ । પશ્ચિમ - ॐ અતિ કરાતાય નમઃ । ઉત્તર - ॐ મહા-કરાતાય નમઃ ।

આ પ્રમાણે પાંચ આવરણાનું પૂજન કરવું પરંતુ પ્રત્યેક આવરણ પૂજાના અંતે-

ॐ અભીષ્ટ - સિદ્ધિ મે દેહિ શરણાગત - વત્તલે ।

ભક્ત્યા સમર્પયે તુભ્યં અમુકં વરણાર્ચનમ् ॥

- એ પ્રમાણે બોલી પુષ્પાંજલિ અર્પણ કરવી અને જળ અર્પણ કરીને પૂજિતાસ્તર્પિતા : સન્તુ । એમ કહેવું.

■ પુરશ્ચયાણા :

‘શાક્તપ્રમોદ’ના કથન અનુસાર આ છિન્ધમસ્તા ‘સિદ્ધવિદ્યા’ હોવાથી એક લાખ જપ દ્વારા આનું પુરશ્ચયાણ થાય છે. અર્ધ રાત્રિમાં મત્સ્ય-માંસ-સુરાદિથી નીચેના મંત્રથી બલિદાન આપવાનું વિધાન છે. આ વાત સર્વને અનુકૂળ ન હોવાથી જે ફળ કાપતાં અંદરની લાલ રંગનું હોય તેવા ફળનું બલિદાન નીચેના મંત્ર વડે અર્પણ કરવું.

ॐ સર્વ-સિદ્ધિ-પ્રદે વર્ણિનીયે સર્વ-સિદ્ધિ-પ્રદે ડાકિનીયે વજ્ર-વૈરોચનીયે એહેહિ ઇં વલિ ગૃહ્ય-ગૃહ્ય મમ સિદ્ધિ દેહિ દેહિ હીં ફટ્ સ્વાહા ।

જ્યે સંખ્યાનો દશાંશ હોમ પલાસ પુષ્પો યા બિલ્વ પુષ્પ અથવા બીલીફળ (બીલાં) વડે કરવો. તેના દશાંશ કમથી તર્પણ, માર્જન, બ્રાહ્મણ ભોજન સંપત્ત કરવું. આ રીતે કરવાથી મંત્ર સિદ્ધ થાય છે.

ॐ સર્વ - સિદ્ધિ-પ્રદે વર્ણિનીયે સર્વ-સિદ્ધિ-પ્રદે ડાકિનીયે વજ્ર-વૈરોચનીયે એહેહિ ઇં વલિ ગૃહ્ય ગૃહ્ય મમ સિદ્ધિ દેહિ દેહિ હીં ફટ્ સ્વાહા ।

▲ ▲ ▲

૧૮. પ્રચંડ ચંડિકા મંત્ર-પ્રાયોગ

ભગવતી છિન્નમસ્તાનું જ બીજું નામ 'પ્રચંડ ચંડિકા' છે. એની કૃપાથી મનુષ્ય સદાશિવત્વ પ્રાપ્ત કરે છે. નિર્ધન વ્યક્તિ ધનવાન બને છે. અજ્ઞાન વ્યક્તિ કવિત્વ અને પાંડિત્યને પ્રાપ્ત કરે છે. શત્રુઓનો પરાજય થાય છે.

'વિશ્વસારતંત્ર' અને 'દુદ્રયામલ તંત્ર'માં એનો મંત્ર નીચે દર્શાવ્યા મુજબ છે.

“શ્રી કર્તાં હોં એં વજ્રવૈરોચનીયે હોં હોં ફટ સ્વાહા ।”

ઉક્ત મંત્રના આદિમાં શ્રી બીજ (શ્રી) રહેવાથી સર્વ પ્રકારની સમૃદ્ધિ સાધકને પ્રાપ્ત થાય છે. ત્યારબાદ કામબીજ 'કર્તાં' બીજ સ્થાન પામેલ છે. જેથી નારી વશીકરણ થાય છે. આદિમાં આ પછી માયાબીજ 'હોં' આવતું હોવાથી સર્વ પ્રકારના પાપ નાશ ન્યાય છે. ત્યારપછી 'એં' બીજ મુક્તિ લાભ કરાવનારું છે. આ રીતે આ મંત્રના નીચે મુજબ કમશા: ચાર રૂપ બને છે.

- (૧) કર્તાં કર્તાં હોં એં વજ્રવૈરોચનીયે હોં હોં ફટ સ્વાહા ।
- (૨) કર્તાં શ્રી હોં એં વજ્રવૈરોચનીયે હોં હોં ફટ સ્વાહા ।
- (૩) હોં શ્રી કર્તાં હોં એં વજ્રવૈરોચનીયે હોં હોં ફટ સ્વાહા ।
- (૪) એં શ્રી કર્તાં હોં એં વજ્રવૈરોચનીયે હોં હોં ફટ સ્વાહા ।

આ મંત્રોના ઋષિ ભૈરવ, છંદ સમાટ, દેવતા છિન્નમસ્તા, બીજ 'હૂં હૂં', શક્તિ - સ્વાહા તથા વિનિયોગ અભીષ્ટ સિદ્ધ્યર્થ છે.

'છિન્નમસ્તા નિત્યાર્થન વિધી' માં વર્ણિન કર્યા મુજબ પ્રાતઃ કૃત્યાદિ કરીને 'શ્રી હોં હૂં' એ મંત્રથી ગ્રાવાર આચમન કરવું. 'એં' થી બંને હોઠોનું માર્જન કરવું. 'હોં' થી ફરી હોઠોનું શુદ્ધિકરણ કરવું જોઈએ. ત્યારપછી 'હૂં' મંત્ર વડે બંને હાથ ધોવા, 'શ્રી' મંત્રથી મુખ ધોવું, 'હોં' દક્ષિણ નાસાપુટને, 'હૂં' થી વામનાસાપુટને, 'એં' થી જમડાના નેત્રને, 'કર્તાં' થી ડાબી આંખને, 'શ્રી હોં કર્તા' થી કાનને, 'એં' વડે ડાબા કાનને, ઊં થી મસ્તકને તથા 'કર્તાં' થી હદ્ધયને, 'ઈ' થી મસ્તકને, તથા 'ક્રોં' થી બંને ખભાને સ્પર્શ કરવો જોઈએ. આચમનની આ પ્રક્રિયાથી સાધક શિવસ્વરૂપ બની જાય છે તથા એક વર્ષ સુધી આ પ્રકારે આચમન કરી છિન્નમસ્તા દેવીનું આરાધન કરવાથી દેવીનું દર્શન પ્રાપ્ત થાય છે. એવો તંત્ર શાસ્ત્રમાં ઉલ્લેખ પ્રાપ્ત થાય છે.

આ પછી પૂર્વ વર્ણિત વિધિથી પ્રાણાયામ સુધીનું કર્મ કર્યા પછી 'ખોડા ન્યાસ' કરવા જોઈએ.

'શ્રી, એં, હોં, ઊં, કર્તાં, સૌઃ, શ્રી, હોં, કર્તાં, એં, હોં, ઊં, ક્રોં, ક્રોં, ઈ, હૂં, ફટ' તથા ખોડશી વિદ્યાના અસ્ત્રદક્ષાશર મંત્ર 'એં હસકહલ હોં, કર્તાં, હસકહલ હોં,

સૌ: રાકલ હોં' આમાંથી પ્રત્યેક બીજ દ્વારા માતૃકા વર્ણ અર્થાત् 'અ' કારાદિ થી 'ક્ષ' સુધીના પચાસ વર્ણાને અલગ અલગ પુટિત કરીને માતૃકા ન્યાસનાં સ્થાનોમાં અર્થાત् -

શ્રીં અં શ્રીં નમઃ - લલાટે ।

શ્રીં આં શ્રીં નમઃ - મુખે ।

આ રીતે

એં અં એં નમઃ - લલાટે ।

એં આં એં નમઃ - મુખે ।

ઇત્યાદિ પ્રકારે કુમશ: ન્યાસ કરવા જોઈએ. આને ખોઢા ન્યાસ કહેવામાં આવે છે. આ ન્યાસ બ્રહ્મ સ્વરૂપ છે. એ કરવાથી શરીર વજવત્ત થઈ જાય છે. (ન્યાસની પદ્ધતિ ની વિશેષ જાગ્રાકારી માટે લેખકનું દેવતા સિદ્ધિ મુદ્રા મહાવિજ્ઞા નામક પુસ્તક જોવું.) આ ન્યાસને દસ વર્ષ સુધી કરતા રહેવાથી સાધક સર્વ ઐશ્વર્યાથી યુક્ત થઈ જીવન-મુક્ત બની જાય છે.

આ પ્રમાણે પૂર્વવર્ણિત વિધિઓથી ઋષ્યાદિ ન્યાસ, કરન્યાસ, ખડંગ ન્યાસ આદિ કરીને મૂલ મંત્રથી દ્વારા મસ્તકથી પગ સુધી તથા પગથી મસ્તક સુધી ગ્રાણવાર વ્યાપક ન્યાસ કરવા અને ત્યારબાદ નીચે મુજબ ધ્યાન કરવું જોઈએ.

ધ્યાનના મંત્રો નીચે પ્રમાણે છે :

“સ્વનાભૌ નીરં ધ્યાયેદદ્વંવિકસિતં સિતમ् ।
તત્વદ્વકોશમધ્યે તુ મણ્ડલं ચણ્ડરોચિષઃ ॥૧॥
જપાકુસુમ સઙ્ગાશં રક્તવન્ધૂક । સન્ત્રિભમ् ।
રજઃ સત્ત્વતમોરેખાયોનિમણ્ડલ મણ્ડિતમ् ॥૨॥
મધ્યે તુ તાં મહાદેવીં સૂર્યકોટિસમપ્રભામ् ।
છિન્નમસ્તાં કરે વામે ધારયતો સ્વમસ્તકમ् ॥૩॥
પ્રસાસ્તિમુખીં દેવીં લેલિહાનાગ્રજિદ્ધિકામ् ।
પિવન્તીં રૌધરીં ધારાં નિજકણ વિનિર્ગતામ् ॥૪॥
વિકીર્ણ પાશાજ્ઞ નાનાપુષ્ટ સમન્વિતામ् ।
દક્ષિણે ચ કરે કર્ત્રી મુણ્ડમાલા વિભૂષિતામ् ॥૫॥
દિગ્મ્બરાં મહાધોરાં પ્રત્યાલીઢ પદેસ્થિતામ् ।
અસ્થિમાલાધરાં દેવીં નાગયજોપવીતિનીમ् ॥૬॥

રતિકામોપરિષ્ઠાં	ચ	સદા	ધ્યાનિ	મન્ત્રિણિઃ ।
સદા	પોડશર્વર્ણીયાં	પીનોન્વત	પ્રયોગરામ્	॥૭॥
વિપરીતરતાસક્તૌ		ધ્યાયેદ્રતિ	મનોભવૌ	।
ડાકિનીવર્ણિની	યુક્તા	વામદક્ષિણ	યોગતઃ	॥૮॥
દેવીગલોચ્છલદ્રક્તધારાપાનં			પ્રકુર્વાતમ્	।
વર્ણિનીં	લોહિતાં	સૌષ્યાં	મુક્તકેશીં	દિગમ્બરામ્
કપાલકર્તુકાહસ્તાં		વામદક્ષિણ	યોગતઃ	।
નાગયજોપવીતાઢ્યાં			જ્વલત્તેજોમયીભિવ	॥૯૦॥
પ્રત્યાલીઠપદાં	વિદ્યાં		નાનાલઙ્ગારભૂષિતામ્	।
સદા	દ્વાદશર્વર્ણીયા	મરિથમાલા	વિભૂષિતામ્	॥૯૧॥
ડાકિનીં	વામપાશે	તુ	કલ્પસૂર્યાનિલોપમામ્	।
વિદ્યુજ્જરાં	ત્રિનયનાં		દન્તપંક્તિવલાકિનીમ્	॥૯૨॥
દંષ્ટા	કરાલવદનાં		પીનોન્વતપયોધરામ્	।
મહાદેવીં	મહાધોરા	મુક્તકેશીં	દિગમ્બરામ્	॥૯૩॥
લેલિહાનમહાજિહ્ના		મુણ્ડમાલા	વિભૂષિતામ્	।
કપાલ	કર્દૂકાહસ્તાં	વામદક્ષિણ	યોગતઃ	॥૯૪॥
દેવીં	ગલાચ્છલદ્રક્તવારાયાનં		પ્રકુર્વતીમ્	।
કરસ્થિત	કપાલેન		ભીષણેનાતિભીષણામ્	॥૯૫॥
નાભ્યાં	નિષેવમાણાં	તાં	ધ્યાયેદેવીં	વિચક્ષણઃ
સ્વ-મસ્તકં	સ-ખર્પં,		રક્ત-ધારાડભિપૂરિતમ્	।
લલજિહં	મહાભીમં	ધૃત	વામ	ભુજે તથા
				॥૯૭॥

અર્થાત્ - પોતાની નાભિમાં અર્ધા ખીલેલા કમળનું ધ્યાન કરવું. આ કમળના કોષની મધ્યમાં જબાકુસુભ તથા બંધુક પુષ્પની સમાન રક્તવર્ણવાળા અને સત્ત્વ, રજ તથા તમ સંજ્ઞક ત્રણ રેખા રૂપ યોનિમંડળમાં સુશોભિત સૂર્ય મંડળની ભાવના કરવી. આ મંડળની મધ્યમાં કોટિ સૂર્યો સમાન પ્રભાવશાળી મહાદેવી છિન્દુમસ્તા વિરાજમાન છે અને પોતાના ડાબા હાથમાં પોતાનું કપાયેલ મસ્તક ધારણ કરેલ છે. તેમનું મુખ વિશાળ અને ભયાવહ છે. ભયંકર જીભથી વારંવાર હોઠોને ચાટી રહી છે. પોતાના કંઠમાંથી નીકળતી રહેલ રક્તધારાનું પાન કરી રહી છે. કેશ છૂટા છે અને વિવિધ પુષ્પોથી સજ્જિત છે. જમણા હાથમાં કાતર છે અને ગળામાં મુંડમાળા છે. નજીન સ્વરૂપા છે. આકૃતિ ધણી ભયાવહ છે. જમણો પગ કંઈક આગળ

અને ડાબો પગ કંઈક પાછળ છે. હાડકાંની માળા અને સર્પાનું જનોઈ ધારણ કરેલ છે તથા વિપરીત રતિમાં આસકત રતિ અને કામદેવની ઉપર બેઠેલી છે. બંને સ્તન ઉત્ત્રત અને સ્થૂળ છે. તેની ડાબી બાજુએ ડાક્નિ અને જમણી બાજુએ વર્ણિની નામની બે નાયિકાઓ છે. તે પણ દેવીના ગળામાંથી નીકળતી રક્ત ધારાનું પાન કરી રહી છે.

વર્ણિની આકૃતિ સૌભ્ય, વર્ણ રક્ત અને કેશ મુલ્લાં છે. તે પણ નજ્ઞ છે. ડાબા હાથમાં નરમુંડ એ જમણા હાથમાં કાતર છે. ગળામાં સર્પાનું યજ્ઞોપવીત છે. જાજવલ્યમાન તેજથી તેનું સ્વરૂપ પૂર્ણ છે. તેનો જમણો પગ કંઈક પાછળ છે. એ વિવિધ આભૂષણો અને અસ્થિ માળાથી સજ્જિત છે. સોળ વર્ધાયા છે.

દેવીની ડાબી બાજુએ ડાક્નિ છે, જે પ્રલય કાલીન દ્વાદશ સૂર્યાં અને અનિન્દ્ય સમાન ઉજ્જ્વળ વર્ણિની છે. તેની જટાજૂટ વીજળી સમાન દીપિત્તમાન છે. એ ત્રિનેત્રા છે. એના દાંત બહુ જ શુભ છે. કરાલ દાંતોથી તેનું મુખ ધણ્ણું જ ભયંકર લાગે છે. બંને સ્તનો સ્થૂળ અને ઉત્ત્રત છે. વાળ વિભરાયેલ અને આકૃતિ ધણ્ણી જ ભયંકર છે. તે પણ નજ્ઞ સ્વરૂપા છે. લબકારા મારતી જીબ ધણ્ણી મોટી છે. મુંડ માળા પહેરેલી છે. ડાબા હાથમાં નરમુંડ, જમણા હાથમાં કાતર છે. દેવીના ગળામાંથી નીકળતી રક્તધારાનું તે પાન કરી રહી છે.

ઉક્ત ડાક્નિ અને વર્ણિની નામક તેની સખીઓ દેવી છિન્નમસ્તાની સેવા કરી રહી છે.

તંત્ર શાસ્ત્રમાં લખ્યું છે કે જે વ્યક્તિ ધ્યાન કર્યા વિના છિન્નમસ્તાનું પૂજન કરે છે, દેવી તેનો શિરચ્છેદ કરી રક્તપાન કરે છે.

દેવીની પૂજાનું યંત્ર પ્રથમ ઉલ્લેખ કર્યા મુજબ છે. તે મુજબ યંત્ર બનાવી પૂજન કરવું જોઈએ.

■ પીઠ પૂજન :

ધ્યાન કર્યા પછી માનસોપચાર પૂજન કરવું. અર્ધ-સ્થાપન પછી પીઠપૂજા કરવી નીચે પ્રમાણે –

આધાર શક્તયે નમ : પ્રકૃતયે નમ : । કૂર્માય નમ : । અનન્તાય નમ : । પૃથિવી નમ : । ક્ષીર સમુદ્રાય નમ : । રલ દ્વીપાય નમ : । કલ્પવૃક્ષાય નમ : । સ્વર્ણ સિંહસનાય નમ : । આનંદ કન્દાય નમ : । સાવિત્રાલાય નમ : । સર્વતત્ત્વાત્મક પદ્માય નમ : । સં સત્ત્વાય નમ : । રું રજસે નમ : । તં તમરે નમ : । આં આત્મને નમ : । અં અન્તરાત્મને નમ : । પં પરમાત્મને નમ : । હીં જ્ઞાનાત્મને નમ : । પદ્મ મધ્યે – રતિકામાભ્યાં નમ : ।

બૈરવ મતાનુસાર – આધાર શક્તિ, કૂર્મ, નાગરાજ, પદ્મનાલ, પદ્મમંડળ, ચતુરસ્ક, રઘુ, સત્ત્વ, તમસ, રતિ, કામની અને પૂજા કરીને શક્તિ પૂજા કરવી જોઈએ.

રતિ અને કામની ઉપર -

“વજ્ર વૈરોચનીયે દેહિ દેહિ એહિ એહિ ગુહ્ય ગુહ્ય સ્વાહા મમ સિદ્ધિ દેહિ દેહિ મમ શત્રૂનું મારય કરાલિકે હું ફટ સ્વાહા ।”

- આ મંત્રથી પૂજન કરવું આ પછી પુનઃ ધ્યાન કરીને નીચેના મંત્રથી આવાહન કરવું જોઈએ.

“સર્વસિદ્ધિ વર્ણિનીયે સર્વસિદ્ધિ ડાકિનીયે વજ્રવૈરોચનીયે ઇહાવહ સર્વસિદ્ધિ વર્ણિનીયે સર્વસિદ્ધિ ડાકિનીયે વજ્ર વૈરોચનીયે ઇહ તિષ્ઠ તિષ્ઠ ઇહ સત્ત્રિધેહિ ઇહ સત્ત્રિસુધ્યખ ।”

આ પછી કરી “આં હીં ક્રોં હંસ :” થી પ્રાણપ્રતિષ્ઠા કરીને નીચેના મંત્રથી ખડુગ પૂજા કરવી.

“ॐ આં ખડુગાય હૃદયાય સ્વાહા । �ॐ ઈસુખદુગાય શિરસે સ્વાહા । �ॐ ઊં સુવજ્ઞાય શિખાયૈ સ્વાહા । �ॐ એં પાશાય કવચાય સ્વાહા । �ॐ ઊં અંકુશાય નેત્રત્રયાય સ્વાહા । ઊં અ : સુરક્ષા સુરક્ષાયાસ્ત્રાય ફટ ।”

આ પછી યથાશક્તિ ઉપહાર સમર્પિત કરી, પૂજાના અંતમાં નીચે પ્રમાણે મંત્રથી બલિદાન પ્રદાન કરવું.

“વજ્રવૈરોચનીયે દેહિ દેહિ એહિ એહિ ગુહ્ય ગુહ્ય ઇયં વલિ મમ સિદ્ધિ સિદ્ધિ દેહિ દેહિ મમ શત્રૂનું મારય મારય કરાલિકે હું ફટ સ્વાહા ।”

કરીથી દેવીની જમણી બાજુએ - ઊં વર્ણિન્યૈ નમ : ।

દેવીની ડાબી બાજુએ ઊં ડાકિન્યૈ નમ : ।

થી પૂજા કરવી. આ પછી દેવીના અંશમાં ખડુગ પૂજન કરવું. જમણી અને ડાબી બાજુએ કુમશ : -

ઊં શંખનિધયે નમ : । ઊં પદ નિધયે નમ : ।

થી પૂજા કરીને, પદના અષ્ટદલોમાં પૂર્વાદિ કુમથી આ પ્રમાણે પૂજા કરવી.

ઊં લક્ષ્યૈ નમ : । ઊં લજ્જાયૈ નમ : । ઊં માયાયૈ નમ : । ઊં વાણૈ નમ : ।

કોણ દલોમાં -

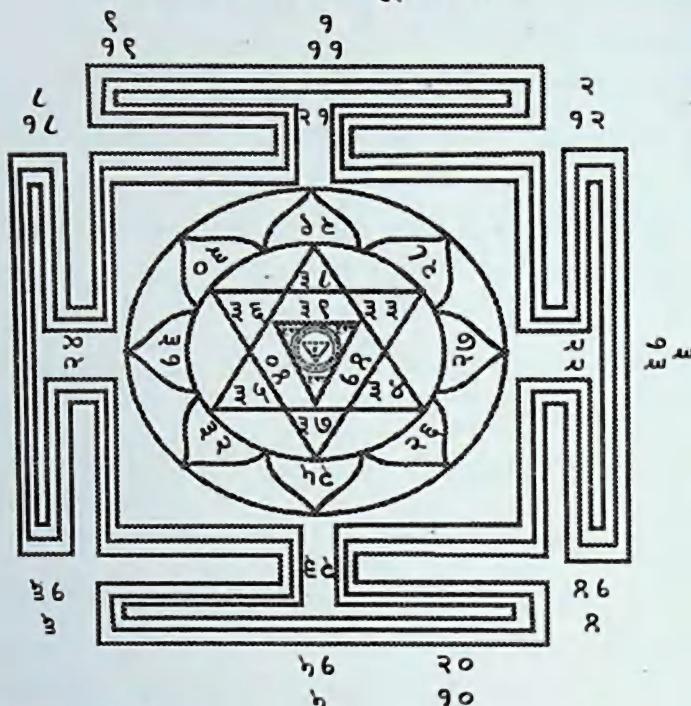
ઊં બ્રહ્મણે નમ : । ઊં વિષાવે નમ : । ઊં રૂદ્રાય નમ : । ઊં ઈશ્વરાય નમ : ।

મધ્યમાં -

ઊં સદાશિવાય નમ : ।

આ પછી પાંચ પુણ્યાજ્ઞવિ અર્પણ કરી નીચે પ્રમાણે આવરણ-પૂજા કરવી.

પ્રચણ્ડ ચણ્ડિકા પૂજન યંત્ર

પ્રથમ નીચે પ્રમાણો ખડુકગોનું પૂજન કરવું.

ॐ આં ખડુકાય હૃદયાય નમઃ સ્વાહા, હૃદય-શ્રીપાદુકા પૂજયામિ નમઃ તર્પયામિ નમઃ । ॐ ઈસુખદ્વારાય શિરસે સ્વાહા, શિરઃ - શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ નમઃ તર્પયામિ નમઃ । ॐ એણા પાશાય કવચાય હું સ્વાહા, કવચ-શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ નમઃ તર્પયામિ નમઃ । ॐ ઓં અંકુશાય નેત્ર-ત્રયાય વૌષટ્ સ્વાહા, નેત્ર-ત્રય ઓં શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ નમઃ તર્પયામિ નમઃ । અઃ વસુ રક્ષ રક્ષ હીં હીં અસ્ત્રાય ફટ્ સ્વાહા, અર્થ શ્રીપાદુકાં પૂજયામિ નમઃ તર્પયામિ નમઃ ।

આ પછી અષ્ટદળમાં નીચે પ્રમાણોના મંત્રોથી આઠ દેવીનું પૂજન કરવું. પૂર્વાદિકમથી -

ॐ હી કાલ્યૈ નમઃ । ॐ હીં વર્ણિન્યૈ નમઃ । ॐ હીં ડાકિન્યૈ નમઃ । ॐ હીં ભૈરવ્યૈ નમઃ । ॐ મહાભૈરવ્યૈ નમઃ । ॐ હીં મહાભૈરવ્યૈ નમઃ । ॐ ઇન્દ્રાક્ષ્યૈ નમઃ । ॐ પિઙ્ગાક્ષ્યૈ નમઃ । ॐ હીં સંહારિણ્યૈ નમઃ ।

આ પછી પદ્મની ભધ્યમાં 'હું ફટ્' નમઃ, સ્વાહાયૈ નમઃ, 'થી પૂજા કરીને દેવીની દક્ષિણામાં સપ્તાટ છન્દસે નમઃ । ઉત્તર તરફ 'સર્વ વર્ણવ્યો નમઃ ।' પુનઃ દક્ષિણ તરફ

‘વીજશક્તિભ્યાં નમઃ । થી પૂજન કરીને નીચે પ્રમાણો પત્રોના અગ્રભાગમાં પૂર્વાદિકમથી પૂજા કરવી.

ॐ ગ્રાહમૈ નમઃ । ॐ માહેશ્વર્યૈ નમઃ । ॐ કૌમાર્યૈ નમઃ । ॐ વૈણવૈ નમઃ । ॐ વારાહૈ નમઃ । ॐ ઇન્દ્રાણૈ નમઃ । ॐ ચામુણ્ડાયૈ નમઃ । ॐ મહાલક્ષ્યૈ નમઃ ।

આ પછી ચાર ટિશાઓમાં -

ॐ કરાતાય નમઃ । ॐ વિકરાતાય નમઃ । ॐ અતિકરાતાય નમઃ । ॐ મહાકરાતાય નમઃ ।

-થી પૂજા કરીને, ધૂપાદિથી વિસર્જન પર્યન્ત પૂજા કર્મ કરી સમાપ્તિ કરવી.

અહીં વિસર્જનમાં વિશેષતા એ છે કે - પ્રથમ ‘સંહારમુદ્રા’ પ્રદર્શિત કરવી. પછી પોતાની અંજલિમાં વામ-નાસાપુટથી યોનિમુદ્રા સમારૂઢા પ્રદીપ-કલિકા સમાન સમુજ્જવલા અને કૃષ્ણ પક્ષના ચંદ્રમા ક્રમશા: ક્ષ્યશીલા ઈષ્ટદેવતાનું ધ્યાનપૂર્વક આરોપણ કરીને, સૂર્યમંડળમાં નિભાલિષ્ણિત મંત્રથી સમર્પણ કરવું-

“ઉત્તરે શિખરે દેવિ ભૂભ્યાંપર્વત વાસિની ।

બ્રહ્મયોનિ સમુત્ત્રે ગછ દેવિમમાન્તરમ् ॥’

■ પુરશ્ચારણા :

ભગવતી છિન્નમસ્તા સ્વયં ‘સિદ્ધવિદ્યા’ છે. એના મંત્રનું પુરશ્ચારણા એક લાખ મંત્ર જપથી થાય છે. આ દેવતાના બલિદાન બાબતે ‘ભૈરવી તંત્ર’માં ઉલ્લેખ છે કે સાધકે રાત્રિના સમયે ભત્સ્ય, માંસ, સુરા અથવા પોતાના સામર્થ્ય અનુસાર મધુરાદિ વિવિધ ઉપહારો દ્વારા બલિ પ્રદાન કરવું. બલિદાન સમયે નીચે મુજબના મંત્રનું ઉચ્ચારણા કરવું જોઈએ.

“ॐ સર્વસિદ્ધિપ્રદે વર્ણનીયે સર્વસિદ્ધિપ્રદે ડાકિનીયે છિન્નમસ્તે દેવિ એહેહિ ઇમં વળિં ગુહ્ય ગુહ્ય મમ સિદ્ધિં દેહિ દેહિ હીં હીં ફટ સ્વાહા ।”

▲ ▲ ▲

૨૦. લગાવતી છિન્નમસ્તાના કેટલાક અન્ય મંત્ર પ્રયોગ

ભગવતી શ્રી છિન્નમસ્તાના અન્ય કેટલાક વિશિષ્ટ મંત્રો નીચે દર્શાવેલ છે. આ મંત્રો અત્યંત પ્રભાવશાળી તથા મુક્તિદાયક પણ છે. એ પૂજા-પદ્ધતિ પૂર્વવત્ત છે તથા ધ્યાનનું સ્વરૂપ નીચે દર્શાવ્યા પ્રમાણે છે.

■ (૧) બુદ્ધિત-મુક્તિદાયક મંત્ર :

“હીં કલીં હૂં એં હીં હૂં એં વજ્જ્વારોચનીયે હૂં ફટ્ સ્વાહા ।”

—આ મંત્રના ન્યાસ પૂજન આદિવિધિ પૂર્વ વત્ત છે.

■ (૨) ગુડુંદાયક મંત્ર :

“હીં કલીં શ્રીં એં હૂં ફટ્ ।”

પાઠાન્તરથી આ મંત્રનું સ્વરૂપ નીચે મુજબ છે.

■ દ્વારાન :

“પ્રત્યાલીઢપદાં સદૈવ દધતીં છિન્ન શિરઃ કર્તુકા ।
દિગ્વસ્થાં સ્વકવન્ધોળિતસુધાધારી પિવન્તીં મુદા ।
નાગાવદ્ધ શિરોમળિ ત્રિનયનાં હૃદ્યતપલાલંકૃતાં,
રત્યાસક્ત મનોભવોપરિ દઢાં ધ્યાયેજ્વાસન્નિભાં ॥
દક્ષે ચાતિસિતા વિમુક્તચિકુરા કર્ત્રી તથા ખર્પરં,
હસ્તાભ્યાં દધતી રજોગુણભવા નામાપિ સા વર્ણિની ।
દેવ્યાશિષ્ઠ કવન્ધતઃ પતદસૃગ્ધારાં પિવન્તી મુદા,
નાગાવદ્ધશિરોમળિર્મનુવિદા ધ્યેયા સદા સા સુરૈ: ।
વામે કૃષ્ણતનુસ્તથૈવ દધતી ખડ્ગં તથા ખર્પરં,
પ્રત્યાલીઢ પદા કવન્ધ વિગલદ્રક્ત પિવન્તી મુદા ।
સૈષા યા પ્રલયે સમસ્ત ભુવન ભોક્તું ક્ષમા તામસી,
શક્તિઃ સાપિ પરાત્મરા ભગવતી નામના પરા ડાકિની ॥”

દેવી છિન્નમસ્તાના અન્ય મંત્રો નીચે મુજબ છે :

■ (૩) મનોકામના પ્રદૂષ મંત્ર :

“ॐ હીં હીં વજ્જ્વારોચનીયે હૂં ફટ્ સ્વાહા ।”

■ (૪) શ્વેતોઽય વર્ણિકરણ મંત્ર :

“હૂં”

(૫) ઉક્ત એકાશરી મંત્ર વશીકરણ સિદ્ધિ આપનારો છે.

“હૂં સ્વાહા ।”

આ મંત્ર પણ ત્રિભુવનને મોહિત કરનારો છે.

(૬) ધર્મ, અર્થ, કામ અને મોક્ષ પુરુષાર્થ ચતુભ્યને આપનારો મંત્ર-

“ॐ હૂં સ્વાહા �ॐ ।”

(૭) ચતુર્વર્ગને આપનારો તથા સર્વના તેજનું અપહરણ કરનારો મંત્ર -

“ॐ વજ્રવૈરોચનીયે હૂં હૂં ફટ સ્વાહા ।”

(૮) સર્વ પ્રકારના વૈભવને આપનારો મંત્ર -

“શ્રી હીં હૂં એં વજ્રવૈરોચનીયે હૂં હૂં ફટ સ્વાહા ।”

(૯) સર્વનું આકર્ષણ કરનારો મંત્ર -

“હીં શ્રી હૂં એં વજ્રવૈરોચનીયે હૂં હૂં ફટ સ્વાહા ।”

(૧૦) સર્વ પ્રકારના પાપોનો નાશ કરનારો મંત્ર -

“હૂં શ્રી હીં એં વજ્રવૈરોચનીયે હૂં હૂં ફટ સ્વાહા ।”

(૧૧) વાક્ય સિદ્ધિ આપનારો મંત્ર -

“એં શ્રી હીં હૂં વજ્રવૈરોચનીયે હૂં હૂં ફટ સ્વાહા ।”

ઉક્ત મંત્રોમાં ‘શ્રી’ બીજ જોડવાથી ચાર પ્રકારના સત્ત દશાક્ષર મંત્ર (૧૭ અક્ષરના મંત્ર) જે બને છે. તેના જ્યે કરવાથી સાધકને ભોગ અને મોક્ષની પ્રાપ્તિ થાય છે.

(૧૨) મનોવાંછિત સિદ્ધિ આપનારો મંત્ર આ મંત્ર ૧૮ અક્ષરનો અષ્ટદશાક્ષર મંત્ર છે.

“શ્રી હીં હૂં એં વજ્રવૈરોચનીયે શ્રી હીં હૂં એં ફટ સ્વાહા ।”

(૧૩) ઉક્ત અષ્ટદશાક્ષર મંત્રના આદિમાં ઊં (પ્રણાવમંત્ર) જોડવાથી ૧૮ અક્ષરનો મંત્ર બને છે. ઉક્ત બને મંત્ર બ્રહ્મ વિદ્યારૂપ ઉત્તમ ભુક્તિ-મુક્તિ દાયક અને મંગલમય છે.

પૂર્વોક્ત ૧૮ અક્ષરના મંત્રને ‘શ્રી’, ‘હીં’, ‘હૂં’, તથા ‘એં’ આ ચાર બીજ મંત્રોથી અલગ અલગ પુટિત કરવાથી ચાર પ્રકારના ૧૮ અક્ષરોવાળા મંત્ર બને છે, જે ધર્મ, અર્થ, કામ અને મોક્ષનું ચતુર્વર્ગને આપનારા છે.

(૧૪) ચોવીસ અક્ષરનો સર્વ અશ્વર્થદાયક તથા સર્વમોહનકારી મંત્ર

“હીં હૂં એં વજ્રવૈરોચનીયે હૂં ફટ સ્વાહા ।”

(૧૫) ચતુર્વર્ગ ફળદાયક અને જન્મ-મૃત્યુના આવાગમનથી મુક્તિ આપનારો ચૌદ (૧૪) અક્ષરનો મંત્ર

“હીં ઊં એં ઊં વજ્રવૈરોચનીયે ફટ સ્વાહા ।”

(૧૬) સમસ્ત કામના પૂર્ક ખોડશાક્ષર (૧૬ અક્ષરનો) મંત્ર

“શ્રી કર્તી હીં એં વજ્રવૈરોચનીયે હીં હીં ફટ સ્વાહા ।”

ઉક્ત સર્વ મંત્રોના ઋષિ કોધ ભૈરવ, સમાટ છંદ તથા દેવતા છિન્નમસ્તા છે.

ઉપર કથિત સર્વ મંત્રોના કરાંગન્યાસ આદિમાં પ્રણાવ, છ દીર્ઘસ્વરયુક્ત સ્વરવર્ણી તથા ‘ખડ્ગાય સ્વાહા’ એ યોજનાથી કરવા જોઈએ. આ સર્વ મંત્રો સર્વમાન્ય સુપ્રસિદ્ધ છે. આ સંબંધમાં અરિદોષાદિનો વિચાર કરવાનો રહેતો નથી. આના જ્યે સર્વ વર્ણ અને આશ્રમ મનુષ્ય કરી શકે છે. શૂદ્ર પણ જ્યે કરી શકે છે. કેવળ જે મંત્રોની આગળ શરૂઆતમાં ઊં (પ્રણાવ) છે. તેવા મંત્ર જપનો અધિકાર શૂદ્રો માટે નથી.

આ મંત્રોની સાધનાથી સાધક ભોગ અને મોક્ષને ઉપલબ્ધ કરી શકે છે. જો કોઈ સ્ત્રી આ મંત્રોને ગ્રહણ કરે તો ‘ડાક્ટિની’ થાય છે તથા પોતાના પતિ - પુત્રાદિથી રહિત થઈને સિદ્ધ યોગિની સમાન વિચરણ કરે છે.

ઉક્ત સર્વ મંત્રોના ધ્યાન પૂર્વવત્ત છે.

ભગવતી છિન્નમસ્તાનું એક ધ્યાન નીચે પ્રમાણે છે.-

“નાભૌ શુદ્ધારવિન્દં તદુપરિ કમલં મણ્ડલં ચણ્ડરશમે :,
સંસારસૈકસારાં ત્રિભુવન જનની ધર્મકામોદયાદ્વ્યૈ ।
તસ્મિન્ મધ્યે ત્રિકોણે ત્રિત્યતનુ ધરાં છિન્નમસ્તાં પ્રશસ્તાં,
તાં વન્દે જ્ઞાનરૂપાં નિરિક્લભયહરાં યોગસુદ્રાં ॥”

અર્થાત્ નાભિદેશમાં શુદ્ધવર્ણનું પદ-કમળ છે, તેની ઉપર નિર્મળ સૂર્યમંડળનું ધ્યાન કરી, તેના મધ્યસ્થ ત્રિકોણમાં ત્રિમૂર્તિ ધારિણી, સંસારની સારભૂતા, ત્રિલોક જનની, ધર્મ કામ તથા દયાથી સંપત્ત, પ્રશસ્ત, જ્ઞાન સ્વરૂપા સર્વલભ નાશિની, યોગિની, છિન્નમસ્તા દેવીને હું વંદના કરું છું.

■ ઉત્કીલન પ્રયોગ :

આ વિદ્યા ભગવાન શિવ દ્વારા કીલિત છે. એનો ઉત્કીલન વિધિ આ પ્રમાણે છે. મંત્રનો જ્યે કરતાં પહેલાં તથા અંતમાં પ્રણાવ સંપુટિત માયાબીજ એટલે કે ઊં હીં ઊં’ના ૧૦૮ વાર જ્યે કરવાથી આ વિદ્યા ફળીભૂત થાય છે.

આ વિદ્યાનો કળિયુગમાં શીદ્ર પ્રભાવ હોય છે. સિદ્ધિની કામનાવાળા સાધકે આ વિધિ ગુપ્ત રાખવી જોઈએ. એવી શાસ્ત્રાજ્ઞા છે.

■ કાગના સિદ્ધિ પરદ કામ્ય પ્રયોગ :

- (૧) ભુક્તિ અને મુક્તિની પ્રાપ્તિ માટે શેતવર્ષાવાળી દેવીનું, ઉચ્ચાટન માટે નીલવર્ષાયુક્ત દેવીનું, વશીકરણ માટે રક્તવર્ષાયુક્ત દેવીનું, મારણ કર્મ માટે ધૂપ્રવર્ષાયુક્ત દેવીનું તથા સંભન કાર્ય માટે સુવર્ષા વર્ષાયુક્ત દેવીનું ધ્યાન કરવું આવશ્યક છે.
- (૨) દેવીની સિદ્ધિ માટે રાત્રિના સમયે મટિરા આદિથી બલિ આપવી જોઈએ.
- (૩) ધૂત-કીડા સમયે, જંગલ તથા રાજદારમાં, યુદ્ધ ક્ષેત્રમાં તથા શનું-સંકટ આવું હોય ત્યારે, દેવીનું ધ્યાન કરતા રહી મંત્ર જપ કરતા રહેવાથી વિજય પ્રાપ્ત થાય છે.
- (૪) જે મનુષ્ય ધીવાળા બકરાના માંસથી નિરંતર એક માસ સુધી નિત્ય ૧૦૦ આહુતિઓ આપે છે. તેને સર્વ રાજાઓ વશીભૂત થાય છે.
- (૫) સ્ત્રીના રજથી હોમ કરવામાં આવે તો આકર્ષણ થાય છે.
- (૬) મૃગ (હરણ)ના માંસનો હોમ કરવાથી મોહન થાય છે.
- (૭) પાડાના માંસથી હોમ કરવામાં આવે તો સંભન થાય છે
- (૮) ધી તથા કમળપુષ્પો વડે હોમ કરવાથી સંભન સિદ્ધ થાય ચે.
- (૯) કરેણાના પુષ્પનો હોમ કરવાથી અભિષ્ટ સિદ્ધ થાય છે.
- (૧૦) માલતીના પુષ્પના હોમથી વાક્સિદ્ધ પ્રાપ્ત થાય છે.
- (૧૧) ચંપાના ફૂલના હોમથી સર્વસુખ મળે છે.
- (૧૨) બીલીના ફૂલના હોમથી લક્ષી પ્રાપ્ત થાય છે.
- (૧૩) બીલ્વફળ (બીલા)ના હોમથી મનવાંછિત સિદ્ધ મળે છે.
- (૧૪) બીલ્વફળ (બીલા)ના હોમથી મનવાંછિત-સિદ્ધ મળે છે.
- (૧૫) ઔદૃષ્ટર (ઉમરડા)ના તથા પલાશ (ખાખરા)ના ફળો વડે હોમ કરવાથી લક્ષી પ્રાપ્ત થાય છે.
- (૧૬) સફેદ કરેણાના ફૂલોની એક લાખ આહુતિ આપવાથી રોગમુક્ત રહી ૧૦૦ વર્ષનું આયુષ્ય ભોગવે છે.
- (૧૭) લાલ કરેણાના ફૂલોની એક લાખ આહુતિ આપવાથી મંત્રી તથા રાજી વશમાં થાય છે.
- (૧૮) બન્ધુક પુષ્પના હોમથી ભાગ્યવૃદ્ધિ થાય છે.
- (૧૯) કાગડાના માંસ અને અમનો હોમ કરવાથી કવિતા શક્તિ પ્રાપ્ત થાય છે.
- (૨૦) શિયાળના માંસના હોમથી લક્ષી પ્રાપ્ત થાય છે.
- (૨૧) તલ અને ચોખાના હોમથી લોકો વશીભૂત થાય છે.

(૨૨) ધૂતુરાની લાકડીથી પ્રદીપ અભિનમાં કાગડાના પીંછાનો હોમ કરવાથી પણ શત્રુનું મૃત્યુ થાય છે.

(૨૩) વિતાના અભિનમાં કોયલના પીંછાનો હોમ કરવાથી પણ શત્રુનું મૃત્યુ થાય છે.

■ ગુપ્ત તંત્ર પ્રયોગ :

એક સર્વસિદ્ધ દાયક તથા અત્યંત ગોપનીય પ્રયોગ આ પ્રમાણે છે.

“કૂખું પક્ષની ચતુર્દશીની મધ્યરાત્રિના સમયે ધનધોર અંધકારમાં સ્નાન કરીને લાલ વસ્ત્ર તથા લાલ માળા ધારણ કરી લાલ ચંદન લગાવીને છિન્દુમસ્તા સ્વરૂપિણી સ્ત્રીને લાવીને તેનું પૂજન કરવું. તે સ્ત્રી નવયુવતી, સુંદર, નર-પંચક ગામિની, હસમુખી તથા ખુલ્લા કેશવાળી હોય. પ્રથમ તેને આભૂષણ આદિ આપીને પ્રસન્ન કરવી અને પછી તેને વસ્ત્રહીન કરીને તેનું પૂજન કરવું. દસ હજાર મંત્રના જપ કરવા. પછી બલિ આપીને તેની સાથે રાત્રિ વ્યતીત કરવી. ધન આદિથી સંતુષ્ટ કરી તેને વિદાય કરવી તથી બીજા દિવસે બ્રાહ્મણોને વિવિધ પ્રકારનું ભોજન કરાવવું.

ઉક્ત પ્રયોગ કરનાર સાધકને લક્ષ્મી, પુત્ર, પૌત્રાદિ, યશ, સુખ, નારી, આયુષ્ય, ધર્મ તથા અન્ય અભીષ્ટ કામનાઓની ઉપલબ્ધિ થાય છે.

વિદ્યાના અભિલાષી સાધકને તે રાત્રિએ પ્રત રાખવું જોઈએ. અન્ય પ્રકારના ફળની ઇચ્છા રાખનારા સાધકને મંત્ર જપ કરતા રહી તે સ્ત્રી સાથે ગમન કરવું જોઈએ.

■ છિન્દુમસ્તા માલા મંત્ર :

માલામન્ત્રો	મહાદેવાઃ	સર્વસિદ્ધિપ્રદાયકઃ	।
એકવિંશત્તુ	સહસ્રાણઃ	ત્રિલોકી મોહનક્ષમ	॥
એપા	વિદ્યામહાસિદ્ધિદાયિની	સ્મૃતિમાત્રતઃ	।
અભિનવાતમહાક્ષોભે		રાજરાષ્ટ્રવિપસ્તવે	॥
લુણઠને	તસ્કરભયે	સંગ્રામે સલિલપસ્તવે	।
સમુદ્રાયામ	વિક્ષોભે	ભૂતપ્રેતાદિજે ભયે	॥
અપસ્મારજ્વરવ્યાધિમૃત્યુન્માદાદિજે		ભયે	।
ડાકિની	પૂતનાયક	રક્ષઃ કૂષ્માણ્ડજે ભયે	॥
મિત્રભેદે	ગ્રહભયે	વ્યસને ચામિચારિકે	।
અન્યેષ્વપિ	ચ દોષેષુ	માલામન્ત્રં સ્મરેદ્વબુધઃ	॥

भूर्भुवः स्वः समुच्चार्य दशषट् च स्वरं जपेत् ।
 पंचत्रिंशत् व्यजनानि पश्चात् मालामन्त्रं जपेत् ॥
 सर्वोपद्रव निर्मूक्तः साक्षात् शिवमयो भवेत् ।
 आपात्काले नित्यपूजां विस्तरांकतुमक्षमः ॥
 एकावर्तनमात्रेण चक्रपूजाफलं लभेत् ।
 नवावरण देवीनां रेणुकाया महौजसः ॥
 एकत्र गणनारूपो यन्त्रमन्त्रार्थगोचरः ।
 सर्वागमरहस्यार्थः स्मरणात्पापनाशिनी ॥
 नरेन्द्राणां च नारीमां सर्वदैव वशंकरी ।
 रेणुकायां महेशान्याः मालाविद्या महीयसी ॥
 अणिमादिगणैश्वर्यैः रज्जनं पापभज्जनम् ।
 तत्तथावरणस्थायी देवतावृन्दमन्त्रजम् ॥
 मालामन्त्रमिदं गुह्यं परंधाम प्रकीर्तितम् ।
 इदं स्तोत्रं महादेव्याः सर्वलोकविमोहनम् ॥
 सर्व सौख्यप्रदं नृणां सर्व सौभाग्य दायकम् ।
 ॥ इति श्रीछित्रमस्ताखड्गमाला सम्पूर्णा ॥

३४३

૨૧. છિન્નમસ્તા માલા મંત્ર

अस्य श्रीरेणुकामालामन्त्रस्य भार्गव त्रष्णिरुष्टुप् छन्दः रेणुकाम्यादेवता कलां वीजं
कर्तीं शक्तिः कलूं कीलकं रेणुकाप्रसाद रिन्द्रयर्थं जपे विनियोगः कलामित्यादि
करहृदयन्यासः । लोकत्रयमिति दिग्बन्धः ।

■ ધ્યાનમ् :

मध्ये वद्धमयुरपिच्छनिकरां श्यामां प्रवालाधरां ।
गुज्जाहारधरां धनुःशरकरां नीलाम्बराऽम्बराम् ॥
शृङ्गीवादनतत्परां सुनयनां मूर्खालकैर्वर्वरां ।
भिल्ली वेशधरां नमामि शवरीं त्वामेकवीरां पराम् ॥
एकनाथे जगन्नाथे जमदग्निप्रियेऽह्ये ।
रेणुके त्राहि मां देवि राममातः शिवंकुरु ॥
त्रैलोक्यमोहिनीमम्बां एकवीरां परां नमः ।
एकनाथे जगन्नाथे जमदग्निप्रियेऽह्ये ॥
रेणुकां तां नमोदेवि काममातः नमोऽस्तुते ॥
ॐ हीं कर्तों सः हस ऐं हीं सखि प्रें ऐं ।
महाप्रकटयोगिनि एकवीरके हीं जगन्मोहिनीं हींम् ॥
नागलोक भूलोकादि सत्यलोकानां श्रीं श्रीं
शीघ्रमाकर्षिणीं कर्तीं सकलमनोरथाकर्षिणीं
सर्वसिद्धि कुरु कुरु सौः कलां रेणुके स्वाहा ।

इति डामरेश्वरतन्त्रे मालामन्त्रं स्वरूप नाम चतुःषष्ठितमोऽध्यायः

▲ ▲ ▲

૨૨. નાથ સંપ્રદાયનો છિન્નમસ્તા મંત્ર

માતા પાર્વતીએ ગુરુ ગોરખનાથ સમક્ષ પ્રગટ કરેલ દસ મહાવિદ્યાના મંત્રો પૈકીનો ભગવતી છિન્નમસ્તીનો નાથ સંપ્રદાયનો મંત્ર નીચે પ્રમાણે છે.

(છિન્નમસ્તા)

સત કા ધર્મ સત કી કાયા, બ્રહ્મ અનિ મેં યોગ જમાયા । કાયા તપાયે જોગી (શિવ ગોરખ) વૈઠા, નાભ કમલ પર છિન્નમસ્તા, ચન્દ સૂર મેં ઉપજી સુષ્ણાની દેવી, ત્રિકુટી મહલ મેં ફિરે વાલા સુન્દરી, તન કા મુન્ડા હાથ મેં લિન્હા, દાહિને હાથ મેં ખણર થાર્યા । પી પી પીવે રક્ત, વરસે ત્રિકુટ મસ્તક પર અનિ પ્રજાલી, થેત વર્ણા સુક્ત કેશ કૈચી થારી । દેવી ઉમા કી શક્તિ છાયા, પ્રલયી ખાયે સૃષ્ટિ સારી । ચણ્ડી, ચણ્ડી ફિરે બ્રહ્માણ્ડી ભખ ભખ વાતા ભખ દુષ્ટ કો મુષ્ટ જતી, સતી કો રહ, યોગી ઘર જોગન વૈઠી, શ્રી શાભુજતી ગુરુ ગોરખનાથ જીન ને ભાખી । છિન્નમસ્તા જપો જાપ, પાપ કન્ટન્ને આપો આપ જો જોગી કરે સુમિરણ પાપ પુણ્ય સે ન્યારા રહે । કાલ ના ખાયે ।

શ્રી કર્તાં હીં એં વજ વૈરોચનીયે હું હું ફટ સ્વાહા ।

છિન્નમસ્તાનું રહસ્ય જે શિવશંકર જોગી જ સંપૂર્ણ જાણો છે તે માટે નાથ સંપ્રદાયમાં ગોરખનાથ કહે છે કે -

“નાભીસ્થાને ઉડીયાન વાંથી મનીપુર ચક્રમેં વૈઠી, છિન્નમસ્તા રાની ।”

૨૩. ॥ બ્રહ્મવિરચિત છિન્નમસ્તા સ્તોત્ર ॥

નાભૌ શુભ્રસરોજ રક્તવિલસદ્ વન્ધૂકપુષ્ટારુણ ।
 ભાસ્વદ્ધાસ્કરણમણ્ડલં તદુદરે તદ્યોનિચક્ર મહત્ ॥
 તન્મધ્યે વિપરીતમૈથુનરત પ્રદ્યુમસત્કામિની પૃષ્ઠસ્થાં ।
 તરુણાકં કોટિવિલસત્તેજઃ સ્વરૂપાં શિવામ् ॥

—છિન્નમસ્તા દેવીની નાભિ ઉપર શ્વેતકમળ ખીલેલું છે. એની મધ્યમાં બંધૂક પુષ્ટ જેવા વર્ણનું સૂર્યમંડળ છે. સૂર્યમંડળની વચમાં વિસ્તૃત યોનિ ચક છે. તે યોનિ ચતુર્કિની વચમાં રતિ અને કામદેવ રતિકીડામાં લીન થઈ સ્થિત છે. રતિ અને કામદેવના પૃષ્ઠ ભાગમાં છિન્નમસ્તા સ્થિત છે. તેમનું તેજ કરોડો સૂર્યો સમાન છે. તે દેવી કલ્યાણકારિણી છે.

વામે છિન્નશિરોધરાં તદિતરે પાણૌ મહત્કરુકાં ।
 પ્રત્યાલીઢપદાં દિગંતવસનામુન્મુક્તકેશ બ્રજામ् ॥
 છિન્નાત્મીય શિરસમુછ્છલદસૃંગધારાં પિવંતીં પરાં ।
 વાલાદિત્ય સમપ્રકાશ વિલસત્તેજ બ્રયોદ્ધાસિનીમ् ॥

તે દેવીએ ડાબા હાથમાં ખંડિત (કપાયેલ) મુંડને ધારણા કરેલ છે. જમણા હાથમાં કંચ્ચી (કાતર) ધારણા કરેલ છે. તેનો એક પગ આગળ અને બીજો પગ પાછળ છે તથા કેશ ખુલ્લા (ધૂટા) છે. દિશાઓ જેનાં વસ્ત્ર છે. અર્થાત્ દેવી નિર્વસ્ત્ર છે. તે પોતાના છેદન કરેલ મસ્તકનું રક્ત પાન કરી રહી છે. ત્રણોય નેત્ર લાલ સૂર્ય સમાન પ્રભાવાળા છે.

વામાદન્યત્ર નાલં વહુગહનગલદ્રક્ત ધારાભિરુચૈ: ।
 પાયંતીમસ્થભૂપાં કરકમલ લસત્કરુકામુગ્રસ્પામ् ॥
 રક્તાભાં રક્તકેશીમપગતવસનાં વર્ણિનીમાત્મશક્તિં ।
 પ્રત્યાલીઢોરૂપાદામરુણિતનયનાં યોગિનીં યોનિમુદ્રામ् ॥

— બીજુ જમણા અને ડાબા ભાગની તરફ યોગિનીયો છે. જે શક્તિરૂપા છે. જમણા ભાગ તરફની યોગિનીના હાથમાં મોટી કાતર (કંચ્ચી) છે. તથા તે રક્તવર્ણા, રક્તકેશી (લાલ વાળવાળી) ઉગ્રરૂપા છે, તે યોગિની નિર્વસ્ત્ર અને પ્રત્યાલીઢ રૂપમાં સ્થિત છે. તેનાં નેત્ર રક્તવર્ણા છે, તે છિન્નમસ્તાના શીશથી પ્રવાહિત રક્તધારાનું પાન કરી રહી છે. આ યોગિની વર્ણિની આત્મશક્તિ

યોનિમુદ્રા સ્વરૂપ છે.

દિગ્વસ્વાં મુક્તકેશાં પ્રલયધનઘટા ઘોરસ્ફાં પ્રચણ્ડાં ।
દંષ્ટાદુષ્ટેક્ષ્ય વક્ત્રોદરવિવરલ સલ્લોલજિહાગ્ર ભાગામ્ ॥
વિદ્યુલ્લોલક્ષિયુગ્માં હૃદયતટલસદ્ગોગિમીમાંસુમૂર્તિમ્ ।
સદ્યશિથ્બાત્મ કણઠપ્રગલિત રૂધિર્ડાકિનીં વર્દ્ધયનીમ્ ॥

- છિન્નમસ્તાના ડાબા અંગ તરફની યોગિની નિર્વસ્ના, છૂટા વાળવાળી, પ્રલયકાળમાં વાદળો જેવી ભીખણા છે. તેણે પ્રચણ્ડ રૂપ ધારણા કરેલ છે. તેના દાંત વિકરણ છે. જેના મુખ પણ ભયાવહ લાગી રહ્યું છે. વિકરણ મુખમાં જીભ લબકારા મારી રહી છે. ત્રણોય નેત્રો વિદ્યુત દમકની માફક ચલાયમાન છે. હૃદય પર સર્પ લટકી રહ્યા છે. તે યોગિની ભીખણારૂપા છે તથા ડાક્ખિની નામવાળી છે. દેવી છિન્નમસ્તા તેને મસ્તકથી નિસ્કૃત રક્ત ધારાનું પાન કરાવી રહી છે.

બ્રહ્મશાનાચ્યુતાદ્ય : શિરસિ વિનિહિતાંમન્દપાદારવિદૈરાજૈર્યોગીન્દ્રમુખૈ : ।

પ્રતિપદમનિશં ચિંતિતાં ચિંત્યસ્ફપામ્ ॥
સંસારે સારભૂતાં ત્રિભુવન જનનીં છિન્નમસ્તાં પ્રશસ્તામિષ્ટા ।
તામિષ્ટાદાત્રીં કલિકલુષહરાં ચેતસા ચિંતયામિ ॥

- છિન્નમસ્તા સૂષ્ટિના સારરૂપ તથા ત્રિભુવનની સૂષ્ટિ કરનારી છે. બ્રહ્મા, વિષ્ણુ, મહેશ પણ તેનું ચિંતન કર્યા કરે છે અને મસ્તક પર જેનાં ચરણોને ધારણા કર્યા કરે છે. જે મનોભિલાધીઓ પૂર્ણ કરનારી છે. કલિયુગના દોષોને દૂર કરનારી, કલેશને હરનારી એવી તે દેવીનું હું સ્મરણ કરું છું.

ઉત્પત્તિસ્થિતિ સંહતીર્ઘટયિતું ધત્તે ત્રિસ્ફાં તનું ।
તૈગુળ્યાજગતો મદીયવિકૃતિર્બ્રહ્માચ્યુતઃ શૂલભૂત् ॥
તામાદ્યાં પ્રકૃતિં સ્પર્શમિ મનસા સર્વાર્થ સંસિદ્ધ્યે ।
યસ્યાઃ સ્મેરપદારવિન્દ્યુગલે લાભ ભજન્તોમરાઃ ॥

- સૂષ્ટિની ઉત્પત્તિ, સ્થિરતા અને સંહાર ને માટે બ્રહ્મા, વિષ્ણુ અને મહેશનું રૂપ જે ધારણા કરતી રહે છે. દેવતાઓ પણ જેના ચરણાનું ચિંતન કર્યા કરે છે. જે સર્વ પ્રકારના અર્થોને (હેતુઓને) સિદ્ધ કરનારી છે, તે દેવીનું હું સ્મરણ કરું છું.

અપિપશિત પરસ્ફીયોગપૂજાપરોઽહં ।
બહુવિદ્ય જનભાવારભસભાવિતોઽહમ ॥

પશુજન વિમુહોડહં ભૈરવી સંયુતોડહં ।
ગુરુચરણપરોડહં ભૈરવોડહં શિવોડહમ् ॥

— હું મદિરા, માંસ, પરદારાગામી હોવા છતાં પણ સદૈવ યોગ - પૂજાદિમાં રત રહું છું. જગ દંબિકાના શ્રીચરણોમાં રહેતો હોવા છતાં પણ બહારની સૃષ્ટિમાં રહીને જડ ભાવને પ્રાપ્ત થઈ ગયો છું. હું પશુભાવ સાધક (મસ્તક) થી પૃથક છું અને સદૈવ ગુરુદેવના ચરણોનું ધ્યાન કર્યા કરું છું. હું ભૈરવ અને શિવરૂપ છું.

ઇં સ્તોત્રં મહાપુણ્ય બ્રહ્મણ ભાષિતં પુરા ।
સર્વસિદ્ધિપ્રદં સાક્ષાત્મહાપાતક નાશનમ् ॥
યઃ પઠેત્તાતરુત્થાય દેવ્યાઃ સત્ત્રિહિતો ભવેત् ।
તત્સ્ય સિદ્ધિભવેદેવિ વાંછિતાર્થ પ્રદાયિની ॥

— પૂર્વકાળમાં સૃષ્ટિ રચયિતા બ્રહ્મા દ્વારા કથિત આ સ્તોત્ર સર્વ સર્વસિદ્ધિઓનું દાતા અને મહા પાપોનો નાશ કરનાર છે, જે કોઈ પણ આ સ્તોત્રનો નિત્ય પ્રાપ્ત: શૈયા ત્યાગ કરીને અથવા છિક્ષભસ્તાનું પૂજન કરીને પછી પાછ કરે છે તેની દેવી સર્વ ઇચ્છાઓ પૂર્ણ કરે છે.

ધનं ધાન્યं સુતાનું જાયાં હયં હસ્તિનમેવ ચ ।
વસુન્ધરાં મહાવિદ્યામષ્ટા સિદ્ધિર્ભવેદ ધ્રુવમ् ॥

— જે મનુષ્ય આ સ્તોત્રનો નિત્ય પાઠ કરે છે તે પુત્ર-પૌત્ર, ધન ધાન્ય, અશ્વ, હાથી અને નવનિધિઓ પ્રાપ્ત કરે છે.

વૈયાગ્રાજિન રજીતસ્વજ્રઘને રમ્યે પ્રલમ્બોદરે ।
ખર્વોડનિર્વચનીય સર્વસુભગે મુણ્ડાવલી મળિડતે ॥
કર્તરી કુન્દરુચિં વિચિત્રરચનાં જ્ઞાને દધાને પદે ।
માતર્ભક્તજનાનુકમ્પિતિ મહામાયેડસ્તુ તુભ્યં નમઃ ॥

— હે દેવી ! આપની જંધાઓ પર વાગનું ચામડું (વ્યાધ ચર્મ) શોભિત છે, આપની આકૃતિ લઘુ અને મનને હરનારી છે. ઉદર ઉભરેલું છે, દેહની ત્રિવલ્લી અનિર્વચનીય છે. ગળામાં મોતીઓની માફક મુંડમાળા ધારણા કરેલ છે. હાથમાં કુંદ (એક પ્રકારનું આયુધ) ની માફક સુશોભિત છે. આપ દીનજનો પર કૃપાદિષ્ટ કરનારી છો હે મહાશક્તિ ! હું આપને વારંવાર પ્રણામ કરું છું.

૨૪.

॥ ત્રૈલોક્ય વિજય કવચમ् ॥

ભૈરવતંત્રમાં કથિત છિન્નમસ્તાનું ત્રૈલોક્ય વિજય આ કવચ ભોજપત્ર ઉપર લખીને સુવર્ણ નિર્મિત તાવીજ કે માંદળિયામાં મૂકીને જમણા હાથની ભુજ ઉપર અથરા ગળામાં ધારણ કરવાથી મનુષ્ય બધા પ્રકારના ઐશ્વર્યને પ્રાપ્ત કરે છે. ત્રણો લોકને વશીભૂત કરવા તે સક્ષમ બને છે. જેન ધરમાં આ કવચ રહે છે તેના ધરમાં લક્ષ્ણ સ્થિરતાપૂર્વક વાસ કરે છે. જો કોઈ મનુષ્ય આ કવચ જાણ્યા વિના જ દેવી છિન્નમસ્તાની સાધના કરે છે, તે સાધક શસ્ત્રાધાતને કારણે મૃત્યુનો ભોગ બને છે.

■ દેવ્યુવાચ

કથિતાશિથિત્રમસ્તાયા યાયા વિદ્યાઃ સુગોપિતાઃ ।
ત્વયા નાથેન જીવેશ શ્રુતાશ્રાધિગતા મયા ॥
ઇદાનીં શ્રોતુમિચ્છામિ કવચં પૂર્વસૂચિતમ् ।
ત્રૈલોક્યવિજયં નામ કૃપયા કથ્યતાં પ્રભો ॥

■ ભૈરવોવાચ

શૃણુ વક્ષયામિ દેવેશિ સવદિવ નમસ્કૃતે ।
ત્રૈલોક્યવિજયં નામ કવચં સર્વમોહનમ् ॥
સર્વવિદ્યામયં સાક્ષાત્સુરાસુર જયપ્રદમ् ।
ધારણાત્પઠનાદીત્રૈલોક્યવિજયી વિભુ: ॥
બ્રહ્મા નારાયણો રૂદ્રો ધારણાત્પઠનાયત: ।
કર્તા પાતા ચ સંહર્તા ભુવનાનાં સુરેશ્વરિ ॥
ન દેયં પરશિષ્ટેભ્ય અભક્તેભ્યો વિશેષત: ।
દેયં શિષ્યાય ભક્તાય પ્રાણેભોઽધ્યધિકાય ચ ॥

■ વિનિયોગ :

દેવ્યાથાચ્છિન્નમરતાયાઃ કવચસ્ય ચ ભૈરવ: । ઋષિવર્ગાદ છન્દસુ
દેવતાચ્છિન્નમસ્તકા । ત્રૈલોક્યવિજયે મુક્તૌ વિનિયોગ: પ્રકીર્તિઃ ॥

अथ कवचम्

ॐ हूं कारो मे शिरः पातु छिन्नमस्ता बलप्रदा ।
 हीं हीं ऐं त्र्यक्षरी पातु भालं वक्त्रं दिगम्बरा ॥
 श्रीं हीं हूं ऐं दृशौ पातु मुण्डे कर्तृधरापि सा ।
 सा विद्या प्रणवाधन्ता श्रुतियुग्मं सदाऽयतु ॥
 वज्रवैरोचनीये हूं फट् स्वाहा च भुवादिकम् ।
 ग्राणं पातु छिन्नमस्ता मुण्डकर्तृविधारिणी ॥
 हूं फट् स्वाहा महाविद्या षोडशी ब्रह्मस्त्रिणी ।
 स्वपार्श्वं वर्णिनी चासुग्धारा पाययती मुदा ॥
 वदनं सर्वदा पातु छिन्नमस्ता स्वशक्तिका ।
 मुण्डकर्तृधरा रक्ता साधकाभीष्टदायिनी ॥
 वर्णिनी डाकिनीयुक्ता सापि मामभितोऽवत ।
 रामाद्या पातु जिह्वाज्ञा लज्जाद्या पातु कण्ठकम् ॥
 कूर्च्छाद्या हृदयं पातु वागाद्या स्तनयुग्मकम् ।
 रमया पुटिता विद्या पाश्वौ पातु सुरेश्वरी ॥
 मायमा पुटिता पातु नाभिदेशो दिगम्बरा ।
 कूर्चेन पुटिता देवी पृष्ठदेशं मदावतु ॥
 वाग्वीजपुटिता चैषा मध्य पातु सशक्तिका ।
 ईश्वरी कूर्चवाग्वीजैर्वज वैरोचनीय हूं ॥
 हूं फट् स्वाहा महाविद्या कोटिसूर्यं समप्रभा ।
 छिन्नमस्ता सदा पायदूरुयुग्मं सशक्तिका ॥
 हीं हूं वर्णिनी जानुं श्रीं हीं च डाकिनी पदम् ।
 सर्वविद्यास्थिता नित्या सर्वाङ्गं मे सदावतु ॥
 प्राच्यां पायादेकलिङ्गा योगिनी पावकेऽवतु ।
 डाकिनी दक्षिणे पातु श्रीमहाभैरवी च माम् ॥
 नैऋत्यां सततं पातु भैरवी पश्चिमेऽवतु ।
 इन्द्राणी पातु वायव्येऽसितांगी पातु चोत्तरे ॥
 संहारिणी सदा पातु शिवकोणे सकर्तृका ।
 इत्यष्ट शब्दयः पान्तु दिग्विदिक्षु सकर्तृका ॥

क्रीं क्रीं क्रीं पातु सा पूर्वे हीं हीं मां पातु पावके ।
 हूं हूं पातु मरुत्कोणे स्वाहा पातु सदोत्तरे ॥
 महाकाली खङ्गहस्ता रक्षःकोणे सदावतु ।
 तारा मायावधूः कूर्च फट्कारीयं महामनुः ॥
 खङ्गकर्तृधरा चारा चोधविदिशं सदावतु ।
 हीं स्त्रीं हूं फट् च पाताले पातु चैकजटा सती ॥
 तारा तु सहिता खेऽव्यान्महानील सरस्वती ।
 इति ते कथितं देव्याः कवच मंत्रविग्रहम् ॥
 यद्वत्वा पठनाद्वीमः क्रोधाख्यो भैरवः स्मृतः ।
 सुरासुरमुनीन्द्राणां कर्ता हर्ता भवेत्स्वयम् ॥
 यस्याङ्गया मधुमती याति सा साधकालयम् ।
 भूतिन्याद्यश्च डाकिन्यो यक्षिण्याद्याश्च खेचराः ॥
 आज्ञा गृणन्ति तास्तस्य कवचस्य प्रसादतः ।
 एतदेव परं ब्रह्मकवचं मन्मुखोदितम् ॥
 देवीमध्यर्च गन्धर्घर्मूलेनैव पठेन्त्सकृत् ।
 सम्बत्सर कृतायास्तु पूजायाः फलमानुयात् ॥
 भूर्जे विलिखितं चैत्तत्तुटिकां कञ्चनस्थिताम् ।
 धारयेद्वक्षिणे बाहौ कण्ठे वा यदि वान्यतः ॥
 सर्वेश्वर्युतो भूत्वा त्रैलोक्यं वशमानयेत् ।
 तस्य गेहे वसेल्लक्ष्मीर्वामी च वदनाम्बुजे ॥
 ब्रह्मास्त्रादीनि शस्त्राणि तद्गावेयान्ति सौम्यताम् ।
 इदं कवचमज्ञात्वा यो भजेच्छित्रमस्तकाम् ।
 सोऽपि शस्त्रं प्रहारेण मृत्युमाप्नोति सत्वरम् ॥

॥ इति श्री भैरवतंत्रे भैरवभैरवी संवादे त्रैलोक्य विजयं नामा छिन्नमस्ता कवचम् ॥

૨૫.

છિન્નમસ્તા હૃદય સ્તોત્રમ्

દેવી છિન્નમસ્તાનું આ હૃદય સ્તોત્ર શત્રુઓનો નાશ કરનારું, પુણ્યકળ, આયુષ્ય, સ્વાસ્થ્યની સાથોસાથ મનોવાંછિત ફળ આપનારું છે. જે મનુષ્ય સવારમાં ઊઠીને દેવીના આ નામો છિન્નગ્રીવા, છિન્નમસ્તા, છિન્નમુંડધરા, અક્ષતા, સ્વક્ષા, ક્ષોદક્ષેમકરી, ક્ષોળીશાશ્વાદન ક્ષમા, વૈરોચની, વરારોહા, બલિદાન પ્રહર્ષિતા, પાધબ્ન, વાસુદેવ પ્રપૂજિતા, બલિપૂજિતના જપ કરે છે. તેના શત્રુઓનો નાશ થાય છે. છિન્નમસ્તાને આ બધાં નામ પ્રિય છે.

■ પાર્વત્યવાચ

શુતં પૂજાદિકं સમ્યગ્ભવદ્વક્ત્રાબ નિ:સૃતમ् ।
હૃદયં છિન્નમસ્તાયા: શ્રોતુમિચ્છામિ સામ્રાતમ् ॥

■ મહાદેવોવાચ

નાદાવધિ મયા પ્રોક્તં કસ્યાપિ પ્રાણવલ્લભે ।
યત્ત્વયા પરિપૃષ્ટોऽહં વક્ષ્યે પ્રીત્વૈ તવ પ્રિયે ॥

■ વિનિયોગ :

ॐ અરય શ્રીછિન્નમસ્તા હૃદયસ્તોત્રમંત્રય ભૈરવત્રષિ: , સપ્તાટ્ઠન્દ: , છિન્નમસ્તા દેવતા, હૂં વીજં, ॐ શક્તિ: , હીં કીલકં શત્રુક્ષયકરણાર્થે પાટે વિનિયોગ: ।

■ ઋષ્યાદિન્યાસ :

ॐ ભૈરવત્રષયે નમ: (શિરસિ)

સપ્તાટ્ઠન્દસે નમો (મુહે) ।

છિન્નમસ્તાદેવતાયૈ નમો (હંડિ)

હૂં વીજાય નમો (ગુહ્યે) ।

શક્તયે નમ: (પાદયો:) ।

હીં કીલકાય નમો (નાભૌ) ।

વિનિયોગાય નમ: (રાર્વાઙ્ગ્રે) ।

■ કરન્યાસ :

ॐ અંગુષ્ઠાભ્યાં નમ: । ॐ હૂં તર્જનીભ્યાં નમ: । ॐ હીં મથ્યમાભ્યાં નમ: । ॐ એનામિકાભ્યાં નમ: । ॐ કલીં કનિષ્ઠિકાભ્યાં નમ: । ॐ હૂં કરતલકરપૃષ્ઠાભ્યાં નમ: ।

■ ષડજીન્યાસ :

ॐ હૃદયાય નમ : । ॐ હૂં શિરસે સ્વાહા । ॐ હીં શિખાયૈ વષટ । ॐ એં કવચાય હુમ । ॐ કર્ત્તો નેત્રવ્યાય વૌપટ । ॐ હૂં અસ્ત્રવ્યા ફટ ।

■ ધ્યાન :

રક્તાભાં રક્તકેશી કરકમલ લસત્કર્તુકાં કાલકાન્તિ ।
વિચ્છિન્નાત્મીયમુણ્ડાસૃગરુણવહુલોદગ્રધારાં પિવન્તીમૂ ॥
વિજ્ઞાભ્રૌધપ્રચણ્ડશ્વસનસમનિભાં સેવિતા સિદ્ધસંધૈ : ।
પદ્માક્ષી છિન્નમસ્તાં છલકરદિતિજછેદિનીં સંસ્મરામિ ॥

અથ સ્તોત્રમ्

વન્દેઽહિન્નમસ્તાં	તાં	છિન્નમુણ્ડધરાં	પરામ् ।
છિન્નગ્રીવોછટાછન્નાં		ક્ષૌમવસ્ત્ર	પરિચ્છદામ્ ॥
સર્વદા	સુરસંધેન	સેવિતાંપ્રિ	સરોરૂહામ્ ।
સેવે	સકલસ્તનૈ	છિન્નમસ્તાં	શુભપ્રદામ્ ॥
યજ્ઞાનાં	યોગયજ્ઞાય યા	તુ જાતા યુગે યુગે	।
દાનવાન્તકારીં	દેવીછિન્નમસ્તાં	ભજામિ તામ્	॥
વૈરોચનીં	વરારોહાં	વામદેવ	વિવર્દ્ધિતામ્ ।
કોટિસૂર્યપ્રભાં	વન્દે	વિદ્યુદ્ધર્ણાક્ષિ	મણિંતામ્ ॥
નિજકણ્ઠોછ્છલદ્રક્ત		ધારયાયા	મુહુરુહુ : ।
યોગિનીસ્તુ	પર્યન્તુગ્રા	તસ્યાશ્ચરણમાશ્રયે	॥
હૂમિત્યેકાક્ષરં	મંત્રં	યદીયં	યુક્તમાનઃ : ।
યો જપેત્તસ્ય	વિદ્વેષી	ભસ્તાં	યાતિ તાં ભજે ॥
હૂં	સ્વાહેતિ	મનું	સમ્યક્યઃ : સ્મરત્યર્તિમાન્નરઃ ।
છિન્તતિ	છિન્નમસ્તા	યા	તસ્ય વાધાં નમામિ તામ્ ॥
યસ્યાઃ	કટાક્ષમાત્રેણ	કૂરભૂતાદયો	દુતમ્ ।
દૂરતઃ	સંપત્તાયન્તે	છિન્નમસ્તાં	ભજામિ તામ્ ॥
ક્ષિતિતલ	પરિક્ષા	ક્ષાન્તરોષા	સુદક્ષા, ।
છલયુત	ખલકક્ષાચેદને		ક્ષાન્તિલક્ષય ॥

क्षितिदितिजसुपक्षा		क्षोणिपक्षायशिक्षा,	।
जयतु	जयतु	चाक्षा	छिन्नमस्तारिभक्षा
कलिकलुषकलानां		कर्त्तने	कर्त्तुहस्ता,
सुरकुवलयकाशा			मन्दभानुप्रकाशा
असुरकुल		कलापत्रासिका	उम्लानमूर्तिः
जयतु	जयतु	काली	छिन्नमस्ता कराली
भुवनभरण		भूरिभ्राज	मानानुभावा,
भवभव		विभवानां	भारणोद्ग्रातभूतिः
द्विजकुलकमलानां		भासिनी	भानुमूर्तिर्भवतु
भवतु	वाणी	छिन्नमस्ता	भवानी
मम	रिपुगणमाशु	छेतुमुग्रं	कृपाणं सपदि,
छिन्नग्रीवा		छिन्नमस्ता	छिन्नमुण्डधराऽक्षता
क्षोदक्षेमकरी		स्वक्षा	क्षोणीशाच्छादनक्षमा
वैरांचनी	वरारोहा	बलिदान	प्रहर्षिता
बलिपूजिता	पादाब्जा	वासुदेव	प्रपूजिता
इति	द्वादशनामानि	छिन्नमस्ता	प्रियाणि यः
स्मरत्वातः	समुत्याय	तस्य	नश्यन्ति शत्रवः
यां	स्मृत्वा	सन्ति	सद्यः सकलसुरगणाः
शत्रूणां		सर्वदा	सम्पदाद्यच्याः
शत्रूणां	संघमाहत्य	विशदवदनाः	श्रयन्ति
तस्या	संकल्पवन्तः	स्वस्थचित्ताः	संश्रयन्ति
साधाश्रीशादिसेव्या	सुफलतु	सुतरा	छिन्नमस्ता प्रशस्ता
इदं	हृदयमज्जात्वा	हंतुभिञ्छति	द्विषम्
कथं	तस्याचिरं	शत्रुनाशमेष्वति	पार्वति
यदीच्छेत्राशनं		शत्रोः	शीघ्रमेतत्पठेत्रः
छिन्नमस्ता	प्रसन्ना	हि	ददाति फलभीसितम्
शत्रुप्रशमनं	पुण्यं	समीपितफल	प्रददम्
आयुरारोग्यदं	चैव	पठताम्	पुण्यसाधनम्

॥ इति श्रीछिन्नमस्ता हृदय स्तोत्रम् ॥

૨૬. પ્રચ્રણં ચપિંડકા સ્તવરાજ

આનન્દયિત્રિ પરમેશ્વરિ વેદગર્ભે માતઃ પુરન્દર પુરાન્તર તબ્બનેત્રે ।
 લક્ષ્મીમશોપજગતાં પરિભાવયન્તઃ સન્તો ભજન્તિ ભવતીન્દ્ર દેશલબ્ધૈ ॥
 લજ્જાનુગાં વિમલવિદ્રુમ કાન્તિકાન્તા કાન્તાનુરાગરસિકાઃ પરમેશ્વરિ ત્વામ् ।
 યે ભાવયન્તિ મનસા મનુજાસ્ત એને સીમન્તિનીભરનિશં પરિભાવ્યમાનાઃ ॥
 માયામર્વીં નિખિલપાતક કોટિકૂટ વિદ્રાવિર્ણિં ભૃશમસંશયિની ભજન્તિ ।
 ત્વાં પદ્મસુન્દરતનું તરુણારુણાસ્યા પાશાંકુશાભયવરાદ્યકરાં વરાસૈ: ॥
 તે તર્કકર્કશયિ: શ્રુતિશાસ્ત્ર શિલ્પેશ્છંદોભિશોભિતમુખાઃ સકતાગમજ્ઞાઃ ।
 સર્વજ્ઞલબ્ધવિભવાઃ કુમુદેન્દ્રવર્ણાં યે વાર્ઘવે ચ ભવતોં પરિભાવયન્તિ ॥
 વજ્રપ્રણુચ હૃદયાસમયદુહસ્તે વૈરોચને મદનમન્દિર ગાસ્યમાતઃ ।
 માયાદ્વયાનુગતવિગ્રહભૂષિતાઽસિ દિવ્યાસ્ત્રવહ્નિતાનુગતાઽસિ ધન્યે ॥
 વૃત્તત્રયાષ્ટ દલવહ્નિપુરઃ સરસ્ય માર્તણ્ડમણ્ડલતાં પરિભાવયન્તિ ।
 યે વદ્ધિકૂટસદૃશીં મળિપૂરકાન્તસ્તે વૈરોચને મદનમન્દિર ગાસ્યમાતઃ ॥
 માયાદ્વયાનુગતવિગ્રહભૂષિતાઽસિ દિવ્યાસ્ત્રવહ્નિતાનુગતાઽસિ ધન્યે ।
 વૃત્તત્રયાષ્ટ દલવહ્નિપુરઃ સરસ્ય માર્તણ્ડમણ્ડલતાં પરિભાવયન્તિ ॥
 યે વદ્ધિકૂટસદૃશીં મળિપૂરકાન્તસ્તે કાલકંટકવિડમ્બનચ્યવઃ સ્યુ: ।
 કાલાગુરુ ભ્રમરચન્દનકુણ્ડગોતાછૈરનંગ મદનોદ્રવાદનીભિ: ॥
 સિંદૂરકુંકુમપટીરહિમૈર્વિધાય સન્મણલં તદુપરીહ યજેન્મૃડાનીમ્ ।
 ચન્તતિદિન્મિહિરકોટિકરાં વિચેલામુદ્યત્કવન્યરુધિરાં ત્રિભુજાં ત્રિનેત્રામ્ ॥
 વામે વિકીર્ણકચશીર્ષકરે પરે તામીડે પરં પરમકર્તૃક્યા સમેતામ્ ।
 કામેશ્વરાંગનિતયાં કલયા સુધાંશોર્વિભ્રાજમાનહદ્યામપરે સ્મરન્તિ ॥
 સુસ્તાહિરાજસદૃશીં પરમેશ્વરસ્થાં ત્વામદ્રિારાજતનયે ચ સમાનમાનાઃ ।
 લિંગત્રયો પરિગતામણિ વદ્ધિચક્રપીઠાનુગાં સરસિજાસન સત્ત્રિવિષ્ટામ્ ॥
 સુસ્તામ્રબોદ્ધ ભવતોં મનુજા ગુરુક્તહૂંકાર વાયુવશિભર્મનસા ભજન્તિ ।
 શુભ્રાસિ શાન્તિક કતાસુ તથૈવ પીતા સ્તમ્ભે રિપોર્થ ચ શુભ્રતરાસિ માતઃ ॥
 ઉચ્ચટનેષ્યસિત કર્મસુકર્મણિ ત્વં સંસેચસે સ્ફટિકકાન્તિરનન્તચારે ।
 ત્વામુત્તેર્મધુસુત્તેર્મધુનોપનીતૈર્ગયૈ: પયોવિનુલિતૈ: શતમેવ કુણ્ડે ॥
 સાજ્યૈશ્ચતોપયતિ ય: પુરુપસ્તિંધાં યણ્યાસતો ભવતિ શક્રસમો હિ ભૂમૌ ।
 જાગ્રત્સ્વપન્નિ શિવે તવ મંત્રરાજમેવ વિચિત્રયતિ યો મનસાવિધિઃ ॥

સંસારસાગર સમુદ્રરણે વહિત્રં ચિત્રં ન ભૂતજનનેપિ જગત્સુ પુંસઃ ॥

ઇં વિદ્યા વન્દ્યા હરિહર વિરંચિ પ્રભૃતિભિ: ।
 પુરારાતેરન્ત: પુરમિદમગમ્ય પશુજનૈ: ॥
 સુધામન્દાનન્દૈ: પશુપતિ સમાન વ્યસનિભિ: ।
 સુધાસેવૈ: સર્વિર્ગુરુચરણ સંસારચતુરૈ: ॥
 કુણ્ડે વા મણ્ડલે વા શુચિરથ મનુના ભાવયત્વેવ મંત્રી ।
 સંસ્ક્ષાપ્યોચ્ચૈર્જુહોતિ પ્રસવ સુફલદૈ: પદ્મપાલાશકાનામ् ॥
 હેમ શીરેસ્તિલૈર્વા સમધુકુસુમૈર્માલતીવન્ધુ-
 જાતીશ્રેતૈરથ્બંસકાનામપિવરસમિધા સંપદે સર્વસિદ્ધયૈ ॥
 અન્ય: સાજ્યં સમાંસં દધિયુતમથ વા યોચ્વહં યામિનીનાં ।
 મધ્યે દેવૈદાતિ પ્રભવતિ ગૃહણા શ્રીરમુખ્યાવહંડા ॥
 આજ્યં માંસં સરક્તં તિલયુતમથ વા તણ્ડુલં પાયસં વા ।
 હુત્વા માંસં ત્રિસંધ્યં સ ભવતિ મનુજોભૂતિભિર્ભૂતનાથ: ॥
 ઇં દેવ્યા સ્તત્રં પઠતિ મનુજો યસ્તિસમયં ।
 શુચિર્ભૂત્વા વિશ્રે ભવતિ ઘનદો વાસવસમ: ॥
 વશા ભૂપા: કાન્તા નિખિલ રિપુહન્તુ: સુરગણા ।
 ભવન્યુચ્ચૈવાચ્યો યદિહ નનુ માસૈસ્તિભિરપિ ॥

॥ ઇતિ પ્રચણ ચણિડકા સ્તવરાજ સંપૂર્ણમ् ॥

ં ં ં.

૨૭. અષ્ટોત્તર શતનામ સ્તોત્રમ्

છિક્ષમસ્તા અષ્ટોત્તર શતનામ સ્તોત્રનો નિત્યનિયમ ભક્તિભાવપૂર્વક
 ત્રણવાર પાઠ કરવાથી મારણા, મોહન, ઉચ્ચાટન, સ્તંભન આદિ તંત્રોક્ત
 ષટ્કર્માનીસિદ્ધિ પ્રાપ્ત થાય છે. આ ગુપ્તાતિગુપ્ત સ્તોત્ર છે. જો મનુષ્ય સામાન્યરૂપે
 પણ આનો નિત્ય પાઠ કરે તો તેના શત્રુઓ અવશ્ય પરાજયના ભોગ બને છે અર્થાત્.
 પાઠ કરનાર સાધક સર્વત્ર વિજયી બને છે.

■ પાર્વત્યુવાચ

નામાં સહસ્રં પરમં છિક્ષમસ્તાપ્રિયં શુભમ् ।
 કથિતં ભવતા શસ્ત્રોસદ્ય: શત્રુનિકૃત્તનમ् ॥

પુનः પૃચ્છામ્યહं દેવ કૃપાં કુરુ મમોપરિ ।
સહસ્રનામ પાઠેન અશક્તો યઃ પુમાનું ભવેત् ॥
તેન કિ પઠ્યતે નાય તન્મે બ્રૂહિ કૃપામય ।

■ સદાશિવોવાચ

અષ્ટોત્તરશતં નામાં પઠ્યતે તેન સર્વદા ।
સહસ્રનામપાઠસ્ય ફલં પ્રાપ્નોતિ નિશ્ચતમ् ॥

■ વિનિયોગ :

ॐ અર્ય શ્રીછિન્નમસ્તાષ્ટોત્તર શતનામસ્તોત્રમંત્રસ્ય રદાશિવ ત્રણિગ્રનુષ્ટુષ્ટુષ્ટનદઃ,
શ્રીછિન્નમસ્તા દેવતા મમ સકલસિદ્ધિપ્રાપ્તયે પાઠે વિનિયોગ : ।

અર્થ અષ્ટોત્તર શતનામ

ॐ છિન્નમસ્તા મહાવિદ્યા મહાભીમા મહોદરી ।
ચણ્ડેશ્વરી ચણ્ડમાતા ચણ્ડમુણ્ડ પ્રભજિની ॥
મહાચણ્ડા ચણ્ડરૂપા ચણ્ડિકા ચણ્ડખણ્ડિની ।
ક્રોધિની ક્રોધજનની ક્રોધરૂપા કુહૂઃ કલા ॥
કોપાતુરા કોપયુતા કોપસંહારકારિણી ।
વજ્રવૈરોચની વજા વજકલ્પા ચ ડાકિની ॥
ડાકિની કર્મનિરતા ડાકિની કર્મપૂજિતા ।
ડાકિની સર્વનિરતા ડાકિની પ્રેમપૂરિતા ॥
ખટ્ટવાળ્ઘધારિણી ખર્વા ખળ્ખર્વર્ધધારિણી ।
પ્રેતાસના પ્રેતયુતા પ્રેતસર્વ વિહારિણી ॥
છિન્નમુણ્ડધરા છિન્નચણ્ડવિદ્યા ચ ચિત્રિણી ।
ઘોરરૂપા ઘોરદૃષ્ટિઘોરાવા ઘનોદરી ॥
યોગિની યોગનિરતા જપયજ્ઞ પરાયણા ।
યોનિચક્રમયી યોનિયોનિ ચક્રપ્રવર્તિની ॥
યોનિમુદ્રા યોનિગમ્યા યોનિયંત્ર નિવાસિની ।
યંત્રરૂપા યંત્રમયી યંત્રેશી યંત્રપૂજિતા ॥
કીર્ત્યાકપર્દ્દિની કાલી કદ્ભાલી કલકારિણી ।
આરક્તા રક્તનયના રક્તપાન પરાયણા ॥

भवानी भूतिदा भूतिभूतिदात्री च भैरवी ।
 भैरवाचारनिरता भूतभैरव सेविता ॥
 भीमा भीमेश्वरी देवी भीमनादपरायण ।
 भवाराध्या भवनुता भवसागरतारिणी ॥
 भद्रकाली भद्रतनुर्भद्ररूपा च भद्रिका ।
 भद्ररूपा महाभद्रा सुभद्रा भद्रपालिनी ॥
 सुभव्या भव्यवदना सुमुखी सिद्धसेविता ।
 सिद्धिदा सिद्धिनिवहा सिद्धासिद्ध निषेविता ॥
 शुभदा सुभगा शुद्धा शुद्धसत्त्वा शुभावहा ।
 श्रेष्ठ दृष्टिमयी देवी दृष्टिसंहारकारिणी ॥
 शर्वाणी सर्वणा सर्वा सर्वमङ्गलकारिणी ।
 शिवा शान्ता शान्तिसूपा मृडानी मदनातुरा ॥
 इति ते कथितं देवि स्तोत्रं परम दुर्लभम् ।
 गुह्याद्गुह्यतरं गोप्यं गोपनीयं प्रयत्नतः ॥
 किमत्र वहुनोक्तेन त्वदग्रे प्राणवल्लभे ।
 मारणं मोहनं देवि हृच्चाटनमतः परम् ॥
 स्तम्भनादिक कर्माणि ऋद्धयः सिद्धयोऽपि च ।
 त्रिकाल पठनादस्य सर्वेः सिद्धयंतं संशयम् ॥
 महोत्तमं स्तोत्रमिदं वरानने मयेतिं नित्यमनन्युवुद्धयः ।
 पठन्ति ये भक्तियुता नरोत्तमा भवेन्नतेषां रिषिभिः पराजयः ॥

ॐ ॐ ॐ

२८. छिन्नमस्ता द्वादशनाम स्तोत्र

ॐ छिन्ना छिन्नमस्ता छिन्नमुण्डधरा क्षता ।
 क्षोद-क्षेमकरी स्वक्षा क्षोणीशाच्छादन क्षमा ॥
 वैरोचनी वरारोहा वलिदान - प्रहर्षिता ।
 वसि-पूजित-पादाब्जा वासुदेव - प्रपूजिता ॥
 इति द्वादश - नामानि छिन्नमस्ता - प्रियाणि च ।
 स्मरेत् प्रातः समुत्थाय तस्य नश्यन्ति शत्रवः ॥

ॐ ॐ ॐ

૨૯.

પ્રચંડચંડિકા સહસ્રનામ સ્તોત્રમ्

વિશ્વસાર તંત્રમાં વર્ણિત આ સહસ્રનામ સ્તોત્ર અદ્ભુત પ્રભાવવાળું છે. જે સાધક અર્ધરાત્રિમાં પોતાના કેશ ખુલ્લા કરીને શ્રદ્ધાભાવથી સાનો એકાંતમાં નિત્ય પાઠ કરે છે. તથા પાઠ કરતા પહેલાં છિન્મસ્તાનું પૂજન કરે છે, તે ઇ માસમાં જ છિન્મસ્તાના મંત્રને સિદ્ધ કરે છે. જે મનુષ્ય આને બાદુ ઉપર ધારણા કરે છે. તેને મહાસિદ્ધ લાભ થાય છે. એમાં લેશ માત્ર શંકાને કારણા નથી.

આઠમ અથવા કોઈપણ દિવસે અર્ધરાત્રિ બાદ જે મનુષ્ય ચાર રસ્તા ભેગા થતા હોય ત્યાં માંસ બલિ આપીને આનો પાઠ કરે છે. તેને ત્રણ માસમાં હેવીને સાક્ષાત્કાર થાય છે. ધ્યાન રહે એ વાત કે - પૂજનાદિ ક્રમમાં ઋષા કહેવા પામે.

■ દેવ્યુદ્ધવાચ

વદ દેવ મહાદેવ સર્વશાસ્ત્ર વિદાંવર ।
 કૃપાં કુરુ જગન્નાથ કથયસ્વ મમ પ્રભો ॥
 પ્રચંડચંડિકા દેવી સર્વલોક હિતૈપણી ।
 તસ્યાશ્ચ કથિતં સર્વ સ્તવं ચ કવચાદિકમ् ॥
 ઇદાનીં છિન્મસ્તાયા નામાં સહસ્રકં શુભમ् ।
 ત્વ પ્રકાશય મે દેવ કૃપયા ભક્તવત્તસ્ત ॥

■ શિવોવાચ

શૃણુ દેવિ પ્રવક્ષ્યામિ છિન્નાયાઃ સુમનોહરમ् ।
 ગોપનીયં પ્રવલ્નેન યદીચેવાત્મનોહિતમ् ॥
 ન વક્તવ્યં ચ કુત્રાપિ પ્રાણૈઃ કણઠગતૈરપિ ।
 તચ્છૃણુષ્ય મહેશાનિ સર્વ તત્કથયામિ તે ॥
 વિના પૂજાં વિના ધ્યાનં વિના જાયેન સિદ્ધયતિ ।
 વિના ધ્યાનં તથા દેવિ વિના ભૂતાદિશોધનમ् ॥
 પઠનાદ્યે સિદ્ધિઃ સ્યાત્તસ્ત્યં સત્યં વરાનને ।
 પુગ કૈલાસશિખરે સર્વદ્વસભાલયે ॥
 પણ્યિપ્રચ્છ કથિતં તથા શૃણુ. વરાનને ॥

■ વિનિયોગ

૩૫ અથ શ્રીપ્રચંડચંડિકા સહસ્રનામસ્તોત્રય ભૈરવત્રષિઃ સપ્તાદ છન્દઃ, પ્રચંડચંડિકા દેવતા, ધર્માર્થકામ મોક્ષાર્થે પાઠે વિનિયોગઃ ।

અથ સહસ્રનામ

ઊં પ્રચણ્ડચણ્ડિકા ચણ્ડા ચણ્ડદૈત્યવિનાશિની ।
 ચામુણ્ડા ચ સુચણ્ડા ચ ચપલા ચારુદેહિની ॥
 લલભ્રિહ્વા ચલદ્રક્તા ચારુચન્દ્રનિભાનના ॥
 ચકોરાક્ષી ચણ્ડનાદા ચજ્વલા ચ મનોન્યદા ॥
 ચેતના ચિત્તસંસ્થા ચ ચિત્કલા જ્ઞાનસ્ફુરીણી ॥
 મહાભયદ્રી દેવી વરદાભયધારિણી ॥
 ભવાદ્યા ભવસ્પા ચ ભવબન્ધવિમોચિની ॥
 ભવાની ભુવનેશી ચ ભવસંસારતારિણી ॥
 ભવાદ્વિર્ભવમોક્ષા ચ ભવબન્ધવિમોચિની ॥
 ભાગીરથી ભગસ્થા ચ ભાગ્યભોગ્ય પ્રદાયિની ॥
 કમલા કામદા દુર્ગા દુર્ગબન્ધવિમોચિની ॥
 દુર્દ્રશના દુર્ગસ્પા દુર્જેયા દુર્ગનાશિની ॥
 દીનદુખહરા નિત્યા નિત્ય શોકદિનાશિની ॥
 નિત્યાનન્દમયી દેવી નિત્યં કલ્યાણકારિણી ॥
 સર્વાર્થસાધનકરી સર્વસિદ્ધિ સ્વસ્ફુરીણી ॥
 સર્વક્ષભણ શક્તિશ્વ સર્વવિદ્રાવિણી પરા ॥
 સકલા નિષ્કલા સિદ્ધા કલાતીતા કલામયી ॥
 કુલજ્ઞા કુલસ્પા ચ ચક્ષુરાનન્દદાયિની ॥
 કુલીના સામસ્પા ચ કામસ્પા મનોહરા ॥
 કમલસ્થા કબ્જમુખી કુબ્જેશવર્યદાયિની ॥
 કુલસ્પા કોટરાક્ષી કમલૈશવર્યદાયિની ॥
 કુન્તી કકુદ્રિની કુલ્લા કુરુકુલ્લા કરાલિકા ॥
 કામેશ્વરી કામમાતા કામતાપવિમોચિની ॥
 કામસ્પા કામસત્ત્વા કામકૌતુકકારિણી ॥
 કારુણ્યહૃદયા ક્રોં ક્રોં મંત્રસ્પા ચ કોટરા ॥
 કૌમોદકી કુમુદિની કૈવલ્યા કુલવાસિની ॥
 કેશવી કેશવારાધ્યા કેશિદૈત્યનિપૂદિની ॥
 ક્લેશશા કરાતી ચ કરાલાસ્યા ક્લેશસઙ્ગવિનાશિની ॥

કરાલી	ચ	કરાલાસ્યા	કરાલાસુરનાશિની	।	
કરાલચર્માસિધરા		કરાલકલનાશિની		॥	
કદ્ધિની	કદ્ધનિરતા	કપાલવરધારિણી		।	
ખજ્ઞહસ્તા	ત્રિનેત્રા	ચ	ચણ્ડમુણ્ડસિધારિણી	॥	
ખલહા	ખલહન્ત્રી	ચ	ક્ષરન્તી	ખગતા સદા	।
ગદ્ધાગૌતમપૂજ્યા	ચ	ગૌરીગંધર્વવાસિની		॥	
ગન્ધર્વા	ગણારાધ્યા	ગણા	ગન્ધર્વસેવિતા	।	
ગણત્કારગણા	દેવી	નિગુર્ણા	ચ ગુણાત્મિકા	॥	
ગુણતા	ગુણદાત્રી	ચ	ગુણગૌરવદાયિની	।	
ગણેશમાતા	ગભીરા	ગણના	જ્યોતિકારિણી	॥	
ગૌરાઙ્ગી	ચ	ગ્યાગમ્યાગૌતમ	સ્થાનવાસિની	।	
ગદાધરપ્રિયા	જ્ઞેયા	જ્ઞાનગમ્યા	ગુહેશ્વરી	॥	
ગાયત્રી	ચ	ગુણવતી	ગુણાતીતા ગુણેશ્વરી	।	
ગણેશજનની	દેવી		ગણેશવરદાયિની	॥	
ગણાધ્યક્ષનુતા	નિત્યા	ગણાધ્યક્ષ	પ્રષૂજિતા	।	
ગિરીશરમણી	દેવી		ગિરીશપરિવન્દિતા	॥	
ગતિદા	ગતિહા	ગીતા	ગૌતમી ગુરુસેવિતા	।	
ગુરુપૂજ્યા	ગુરુયુતા		ગુરુસેવનતત્પરા	॥	
ગન્ધદ્વારા	ચ	ગન્ધાદ્ય	ગન્ધકારિણી	।	
ગીર્વાણપતિસમ્બૂજ્યા		ગીર્વાણપતિતુષ્ટિદા		॥	
ગીર્વાણાધીશસંસેબ્યા	ગીર્વાણાધીશ	હર્ષદા		।	
ગાનશક્તિગર્ણનગમ્યા		ગાનશક્તિપ્રદાયિની		॥	
ગાનવિદ્યા	ગાનસિદ્ધ		ગાનસનુષ્ટમાનસા	।	
ગાનાતીતા	ગાનગીતા	ગાનહર્ષ	પ્રપૂરિતા	॥	
ગન્ધર્વપતિસંહષ્ટા		ગન્ધર્વગુણપૂજિતા		।	
ગન્ધર્વગણકુશલા		ગન્ધર્વગણપૂજિતા		॥	
ગન્ધર્વગણનિરતા		ગન્ધર્વગણભૂષિતા		।	
ધર્ઘરા	ધોરસૂપા	ત	ધોરધૂર્ઘરનાદિની	॥	
ધર્મવિન્દુસમુદ્ધતા		ધર્મવિન્દુસ્વરૂપિણી		।	
ધણ્ટારવા	ધનરવા	ધનસૂપા	ધનોદરી	॥	

घोरसत्त्वा	घघनदा	घण्टानादविनोदिनी	।	
घोरचाण्डालिनी	घोरा	घोरचण्डविनाशिनी	॥	
घोरदानवदमनी		घोरदानवनाशिनी	।	
घोरकर्मादिरहिता		घोरकर्मनिषेविता	॥	
घोरतत्त्वभयी	देवी	घोरतत्त्वविमोचिनी	।	
घोरकर्मादिरहिता		घोरकर्मादिपूरिता	॥	
घोरकर्मादिनिरता		घोरकर्मप्रवर्द्धिनी	।	
घोरभूतप्रमधिनी		घोरवेतालनाशिनी	॥	
घोरदावाग्निदमनी		घोरशङ्खनिषूदिनी	।	
घोरमंत्रयुता	चैव	घोरमंत्रप्रपूजिता	॥	
घोरमंत्रमनोभिज्ञा		घोरमंत्रफलप्रदा	।	
घोरमंत्रनिधिश्चैव		घोरमंत्रकृतास्पदा	॥	
घोरमंत्रेश्वरी	देवी	घोरमंत्रार्थमानसा	।	
घोरमंत्रार्थतत्त्वज्ञा		घोरमंत्रार्थपारगा	॥	
घोरमंत्रार्थविभवा		घोरमंत्रार्थवोधिनी	।	
घोरमंत्रार्थतनिचया		घोरमंत्रार्थजन्मभूः	॥	
घोरमंत्रजपरता :		घोरमंत्रजपोद्यता	।	
ड कारवर्णनिलया	ड	काराक्षरमण्डिता	॥	
ड कारापरस्पा	च	ड काराक्षरस्पिणी	।	
चित्रस्पा	चित्रनाडी	चारुकेशी	चलप्रभा	॥
चञ्चला	चञ्चलाकार	चारुस्पा	च चण्डिका	।
चतुर्वेदमयी	चण्डा	चण्डालगण	मण्डिता	॥
चाण्डालच्छेदिनी		चण्डतपेनिर्मूलकारिणी	।	
चतुर्भुजा	चण्डस्पा	चण्डमुण्डविनाशिनी	॥	
चन्द्रिका	चन्द्रकीर्तिश्च	चन्द्रकान्तिस्तथैव	च	।
चन्द्रास्या	चन्द्रस्पा	च	चन्द्रमोलिस्वस्त्रपेणी	॥
चन्द्रमौलिप्रिया	चन्द्रमोलि	सन्तुष्टमानसा	।	
चकोरवन्धुमणी		चकोरवन्धुपूजिता	॥	
चक्रस्पा	चक्रमयी	चक्राकार	स्वस्पिणी	।
चक्रपाणिप्रिया	चक्रपाणि	प्रीतिप्रदायिनी	॥	

ચક્રપાણિરસાભિજ્ઞા	ચક્રપાણિવરપ્રદા	।	
ચક્રપાણિવરોન્મત્તા	ચક્રપાણિસ્વસ્પિણી	॥	
ચક્રપાણીશ્વરી	નિત્યં	ચક્રપાણિ નમસ્કૃતા	।
ચક્રપાણિસમુદ્ધૂતા		ચક્રપાણિગુણાસ્વદા	॥
ચન્દ્રાવલી	ચન્દ્રવતી	ચન્દ્રકોટિસમપ્રભા	।
ચન્દ્રનાર્ચિત	પાદાબ્જા	ચન્દ્રનાન્વિતમસ્તકા	॥
ચાસુકીર્તિશ્વાસુનેત્રા		ચાસુચન્દ્રફિભૂષણા	।
ચાસુભૂપા	ચાસુવેપા	ચાસુવેષપ્રદાયિની	॥
ચાસુભૂપા	ભૂપિતાઙ્ગી	ચતુર્વકાવરપ્રદા	।
ચતુર્વકા	સમારાધ્યા	ચતુર્વક્ત્ર સમાશ્રિતા	॥
ચતુર્વક્ત્રચતુર્વાહા	ચતુર્થી	ચ ચતુર્દશી	।
ચિત્રા	ચર્મણ્વતી	ચિત્રી ચન્દ્રભાગા ચ ચમ્પકા	॥
ચતુર્દશયમાકારા		ચતુર્દશયમાનુગા	।
ચતુર્દશયમપ્રીતા		ચતુર્દશયમપ્રિયા	॥
છલસ્થા	છિદ્રરૂપા	ચ છિદ્રદા છિદ્રરાજિકા	।
છિન્નમરસ્તા	તથા	છિન્ના છિન્નમુણ્ડવિદ્યારિણી	॥
જયદા	જયરૂપા	ચ જયન્તી જયોમોહિની	।
જયા	જીવનસંસ્થા	ચ જાલન્ધરનિવાસિની	॥
જ્વાલાસુખી	જ્વાલદાત્રી	જાજ્વલ્યદહનોપમા	।
જગદ્ધન્યા	જગત્સૂજ્યા	જગત્વાણપરાયણા	॥
જગતી	જગતાધારા	જન્મમૃત્યુ જરાપહા	।
જનની	જન્મભૂમિશ્ચ	જનમ્દા જયશાલિની	॥
જ્વરરોગહરા	જ્વાલા	જ્વાલામાલાપ્રપૂરિતા	।
જમ્ભારાતીશ્વરી		જમ્ભારાતિવૈભવકારિણી	॥
જમ્ભારાતિસ્તુતા	જમ્ભારાતિ	શત્રુનિષ્ઠુદિની	।
દયદૂર્ગા	જયારાધ્યા	જયકાલી જયેશ્વરી	॥
જયતારા	જ્યાતીતા	જયશઙ્કરવલ્લભા	।
જયદા	જહૃતનયા	જલધિત્રાસકારિણી	॥
જલધિવ્યાધિદમની		જલધિજ્વરનાશિની	।
જંગમેશી	તડ્યહરા	જાડ્યસંધનિવારિણી	॥

जाड्यग्रस्तजनातीता	जाड्यरोगनिवारिणी	।
जन्मदात्री जन्महत्री	जयघोष समन्विता	॥
जपयोग समायुक्ता	जपयोग विनोदिनी	।
जययोगप्रिया जाप्या	जपातीता जयस्वना	॥
जायाभावस्थिता जाया	जायाभावप्रपूरिणी	।
जपाकुसुम संकाशा	जपाकुसुम पूजिता	॥
जपाकुसुमसम्प्रीता	जपा कुसुममण्डिता	।
जपाकुसुमस्त्रासा	जपाकुसुमस्त्रपिणी	॥
जमदग्निस्वरूपा च	जानकी जनकात्मजा	।
झावात प्रमुक्ताङ्गी	झोरझंकारवासिनी	॥
झंकारकारिणी	झंझावातरूपा च झंकरी	।
ठकाराणुस्वरूपा	च टंकारनादिनी	॥
टंकारी ठकुवाणी	च ठकाराक्षररूपिणी	।
डिण्डिमा च तथा	डिभा डिण्डुडिण्डमनादिनी	॥
ठक्कामयी ढिलमयी	नृत्यशब्दा विलासिनी	।
ढक्का ठक्केश्वरी	ढक्काशब्दरूपा तथैव च	॥
ढक्कानादप्रिया	ढक्कानाद सन्तुष्टमानसा	।
णकारा णाक्षरमयी	णाक्षरादिस्वरूपिणी	॥
त्रिपुरा त्रिपुरमयी	त्रिशक्तिस्त्रिगुणात्मिका	।
तामसी च त्रिलोकेशी	त्रिपुरा च त्रयीश्वरी	॥
त्रिविद्या च त्रिस्तुपा	च त्रिवेदा च त्रिस्त्रपिणी	।
तारिणी तरला तारा	तारकारि प्रपूजिता	॥
तारकारि समाराथ्या	तारकारि वरप्रदा	।
तारकारि प्रसूतन्वी	तरुणी तरलप्रभा	॥
त्रिस्तुपा च त्रिपुरगा	त्रिशूलवरधारिणी	।
त्रिशूलिनी तन्त्रमयी	तन्त्रशास्त्र विशारदा	॥
तन्त्रस्तुपा तपोमूर्तिस्तन्त्रमंत्र	स्त्रपिणी	।
तडित्तडिल्लताकारा	तत्त्वज्ञान प्रदायिनी	॥
तत्त्वज्ञानेश्वरी	देवी तत्त्वज्ञान प्रमोदिनी	।

त्रयीमयी त्रयीसेव्या त्रक्षरी त्रक्षरेश्वरी ॥
 तापविद्वंसिनी तापसंघ निर्मूलकारिणी ।
 त्रासकर्त्री त्रासहर्त्री त्रासदात्री च त्रासहा ॥
 तिथीशा तिथिस्त्रपा च तिथिस्था तिथिपूजिता ।
 तिलोत्तमा च तिलदा तिलप्रीता तिलेश्वरी ॥
 त्रिगुणा त्रिगुणाकारा त्रिपुरी त्रिपुरात्मिका ।
 त्रिकुटा त्रिकुटाकारा त्रिकूटाचलमध्यांगा ॥
 त्रिजटा च त्रिनेत्रा च त्रिनेत्रवरसुन्दरी ।
 तृतीया च त्रिवर्षा च त्रिविधा त्रिमतेश्वरी ॥
 त्रिकोणस्था त्रिकोणेशी त्रिकोणयंत्र मध्यगा ।
 त्रिसंध्या च त्रिसंध्याच्चर्या त्रिपदा त्रिपदास्पदा ॥
 स्थानस्थिता स्थलस्था च धन्यस्थलानिवासिनी ।
 थकाराक्षरस्त्रपा च स्थूलस्त्रपा तथैव च ॥
 स्थूलहस्ता तथा स्थूला स्थैर्यस्त्रप प्रकाशिनी ।
 दुर्गा दुर्गार्तिहन्त्री च दुर्गवन्धविमोचिनी ॥
 देवी दानवसंहन्त्री दनुजेष्ठनिष्ठूदिनी ।
 दारापत्यप्रदा नित्या शंकराद्वागिधारिणी ॥
 दिव्याङ्गी देवमाता च देवदुष्टविनाशिनी ।
 दीनदुःखहरा दीनताप निर्मूलकारिणी ॥
 दीनमाता दीनसेव्या दीनदम्भविनाशिनी ।
 दनुजध्वंसिनी देवी देवकी देववल्लभा ॥
 दानवारि प्रियादीर्घा दानवारि प्रपूजिता ।
 दीर्घस्वरा दीर्घतनुर्दीर्घ दुर्गतिनाशिनी ॥
 दीर्घनेत्रा दीर्घचक्षुर्दीर्घकेशीं दिगम्बरा ।
 दिगम्बर प्रियादान्ता दिगम्बररस्वस्त्रपिणी ॥
 दुःखहीना दुःखहरा दुःखसागरतारिणी ।
 दुःखदारिद्रूयशमनी दुःखदारिद्रेयकारिणी ॥
 दुःखदा दुस्सदा दुष्टखण्डनैक स्वस्त्रपिणी ।
 देववामा देवसेव्या देवशक्ति प्रदायिनी ॥
 दामिनी दामिनीप्रीता दामिनी शतसुन्दरी ।

દામિની	શતસંસેબ્યા	દામિની	દામભૂપિતા	॥
દેવતાભાવ	સન્તુષ્ટા	દેવતાશત	મધ્યગા	।
દ્યાર્દ્રા	ચ	દ્યારૂષપા	દ્યાદાનપરાયણા	॥
દ્યાશીલા	દ્યાસારા	દ્યાસાગરસંસ્થિતા		।
દશવિદ્યાત્મિકા	દેવી	દશવિદ્યાસ્વરૂપિણી		॥
ધરણી	ધનદા	ધાત્રી	ધન્યપરાશિવા	।
ધર્મરૂષપા	ધનિષ્ઠા	ચ	ધૈર્યા ચ ધીરગોચરા	॥
ધર્મરાજેશ્વરી	ધર્મકર્મરૂષપા		ધનેશ્વરી	।
ધનુર્વિદ્યા	ધનુર્ગમ્યા		ધનુર્દ્રવરપ્રદા	॥
ધર્મશીલા	ધર્મલીલા	ધર્મકર્મ	વિવર્જિતા	।
ધર્મદા	ધર્મનિરતા		ધર્મપાખણ્ડખણ્ડિની	॥
ધર્મેશીધર્મરૂષપા	ચ		ધર્મરાજવરપ્રદા	।
ધર્મિણી	ધર્મગેહસ્થા		ધર્મધર્મસ્વરૂપિણી	॥
ધનદા	ધનદપ્રીતા		ધનધાન્યસમૃદ્ધિદા	।
ધનધાન્યસમૃદ્ધિસ્થા		ધનધાન્યવિનાશિની		॥
ધર્મનિષ્ઠા	ધર્મધીરા	ધર્મમાર્ગરતા	સદા	।
ધર્મવીજકૃતસ્થાના		ધર્મવીજસુરક્ષિણી		॥
ધર્મવીજેશ્વરી	ધર્મવીજરૂષપા	ચ	ધર્મગા	।
ધર્મવીજસમુદ્ભૂતા		ધર્મવીજસમાશ્રિતા		॥
ધરાધરપતિપ્રાણા		ધરાધરપતિસ્સુતા		।
ધરાધરેન્દ્રતનુજા		ધરાધરેન્દ્રવન્દિતા		॥
ધરાધરેન્દ્રગોહસ્થા		ધરાધરેન્દ્રપાલિની		।
ધરાધરેન્દ્ર	સર્વાર્તિનાશિની	ધર્મપાલિની		॥
નરીના	નિર્માલા	નિત્યા	નાગરાજપ્રાપ્તિ	।
નાગેશ્વરી	નાગમાતા	નાગકન્યા	ચ નગિની	॥
નિર્લેપા	નિવિકલ્પા	ચ	નિર્લોભા નિરૂપદ્રવા	।
નિરાહારા	નિરાકાર		નિરબ્જનરૂપિણી	॥
નાગિની	નાગવિભવા		નાગરાજપરિસ્તુતા	।
નાગરાજગુણજ્ઞા	ચ		નાગરાજસુખપ્રદા	॥

નાગલોકગતા	નિત્ય	નાગલોકનિવાસિની	।
નાગલોકેશવરી	નાગભાગિની	નાગસૂજિતા	॥
નાગમધ્યસ્થિતા	નાગમોહ	સંક્ષોભદાયિની	।
નૃત્યપ્રિયા	નૃત્યવતી	નૃત્યગીતાપરાયણ	॥
નૃત્યેશ્વરી	નર્તકી ચ	નૃત્યસ્પા નિરાશ્રયા	।
નારાયણી	નરેનસ્થા	નરમુણ્ડાસ્થિમાલિની	॥
નરમાંસપ્રિયા	નિત્યા	નરરક્તપ્રિયા સદા	।
નરરાજેશ્વરી	નારીરૂપા	નારીસ્વરૂપિણી	॥
નારીગણાર્ચિતા	નારીમધ્યગા	નૂતનામ્વરા	।
નર્મદા ચ	નદીરૂપા	નદીસંગમસંસ્થિતા	॥
નર્મદેશ્વર	સમ્રીતા	નર્મદેશ્વર સૂપિણી	।
પદ્માવતી	પદ્મમુખી	પદ્મકિઞ્જલ્કવાસિની	॥
પદ્મવસ્ત્ર	પરીધાના	પદ્મરાગ વિભૂષિતા	।
પરમા	પ્રીતિદા	નિત્યા પ્રેતાસનનિવાસિમી	॥
પરિપૂર્ણ	રસોન્મત્તા	પ્રેમવિદ્ધિલ વલ્લભા	।
પવિત્રા	વનિ:પૂતા	પ્રેયસીપરમાત્મિકા	॥
પ્રિયબ્રત	નિત્યા	પરમપ્રેમદાયિની	।
પુષ્ટપ્રિયા	પદ્મકોશા	પદ્મધર્મનિવાસિની	॥
ફેત્કારણી	તન્વસ્પા	ફેરુફેરવનાદિની	।
વંશિની	વંશરૂપા ચ	યગતા કામરૂપિણી	॥
વાડ્યમ્યી	વસુધા	વાગ્ભવાખ્યા વરા નરા	।
બુદ્ધિદા	બુદ્ધિરૂપા ચ	વિદ્યા વાદસ્વરૂપિણી	॥
વાલા	વૃદ્ધમયીરૂપા	વાણી વાક્યનિવાસિની	।
વરુણા	વાગ્વતી	વીરા વીરભૂષણભૂષિતા	॥
વીરભદ્રાર્ચિતપદા		વીરભદ્રપ્રસૂરપિ	।
વેદમાર્ગરતા	વેદમંત્રરૂપા	વષટ્પ્રિયા	॥
વીણાવાદ્યસમાયુક્તા		વીણાવાદ્યપરાયણા	।
વીણારવા	તથા	વીણાશબ્દરૂપા ચ વૈષ્ણવી	॥
વैષ્ણવાચારનિરતા		વैષ્ણવાચારતત્ત્વરા	।
વિષ્ણુસેવા	વિષ્ણુપત્ની	વિષ્ણુરૂપા વરાનનાં	॥

विश्वेश्वरी	विश्वमाता	विश्वनिर्माणकारिणी	।	
विश्वरूपा	च	विश्वेशी	विश्वसंहारकारिणी	॥
भैरवी	भैरवाराध्या	भूतभैरवसेविता	।	
भैरवेशी	तथा	भीमा	भैरवेश्वरतुष्टिदा	॥
भैरवाधीशरमणी		भैरवाधीशपालिनी	।	
भीमेश्वरी	भीममाता	भीमशब्दपरायणा	॥	
भीमरूपा	च	भीमेशी	भीमा भीमवरप्रदा	।
भीमपूजितपादाब्दा		भीमभैरवपालिनी	॥	
भीमासुर	ध्वंसकरी	भीमदुष्ट	विनाशिनी	।
भुवना	भुवनाराध्या	भवानी	भूतिदा सदा	॥
भयदाभयहन्त्री	च	अभयाऽभयस्तपिणी	।	
भीमनादा	विह्ला	च	भयभीतिविनाशिनी	॥
मत्ता	प्रमत्तरूपा	च	मदोन्मत्तस्वस्तपिणी	।
मान्या	मनोज्ञामाना	च	मङ्गला च मनोहरा	॥
माननीया	महापूज्या	महिषी	दुष्टमर्दिनी	।
महिषासुरहन्त्री	च	मातंगी	मयवासिनी	॥
माध्वी	मधुमयी	मुद्रा	मुद्रिका मंत्रस्तपिणी	।
महाविश्वेश्वरी	दूती	मौलिचन्द्रप्रकाशिनी	॥	
यशः	स्वरूपिणी	देवी	योगमार्गप्रदायिनी	।
योगिनी	योगगम्या	च	चाष्येशी योगस्तपिणी	॥
यज्ञांगी	च	योगमयी	जपरूपा जपात्मिका	।
युगाख्या	च	युगान्त	च योनिमण्डलवासिनी	॥
अयोनिजा	योगनिद्रा	योगानन्दप्रदायिनी	।	
रमा	रतिप्रिया	नित्या	रतिगगविदर्दिनी	॥
रमणीगससम्भूता	रम्या	रामप्रिया	रसा	।
रणोन्कण्टा	रणस्था	च	बगगगप्रदायिनी	॥
रेतती	रणनेत्री	च	रसोद्भूता रणोत्सव	।
लतालावण्यरूपा	च	लवणाभ्यिस्वरूपिणा	॥	
लभङ्गकुमुमाराध्या	लोलजिद्धा	च	लेलिहा	।

વશિની	વનસંસ્થા	ચ	વનપુષ્પપ્રિયા	વરા	
પ્રાણેશ્વરી	બુદ્ધિરૂપા	બુદ્ધિદાત્રી	બુધાત્મિકા		।
શમની	શેતવર્ણા	ચ	શાઙ્ગરી	શિવધાવિણી	
શાસ્ત્રરૂપા	શક્તિરૂપા	શક્તિવિન્દુનિવાસિની			।
સર્વેશ્વરી	સર્વદાત્રી	સર્વમાતા	વ	શવ	
શાભ્ભવી	સિદ્ધિદાસિદ્ધા	સુષુમ્નાસુરભામિની			।
સહસ્રદલ	મધ્યસ્થા	સહસ્રદલ	વર્તિની		
હરપ્રિયા	હરધ્યેયા	હૂંકારવીજરૂપિણી			।
લંકેશ્વરી	ચ	તરલા	લોમમાંસ	પ્રપૂજિતા	
ક્ષેમ્યા	ક્ષેમકરી	ક્ષામા	ક્ષીરવિન્દુસ્વરૂપિણી		।
ક્ષિપ્તચિત્તપ્રદા	નિત્યા	ક્ષૌમવસ્ત્રવિલાસિની			
છિન્ના	ચ	છિન્નરૂપા	કુધા	ક્ષૌત્કારરૂપિણી	।
સર્વવર્ણમયી	દેવી	સર્વસમ્પત્તદાયિની			
સર્વસમ્પત્તદાત્રી	ચ	સમ્પદાપદ્ધિભૂષિતા			।
સત્ત્વરૂપા	ચ	સર્વાર્થા	સર્વદિવ	પ્રપૂજિતા	
સર્વેશ્વરી	સર્વમાતા	સર્વજ્ઞા	સુરસત્ત્મિકા		।
સિન્ધુરૂપન્દાકિની	ગંગા	નદી	સાગરરૂપિણી		
સુકેશી	મુક્તકેશી	ચ	ડાકિની	વરવર્ણિની	।
જ્ઞાનદા	જ્ઞાન	ગગના	સોમંડલવાસિની		
આકાશનિલયા	નિત્યા	પરમાકાશરૂપિણી			।
અન્નપૂર્ણા	મહાનિત્યા	મહાદેવરસોદ્વા			
મઙ્ગલા	કાલિકા	ચણ્ડા	ચણ્ડનાદાતિભીષણા		।
ચણ્ડાસુરય	મથિની	ચામુણ્ડા	ચપલાત્મિકા		
ચણ્ડી	ચામરકેશી	ચ	ચલત્કુણ્ડલધારિણી		।
મુણ્ડમાલાધરા	નિત્યા	ખણ્ડમુણ્ડવિલાસિની			
ખઙ્ગહસ્તા	મુણ્ડહસ્તા	વરહસ્તા	વરપ્રદા		।
અસિચર્મધરા	નિત્યા	પાશાંકુશધરા	પરા		
શૂલહસ્તા	શિવહસ્તા	ઘણ્ટાનાદવિલાસિની			।
ધનુર્વાળધરા	દિત્યા	નાગહસ્તા	નગાત્મજા		
મહિષાસુરહન્તી	ચ	ક્તવીજવિનાશિની			।

રક્તરૂપા	રક્તગા	ચ	રક્તહસ્તા	ભયપ્રદા	॥
અસિતા	ચ	ધર્મધરા	પાશાંકુશધરા	પરા	।
ધનુર્વાણધરા	નિત્યા		ધૂપ્રલોચનનાશિની		॥
પરસ્થા	દેવતામૂર્તિઃ	શર્વાણી	શારદા	પરા	।
નાનાવર્ણ	વિભૂતાંગી		નાનારાગ	સમાપિની	॥
પશુવસ્ત્રપરીધાના		પુષ્યાયુધધરા		પરા	।
મુક્તરાંજિતમાલાદ્વા		મુક્તાહારવિલાસિની			॥
સ્વર્ણકુણ્ડલભૂપા	ચ	સ્વર્ણાસિંહાસનસ્થિતા			।
સુન્દરાંગી	સુવર્ણાભા	શાંભવી	શક્તાત્મિકા		॥
સર્વલોકશાવિદ્યા	ચ	મોહ	સમ્મોહકારિણી		।
શ્રેયસી	સૃદ્ધિરૂપા	ચ	છિન્નછિદ્ધયમીછલા		॥
છિન્નમુણ્ડધરા	નિત્યા		નિત્યાનન્દવિદ્યાયિની		।
નન્દા	પૂર્ણા	ચ	રિક્તા	ચ	તિથયઃ
કુહુઃ	સંક્રાન્તિરૂપા	ચ	પદ્ધતિર્વિલાસિની		॥
પદ્ધત્વાણધરા	નિત્યા		પદ્ધતમ્પ્રીતિદા	પરા	॥
પદ્ધતપત્રાભિલાષા	ચ	પદ્ધતામૃતવિલાસિની			।
પદ્ધતાલી	પદ્ધતી	દેવી	પદ્ધતરક્તપ્રસારિણી		॥
પદ્ધતાણધરા	નિત્યા		નિત્યદાત્રી	દયાપરા	।
પલતાદિપ્રિયા	નિત્યા	પશુગમ્યા	પરેશિતા		॥
પરા	પરહસ્યા	ચ	પરમાપ્રેમવિહ્લા		।
કુલીના	કેશિમાર્ગસ્થા		કુલમાર્ગવકાશિની		॥
કુલાકુલત્વરૂપા	ચ	કુલાર્ણવમયે	કુલા		।
રૂક્મા	ચ	કામરૂપા	ત	કાલકષ્યનકારિણી	॥
વિલાસસુપિણી	ભદ્રા		કુલાકુલ	નમસ્કૃતા	।
કુવેરવિજિધાત્રી	ચ	કુમારજનની	પરા		॥
કુમારીરૂપસંસ્થા	ચ	કુમારી	પૂજનાચ્વિકા		।
કુરજ્જનયના	દેવી		દિનેશાસ્યા	પરાજિતા	॥
કુણ્ડલી	કદલી	સેના	કુમાર્ગરહિતા	વરા	।
અનન્તરૂપા	અનન્તસ્થા		આનન્દસિન્ધુવાસિની		॥

इलास्वरूपिणी देवी इईभेदभयद्वारी ।
 इङ्गला पिङ्गला नाडी अकाराक्षररूपिणी ॥
 उमा उत्पत्तिरूपा च उच्चभाव विनाशनी ।
 ऋग्वेदा च निराराधा यजुर्वेद प्रपूजिता ॥
 सामवेदेन सङ्गीता अथवेदभाषिणी ।
 ऋकाररूपिणी ऋक्षा निरक्षरस्वरूपिणी ॥
 अहिदुर्गा समाचारा इकाराणं स्वरूपिणी ।
 लँकारा प्रणवस्था च लँकारादिस्वरूपिणी ॥
 अनुलोम विलोमस्था यकारवर्णसम्भवा ।
 पञ्चाशदर्णवीजाङ्गा पञ्चाशन्मुण्डमालिका ॥
 प्रत्येका दशसंख्या च पोडशी छिन्नमस्तका ।
 पडङ्गयुवतीं पूज्या पडङ्गस्प वर्जिता ॥
 पडकासंश्रिता नित्या विश्वेशी खड्गदालया ।
 मालामंत्रमयी मंत्रजपमाता भद्रालसा ॥
 सर्वविश्वेश्वरी शक्तिः सर्वानन्दप्रदायिनी ।
 इति श्रीछिन्नमस्तायाः नामसाहस्रमुत्तमम् ॥
 पूजाक्रमेण कथितं साधकानां सुखावहम् ।
 गोपनीयं गोपनीयं गोपनीयं न संशयः ॥
 अर्द्धरात्रे मुक्तकेशो भक्तियुक्तो भवेन्नराः ।
 जपित्वा पूजयित्वा च पठेन्नाम सहस्रकम् ॥
 विद्यासिद्धिर्भवेत्स्य षण्मासाभ्यासयोगतः ।
 येन केन प्रकारेण देवीभक्तिपरो भवेत् ॥
 अखिलान्तम्भयेल्लोकान्नाङ्गोऽपि मोहयेत्सदा ।
 आकर्षयेद्वेषक्ति मारयेद्वेवि विद्विषम् ॥
 शत्रवो दासतां यान्ति पापानि यान्ति संक्षयम् ।
 मृत्युश्च क्षयतां याति पठनाद्वाषणात्मिये ॥
 प्रशस्तायाः प्रसादेन किन्न सिद्ध्यंति भूतले ।
 इदं रहस्यं परमं परं स्वस्त्ययनं महत् ॥
 धृत्वा वाहौ महासिद्धिः प्राप्यते नात्र संशयः ।
 अनया सदृशी विद्या विद्यते न महेश्वरि ॥

वारमेकं तु योधीते सर्वसिद्धिश्वरो भवेत् ।
 कुलवारे कुलष्टम्यां कुहूसंक्रान्ति पर्वसु ॥
 यश्चेमां पठते विद्यां तत्य सम्यक्फलं श्रृणु ।
 अष्टोत्तरशतं जप्त्वा पठेन्नाम सहस्रकम् ॥
 भक्त्यास्तुत्वा महादेवि सर्वपापात्रमुच्यते ।
 सर्वपापैर्विनिर्मुक्तः सर्वसिद्धिश्वरो भवेत् ॥
 अष्टम्यां वा निशीथे च चतुष्थथगतो नरः ।
 माषभक्तबलिं दत्त्वा पठेन्नाम सहस्रकम् ॥
 सुदर्शवामवेयां तु मासत्रय विधानतः ।
 दुर्जयः कामरूपञ्च महावलपराक्रमः ॥
 एतन्मंत्रस्य पठनात्सर्वसिद्धिश्वरो भवेत् ॥
 इति ते कथितं देवी सर्वसिद्धिपरं नरः ।
 जप्त्वा स्तुत्वा महादेवीं सर्वपापैः प्रमुच्यते ॥
 न प्रकाशयमिदं देवि सर्वदिव नमस्कृतम् ।
 इदं रहस्यं परमं गोप्तव्यं पशुसंकटे ॥
 इति सकल विभूतेऽभूतं प्रशस्तं ।
 पठति य इह मर्त्यशिष्ठिन्मस्तास्तवज्ञ
 धनद इव धनाढ्यो माननीयो नृपाणां ।
 स भवति च जनानामाश्रयः सिद्धिवत्ता ॥

॥ इति श्री प्रचण्डचण्डिका सहस्रनाम स्तोत्रम् ॥

ॐ ॐ ॐ

૩૦. રેણુકા શાબરી મંત્ર સાધના પ્રયોગ

રેણુકા શબરી વિદ્યાની સાધના શ્રી છિન્નમસ્તા સાધનાની સમાન છે. એનો મંત્ર નીચે પ્રામણે છે.

મંત્ર: ॐ શ્રી હીં ક્રોં એં ।

■ વિનિયોગ

અથ શ્રી રેણુકા શવરી મંત્રસ્ય ભૈરવત્રષિઃ, પંક્તિ છન્દ: રેણુકા શવરી દેવતામમાભીષ્ટ સિદ્ધ્યે જપે વિનિયોગ: ।

■ કરાજ્ઞન્યાસ

ॐ અંગુષ્ઠાભ્યાં નમ: (હૃદયાય નમ:) ।

શ્રીં તર્જનીભ્યાં નમ: (શિરસે સ્વાહા) ।

હીં મધ્યમાભ્યાં નમ: (શિખાયै વષટ્) ।

ક્રોં અનામિકાભ્યાં નમ: (કવચાય હુમ્) ।

એં કનિષ્ઠિકાભ્યાં નમ: (નેત્રત્રયાય વૌષટ્) ।

ॐ શ્રીં હીં ક્રોં એં કરતલકરણૃષ્ટાભ્યાં નમ: (નમ: અસ્ત્રાય ફટ્) ।

■ ધ્યાન

હેમાત્રિસાનવુદ્ધાને	નાનાદુભમનોહરે	।		
રત્નમણ્ડપ	મધ્યસ્થવેદિકાયાં	સ્થિતાં સ્પરેત્	॥	
ગુજ્જાફલા	કલ્પિતહાર	રસ્યાં	।	
શુત્રો:	શિખણ્ડ	શિખિનો	વહંતીમ્	॥
કોદણ્ડબાળો	દધતીં	કરાભ્યાં	।	
કટિસ્થ	વલ્કાં	શર્વરી	સ્પરેયમ્	॥

અર્થાત્ - મેરુ પર્વતના શિખર પર અનેક રમણીય વૃક્ષોથી શોભતા ઉધાનમાં રત્ન મંડપની મધ્યમાં વેદિકા ઉપર વિરાજિત દેવીનું ધ્યાન કરતી વેળાએ ભાવના કરવી જોઈએ કે - દેવીએ ગુંજા ફળ (ચણોડી)ના બનાવેલ હારથી સુંશોભિત છે. કાનોમાં ભયૂર પિચ્છાના હુંડળ કરેલા છે. દેખાવ મનોહર છે. બે હાથોમાં ધનુષ અને બાણ તથા કટિમાં વલ્કલ ધારણ કરેલ છે. એવી શોભાયમાન શબરી દેવીનું હું ધ્યાન કરું છું.

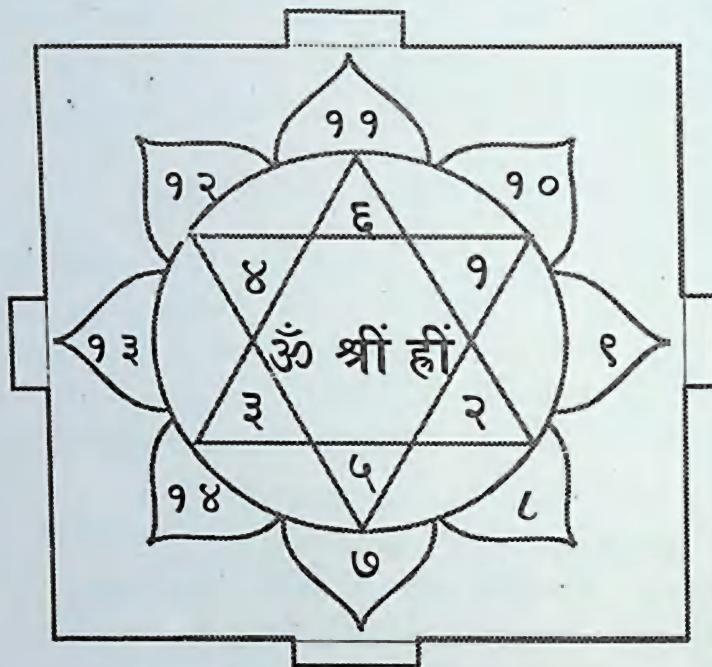
■ જપ અને હૃવન :

ઉપરોક્ત મંત્રથી ધ્યાન કર્યા બાદ પાંચ લાખની સંખ્યામાં મંત્ર જપ કરવા

જોઈએ. તથા બીલના વૃક્ષના લાકડાથી પ્રજ્વલિત અભિનમાં બીલ્ય ફળ (બીલાં) થી દર્શાંશ હવન કરવો જોઈએ.

■ પીઠ અને અસાવરણા પૂજન :

ષટ્કોષા, અષ્ટદળ અને ભૂપુરથી સુશોભિત યંત્ર પર દેવીનું કરવું. યંત્રનું સ્વરૂપ નીચે બતાવવામાં આવેલ છે.

રેણુકા શબરી પૂજન યંત્ર

પૂર્વોક્ત ઊં આધાર શક્તયે નમઃ ।' થી ઊં રતિકામાભ્યાં નમઃ । સુધી પીઠપૂજન કરીને જ્યાદિ દી પીઠ શક્તિઓનું પૂજન કરવું. પછી તે પીઠ પર મૂલમંત્રથી વિધિપૂર્વક રેણુકા શબરી દેવીનું પૂજન કરીને નીચે પ્રમાણો આવરણ પૂજા કરવી.

પ્રથમાવરણ

ઊં હૃદયાય નમઃ ।

શ્રીં શિરસે સ્વાહા ।

હીં શિખાયै વષટ् ।

ક્રોં કવચાય હુમ् ।

એં નેત્રવ્રયાય વૌષટ્ ।

ॐ શ્રીં હી ક્રોં એં અસ્ત્રાય ફટ્ ।

ઉક્ત મંત્રોથી ષટ્કોણમાં ષડુગ પૂજા કરવી. આ પ્રમાણે પ્રથમ આવરણનું પૂજન કરીને બીજા આવરણમાં અષ્ટદળમાં પૂર્વાદિ ક્રમથી નીચે લખેલા મંત્રો વડે 'હુંકારી' આદિ શક્તિઓનું પૂજન કરવું.

દ્વિતીયાવરણ

ॐ હુંકારૈ નમઃ ।

ॐ ચણ્ડાસ્યારૈ નમઃ ।

ॐ છેદન્યૈ નમઃ ।

ॐ ક્ષેપણારૈ નમઃ ।

ॐ અસ્ત્રૈ નમઃ ।

ॐ હુંકારૈ નમઃ ।

ॐ ક્ષેમકાર્યૈ નમઃ ।

આ પછી તૃતીય આવરણમાં ભૂપુરની અંદર દસ દિશાઓમાં દિક્ષપાલોનું પૂજન નીચે પ્રમાણે કરવું.

તૃતીયાવરણ

ॐ ઇંદ્રાય નમઃ (પૂર્વે) ।, �ॐ અમ્નેયે નમઃ (આનેયે) ।, �ॐ યામાય નમઃ (દક્ષિણે) ।, �ॐ નિત્રહૃત્યે નમઃ (નૈત્રહૃત્યે) ।, �ॐ વરુણાય નમઃ (પશ્ચિમે) ।, �ॐ વાયવે નમઃ (વાયવ્યે) ।, �ॐ સોમાય નમઃ (ઉત્તરે) ।, �ॐ ઈશાનાય નમઃ (એશાન્યે) ।, �ॐ બ્રહ્મણે નમઃ (પૂર્વેશાનયોર્મધ્યે) । અને અનંતાય નમઃ (નૈત્રહૃત્ય પશ્ચિમયોર્મધ્યે) ।

આ પછી ચોથા આવરણમાં ભૂપુરની બહાર વજ આદિ આયુધોનું નીચે મુજબના મંત્રોથી પૂજન કરવું.

ચતુર્થવિરણ

ॐ વજ્રાય નમઃ ।, અં શક્તયે નમઃ ।, અં દણ્ડાય નમઃ ।, અં પાશાય નમઃ ।, અં ગદાય નમઃ ।, અં પદ્માય નમઃ ।, અં ખજ્ઞાય નમઃ ।, અં ખજ્ઞાય નમઃ ।, અં અંકુશાય નમઃ ।, અં લૂલાય નમઃ ।, અં ચક્રાય નમઃ ।

■ કાગય પ્રયોગ :

ઉપરોક્ત વિધિથી આવરણ પૂજા કરીને દેવીનું ફરી પૂજન કરવું અને પાંચ પુષ્પાંજલિ અર્પણ કરીને જપ કરવા.

મંત્ર જપ નિયત સંઘ્યામાં પૂર્ણ કર્યા પછી નીચે પ્રમાણે કાચ્ય પ્રયોગ કરવામાં આવે છે.

(૧) મલ્લિકાનાં પુષ્પો વડે હવન કરવાથી વશીકરણ સિદ્ધિ પ્રાપ્ત થાય છે અને સર્વલોક વસીભૂત થાય છે.

(૨) કમળના ફૂલ વડે હોમ કરવાથી રાજરાણી પણ વશીભૂત થાય છે.

(૩) શેરડીના ટૂકડાનો હોમ કરવાથી ધન પ્રાપ્તિ થાય છે.

(૪) અન્ન રડે હોમ કરવાથી અનાજની પ્રાપ્તિ થાય છે.

(૫) પંચગવ્ય વડે હોમ કરવાથી ગો-ધનની વૃદ્ધિ થાય છે.

(૬) આસોપાલવ (અશોક) ના ફૂલ વડે હોમ કરવાથી પુત્ર - પ્રાપ્તિ થાય છે.

(૭) મહુડીના ફૂલનો હોમ કરવાથી સર્વ પ્રકારની ઇચ્છિત કામનાઓ પૂર્ણ થાય છે.

-કલિયુગમાં આ વિદ્યાથી શીધ્ય સિદ્ધિ પ્રાપ્ત થાય છે.

ન ન ન

૩૧. શ્રી રેણુકા હૃદયમ्

■ સ્કન્દ ઉવાચ

ભગવન् દેવ દેવેશ પરમેશ શિવાપતે ।
રેણુકા હૃદયં ગુણં કથયસ્વ પ્રસાદતઃ ॥

■ શિવ ઉવાચ

શ્રીણુ ષણમુખ વક્ષામિ રેણુકા હૃદયં પરમ ।
જપન્યો હૃદયં નિત્યં તસ્ય સિદ્ધિઃ પદેપદે ॥
રેણુકા હૃદયસ્યાસ્ય ક્રથિરાનન્દ ભૈરવः ।
છન્દોભૂતું વિરાટ્પ્રોક્તં દેવતા રેણુકા પરા ॥
કર્ત્તાં બીજં કામદા શક્તિર્મહામાયેતિ કીલકમ् ।
સર્વાભીષ્ટ ફલપ્રાપ્તયૈ વિનિયોગ ઉદાહૃતઃ ॥
ॐ કર્ત્તીમિત્યદ્વાષાદિ હૃદયાદિન્યાસં કૃત્વા
ધ્યાયેત્રિ ત્યમિતિધ્યાત્વા હૃદયં પઠેતુ ।

■ આનન્દ ભૈરવ ઉવાચ

ॐ નમો રેણુકાયૈ સર્વભૂતિદાયૈ સર્વકન્દ્રૈ સર્વહર્ત્રે । સર્વપાલિન્યૈ સર્વાર્થ દાચ્યૈ
સચ્ચિદાનન્દ । રૂપિણ્યૈ અકલાયૈ કામાક્ષ્યૈ કામદાયિન્યૈ ભર્ગાયૈ ભર્ગસુપિણ્યૈ ભગવત્યૈ
રાવેશથર્યૈ । એકવીરાયૈ વીરવંદિતાયૈ વીરશક્ત્યૈ વીરમોહિન્યૈ । એકવીરાયૈ વીરવંદિતાયૈ
વીરશક્ત્યૈ વીરમોહિન્યૈ । વીરસુવેશયૈ હીંકારાયૈ કર્ત્તાંકારાયૈ વાભવાયૈ એંકારાયૈ ઊં કારાયૈ
શ્રીંકારાયૈ વાભવાયૈ એંકારાયૈ ઊં કારાયૈ શ્રીંકારાયૈ દશાર્ણાયૈ । દ્વાદશાર્ણાયૈ ષોડશાર્ણાયૈ
ત્રિવીજકાયૈ ત્રિપુરાયૈ ત્રિપુરહર વલ્લભાયૈ કાત્યાન્યૈ યોગિનીગણસેવિતાયૈ ચામુણ્ડાયૈ
મુણ્ડમાલિન્યૈ ભૈરવ સેવિતાયૈ ભીતિહરાયૈ ભવહારિણ્યૈ કલ્યાણ્યૈ કલ્યાણદાયૈ
નમસ્તેનમસ્તે ।

નમો નમઃ કામુક કામદાયૈ નમો નમો ભક્તદયાધનાયૈ ।

નમો નમઃ કામુક કામદાયૈ નમો નમો ભક્તદયાધનાયૈ ।

નમો નમઃ કારણ કારણાયૈ નમો નમઃ શાન્તિરસાન્તિતાયૈ ।

નમો નમો મંગળ મંગલાયૈ નમો નમો મંગલભૂતિદાયૈ ॥

નમો નમઃ સદ્ગુરુ વૈભવાયૈ વિશુદ્ધ વિજ્ઞાન સુખપ્રદાયૈ ।

નમો નમઃ શોભનશોમિતાયૈ નમો નમઃ શક્તિ સમાવૃત્તાયૈ ॥

નમઃ શિવાયૈ શાન્તાયૈ નમઃ મંગલમૂત્રયૈ ।
 સર્વસિદ્ધિપ્રદાયૈ તે રેણુકાયૈ નમો નમઃ ॥
 લલિતાયૈ નમસ્તુભ્યં રેણુકાયૈ નમો નમઃ ॥
 હિમાચલ સુતાયૈ તે રેણુકાયૈ નમો નમઃ ॥
 વિષ્ણુ વક્ષઃ સ્થલાવાસે શિવ વામાંક સંસ્થિતે ।
 બ્રહ્માણ્યૈ બ્રહ્મમાત્રે તે રેણુકાયૈ નમોઽસ્તુતે ॥
 રામમાત્રે નમસ્તુભ્યં જગદાનન્દ કારિણી ।
 જમદાનિપ્રિયાયૈ તે રેણુકાયૈ નમો નમઃ ॥
 નમો ભૈરવરૂપાયૈ ભીતિ હન્ત્યૈ નમો નમઃ ।
 નમઃ પરશુરામસ્ય જનન્યૈ તે નમો નમઃ ।
 કમતાયૈ નમસ્તુભ્યં તુલજાયૈ નમો નમઃ ।
 ઘડ્યક્ર દેવતાયૈ તે રેણુકાયૈ નમો નમઃ ॥
 અહિત્યાયૈ નમસ્તુભ્યં કાવેર્યૈ નમો નમઃ ।
 સર્વર્થિ પૂજનીયાયૈ તે રેણુકાયૈ નમો નમઃ ॥
 નર્મદાયૈ નમસ્તુભ્યં મન્દોદર્યૈ નમો નમઃ ।
 અદ્રિ સંસ્થાનાયૈ તે રેણુકાયૈ નમો નમઃ ॥
 ત્વરિતાયૈ નમસ્તુભ્યં મન્દાકિન્યૈ નમો નમઃ ।
 સર્વ મન્ત્રાધિવેવતાયૈ તે રેણુકાયૈ નમો નમઃ ॥
 વિશોકાયૈ નમસ્તુભ્યં કાલશક્ત્યૈ નમો નમઃ ।
 મધુપાનોદ્ધતાયૈ તે રેણુકાયૈ નમો નમઃ ॥
 તોતુલાયૈ નમસ્તુભ્યં નારાયણૈ નમો નમઃ ।
 પ્રધાનાગુહસ્પિણ્યૈ રેણુકાયૈ નમો નમઃ ॥
 સિંહાયૈ નમસ્તુભ્યં કૃપાસિદ્ધ્યે નમો નમઃ ।
 દારિક્રયવનદાહિન્યૈ રેણુકાયૈ નમો નમઃ ॥
 સુન્યદાયૈ નમસ્તુભ્યં વિનાશબ્દ્યૈ નમો નમઃ ।
 મધુકૈટભહન્ત્યૈ તે રેણુકાયૈ નમો નમઃ ॥
 ત્રિપુરાયૈ નમસ્તુભ્યં પુણ્યકીર્ત્યૈ નમો નમઃ ।
 મહિપાસુર નિર્ણાશાયૈ તે રેણુકાયૈ નમો નમઃ ॥
 ચેતનાયૈ નમસ્તુભ્યં વીરલક્ષ્મ્યૈ નમો નમઃ ।
 કૈલાશ નિલયાયૈ તે રેણુકાયૈ નમો નમઃ ॥

वगलायै नमस्तुभ्यं ब्रह्मशक्त्यै नमो नमः ।
 कर्मफलप्रदायै ते रेणुकायै नमो नमः ॥
 शीतलायै नमस्तुभ्यं भद्रकाल्यै नमो नमः ।
 शुभ्मदर्पहरायै ते रेणुकायै नमो नमः ॥
 एलाम्बायै नमस्तुभ्यं महादेव्यै नमो नमः ।
 पीताम्बर प्रभायै ते रेणुकायै नमो नमः ।
 नमः त्रिगायै रुक्मायै नमो ते धर्म शक्त्ये ॥
 अज्ञानं कल्पितायै ते रेणुकायै नमो नमः ।
 कपदायै नमस्तुभ्यं कृपाशक्त्यै नमो नमः ॥
 वानप्रस्थात्रमस्थायै ते रेणुकायै नमो नमः ।
 विजयायै नमस्तुभ्यं ज्वालामुख्यै नमो नमः ॥
 महास्मृतिज्योत्सनायै ते रेणुकायै नमो नमः ॥
 नमः तृष्णायै धूप्राये नमो ते धर्म सिद्ध्ये ।
 अर्द्ध मात्राक्षरायै ते रेणुकायै नमो नमः ॥
 नमः श्रद्धायै वार्तायै नमो मेघ शक्त्ये ।
 मन्त्राधिदेवतायै नमो मेघ शक्त्ये ॥
 मन्त्राधिदेवतायै ते रेणुकायै नमो नमः ।
 जयदायै नमस्तुभ्यं शूलश्वर्यै नमो नमः ॥
 अलकापुर संस्थानायै ते रेणुकायै नमो नमः ।
 नमः परायै श्रौत्यायै नमः शेष शक्त्ये ।
 धूवमयी हृदूपायै ते रेणुकायै नमो नमः ॥
 नमो नमः शक्ति समन्वितायै नमो नमः तुष्टि वरप्रदायै ।
 नमो नमो मंडन मणितायै नमो नमो मञ्जुत मोक्षदायै ॥

■ शिव उवाच

इत्येवं कथितं दिव्यं रेणुका हृदयं परम् ।
 यः पठेत् सततं विद्वान् तस्य सिद्धिः पदे पदे ॥
 राजद्वारे शमशाने च संकटे दुरतिक्रमे ।
 स्मरणादृधृदयस्यास्य सर्वसिद्धिः प्रजायते ॥
 दुर्लभं त्रिषुलोकेषु तस्य प्राप्तिर्भवेद्धृवम् ।
 वित्तार्थी वित्तमानांति सर्वार्थी सर्वमानुयात् ॥

इत्यागमसारे शिवषण्मुखसंवादे आनन्द भैरवोक्तं रेणुराहृदयं सम्पूर्णम्
 ॐ कर्त्ती वीजत्पिकार्पणमस्तु
 ॥ इति श्री रेणुका हृदयम् ॥

३२. रेणुका खड्गमाला मंत्र

॥ श्री रेणुकायै नमः ॥

ॐ रेणुका कुण्डली वक्रा कुण्डल्यपि महाकुला ।
 लीयमाना प्रकर्त्तव्या वर्णोच्चारेण शंकर ॥
 लीयमाना विजानीहि निरालम्बा महापदा ॥
 अप्रमेया विस्तपाक्षीं हुंकार कुण्डली शुभा ॥
 आदिक्षान्तं समुच्चार्य प्रणवं चान्तरे न्यसेत् ॥
 देहे विन्यस्य वीजानि रक्ष रक्षेति रेणुके ॥
 रक्ष मां भार्गवि देवि रक्ष रामप्रसूर्मम् ।
 जमदग्नि प्रिये रक्षास्मदीयभिदंवपुः ॥

ॐ श्रीं हीं क्रों ऐं वज्रवैरोचनीये समयिनी छिन्नमस्तके सकलगुरुसुरन्दिते
 महाभूपालमोलि - मालार्चितव्यण - कमले विकटदन्तच्छटाटोपनिवारिणी मदीय शरीरं
 रक्ष रक्ष परमेश्वरि हुं फट् स्वाहा । ॐ भूः स्वाहा । ॐ भुवः स्वाहा । ॐ स्वः स्वाहा ।
 ॐ भूर्भुवः स्वः स्वाहा । कमलमालाभरणभूषिते महाकौलिनि महाब्रह्मवादिनि
 महाक्रांतिप्रिये वरदायिनि महाभोगप्रदे असमीयं शरीरं वज्रमयं कुरु कुरु दुर्जनान् हन हन
 महीपालान् क्षोभय क्षोभय परचक्रं भज्जय भज्जय जयङ्गरि समरणमात्रगमिनी
 त्रैलोक्यस्वामिनि समलवरयूं रमलवरयूं क्षमलवरयूं श्री भार्गवि प्रसीद प्र-
 सीद स्वाहा ।

इति सर्वाङ्गे व्यापकं न्यसेत् ।

एषा विद्या महाविद्या समया वलवत्तरा ।
 अतिवीर्यतरा तीव्रा सूर्यकोटिसमप्रभा ॥
 कुलाङ्गना कुलं सर्वं मदीयं परमेश्वरि ।
 देवी रक्षतु सर्वाङ्गं दिव्याङ्गी भोगदायिनी ॥
 रक्ष रक्ष महादेवि शरीरं परमेश्वरि ।
 मदीयं परमानन्दे आपादतलमस्तकम् ॥
 हुंकारं च ततः कुर्यात् पूजयेद् भुविमण्डले ।
 पूजान्ते वामहस्तेन हींकारं च व्रिधा जपेत् ॥
 पश्चात् रेणुका मन्त्रेण मूलमन्त्रेण शाङ्करि ।
 चक्रावरण देवीनां रेणुकाया महौजसः ॥
 एकत्र गणनारूपं मन्त्रो मन्त्रार्थं गोचरः ।

માલામન્ત્ર વિધાનેન ક્રમણોચ્ચારણે ભવેત્ ॥
તસ્માત् ખડ્ગવરં મન્ત્રં સ્વતન્ત્રો રક્ષણં મહત્ ॥

■ ધ્યાન

સિદ્ધેરર્ચિતસુન્દરા શ્રુતિમતી રામપ્રસૂભર્ગવી ।
જ્ઞાપણાઽદિતિ રેણુકા, ઋષિપ્રિયા શ્રીમૂલપીઠે સ્થિતા ॥
પચ્ચાર્ણેરભિપૂજિતા શ્રુતિધરા ખડ્ગાભિધા માલયા ।
સા મે રક્ષતુ તત્પરાર્ચનવિધોં આવર્તને ભાવિતા ॥
પૂર્ણાનન્દમયી દેવી મૂલપીઠનિવાસિની ।
પરશુરામ પ્રસૂર્માતા ખડ્ગાભિદાઽભિરક્ષતુ ॥

ॐ અર્થ શ્રી રેણુકા શુદ્ધ ખડ્ગમાલા મહામન્ત્રસ્ય વર્ણાદિત્યત્રષ્ણિ : ગાયત્રી છન્દ :
શ્રી રેણુકા દેવતા એં વીજં હીં શક્તિ : ક્રોં કીલકં મમાભીષ્ટસિન્દ્રયર્થ જપે વિનિયોગ : ।
ધ્યાયેત્રિત્યમિતિધ્યાનમ् ।

તાદૃશં ખડ્ગમાનોતિ યેન હસ્તસ્થિતેનવે ।
અષ્ટાદશ મહાદ્વિપ સપ્રાડ્ભોક્તા ભવિષ્યતિ ॥

ॐ શ્રીં હીં ક્રોં એં ॐ નમ : શ્રી સુન્દરિ ભાર્ગવિ હૃદયદેવિ શિરોદેવિ શિખાદેવિ
કવચદેવિ નેત્રદેવ્યસ્ત્રદેવિ પચ્ચદશતિથિ નિત્યે પરમેશ્વર પરમેશ્વર મિત્રશમયિ ષષ્ઠીશમયિ
ઉદ્દીશમયિ કાલતાપનમયિ ધર્માચારમયિ મુક્તકેશી - શરમયિ દીપકલાનાથમયિ
શિવકલાકશયપમયિ ઇન્દ્રસુરાધિપ સપરિવાર વજ્ઞાયથમયિ અનિતેજોઽધિપ સપરિવાર
શક્તન્યાયુધમયિ યમનિયમાધિપ સપરિવાર દણ્ડાયુધમયિ યમનિયમાધિપ સપરિવાર
ખડ્ગાયુધમયિ વરુણ જલાધિપ સપરિવાર પાશાયુધમયિ વાયુપ્રાણાધિપ સપરિવાર
કુશાયુધમયિ કુવેરયક્ષાધિપ સપરિવાર ગદાયુધમયિ શંકરભૂતાધિપ સપરિવાર શૂલાયુધમયિ
વિરાજ્જીવાધિપ સપરિવાર દર્ભાયુધમયિ વિષ્ણુવિશ્વાધિપ સપરિવાર ચક્રાયુધમયિ
ભૂપુરથમરેખે એ ઉત્ત્રત્તિસત્ત્વ ગુણકારણમયિ મધ્યરેખે શ્રી સ્થિતિ ર્જોગુણ કારણમયિ
તૈલોક્ય મોહનચક્ર સ્વામિનિ પ્રકટયોગિનિ સ્તમ્ભનમુદ્રે ।

બ્રહ્માણિ કૌમારિ વારાહિ શાઙ્કરિ ઇન્દ્રાણિ કંકાલિ કરાલિ કાલિ મહાકાલિ ચામુણ્ડે
જ્વાવામુખિ કામાલ્યે કપાલિનિ ભદ્રકાલિ દુર્ગ અભ્યિકે લલિતે ગૌર સુમંગલે રોહિણિ
કપિલે શૂલકરે કુણ્ડલિનિ ત્રિપુરે કુરુકુલ્લે ભૈરવિ ભદ્રે ચન્દ્રાવતિ નારસિંહિ નિરજ્જને
હેમકાન્ને પ્રેતાસને ઈશાનિ વૈશ્વાનરિ વैષ્ણવિ વિનાયકિ યમઘણ્ટે હરસિદ્ધે સરસ્વતિ તોતુલે
વન્દિનિ શંહિનિ પદ્મિનિ ચિત્રિણિ વારુણિ ચણ્ણ વનદેવિ યમભગિનિ સૂર્યપુત્રિ સુશીતલે

કૃષ્ણ વારાહિ રત્નાક્ષિ કાલરાત્રે આકાશિ શ્રેષ્ઠિનિ જયે વિજયે ધૂમાવતિ વાગીશ્વરિ કાત્યાયિનિ અગ્નિહોત્રિ ચક્રેશ્વરિ મહાવિદ્યે ઈશ્વરિ સર્વાશાપરિપૂરક ચક્રસ્વામિનિ ગુપ્તયોગિનિ વિદ્યે હીં પુષ્ટે પ્રડે સિનીવાલિ કુહુ રુદ્રે વીર્યે પ્રભે નન્દે પોષિણિ ત્રદ્વિદે કાલરાત્રે મહારાત્રે ભદ્રકાલિ કપર્તિનિ વિવૃતે દળિંડનિ મુણિંડનિ સેન્દુખ્વણ્ડે શિખણિંડનિ નિશુભ્ષ શુભ્ષ મથિનિ મહિષાસુરમર્દિનિ ઇન્દ્રાણિ રૂદ્રાણિ શંકરાન્દ્રશરીરિણિ નારિ નારાયણિ ત્રિશુલિનિ પાલિનિ અચ્ચિકે હ્રાદિનિ સર્વ સંક્ષોભિણચક્રસ્વામિનિ ગુપ્તતરયોગિનિ ।

ગૌરિ પદ્યે શાચિ મેધે સાવિત્રિ વિજયે જયે દેવસેને ખવધે સ્વાહે માત : લોકમાત : ધૃતે પુષ્ટે પુષ્ટે કુલદૈવતે સર્વસૌભાગ્યદાયક ચક્રસ્વામિનિ સમ્પ્રદાયયોગિનિ । અસિતાઙ્ગ ભૈરવમયિ રૂફ્ભૈરવમયિ ચણ્ડભૈરવમયિ ક્રોધભૈરવમયિ ઉન્મત્તભૈરવમયિ ભીષણભૈરવમયિ સંહારભૈરવમયિ બ્રાહ્મિ માહેશ્વરિ કૌમારિ વૈષ્ણવિ વારાહિ ઇન્દ્રાણિ ચામુણ્ડે મહાલક્ષ્મિ સર્વરક્ષાકરતક્રસ્વામિનિ નિગર્ભ યોગિનિ ચતુરસ્ત્ર મુદ્રે ।

જયે વિજયે દુર્ગે ભદ્રકાલિ ક્ષેમકરિ નિત્યે સર્વાર્થ સાથક ચક્રસ્વામિનિ કુલોત્તીર્ણયોગિનિ મત્સ્યમુદ્રે શંખનિદ્યમ્બે પદ્મનિદ્યમ્બે ક્લાં માતૃપૂરનિવાસિનિ હૃદયશક્તિ । કર્ત્તાં મૂલપીઠાશ્રિતે સ્વાહા । શિરો શક્તિ : । ક્લાં રેણાગિરિપ્રિયે વષટ્ શિખા શક્તિ : । કર્ત્તાં એકવીરે હું કવચ શક્તિ : । ક્લાં : રેણુકે ફટ્ અસ્ત્રશક્તિ : । સર્વ રક્ષાકર ચક્રસ્વામિનિ નિગર્ભ યોગિનિ ।

ડાં ડાકિનિ ત્વગ્રાક્ષણિ ચતુઃ ષષ્ઠિલક્ષકોટિ યોગિનીસ્વામિનીનાયિકે શાં શાકિનિ અસુગ્રાક્ષણિ દ્વાત્રિશાલ્લાક્ષ કોટીયોગિનીસ્વામિનીનાયિકે । લાં લાકિનિ માંસ રક્ષા-પીણિદ્વિશ લક્ષ કોટિ યોગિનિ સ્વામિનીનાયિકે । કાં કાકિનિ મેદોરક્ષિણ્યપલક્ષકોટિયો-ગેનિ સ્વામિની નાયિકે । સાં સાકિનિ અસ્થિરક્ષણિ ચતુર્લક્ષકોટિયોગિનિ સ્વામિનિનાયિકે । હાં હાકિનિ મજ્જારક્ષણિ દ્વિલક્ષકોટિ - યોગિની સ્વામિનિનાયિકે । શાં શાકિનિ શુક્રરક્ષણિ એકલક્ષકોટિયોગિનિ સ્વામિનિનાયિકે સર્વરોગહરચક્રસ્વામિનિ સર્વરહસ્યયો-ગેનિ ગોમુખમુદ્રે । કર્ત્તાં ટંકહસ્તે પરશ્રામજનનિ ઉડ્યાનપીઠે ઇચ્છાશક્તિ : જાલન્ધરપીઠે જ્ઞાનશક્તિ : કામરૂપપીઠે ક્રિયાશક્તિ : સર્વરિદ્વિપ્રદ ચક્રસ્વામિનિ અતિરહસ્યયોગિનિ યોનિમુદ્રે । શ્રીરેણુકે વિન્દુચક્રનિવાસિનિ પરાપરાતિરહસ્યયોગિનિ શ્રીમૂલપીઠે શ્રીમૂલપીઠો-શી શ્રીમૂલપીઠસુન્દરિ શ્રીમૂલપીઠનિવાસિનિ શ્રીમૂલપીઠશ્રી શ્રીમૂલપીઠમાલિનિ શ્રીમૂલ-પીઠસિર્દ્વ શ્રીમૂલપીઠાંબે શ્રીમહામૂલપીઠસુન્દરિ શ્રીમહામાહેશ્વરી મહામહારાજી મહા-મહાશક્તે મહામહાગુપ્તે મહામહાજીપ્તે મહામહાનન્દે મહામહા સ્પન્દે મહામહાશયે મહામહાશ્રી-મૂલપીઠચક્રનગરસ્વામિનિ સાંપ્રાણી નમસ્તે નમસ્તે નમસ્તે સ્વાહા એ ક્રોં હીં શ્રોં ઊં ।

ॐ શ્રીં હીં ક્રોં એં સમરતપ્રકટ- ગુપ્તગુપ્તતરસમ્પ્રદાય કુલકૌલિનિ ગર્ભરહસ્યાતિરહસ્ય પરાપરહસ્યયોગિનિ શ્રીરાજરાજેશ્વરિ શ્રીરેણુકાપરમેશ્વરિ શ્રીમૂલપીઠેશ્વરિ શ્રીપાદુકાં પૂ-જયામિ નમઃ : । પુષ્ટાજ્જલિનિવેદ મુલેન ન્યાસં વિધાય માનસીપચારૈ પૂજયેત ।

૩૩. શ્રી રેણુકા અષ્ટોત્તરશતનામ સ્તોત્રમ्

॥ ઓં શ્રી ગણેશાય નમઃ ॥

॥ શ્રી ભગવત્યૈ રેણુકાજગદમ્બાયै નમો નમઃ ॥

ॐ અર્થ શ્રી રેણુકા દેવય્ષોત્તરશત નામાવલિ - સ્તોત્રમહામન્ત્રસ્ય શાણિડલ્ય મહર્ષિઃ
અનુષ્ટુપ્ છન્દઃ શ્રીજગદમ્બા રેણુકાદેવતા ॐ વીજં નમઃ શક્તિઃ ૩૦ મહાદેવીતિ કીલકં
શ્રી જગદમ્બા રેણુકા પ્રસાદ સિદ્ધ્યાર્થ સર્વ પાપક્ષય દ્વારા શ્રીજગદમ્બારેણુકાપ્રીત્યાર્થ સર્વાભીષ્ટ
ફળ પ્રાપ્તયાર્થ ચ જપે વિનિયોગઃ ।

■ અથ કરન્યાસ:

ॐ હાં રેણુકાયै નમઃ । અંગુષ્ઠાભ્યાં નમઃ । ઓં હીં રામમાત્રે નમઃ । તર્જનીભ્યાં
નમઃ । ઓં હૂં મહાપુરુષવાસિન્યૈ નમઃ । મધ્યમાભ્યાં નમઃ । ઓં હૈં એકવીરાયै નમઃ ।
અનામિકાભ્યાં નમઃ । ઓં હઃ એકકાલ્યૈ નમઃ । કરતલકરપૃષ્ઠાભ્યાં નમઃ ।

■ અથ ષદ્ગન્યાસ:

ॐ હાં રેણુકાયै નમઃ હૃદયાય । ઓં હીં રામમાત્રે નમઃ શિરસે સ્વાહા । ઓં હૂં
મહાપુરુષવાસિન્યૈ નમઃ શિખાયै વષટ્ । ઓં હૈં એકવીરાયै નમઃ કવચાય હું । ઓં હૌં
કાલરાત્ર્યૈ નમઃ નેત્રત્રયાય વૌષટ્ । ઓં હઃ એકકાલ્યૈ નમઃ અસ્ત્રાય ફટ્ ।

■ અથ દેહાન્યાસ:

ॐ હાં રેણુકાયै નમઃ ઓં હીં રામમાત્રે નમઃ મુખે । શિરસે સ્વાહા । ઓં હૂં
મહાપુરુષવાસિન્યૈ નમઃ હૃદયે । ઓં હૈં એકવીરાયै નમઃ ગુહ્યે । ઓં હૌં કાલરાત્ર્યૈ નમઃ
પાદયો: । ઓં હઃ એકકાલ્યૈ નમઃ સર્વઙ્ગિ । ઓં ભૂર્ભૂવ: સ્વ: ઇતિ દિગ્બન્ધ: ।

■ ધ્યાનમ्

ધ્યાયેત્ત્રિત્યમપૂર્વવિશલલિતાં	કન્દર્પ	લાવણ્યદાં	।		
દેવીં	દેવગણેંસૂપાસ્યચરણાં	કારુણ્યસ્ત્રાકરામ्	॥		
લીલાવિગ્રહણીં	વિરાજિતભુજાં	સચ્ચન્દહાસાદિભિ	।		
ભક્તિન	દવિદ્યાયિનીં	પ્રમુદિતાં	નિત્યોત્ત્સવાં	રેણુકામ्	॥
જગદમ્બા	જગદ્વન્ધા	મહાશક્તિમહેશ્વરી	।		
મહાદેવી	મહાકાલી	મહાલક્ષ્મી:	સરસ્વતી	॥	
મહાવીરા	મહારાત્રિ:	કાલરાત્રિશ્ચ	કાલિકા	।	
સિદ્ધવિદ્યા	રામમાત	શિવા	શાન્તા	ત્રદ્ધિપ્રિયા	॥
નારાયણી	જગન્માતા	જગદ્વીજા	જગત્ત્રભા	।	
ચન્દ્રિકા	ચન્દ્રચૂડાચ	ચન્દ્રાયુધધરાશુભા	।		

भ्रमराम्बा तथानन्दा रेणुका मृत्युनाशिनी ।
 दुर्गमा दुर्लभा गौरी दुर्गा भर्गकुदुम्बिनी ॥
 कात्यायनी महामात रुद्राणी चाम्बिका सती ।
 कल्यवृक्षा कामधेनुः चिन्तामणिरूपधारिणी ॥
 सिद्धाचलवासिनी च सिद्धवृन्दसुशोभिनी ।
 ज्वालामुखी ज्वलत्कान्ता ज्वालाप्रज्वलरूपिणी ॥
 अजा पिनाकिनी भद्रा विजया विजयोत्सवा ।
 कुष्ठरोगहरा दीप्ता दुष्टासुरगर्वमर्दिनी ॥
 सिद्धिदां दुष्टिदा शुद्धा नित्यानित्यतपः प्रिया ।
 निराधारा निराकारा निर्माया च शुभप्रदा ॥
 अपर्णा चात्रपूर्णा च पूर्णचन्द्रनिभानना ।
 कृपाकरा खड्गहस्ता छिन्नहस्ता चिदम्बरा ॥
 चामुण्डी छिकानन्ता रत्नाभरणभूषिता ।
 विशालाक्षी च कामाक्षी मीनाक्षी मोक्षदायिनी ॥
 सावित्री चैव सौभित्री सुधा सुद्रक्तरक्षिणी ।
 शान्तिश्च शान्त्यतीता च शान्तातीततरा तथा ॥
 शाकंभरी तथा सूक्ष्मा शांकरी परमेश्वरी ।
 ईशानी नैऋती सोम्या माहेन्द्री वारुणी तथा ॥
 जमदग्नितमोहन्ती धर्मर्थकाममोक्षदा ।
 कामदा कामजननी मातृका सूर्यकान्तिनी ॥
 मन्त्रसिद्धिर्महातेजा मातृमण्डलवल्लभा ।
 लोकप्रिया रेणुतनया भवानी रौद्ररूपिणी ॥
 तुष्टिदा पुष्टिदा चैव शाभ्वी सर्वमङ्गला ।
 एतदष्टोत्तरशत नामस्तोत्रं पठेत् सदा ॥
 सर्व सम्पत्करं दिव्यं सर्वाभीष्ट फलप्रदम् ।
 अष्टसिद्धियुतं चैव सर्वपापनिवारणम् ॥

■ दिग्बन्धन शान्तिमन्त्राः

इन्द्रादि दिग्पालकाः स्वरथस्थानेषु स्थिरो भवन्तु ।

ॐ शान्तिः शान्तिः शान्तिः इति श्री शाण्डिल्य महर्षि विरचित श्रीरेणुकादेव्य अष्टोत्तरशत नामावलिः सम्पूर्णा ।

૩૪. એક વીરા મંત્ર પ્રયોગ

■ અથ ધ્યાનમ्

મધ્યેવદ્ધ મયૂરપિચ્છનિવહાં શયામાં પ્રવાલાધરા ।
 ગુજ્જાહારધરાં ધનુઃ શરકરાં નીલામ્વરામ્વરામ ॥
 શૃઙ્ગીવાદનતત્પરાંસુનયનાં ભૂર્દ્રાલકૈર્વર્વરામ્ ॥
 ભિલ્લીવેશધરીં નમામિ શવરી ત્વામેકવીરાંપરામ્ ॥
 એકવીરા મહાદેવ્યાઃ સિદ્ધમન્ત્ર ઇતિ સ્પૃતઃ ॥
 ભૌમાષ્ટભ્યાં પુરશ્રચર્યામષ્ટોત્તર સહસ્રકમ્ ॥
 કેવલં ભૌમવારે વા જસ્તા સિદ્ધમનુભવેત् ॥
 તદ્વશાંશ તિલાજ્યેન જુહ્યાત્ હવ્યવાહને ॥
 તર્પણ માર્જનં તદ્ધન્ બ્રાહ્મણાનપિ ભોજયેત् ॥
 સિદ્ધવિદ્યા મહાદેવ્યાઃ પ્રજપેત્સર્વ સિદ્ધયે ॥
 ગુપ્તસારમિમં તત્ત્વં શિવેન કથિતં મનુઃ ॥

॥ ઇત્યેકવીરા મન્ત્રોદ્ધારઃ ॥

અથ તત્ત્વકાશः

અર્થ શ્રી મહાદેવ્યાઃ એક વીરાખ્ય મન્ત્રસ્ય

કશિક વિશ્વામિત્ર ત્રષ્ણિઃ અનન્તુપ છન્દ શ્રીમહાદેવી એક વીરા દેવતા ઈ વીજં સ્વાહા
 શાંકિઃ કર્તીં કીલકં મમેષ્ટ સાન્દ્રથ્ય જપે વિનિયોગઃ । ઈ વીજેન ષડ્ઙ્ગઃ ।

■ મન્ત્ર

એં હોં શ્રીં કર્તીં મેઽભીષ્ટ મનોરથં શીંગ્રં કુરુ કુરુ સ્વાહા । અન્યત્ સર્વ પૂર્વવત् ।
 ઇતિ મન્ત્ર વિધિઃ ।

અથ એક વીરા યન્ત્રમ्

મુનિ ભૂમિ વસૂન् લિખ્ય રવિ ભૂપાબ્યવસ્તથા ।
 અઙ્ગાનિ હૃથ્ય ષણાગાઃ એવમઙ્ગાન્ ક્રમાલિખેત् ॥
 ઈશાગ્નિવારુણ કોષે પૂર્વદક્ષિણ ચોત્તરે ॥
 વાયવ્યે રાક્ષસે ચાથ મધ્ય કોષે લિખેત્ ક્રમાત् ॥
 ઈશાનાન્નેવાયુરક્ષઃ કોણયોર્ગુરુશિક્ષયા ॥
 યજ વૃક્ષભવે પદે વિસ્તૃતે સુસમાહિતે ॥

ગૈરિકદ્રવતો લેખ્યં ગૈરિકસૈવ ખણ્ડતઃ ।
 પ્રથમે દિવસે વ્યોમ પર્વતાભિધ સંખ્યયા ॥
 તતો દશોન્તરં વૃદ્ધ્યા લિખેદ્ધશ દિનાવધિ ।
 બ્રહ્મચારી ચ મૌની ચ હવિષાશી સંકૃદ્ભુજિ ॥
 એકાન્તે સમ્યગાલિખ્ય પૂજયેચ્ચન્દનાદિભિઃ ।
 ધૂપઃ સર્જરસસ્યાસ્ય દીપઃ કાર્યો ધૃતેન તુ ॥
 ગૈરિકાભ્યક્ત સૂત્રેણ વર્તિકાત્રપ્રશસ્યતે ।
 મિદ્ધાત્રમેવ નૈવેદ્યં શેષં પૂજાન્તરોદિતમ् ॥
 વિજયાવીજસ્તુ વક્રો લિખિતે સ્યાજ્જપેઽપિ ચ ।
 સમ્ભૂજ્યમન્ત્રમેવંહિ જપેન્મન્ત્રમનન્યધીઃ ॥
 લક્ષ દશ સહસ્રં વા સહસ્રં વા શશક્તિતઃ ।
 કાર્ય ગૌરવતઃ કાર્ય લાઘવસ્ય વશાદપિ ॥
 આધિક્યં તુ ફળાધિક્યં ઇતિશાસ્ત્રેનિસ્પિતમ् ।
 સ્વાનુકુલે સ્વીયકાર્યાનુગુણે ચાપિ તં જપેત् ॥
 આરથ્યં પ્રથમં કૃયાત ગુરોરાજાનુસારતઃ ।
 એવ કૃતે સર્વકાર્ય સિદ્ધિર્ભવતિ નાન્યથા ॥
 જપેત્ત્રત્યાહિક પૂર્ણ યન્ત્રાણાં ક્ષાલનં ભવેત् ।
 શુભસ્થાને ક્ષાલન્ય જલંતત્ત્ર ક્ષિપેત્સુધીઃ ॥
 શૂલેન પાહિ નો દેવિ એકશ્લોકો જપતિહ ।
 એવ દશાદિન કાર્ય દશમે દિવસે તુધઃ ॥
 સમાય જપસંખ્યાં તાં જૂહ્યાત્સધૃતૈસ્તિલૈઃ ।
 દશાંશતઃ સર્વજપઃ સંખ્યાતો દુઃખકેસ્તથા ॥
 તર્પણ માર્જનં કૃત્વા બ્રહ્મણાનપિભોજર્મણિ ।
 દશાંશતોં ન્યૂનતાયા હ્યાવૃત્તિર્ભુજિકર્મણિ ॥
 હપ્તાર્કે વાર્થ પુર્ણાર્કે સ્વાદાવૃત્તિર્દશાવધિ ।
 સધ્યાન્યપિ ન્યૂનતાયા હ્યાવૃત્તિર્ભુજિકર્મણિ ॥
 ષષ્ઠ પ્રત્યય એવાઽસૌ પ્રયોગો�યં મયા સ્વયમ् ।
 અસાધ્યાદિષુ કાર્યેષુ સ્વાદાવૃત્તિર્દશાવધિ ॥
 નહીં શ્રૂતે કશ્ચિત્ત ઇતોનાપ્ત મનોરથાઃ ।
 દશાવૃત્તાયાપિ લોકો�પિ કાર્ય લાભાશયાઽબુધ ॥
 દશાવૃત્તિ કરો દૃષ્ટો મધ્ય એવ ફલોદયઃ ।

॥ ઇતિ ગુપ્તસારે રૂદ્રયામલે ઉત્તરાર્દ્ધઃ ॥

શ્રી ગજાનન પુસ્તકાલય, સુરત તરફથી પ્રકાશિત
દશ મહાવિદ્યાઓ ઉપર સુંદર ભાડિતિ સાભર મહાવિદ્યાનો
ચખ્તારિક અને અદ્ભુત સિદ્ધિઓના ગ્રંથો

: લેખક અને સંશોધન કર્તા :

શ્રી શરદ્યંદ્ર ઈશ્વરસાહ પુરોહિત

દશ મહાવિદ્યામાંની એક

શ્રી છિન્નમસ્તા મહાવિદ્યા (સાધના અને સિદ્ધિ)

મનુષ્ય માટે સૌથી હિતકારી, જેની ઉપાસનાથી સર્વકામ ફળપ્રદ થાય
છે. સાધક સ્વયં સદાશિવ બની જાય છે. અપૂર્વપાનને પૂત્ર અને
ધનદિનને ધનપ્રાપ્ત થાય છે. તથા વિદ્વતાનો વિકલ્પ થાય છે. એવી
દશ મહાવિદ્યાઓમાંની એક

બગલામુખી મહાવિદ્યા

જ્યારે સત્યુગમાં સુષ્ટિનો નાશ યચનાની શક્યતા ર્થારે શ્રી વિષ્ણુ રિંતિત યથા અને
પોતાના તપ ધરણી સૌરાષ્ટ્રમાં દર્શિના સરોવરને કિનારે તપથી બગલા મુખની ઉપત્તિ કરી
ઉત્પાત ભરાવનાર કુદુષ શક્તિનો નાશ કર્યો. આ શક્તિને તમે શિદ્ધ કરી શકશો.

મહાવિદ્યાતારા

તારા શફ્ટનો અર્થ તારવાવાળી, મુક્તિ પ્રદાન કરવાવાળી અને
અજ્ઞાનરૂપી અંધકારમાંથી પ્રકાશમાં લાવનારી ભગવતી તારા
મહાવિદ્યા ભાનવની દ્રેક ભનોકાભના પૂર્ણ કરે છે.

શ્રી ગજાનન પુસ્તકાલય, ટાવર રોડ, સુરત. ફોન : ૨૪૨૪૨૪૬

ભારતીય પ્રતીકોમાં પણ રહસ્યો છૂપાયેલાં છે.

રોજભરોજના ઉપયોગમાં આવતાં પ્રાચીન પ્રતીકો અંશ, સ્વસ્તિક, શંખ, નિશ્ચળ, ગદા, પીપળો, નારિયેળ, કુંભ, દૂર્વા, કમળ, નિકોળા, દીવો, ડમરુ, નાગ, નંદી, યજ્ઞ જેવાં અનેક બીજા પ્રતીકોમાં પણ રહસ્ય છૂપાયેલાં છે. તેના સમુચ્છિત ઉપયોગ વડે શાંતિ અને વૈભવ મેળવી શકાય છે. આ રહસ્યમય જ્ઞાન પામો એનો પ્રયોગ કરો અને સુખ શાંતિ વૈભવ પ્રાપ્ત કરો.

ભારતીય સંરક્ષિતનાં રહસ્યમય પ્રતીકો દ્વારા સુખ સમૃદ્ધિની પ્રાપ્તિ

લ. યોગાચાર્ય શ્રી શાંતિકુમાર જ. ભડ (નવી આવૃત્તિ) કિંમત રૂ. ૧૨૦/-

પ્રાચીન ભારતની અર્દ્દિમત્તાનું પ્રતીક

(દર્શ મહાવિદ્યાના ચિત્રોસાથે નવી આવૃત્તિ)

મંત્ર-તંત્ર-યંત્રનાં ગૂઢ રહસ્યો તથા પ્રયોગો રજૂ કરતો અમૂલ્ય ગ્રંથ રલ એટલે

શ્રી મંગ-તંગ-યંગ મહાસમુર્યા

કિંમત રૂ. ૨૫૧/- (શ્રી યંત્ર ફી)

આપણા ગૌરવશાળી વારસાની મહાન પરંપરા ઉજાગર કરતો આ અદભુત ગ્રંથ વર્ધાની સાધના તથા અનેક સિદ્ધ મહાત્માઓની કૃપા પ્રસાદીથી તૈયાર થયેલ છે.

લખક : પંડિત શ્રી દેવકત કાશ્યપ

આ દણદાર ગ્રંથમાં : (૧) મંત્રનાં પ્રયોગો જેમાં વિવિધ દેવ-દેવીઓ-યક્ષ-કિંનર-અપ્સરા, વીર, વેતાલ, પિશાચની મંત્રાત્મક સાધનાઓ (૨) તંત્રના પ્રયોગો જેમાં જૂદા જૂદા ભૌતિક હેતુઓ મારણા, મોહન, આકર્ષક, વશીકરણ ઉચ્ચાટન વગેરે સિદ્ધિ કરવાના વિવિધ સહિત શાસ્ત્રોક્ત પ્રયોગો તથા ટૂચ્કાઓ (૩) યંત્રનાં પ્રયોગો યંત્રનાં મૂળ ચિત્રો, આકૃતિઓ, યંત્ર સાધના માટે જરૂરી મંત્ર પ્રયોગો પણ બતાવેલા છે. આ ઉપરાંત વિવિધ સાધના પદ્ધતિઓનું વિગતવાર વિવરણા....

જીવનના યુદ્ધમાં વિજય પતાકા ફરકાવવા આજે જ રૂ. ૨૫૧/- મોકલી પુસ્તક મંગાવો.
પોષ ખર્ચ (રૂપિયા ૨૫/- અલગ રૂપિયા ૨૭૫નો મ.ઓ. કરો.)

શ્રી ગજાનાન પુસ્તકાલાય

ટાઈપર રોડ, સુરત-૩૮૫ ૦૦૩

ફોન : (૦૨૬૬) ૨૪૨૪૨૪૬ ફેક્સ : ૨૪૩૬૧૦૮

Visit us : www.gajananbooks.com

Email : Info@gajananbooks.com

Gajanan

TM

વિરામ ચિહ્નોની પરિભાષામાં શ્રીજા પુરુષાર્થ 'કામ' વિશેનું
અભૂતપૂર્વ ચિંતન એટલે....

‘કામ જિજ્ઞાસા’

કિંમત રૂપિયા ૪૫૧/-

- ◆ શ્રી શરદયંદ્ર પુરોહિતની કલમે સૌંદર્ય અને કામકેલી સરગમ કાચા ઉપર પ્રગટ કરતું અલિનાવ ચિંતન એટલે 'કામ જિજ્ઞાસા' ગ્રંથ.
- ◆ વર્ષોની મહેનતના પરિપાક રૂપે સાંસારિક જીવનના કોયડા ઉકેલવામાં સહાયભૂત ગ્રંથ છે. -કામજિજ્ઞાસા
- ◆ પતિ-પતનીના સંભોગને સમભોગમાં પરિવર્તનની કળા એટલે -કામ જિજ્ઞાસા.
- ◆ પ્રજ્ઞોત્પત્તિમાં વપરાતી કામગીર્જ મોક્ષ પ્રાપ્તિ તરફ કેવી રીતે લઈ જાય તે જાણવા માટેનો ઉતામ ગ્રંથ છે. -કામજિજ્ઞાસા
- ◆ જે ધરમાં પતિ-પતની પરસ્પર સંતોષી જીવન જીવે ત્યાં અવશ્ય કલ્યાણ છે. આ વાત 'કામજિજ્ઞાસા' સમજાવે છે.
- ◆ નારી બંધન નથી. મુક્તિ માર્ગ લઈ જનારી સહધર્મચારિણી છે. તે સમજવા માટે અવશ્ય 'કામજિજ્ઞાસા' વારંવાર વાંચો.
- ◆ 'કામજિજ્ઞાસા' જીવનમાં કામ ઊર્જાનો સહૃપયોગ કરવાનું શીખવે છે.
- ◆ યોગ, તંત્રના સમન્વય સાથે સફળ કામજીવન જીવવાની કળા અને સંસારમાં સફળ થવાની ચાવી રૂપ કામ જિજ્ઞાસા ગ્રંથ છે. એનાથી કામના સાચા સ્વરૂપનો પ્રત્યક્ષ અનુભવ છે. માટે ફરીને વાંચવા માટે 'કામજિજ્ઞાસા' નો ગ્રંથ ધારમાં અવશ્ય વસાવો.
- ◆ 'કામજિજ્ઞાસા' મોક્ષના પુરાષાર્થનું પ્રવેશ દ્વાર છે. 'કામ' ઊર્જાને સમજો તો મોક્ષ સુધી પહોંચાય.

‘ગજાનન’નાં ખૂબ જ પ્રસિદ્ધ પાભેલાં તંત્ર - મંત્ર - ચંત્ર
અંગેનાં પ્રકાશનો

● અનુભવસિદ્ધ સાધના લઘુ પ્રયોગો :

લે. પ્રાણજીવનદાસ કાર્પેન્ટર

કિંમત રૂ. ૨૫-૦૦ E

(જીવનમાં ઉપયોગી અવનવા અનુભવ સિદ્ધ પ્રયોગો - ગુપ્ત અને ફળદાયી મંત્રો - લક્ષ્મી પ્રયોગ તથા વિઘ્નહર ગણપતિના ફળદાયી મંત્રો સહિત)

● મંત્ર પરાગા : લે. આનંદપ્રસાદ જોધી કિંમત રૂ. ૧૦૦-૦૦ E
(મંત્રશાસ્ત્રની પ્રાચીન અસ્મિતા પરાશક્તિ અને શક્તિ તત્ત્વોના ખૂબ જ શક્તિશાળી એવાઅમોદ મંત્રો - મૃત સંજીવની મહામંત્ર પ્રયોગ - કાર્ય સિદ્ધિ - વિશિષ્ટ પ્રયોગો દ્વારા ચિત્ર સહિત અને સચોટ માહિતી આપતો એકમાત્ર ગ્રંથ.)

● ચંત્ર વિધાનું રહસ્ય - કેટલાંક અત્યંત ગુપ્ત અને દુર્લભ અદ્ભુત ફળ આપનારાં ચંત્રો કિંમત : રૂ. ૨૫-૦૦ E
(આપણા રોજંદા જીવનમાં ઉપયોગી એવાં દુર્લભ ચંત્રો - શાબરી મંત્ર - વૈદિક કાળથી માનવામાં આવેલ વસ્તુ તથા જન્મ રાશિ મુજબ અદ્ભુત ચમત્કાર કરનારાં રત્નો અંગેની ચિત્ર સહિત વિસ્તૃત માહિતી)

● સાબર મંત્ર ઉપાસના : કિંમત રૂ. ૨૪-૦૦ E
સાબર મંત્ર - વિધિ - વિધાન - તથા નાથ સંપ્રદાયના સિદ્ધાંતો સહિત

● બગાલામુખી ઉપાસના સાધના અને સિદ્ધિ : કિંમત રૂ. ૨૦-૦૦ E
ઉત્પત્તિ - પૂજા વિધિ - ધ્યાન મંત્ર - ચંત્ર - સ્તોત્રો પાઠ સહિત

● મહાસિદ્ધિ મંત્ર પ્રયોગ : લે : સ્વાનંદ સરસ્વતી કિંમત રૂ. ૫૦-૦૦ E
(દ્રવ્ય પ્રાપ્તિને માટે વટ્ટયક્ષિણી સાધના - ચાંદી બનાવવાનો પ્રયોગ - કાભ્યસિદ્ધિ - ચોક્કસ ફળ આપતાં સંસ્કૃત મંત્ર પ્રયોગો - ચંત્ર સાધના પ્રયોગો - ઔષધિ સાધના પ્રયોગો - ગ્રાટક પ્રયોગો સહિત)

શ્રી ગજાનન પુસ્તકાલય

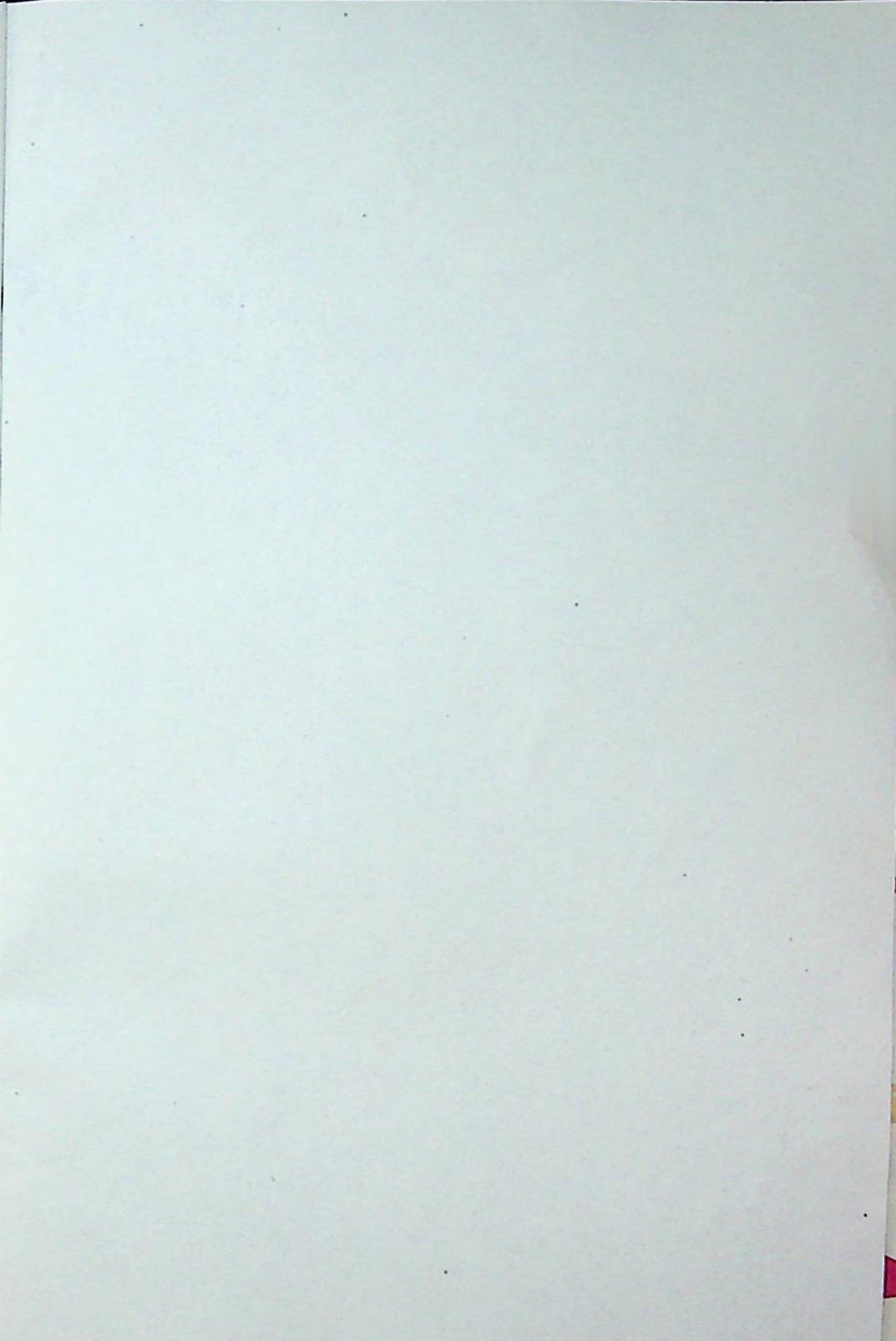
ટાપર રોડ, સુરત-૩૬૫ ૦૦૩

ફોન : (૦૨૬૯) ૨૪૨૪૨૪૬ ફેક્સ : ૨૪૩૬૧૦૮

Visit us : www.gajananbooks.com

Email : Info@gajananbooks.com

TM
Gajanan

નામ : શરદચંદ્ર ઇશ્વરલાલ પૂરોહિત

જન્મ સ્થળ : મુ. પો. કુમસ, જિ. સુરત.

જન્મ તારીખ : ૦-૧૦-૧૯૩૮

રહેઠાણ : બ્લોક નં. ૫૫/૪૨૦

ગુજરાત હાઇસ્કુલ બોર્ડ, પાલનપુર પાટીયા, રાંદેર રોડ,

સુરત-૩૮૫ ૦૦૫

પિતા : શ્રી ઇશ્વરલાલ ભાઈશંકર પૂરોહિત

માતા : અ.સૌ. કમળાગૌરી ઇશ્વરવાપ પૂરોહિત

પતની : અ.સૌ. સરલાદેવી શરદચંદ્ર પૂરોહિત

જાતિ : મોટ યાતુવેંદી બ્રાહ્મણ

ગોત્ર : વણિક, વેદશાખા : શુક્લ ચંદ્રવેંદ

ત્રિપ્રવરાનિવિત માધ્યાંહિની શાખા

વ્યવસાય : (૧) ગુજરાત સરકારના સહકારી ખાતામાં સહકારી

અધિકારી પદ પરથી નિવૃત્તિ તા. ૩૧-૮-૬૯. (૨) હાલમાં

સાહિત્ય સંશોધન, લેખન અને કર્મકાંડ પૈદિક,

પુરાણોક્ત તેમજ તાંત્રોક્ત

આ પુસ્તક વિશે

મા છિન્નમસ્તાના હાથમાં જે પોતાનું કાપેલું મસ્તક છે દસ્યે દિશાઓમાં અને ૩૬૦ ડિગ્રીમાં કોઇપણ બાજુએ ઘૂમાવી શકાય છે. એટલે એ ત્વરિત નિર્ણય લેવીન શક્તિ પ્રાણ કરી શકે છે. અને ૩૬૦ ડિગ્રીમાં તે મારી શકે છે. પ્રહાર કરી શકે છે. બગલામુખી બાંધવાનું સ્તંભન કાર્ય કરે છે. ઘૂમાવતી સીધી ચાલે છે અને સીધી ભીડાવે છે. પરંતુ છિન્નમસ્તા ૨૬૦ ડિગ્રીમાં ગોપનીય

રીતે સમૂળ નાશ કરે છે. એ લ્યી પ્રદાન શક્તિ છે. જયા - વિજયા (ડાક્નિ અને વર્ધિની) પણ સ્ત્રી તાર્ય રૂપા છે. એના બે હાય છે. જે મનુષ્યોને માટે સૌથી વધુ હિતકાર છે. એ જ જય અને વિજય પ્રદાન કરનારી શક્તિઓ છે. એ ચાર હાથવાળી ચતુર્બુજ્ઞ દેવીઓ નથી. એનું વાહન રતિ અને કામ વિપરીત રતિ કિયામાં રત સ્ત્રી અને પુરાખનું યુગલ છે. વળી એ પ્રયંક ચંડિકા છે, એનું બીજું નામ પરાડાક્નિ છે, કારણ કે મસ્તક વિહીન હોવા છતાં પણ એ કિયાશીલ રહે છે. એ